

Nota voor burgemeester en wethouders

Team
DEV-BLD

Onderwerp

RES 1.0 vaststelling college/raad

1- Notagegevens		2- Bestuursorgaan	
Notanummer	2021-001321	☒ B & W	01-06-2021
Datum	18-05-2021	☒ Raad	23-06-2021
Programma:		☐ Burgemeester	--
04b Energietransitie		College van B & W	
Portefeuillehouder Weth. Verhaar		- Burgemeester	- Weth. Grijsen
		- Weth. De Geest	- Weth. Verhaar
		- Weth. Walder	- Weth. Rorink

Besluitenlijst	d.d.	d.d.	d.d.
☐ Akkoordstukken	--	☒ Openbaar	01-06-2021
		☐ Besloten	--

Routing	d.d.	par.	
programmanager energietransitie	26-05-2021	☒ adj.secr.	27-05-2021
Portefeuillehouder	26-05-2021	☒ gem.secr.	27-05-2021
		BIS Openbaar	
		Status	Definitief2021-06-02

Bijlagen

Hoofddocument RES 1.0 West-Overijssel Samen naar een Opgewekt Overijssel

5 Bouwstenen RES 1.0 West Overijssel

Overzicht moties en amendementen Hoofdlijnenakkoord met reflectie=>advies

Aanbiedingsbrief co-voorzitters stuurgroep RES West Overijssel

Overzicht adviezen maatschappelijke organisaties

Concept persbericht

Participatiekaart

Raadsvoorstel en -besluit

B & W d.d.: 01-06-2021

Besloten wordt:

- 1 In te stemmen met het de Regionale Energiestrategie 1.0 West-Overijssel;
- 2 Het Hoofdlijnenakkoord in te trekken;
- 3 het raadsvoorstel en het ontwerp-raadsbesluit vast te stellen;
- 4 de stukken aan te bieden aan de raad;
- 5 de nota en het besluit openbaar te maken nadat het persmoment, beoogd op 2 juni 2021, heeft plaatsgevonden.

Financiële aspecten:

Financiële gevolgen voor de gemeente?	Nee
Begrotingswijziging	Nee

Voorstel openbaarmaking conform Wet Openbaarheid Bestuur (Wob)

De nota en het besluit openbaar te maken

De nota en het besluit openbaar te maken vergezeld van bijgaand persbericht

De nota en het besluit openbaar te maken nadat

Separaat zal een persbericht worden uitgebracht. Op 2 juni 2021 om 12.00 uur zal door de voorzitters van de stuurgroep RES West-Overijssel in een persgesprek het Hoofdlijnenakkoord RES West-Overijssel worden toegelicht. Tot dat moment geldt een embargo voor de bekendmaking van de besluiten en de

openbaarheid van de stukken. Hierdoor kunnen de leden van de gemeenteraden / Provinciale Staten en algemene besturen vooraf kennisnemen van het Hoofdlijnenakkoord en de bijlagen.

De nota en het besluit openbaar te maken, behalve...

Het besluit openbaar te maken, maar niet de nota, gelet op artikel:

De nota en het besluit niet openbaar te maken, gelet op artikel:

Kennisgeving/ Bekendmaking Awb

Kennisgeving (publicatie) conform Awb

Nee

Bekendmaking conform Awb

Nee

ADVIESRADEN:

Moet een van de adviesraden gehoord worden of op de hoogte gesteld?

Nee

Toelichting

Inleiding

Op 18 december 2019 heeft de gemeenteraad een positief besluit genomen over de Startnota RES West-Overijssel. Hierin is het proces vastgelegd voor deelname aan de Regionale Energiestrategie West-Overijssel.

Op 14 april 2020 heeft het college ingestemd met de Deventer bijdrage van 212 GWh aan het concept RES bod van West Overijssel. Op 23 september 2020 heeft de Raad wensen en bedenkingen op de concept-RES kenbaar gemaakt.

Op 28 april is door de raad het Hoofdlijnenakkoord RES 1.0 vastgesteld.

De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, in samenhang met eerder vastgestelde gemeentelijke en provinciale beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie. De RES 1.0 is tot stand gekomen op basis van de Handreiking 1.1 voor de RES van het Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (NPRES) en de verwerking van de aangenomen moties en amendementen bij het Hoofdlijnenakkoord (voorjaar 2021) en bij de concept-RES (najaar 2020). Een overzicht van alle aangenomen moties en amendementen van de 11 gemeenten en de provincie en de wijze waarop die zijn verwerkt in de RES 1.0, is als bijlage opgenomen. Naar het oordeel van het programma zijn de moties en amendementen van Deventer voldoende verwerkt.

De RES 1.0 is geldig voor de periode 1 juli 2021 tot 1 juli 2023 en zal daarna worden opgevolgd door de RES 2.0. De RES 1.0 van West Overijssel is het hoofddocument van de regionale energiestrategie. Daarnaast zijn 5 zogenaamde Bouwstenen als bijlagen opgenomen. Het hoofddocument RES 1.0 wordt vastgesteld en de bouwstenen geven informatie en toelichting op de verschillende thema's maar worden als zodanig niet vastgesteld. De bouwstenen worden gezien als achtergrondinformatie en hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de regionale energiestrategie.

In de kern bestaat de RES 1.0 uit zes doelstellingen en zes afspraken. Deze worden in de RES uitgebreid beschreven in tekstblokken en in de diverse hoofdstukken voorzien van een onderbouwing. Samengevat komt het neer op het volgende:

Het zijn doelstellingen over:

- De hoogte van het RES bod en de verdeling tussen zon- en windenergie;
- De zoekgebieden voor zon en/of wind op kaart (*dit geldt niet voor Deventer*);
- Het optimaliseren van ruimtelijke kwaliteit bij opwek;
- Beperken van maatschappelijke kosten;
- Gebiedsgerichte en grensontkennende participatie;

- Minimaal 50% Lokaal Eigenaarschap.

En afspraken over:

- Versterken subregionale samenwerking;
- Regionale participatie;
- Aan de slag met groengas, geothermie, lokale waterstof, aquathermie en de duurzaamheidsladder toepassen in de regionale structuur warmte;
- Verkenning naar regionale Milieu Effect Rapportage;
- Doorontwikkeling RES- organisatie en financiering;
- Samenwerking aan een lobby op betaalbaarheid en governance in relatie tot warmte en zon op dak.

Met de vaststelling van het Hoofddocument RES 1.0 West-Overijssel is dit het vastgestelde document voor de RES. Door de verwerking van de aangenomen moties en amendementen hebben de volksvertegenwoordigende organen aan de voorkant invloed uitgeoefend op de definitieve versie van de RES 1.0.

In de bijlagen bij de RES wordt in de verschillende bouwstenen verdiepende informatie geboden voor de uitwerking van de doelstellingen van de RES 1.0. De bouwstenen bouwen voort op de concept RES West Overijssel van juni 2020. De informatie is door werkgroepen van ambtenaren, netwerkbedrijven, lokale energie-initiatieven en maatschappelijke organisaties op veel punten aangevuld en verrijkt. De bouwstenen worden als zodanig niet vastgesteld als beleidsnota's maar zijn wel belangrijke hulpmiddelen voor de uitvoering van de RES.

Het hoofdlijnenakkoord is besproken en heeft na bespreking en met het aannemen van moties en amendementen geleid tot de RES 1.0 Als bijlage is het Overzicht moties en amendementen opgenomen. Deze adviezen zijn verwerkt in het Hoofddocument RES 1.0. De moties en amendementen hebben tot diverse aanpassingen in de RES 1.0 geleid. Hierbij zijn de vier op 31 maart 2021 in Deventer aangenomen moties en de vijf moties bij de concept-RES (najaar 2020) naar wens verwerkt.

Door in te stemmen met bijgevoegd RES 1.0 wordt vastgelegd dat binnen de gemeente, de provincie en de waterschappen de uitvoeringsinstrumenten in het ruimtelijk beleid in overeenstemming worden gebracht met de doelstellingen en afspraken in de RES 1.0. Op de onderwerpen waarop nog nadere uitwerking plaats dient te vinden naar de RES 2.0 zullen deze aanpassingen mogelijk pas later aan de orde zijn. Uitgangspunt is dat in ieder geval gestreefd wordt om uiterlijk in 2025 de vergunningen voor duurzame opwek elektriciteit te verlenen die voldoen aan het regionale bod. Iedere bestuurlijk partner kiest hierin een eigen traject al dan niet in samenwerking in (sub-)regionaal verband.

Beoogd resultaat

Vaststelling RES 1.0 als resultaat van het gezamenlijke bod van West-Overijssel en als start van het proces naar een RES 2.0.

Hiermee wordt invulling gegeven aan de regionale opgave van de concrete doelstelling in het Klimaatakkoord ten aanzien van de realisatie van duurzame opwek van elektriciteit en warmte voor 2030.

Kader

- Klimaatakkoord
- Omgevingsvisie Deventer (2019)
- Concept RES bod gemeente Deventer (2020)
- Energieplan Deventer (2020)
- Nota uitgangspunten zonneparken (2019)
- Windverkenning (2020, voorgenomen collegebesluit)
- Hoofdlijnenakkoord RES (maart 2021)

Argumenten voor:

- De RES 1.0 sluit aan bij eerdere besluitvorming rondom de energietransitie in de gemeente Deventer, zoals het Energieplan Deventer en het concept RES bod van Deventer.
- Het is een verplichting vanuit het Nationaal Programma RES aan provincies, gemeenten en waterschappen om aan te sluiten bij een regio. Deventer valt daarbij in de Regio West Overijssel.
- In de startnota RES West-Overijssel is door raden, staten en bestuur vastgesteld dat de bestuurlijke partners voor 1 juli 2021 komen tot een RES 1.0 West-Overijssel.
- De vaststelling van de RES 1.0 betekent voor de gemeenteraad dat zij hiermee een uitspraak doen over het totaal van het regionaal bod voor duurzame opwek van elektriciteit én het gemeentelijk aandeel in dit bod. Omdat voor Deventer de onderverdeling in techniek, zon op land, zon op dak en wind indicatief is, is er volop de mogelijkheid om in de doorontwikkeling naar de RES 2.0 tot een aangepaste verdeling te komen.
- Er is bij de RES een aantal duidelijke randvoorwaarden geformuleerd voor de realisatie van de RES West-Overijssel. Deze voorwaarden hebben betrekking op het netwerk, de SDE, wet- en regelgeving en bestuurlijke verantwoordelijkheid van de RES-partners.

Argumenten tegen:

- Idealiter had Deventer zogenoemde zoekgebieden voor wind en zon op land vastgesteld op het moment van oordelen en besluiten over de RES 1.-0. Deze uiterst gevoelige projecten/besluiten vragen echter een gedegen en goed uitgevoerde raadpleging en besluitvormingsproces, waardoor Deventer het aanwijzing van zoekgebieden in een later stadium zal vaststellen.

Extern draagvlak (partners)

De samenwerking op regionaal niveau zorgt voor een sterkere relatie en samenwerking in de energie-opgave tussen de provincie Overijssel, de gemeenten, de waterschappen en de netbeheerders in West-Overijssel. De bestuurlijke partners in de RES West-Overijssel zijn hierin geadviseerd door de netwerkbedrijven Enexis, Coteq en Rendo.

De RES 1.0 is naast de concept-RES en het Hoofdlijnenakkoord zelf gebaseerd op de bij de concept-RES en het Hoofdlijnenakkoord aangenomen moties en amendementen. Deze zijn voorzien van een gezamenlijke reflectie van de RES partners en in de bijlage opgenomen.

Bij het opstellen van de RES 1.0 werken de gemeenten, provincie en waterschappen samen met maatschappelijke partners, waaronder vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, woningcorporaties, natuur- en milieuorganisaties, land- en tuinbouworganisatie, lokale energie-initiatieven, vertegenwoordigers van jongeren(organisaties) etc. Deze zijn bijeengebracht in een adviesgroep RES West-Overijssel. Daarnaast zijn tevens de terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, Overijssels Particulier Grondbezit, IJssellandschap, Landschap Overijssel en Natuurmonumenten betrokken. De adviesgroep RES heeft separaat een advies opgesteld over het Hoofdlijnenakkoord. Dit advies is tevens meegenomen bij het opstellen van de RES 1.0. Separaat zijn brieven gestuurd aan de volksvertegenwoordigende organen van LTO Noord en Landschap Overijssel. Eerder al is de Wegwijzer van de groene organisaties toegestuurd. Ook deze zijn afgewogen bij de RES 1.0.

Conform de startnota is in de totstandkoming van de RES 1.0 gekozen voor een proces van representatieve participatie, wat onder andere tot uitdrukking is gebracht in de bestuurlijke werkconferenties en adviezen van de adviesgroep. De participatie van inwoners en andere belanghebbenden, vindt primair plaats op lokaal niveau. In de RES 1.0 wordt voorgesteld deze werkwijze naar de RES 2.0 voort te zetten.

In Deventer is de participatie vormgegeven via het participatieplan dat is opgesteld op basis van een motie van uw raad. Het participatieplan is ook aan u voorgelegd. Het uitgevoerde participatietraject bestond uit een peiling onder het het Digipanel en daarnaast de dialoog in meerdere gespreksrondes met verschillende

doelgroepen. Daaronder: bewoners op persoonlijke titel uit 10 kernen/wijken, jongeren, vertegenwoordigers uit van het DEP en vertegenwoordigers van onze maatschappelijke partners. De resultaten van dit participatietraject is op 22 april 2021 met de raad gedeeld.

Financiële consequenties

De vaststelling van de RES 1.0 heeft geen directe financiële gevolgen voor de gemeenten, provincie en waterschappen. In het nader op te stellen uitvoeringsprogramma kan dit mogelijk wel aan de orde zijn. Dit uitvoeringsprogramma zal t.z.t. maar uiterlijk vóór 1 januari 2022 ter besluitvorming worden voorgelegd aan het College van B&W., Hierin zal tevens de informatie m.b.t. de structurele financiering van het NPRES en de afzonderlijke RES'en worden meegenomen.

Aanpak/uitvoering

Na vaststelling uiterlijk op 1 juni 2021 door de Colleges van B&W van de elf gemeenten, Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel en het DB van het Waterschap Drents Overijsselse Delta en de waterschappen Vallei en Veluwe, Rijn en IJssel en Vechtstromen worden de raadsvoorstellen en concept-besluiten van de RES 1.0 doorgezet naar de (griffies van de) volksvertegenwoordigende organen: gemeenteraden, de Provinciale Staten en/of algemeen besturen van de Waterschappen. Op basis van eerdere afspraken met de agendacommissie is overeengekomen dat het besluitvormingsproces over de RES 1.0 afgerond wordt vóór 1 juli 2021 met een mogelijke uitloop tot 9 juli 2021.

Vóór 1 juli 2021 zal de stuurgroep aan het bestuurlijk platform zo spoedig mogelijk een voorstel doen voor een uitvoeringsprogramma zodat daadwerkelijk uitvoering kan worden gegeven aan de regionale doelstellingen en afspraken. Na bespreking in het bestuurlijk platform wordt de implementatie van dit uitvoeringsprogramma in het najaar doch uiterlijk vóór 1 januari 2022 ter besluitvorming voorgelegd aan de Colleges van B&W van de elf gemeenten, Gedeputeerde Staten en DB'en van de vier Waterschappen. Mochten er in de vaststelling van de definitieve RES 1.0 sprake zijn van het aannemen van moties en/of amendementen, dan zal de stuurgroep deze meezenden met de indiening van de RES 1.0 bij het NPRES. Voor regionale afstemming en duiding van de impact en vervolgproces van eventuele moties en amendementen bij de RES 1.0 zal de stuurgroep uiterlijk vóór 1 november 2021 een voorstel voorleggen aan het bestuurlijk platform. Daarna kan een gezamenlijk voorstel voor verwerking van de moties en amendementen worden gedaan aan de Colleges van B&W van de elf gemeenten, Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel en de DB'en van de waterschappen.

Separaat zal een persbericht worden uitgebracht op 1 juni 2021 nadat alle Colleges van B&W, GS en de DB'en het raadsvoorstel hebben vastgesteld.

Op 2 juni 2021 om 12.00 uur zal door de co-voorzitters van de stuurgroep RES West-Overijssel voor de pers de aanbieding van de RES 1.0 van West-Overijssel de volksvertegenwoordigende organen worden toegelicht. De afzonderlijke besluiten van de gemeenteraden, provinciale staten en Algemeen Besturen zullen bekend worden nadat het besluit is genomen. De aanbiedingsbrief met de RES 1.0, de bouwstenen plus een overzicht van de aangenomen moties en amendementen worden verstuurd aan het NPRES als alle volksvertegenwoordigende organen de besluitvorming hebben afgerond en dat is uiterlijk 9 juli 2021. In het communicatieplatform RES West-Overijssel zullen nadere afspraken gemaakt worden over de communicatie.

RAADSVOORSTEL

Onderwerp RES 1.0 vaststelling college/raad

Agendapunt

Voorstelnummer

Team

2021-001321

DEV-BLD

Portef.houder

BenW-besluit d.d.:

Weth. Verhaar

1 juni 2021

Voorstel

1. De RES 1.0, 'Samen naar een opgewekt Overijssel' vast te stellen;
2. Het Hoofdlijnenakkoord in te trekken.

Kern van het raadsvoorstel

Op 18 december 2019 heeft de gemeenteraad een positief besluit genomen over de Startnota RES West-Overijssel. Hierin is het proces vastgelegd voor deelname aan de Regionale Energiestrategie West-Overijssel.

Op 14 april 2020 heeft het college ingestemd met de Deventer bijdrage van 212 GWh aan het concept RES bod van West Overijssel. Op 23 september 2020 heeft de Raad wensen en bedenkingen op de concept-RES kenbaar gemaakt.

Op 28 april 2021 is door de raad het Hoofdlijnenakkoord RES 1.0 vastgesteld.

De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, in samenhang met eerder vastgestelde gemeentelijke en provinciale beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie. De RES 1.0 is tot stand gekomen op basis van de Handreiking 1.1 voor de RES van het Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (NPRES) en de verwerking van de aangenomen moties en amendementen bij het Hoofdlijnenakkoord (voorjaar 2021) en bij de concept-RES (najaar 2020). Een overzicht van alle aangenomen moties en amendementen van de 11 gemeenten en de provincie en de wijze waarop die zijn verwerkt in de RES 1.0, is als bijlage opgenomen. Naar het oordeel van het College zijn de moties en amendementen van Deventer voldoende verwerkt.

De RES 1.0 is geldig voor de periode 1 juli 2021 tot 1 juli 2023 en zal daarna worden opgevolgd door de RES 2.0. De RES 1.0 van West Overijssel is het hoofddocument van de regionale energiestrategie. Daarnaast zijn 5 zogenaamde Bouwstenen als bijlagen opgenomen. Het hoofddocument RES 1.0 wordt vastgesteld en de bouwstenen geven informatie en toelichting op de verschillende thema's maar worden als zodanig niet vastgesteld. De bouwstenen worden gezien als achtergrondinformatie en hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de regionale energiestrategie.

In de kern bestaat de RES 1.0 uit zes doelstellingen en zes afspraken. Deze worden in de RES uitgebreid beschreven in tekstblokken en in de diverse hoofdstukken voorzien van een onderbouwing. Samengevat komt het neer op het volgende:

Het zijn doelstellingen over:

- De hoogte van het RES bod en de verdeling tussen zon- en windenergie;
- De zoekgebieden voor zon en/of wind op kaart (*dit geldt niet voor Deventer*);
- Het optimaliseren van ruimtelijke kwaliteit bij opwek;
- Beperken van maatschappelijke kosten;
- Gebiedsgerichte en grensontkennende participatie;
- Minimaal 50% Lokaal Eigenaarschap.

En afspraken over:

- Versterken subregionale samenwerking;
- Regionale participatie;
- Aan de slag met groengas, geothermie, lokale waterstof, aquathermie en de duurzaamheidsladder toepassen in de regionale structuur warmte;
- Verkenning naar regionale Milieu Effect Rapportage;
- Doorontwikkeling RES- organisatie en financiering;
- Samenwerking aan een lobby op betaalbaarheid en governance in relatie tot warmte en zon op dak.

Met de vaststelling van het Hoofddocument RES 1.0 West-Overijssel is dit het vastgestelde document voor de RES en komt daarbij het besluit van het Hoofdlijnenakkoord te vervallen. Door de verwerking van de aangenomen moties en amendementen hebben de volksvertegenwoordigende organen aan de voorkant invloed uitgeoefend op de definitieve versie van de RES 1.0.

In de bijlagen bij de RES wordt in de verschillende bouwstenen verdiepende informatie geboden voor de uitwerking van de doelstellingen van de RES 1.0. De bouwstenen bouwen voort op de concept RES West Overijssel van juni 2020. De informatie is door werkgroepen van ambtenaren, netwerkbedrijven, lokale energie-initiatieven en maatschappelijke organisaties op veel punten aangevuld en verrijkt. De bouwstenen worden als zodanig niet vastgesteld als beleidsnota's maar zijn wel belangrijke hulpmiddelen voor de uitvoering van de RES.

Het hoofdlijnenakkoord is besproken en heeft na bespreking en met het aannemen van moties en amendementen geleid tot de RES 1.0 Als bijlage is het Overzicht moties en amendementen opgenomen. Deze adviezen zijn verwerkt in het Hoofddocument RES 1.0. De moties en amendementen hebben tot diverse aanpassingen in de RES 1.0 geleid. Hierbij zijn de vier op 31 maart 2021 in Deventer aangenomen moties naar wens verwerkt.

Door in te stemmen met bijgevoegd RES 1.0 wordt vastgelegd dat binnen de gemeente, de provincie en de waterschappen de uitvoeringsinstrumenten in het ruimtelijk beleid in overeenstemming worden gebracht met de doelstellingen en afspraken in de RES 1.0. Op de onderwerpen waarop nog nadere uitwerking plaats dient te vinden naar de RES 2.0 zullen deze aanpassingen mogelijk pas later aan de orde zijn. Uitgangspunt is dat in ieder geval gestreefd wordt om uiterlijk in 2025 de vergunningen voor duurzame opwek elektriciteit te verlenen die voldoen aan het regionale bod. Iedere bestuurlijk partner kiest hierin een eigen traject al dan niet in samenwerking in (sub-)regionaal verband.

Beoogd resultaat

Vaststelling RES 1.0 als resultaat van het gezamenlijke bod van West-Overijssel en als start van het proces naar een RES 2.0. Hiermee wordt invulling gegeven aan de regionale opgave van de concrete doelstelling in het Klimaatakkoord ten aanzien van de realisatie van duurzame opwek van electriciteit en warmte voor 2030.

Kader

- Klimaatakkoord
- Omgevingsvisie Deventer (2019)
- Concept RES bod gemeente Deventer (2020)
- Energieplan Deventer (2020)
- Nota uitgangspunten zonneparken (2019)
- Windverkenning (2020, voorgenomen collegebesluit)
- Hoofdlijnenakkoord RES (maart 2021)

Argumenten ten behoeve van de raad

Argumenten voor:

- De RES 1.0 sluit aan bij eerdere besluitvorming rondom de energietransitie in de gemeente Deventer, zoals het Energieplan Deventer en het concept RES bod van Deventer.
- Het is een verplichting vanuit het Nationaal Programma RES aan provincies, gemeenten en waterschappen om aan te sluiten bij een regio. Deventer valt daarbij in de Regio West Overijssel.
- In de startnota RES West-Overijssel is door raden, staten en bestuur vastgesteld dat de bestuurlijke partners voor 1 juli 2021 komen tot een RES 1.0 West-Overijssel.
- De vaststelling van de RES 1.0 betekent voor de gemeenteraad dat zij hiermee een uitspraak doen over het totaal van het regionaal bod voor duurzame opwek van elektriciteit én het gemeentelijk aandeel in dit bod. Omdat voor Deventer de onderverdeling in techniek, zon op land, zon op dak en wind indicatief is, is er volop de mogelijkheid om in de doorontwikkeling naar de RES 2.0 tot een aangepaste verdeling te komen.
- Er is bij de RES een aantal duidelijke randvoorwaarden geformuleerd voor de realisatie van de RES West-Overijssel. Deze voorwaarden hebben betrekking op het netwerk, de SDE, wet- en regelgeving en bestuurlijke verantwoordelijkheid van de RES-partners.

Argumenten tegen:

- Idealiter had Deventer zogenoemde zoekgebieden voor wind en zon op land vastgesteld op het moment van oordelen en besluiten over de RES 1.-0. Deze uiterst gevoelige projecten/besluiten vragen echter een gedegen en goed uitgevoerde raadpleging en besluitvormingsproces, waardoor Deventer de aanwijzing van zoekgebieden in een later stadium zal vaststellen.

Ketenpartners/ participatie

De samenwerking op regionaal niveau zorgt voor een sterkere relatie en samenwerking in de energie-opgave tussen de provincie Overijssel, de gemeenten, de waterschappen en de netbeheerders in West-Overijssel. De bestuurlijke partners in de RES West-Overijssel zijn hierin geadviseerd door de netwerkbedrijven Enexis, Coteq en Rendo.

De RES 1.0 is naast de concept-RES en het Hoofdlijnenakkoord zelf gebaseerd op de bij de concept-RES en het Hoofdlijnenakkoord aangenomen moties en amendementen. Deze zijn voorzien van een gezamenlijke reflectie van de RES partners en in de bijlage opgenomen.

Bij het opstellen van de RES 1.0 werken de gemeenten, provincie en waterschappen samen met maatschappelijke partners, waaronder vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, woningcorporaties, natuur- en milieuorganisaties, land- en tuinbouworganisatie, lokale energie-initiatieven, vertegenwoordigers van jongeren(organisaties) etc. Deze zijn bijeengebracht in een adviesgroep RES West-Overijssel. Daarnaast zijn tevens de terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, Overijssels Particulier Grondbezit, IJssellandschap, Landschap Overijssel en Natuurmonumenten betrokken. De adviesgroep RES heeft separaat een advies opgesteld over het Hoofdlijnenakkoord. Dit advies is tevens meegenomen bij het opstellen van de RES 1.0. Separaat zijn brieven gestuurd aan de volksvertegenwoordigende organen van LTO Noord en Landschap Overijssel. Eerder al is de Wegwijzer van de groene organisaties toegestuurd. Ook deze zijn afgewogen bij de RES 1.0.

Conform de startnota is in de totstandkoming van de RES 1.0 gekozen voor een proces van representatieve participatie, wat onder andere tot uitdrukking is gebracht in de bestuurlijke werkconferenties en adviezen van de adviesgroep. De participatie van inwoners en andere belanghebbenden, vindt primair plaats op lokaal niveau. In de RES 1.0 wordt voorgesteld deze werkwijze naar de RES 2.0 voort te zetten.

In Deventer is de participatie vormgegeven via het participatieplan dat is opgesteld op basis van een motie van uw raad. Het participatieplan is ook aan u voorgelegd. Het uitgevoerde participatietraject

bestond uit een peiling onder het Digipanel en daarnaast de dialoog in meerdere gespreksrondes met verschillende doelgroepen. Daaronder: bewoners op persoonlijke titel uit 10 kernen/wijken, jongeren, vertegenwoordigers uit van het DEP en vertegenwoordigers van onze maatschappelijke partners. De resultaten van dit participatietraject is op 22 april 2021 met uw raad gedeeld.

Financiële consequenties

De vaststelling van de RES 1.0 heeft geen directe financiële gevolgen voor de gemeenten, provincie en waterschappen. In het nader op te stellen uitvoeringsprogramma kan dit mogelijk wel aan de orde zijn. Dit uitvoeringsprogramma zal t.z.t. maar uiterlijk vóór 1 januari 2022 ter besluitvorming worden voorgelegd aan het College van B&W., Hierin zal tevens de informatie m.b.t. de structurele financiering van het NPRES en de afzonderlijke RES' en worden meegenomen.

Betrokkenheid van de raad

- De raad heeft de startnotitie, concept-RES en het Hoofdlijnenakkoord RES vastgesteld en bij alle behandelingen moties en amendementen ingediend.
- De raad was betrokken bij het opstellen van het participatieplan RES 1.0.
- De raad is vertegenwoordigd in de werkgroep RSAB als adviesorgaan van het bestuurlijk overleg RES West-Overijssel.

Burgemeester en wethouders van de gemeente Deventer,
de secretaris, de burgemeester,

M.A. Kossen

R.C. König

RAADSBESLUIT

Onderwerp	RES 1.0 vaststelling college/raad
Voorstelnummer	2021-001321
Raadstafel d.d.	--
Raadsvergadering	

De raad van de gemeente Deventer,

Gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. 1 juni 2021, nummer 2021-001321.

BESLUIT

- 1 De RES 1.0, 'Samen naar een opgewekt Overijssel' vast te stellen;
- 2 Het Hoofdlijnenakkoord in te trekken.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van
De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. Kerver

R.C. König

Aan: Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën
t.a.v. mevrouw Kristel Lammers
Postbus 93218
2509 AE Den Haag

Zwolle, 9 juli 2021

Geachte mevrouw Lammers, beste Kristel,

Met veel genoegen bieden we u bijgaand de RES 1.0 van West-Overijssel aan in de vorm van een Hoofddocument en 5 bouwstenen. Het hoofddocument is vastgesteld door de gemeenteraden van de gemeenten Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland en Zwolle, Provinciale Staten van Overijssel en de Algemeen Besturen van Waterschap Drents Overijsselse Delta, Vechtstromen, Vallei en Veluwe en Rijn en IJssel. De RES 1.0 is het resultaat van een intensief proces van de gemeenten, de provincie, de waterschappen en maatschappelijke organisaties. Hierbij hebben zij zich laten adviseren door de netbedrijven Enexis, Coteq/Cogas en RENDO. We zijn alles afwegende tot een bod voor opwek van duurzame elektriciteit gekomen van 1,826 TWh, dus hoger dan in de concept-RES aanvankelijk als bod is opgenomen. Ten opzichte van de concept-RES is de RES 1.0 dan ook doorontwikkeld op het bod, de energiemix, de zoekgebieden, ruimtelijke kwaliteit, de Regionale Structuur Warmte, lokaal eigendom en participatie. We hebben belangrijke stappen gezet in West-Overijssel maar er is ook nog veel te doen. Zo moeten diverse zoekgebieden nog op kaart komen dan wel zo aangeduid dat concreet wordt hoe zon-en windprojecten liggen ten aanzien van de aansluitmogelijkheden op het netwerk. Daarnaast de ambitie om de energiemix fors te verschuiven naar 60% wind, waar er nu nog sprake is van iets minder dan 40%. De uitvoering van de RES 1.0 vraagt daarom nog een forse inspanning van de bestuurlijke partners, maatschappelijke organisaties en inwoners. Maar het motto van de RES West-Overijssel is dat we het samen doen: Samen naar een Opgewekt Overijssel.

De uitvoering van RES 1.0 kent een aantal belangrijke randvoorwaarden die uitgebreid in het Hoofddocument worden toegelicht. Puntsgewijs komen deze neer op de volgende zaken:

- Ontwikkeling van landelijk instrumentarium en landelijke financiering van de knelpunten en vraagstukken in de warmtetransitie;
- Handlingsperspectief voor aansluitingen op het netwerk en financieel perspectief voor de daarvoor noodzakelijke investeringen;
- In het SDE++ instrumentarium mogelijkheden voor lokaal eigendom verruimen o.a. door inpassingseisen en koppeling met andere opgaven mee te laten lopen in de SDE. Plus voldoende capaciteit beschikbaar te stellen voor gemeenten naast professionalisering van lokale energie-initiatieven;
- Last but not least op korte termijn zekerheid bieden voor structurele financiering van de inzet van gemeenten, provincies en waterschappen op de energietransitie en de samenwerking in RES-verband in het bijzonder.

De RES-partners in West-Overijssel dringen er opnieuw aan dat de nodige wet- en regelgeving op korte termijn wordt aangepast om de noodzakelijke maatregelen mogelijk te maken en te versnellen.

De RES 1.0 is mede door de steun van alle gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen een belangrijke mijlpaal in de energietransitie in onze regio. Daarbij sturen wij u tevens de bij de RES 1.0 aangenomen moties en amendementen die we in direct na de zomer verder oppakken. Met de RES 1.0 dragen wij een steen bij aan de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. Wij gaan aan de slag met de uitvoering maar tegelijk dat op nationaal niveau belemmeringen worden weggenomen en kansen worden geboden om de doelen te realiseren.

Graag zijn we bereid om e.e.a. toe te lichten,

Namens het bestuurlijk platform Energietransitie West-Overijssel,

Marcel Blind
Wethouder Olst-Wijhe

Bart Jaspers Faijer
Wethouder Ommen

.

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

Samen naar een opgewekt West-Overijssel

RES 1.0 West-Overijssel

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Leeswijzer	5
1.2	Uitvoering op drie niveaus	7
2.	Managementsamenvatting	8
3.	Het verhaal van West-Overijssel	10
4.	Het bod van West-Overijssel	12
4.1	Voortgang en monitor opwek	14
4.2	Verhouding wind-zon	15
4.3	Zon-op-dak	16
4.4	Risico's en randvoorwaarden voor het RES-bod	16
5.	De zoekgebieden	17
6.	Ruimtelijke kwaliteit	18
6.1	Ontwerpprincipes	19
6.2	Ruimtelijke potentie	21
6.3	Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda omgevingseffecten	23
7.	Netwerk	24
7.1	De knoppen van maatschappelijke kosten	24
7.2	Netwerkanalyse	25
7.3	Samen Naar Integraal Programmeren	26
8.	Regionale Structuur Warmte	28
8.1	Warmtevraag en aanbod (regionaal beeld)	28
8.2	Regionale verdeelafspraken	29
8.3	Regionaal te benutten warmtebronnen	29
8.4	Energiebesparing inzichtelijk maken	30
8.5	Regionale samenwerking warmte	31

9.	Lokaal Eigendom	32
9.1	Regionale doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom	33
9.2	Afspraken over rollen en verantwoordelijkheden	34
10.	Participatie	36
10.1	Maatschappelijke acceptatie	38
10.2	Aanpak lokale participatie	38
10.3	Aanpak regionale participatie	39
10.4	Gebiedsgerichte en grensontkennende participatie	41
11.	Communicatie	44
12.	Samenwerking en sturing naar RES 2.0	46
13.	Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen	48
13.1	Ervaringen rol en functie van de werkgroep RSAB	49
13.2	Suggesties richting de RES 2.0	49
14.	Randvoorwaarden	50
15.	Begrippenlijst A - Z	52

RES 1.0 West-Overijssel

Gemeente	Dalfsen Deventer Hardenberg Kampen Olst-Wijhe Ommen Raalte Staphorst Steenwijkerland Zwartewaterland Zwolle	Provincie	Overijssel
		Waterschappen	Drents Overijsselse Delta Vechtstromen Vallei en Veluwe Rijn en IJssel
			1 juni 2021

1. Inleiding

Duiding betekenis RES 1.0

Voor u ligt de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0 van West-Overijssel. Deze is tot stand gekomen na een intensief samenwerkingsproces waarbij gemeenten, provincie en waterschappen de bijdrage aan de energietransitie hebben vastgesteld. Hierbij hebben zij zich intensief laten adviseren door de netbedrijven Enexis, Coteq/Cogas en RENDO. In deze RES 1.0 staan met name de doelstellingen en afspraken tussen de bestuurlijke partners in de RES aangegeven. Bijvoorbeeld over hoe en waar we duurzame elektriciteit opwekken, over de ruimtelijke principes die we hierbij hanteren en de noodzakelijke uitbreiding in het elektriciteitsnetwerk. Maar ook over de regionale structuur warmte, de uitgangspunten voor lokaal eigendom en participatie en de samenwerking en sturing die nodig is voor de uitvoering.

De RES 1.0 is door de gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen vastgesteld. Hiermee geven de bestuurlijke partners in de RES aan wat zij gaan bijdragen aan de energietransitie. En hoe ze in regionaal verband met inwoners en maatschappelijke organisaties willen samenwerken aan de realisatie van de doelstellingen. De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, al dan niet in samenhang met eerdere vastgestelde beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie. De RES 1.0 bouwt voort op de Concept-RES uit juni 2020 maar vervangt tevens het Hoofdlijnenakkoord dat in april 2021 door gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen is vastgesteld. De Startnota van december 2019 geldt daarnaast nog steeds als leidend bij de opzet en governance van de RES West-Overijssel.

Hoofddocument en Bouwstenen

De RES 1.0 van West-Overijssel is het hoofddocument van de Regionale Energiestrategie (RES). Daarnaast zijn een vijftal zogenoemde bouwstenen als bijlage opgenomen. Het hoofddocument RES 1.0 wordt vastgesteld door de bestuurlijke partners waarbij de bouwstenen primair informatie en toelichting geven op de verschillende thema's, maar niet worden vastgesteld. De bouwstenen kunnen worden gezien als achtergrondinformatie en hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de Regionale Energiestrategie.

1.1 Leeswijzer

De RES 1.0 bestaat in de kern uit een zestal doelstellingen en een zestal afspraken waar de bestuurlijke partners zich aan verbinden. De doelstellingen en afspraken hebben betrekking op:

- Het bod voor opwek in hoofdstuk 4.
- De zoekgebieden in hoofdstuk 5.
- Ruimtelijke kwaliteit in hoofdstuk 6.
- (De kosten van) het netwerk in hoofdstuk 7.
- Warmte in hoofdstuk 8.
- Lokaal eigendom in hoofdstuk 9.
- Participatie in hoofdstuk 10.
- Communicatie in hoofdstuk 11.
- Bestuurlijke samenwerking in hoofdstuk 12.
- Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen in hoofdstuk 13.
- Randvoorwaarden in hoofdstuk 14.
- Begrippenlijst in hoofdstuk 15.

Voor het realiseren van deze doelstellingen en afspraken is een aantal randvoorwaarden van cruciaal belang. Deze voorwaarden moeten door andere overheden en instanties (met name het Rijk) worden gerealiseerd. Het daadwerkelijk kunnen uitvoeren van deze regionale energiestrategie is mede afhankelijk van de mate waarin en het tijdstip waarop deze randvoorwaarden worden gerealiseerd. In hoofdstuk 14 worden deze randvoorwaarden nader toegelicht. Voorafgaand aan de beleidsmatige hoofdstukken hebben we de visie van de regionale energiestrategie weergegeven in 'Het verhaal van West-Overijssel'. Tenslotte hebben we een begrippenlijst toegevoegd die hopelijk behulpzaam kan zijn bij het verklaren van begrippen die in deze tekst worden gebruikt.

‘De kracht van de RES 1.0 is dat iedere partner de verantwoordelijkheid heeft genomen om bij te dragen aan ons gemeenschappelijke doel.’

Marcel Blind

Wethouder van Olst-Wijhe en covoorzitter van de RES-regio West-Overijssel

‘We werken in West-Overijssel hard aan de energietransitie. Er zijn al diverse projecten gerealiseerd, ook door lokale inwoners zelf. Met deze RES 1.0 willen we meer van die projecten mogelijk maken.’

Bart Jaspers Faijer

Wethouder van Ommen en covoorzitter van de RES-regio West-Overijssel

1. Inleiding

We doen dit samen!

Wij, de elf gemeenten, de provincie en de waterschappen uit de regio West-Overijssel, doen dit samen! Dat is één van de kernwaarden die we in de concept-RES met elkaar afspraken. In onze regio werken we bestuurlijk samen aan de Regionale Energiestrategie. Tegelijkertijd erkennen we ook dat de energietransitie lokaal plaatsvindt. In de lokale gemeenschappen gebeurt het, daar ontstaan initiatieven voor zon-op-dak, zonneparken en windmolens. We

realiseren ons dan ook dat het en/en is: het lokale proces en regionale doelstellingen en afspraken. We werken in West-Overijssel van onderop, vanuit de lokale processen, dat is de kracht van onze Regionale Energiestrategie (RES). Tegelijkertijd werken we samen aan regionale doelen die leidend zijn voor onze lokale processen.

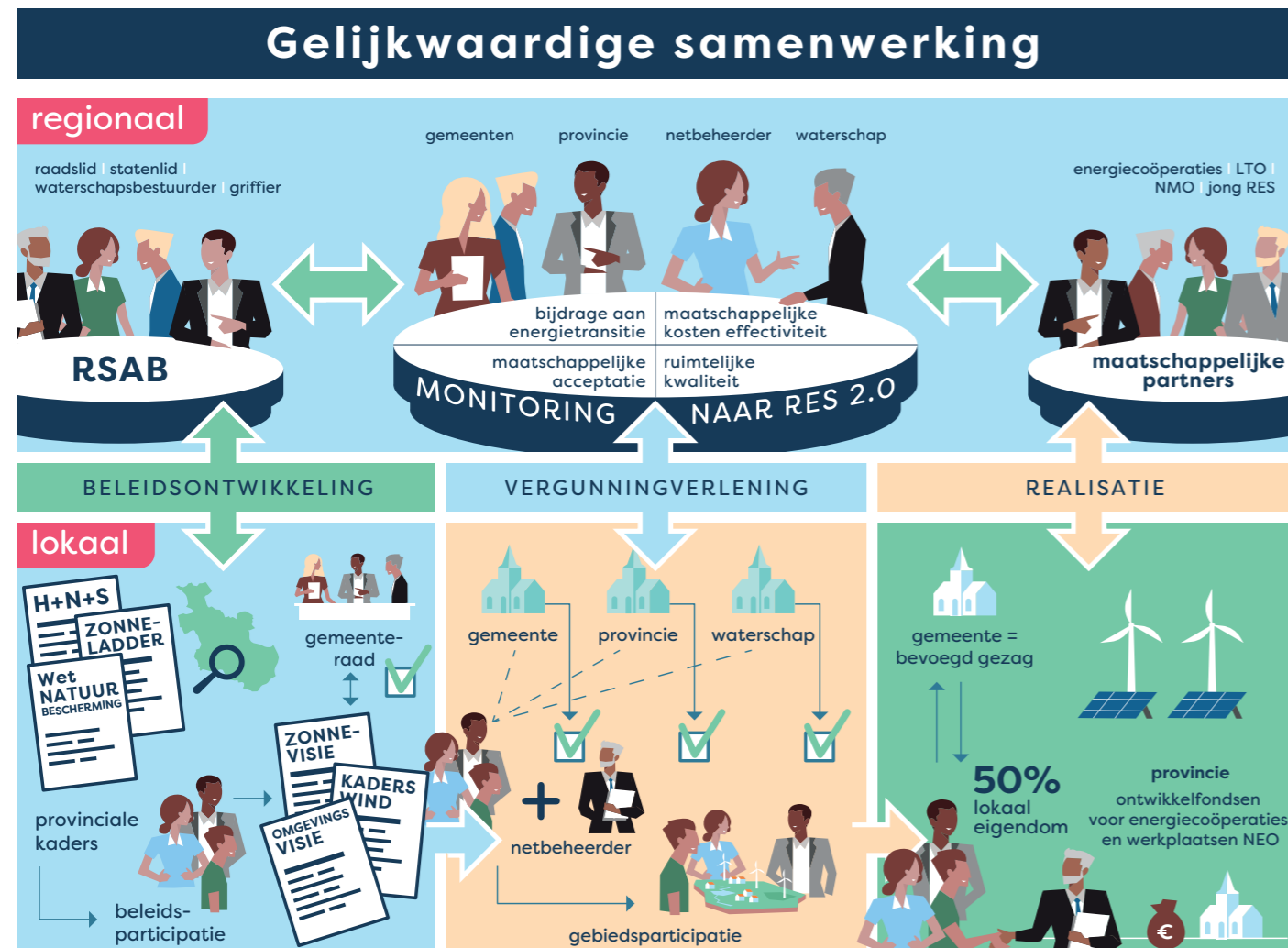
Hoofdlijnenakkoord

In april 2021 hebben de volksvertegenwoordigers van gemeenten, provincie en waterschappen zich uitgesproken over het Hoofdlijnenakkoord. Het karakter van dit akkoord was om te toetsen of er op hoofdlijnen bestuurlijk commitment was en om de gelegenheid te bieden aan de volksvertegenwoordigende organen (gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen) richtinggevende uitspraken te doen over de Regionale Energiestrategie. Daarbij werden de belangrijkste doelstellingen en afspraken voor de RES 1.0 vastgelegd. De gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen hebben door middel van moties en amendementen aangegeven waar zij nadrukkelijk aandacht voor willen in het vervolgproces. Deze moties en amendementen hebben we in deze RES 1.0 verwerkt. De wijze waarop dit is gebeurd, staat beschreven in de raads-, Staten- en algemeen bestuursvoorstellen voor de RES 1.0. Hiermee is uitvoering gegeven aan de wensen van de werkgroep raden, staten en algemene besturen (RSAB) om de volksvertegenwoordigende organen aan de voorkant een belangrijke stem te geven in de totstandkoming van deze RES 1.0. Het Hoofdlijnenakkoord had uitsluitend tot doel om de input aan de voorkant vorm te geven. De vastgestelde RES 1.0 vervangt het Hoofdlijnenakkoord.

tegrenzen heen en in enkele gevallen ook een gezamenlijke gebiedsontwikkeling. Vanuit het perspectief van participatie door inwoners is een dergelijke gebiedsgerichte en grensontkennende werkwijze van groot belang. Op regionaal niveau gaat het naast kennisontwikkeling en monitoring van de doelstellingen en afspraken vooral ook om een gezamenlijke inspanning voor het (tijdig) realiseren van de noodzakelijke netcapaciteit.

In deze RES 1.0 hebben we vanuit het afwegingskader op de vier hoekpunten keuzes gemaakt om verder te werken aan de energietransitie. Met deze RES 1.0 leggen we een belangrijk fundament en tegelijk weten we dat er nog veel moet gebeuren. Op lokaal en subregionaal niveau worden met behulp van dit afwegingskader nog verdere afwegingen gemaakt per project, per gemeente, per gebied. In de RES 2.0 gaan we opnieuw vanuit dit afwegingskader beoordelen of de doelstellingen voor 2030 nog steeds haalbaar zijn en waar nodig gaan we dit bijsturen.

In de RES worden alle 4 uitgangspunten integraal afgewogen

1.2 Uitvoering op drie niveaus

De uitvoering van de RES vindt primair plaats in de gemeenten op lokaal niveau. Zij zijn verantwoordelijk voor onder meer het uitwerken van de RES in het omgevingsbeleid en de vergunningverlening. Ook de provincie gaat omgevingsbeleid aanpassen en daar waar nodig in lijn brengen met de doelstellingen en afspraken in de RES. De gemeenten zijn het eerste aanspreekpunt voor lokale initiatieven en projecten. Tegelijk is onderkend dat veel vraagstukken vragen om samenwerking tussen gemeenten op subregionaal niveau. De zoekgebieden voor de energietransitie vragen om afstemming over de gemeen-

2. Managementsamenvatting

De RES 1.0 van West-Overijssel is het resultaat van intensief overleg tussen elf gemeenteraden, Provinciale Staten, algemeen besturen van vier waterschappen, adviesgroep RES en diverse ontmoetingen met maatschappelijke organisaties. De RES 1.0 is ook het resultaat van bespreking en besluitvorming over het Hoofdlijnenakkoord. Met de RES 1.0 is een fundament gelegd onder de regionale samenwerking voor de bijdrage aan het Klimaatakkoord. Hiermee geven de bestuurlijke partners in de RES aan wat zij willen bijdragen aan de energietransitie en hoe ze in regionaal verband met inwoners en maatschappelijke organisaties willen samenwerken aan de realisatie van de doelstellingen. Die doelstellingen geven vorm aan de afspraken rond duurzame opwek en regionale warmtestructuur.

De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, al dan niet in samenhang met eerder vastgestelde beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie.

In de kern bestaat de RES 1.0 uit zes doelstellingen en zes afspraken. Deze worden in dit document uitgebreid beschreven in tekstblokken en in de diverse hoofdstukken voorzien van een onderbouwing. Samengevat komt het neer op het volgende:

De zes doelstellingen:

1. Het bod van de RES West-Overijssel voor duurzame opwek van elektriciteit in 2030 bedraagt 1,826TWh waarbij we streven naar een verhouding van 60% opwek door windenergie en 40% door zon.
2. Zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden hebben we vastgelegd of leggen we uiterlijk bestuurlijk vast bij de RES 2.0 zodat we een goede verdeling naar HSMS-stations kunnen creëren.

3. Op lokaal en subregionaal niveau gaan we de ruimtelijke potentie in de regio verder uitwerken op basis van de ontwerpprincipes uit de concept-RES. Bij de RES 2.0 maken we de balans op.
4. De maatschappelijke kosten van het netwerk gaan we beperken door de 'knoppen' te hanteren voor meer wind, grotere clusters en redelijke afstanden tot aansluitpunten.
5. Voor de realisatie van windmolens en grootschalige zonneparken streven we naar een gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak.
6. We stellen ons ten doel om minimaal 50% lokaal eigendom in de opwek door wind en grootschalig zon-op-veld te realiseren.

Om deze doelen te behalen hebben we ook de volgende afspraken gemaakt:

1. We versterken de subregionale samenwerking van gemeenten in de regio.
2. We continueren de regionale participatie met maatschappelijke organisaties naar de RES 2.0.
3. We gaan aan de slag met groen gas, geothermie, lokale waterstof, aquathermie en de duurzaamheidsladder in de Regionale Structuur Warmte (RSW). Hierbij monitoren de gemeenten de stappen die zij zetten op energiebesparing.
4. We formuleren gezamenlijk een onderzoeksagenda die op de schaal van de regio inzicht biedt in (cumulatieve) milieu- en gezondheidsaspecten. Op basis van de resultaten wordt een besluit genomen over een MER.
5. We gaan onze samenwerking verder vormgeven op basis van het "opgavegericht werken".
6. We zetten ons gezamenlijk in voor een lobby op betaalbaarheid en governance op basis van het organisatie-model opgavegericht werken.

We werken aan deze doelstellingen en afspraken op basis van de historie van West-Overijssel: we doen het samen, van onderop in een regionale context. De gemeenten spelen een cruciale rol in de uitvoering van deze RES en werken daarbij samen in subregionaal verband.

De governance die we afspraken in de Startnota van de RES blijft leidend in de periode naar de RES 2.0. Dat wil zeggen dat iedere gemeente staat voor het eigen aandeel in het bod, samenwerkt in de subregio met buurgemeenten, ook al liggen die in andere RES-regio's.

Door middel van een monitor meten we de voortgang van de uitvoering van de RES en sturen bij waar nodig. Door Samen Naar Integrale Planning (SNIP) te werken met de netbedrijven realiseren we tijdig en kosteneffectief de aanpassingen aan het netwerk. Zo kunnen we het bod van de RES voor 2030 daadwerkelijk realiseren.

In de uitvoering van de RES 1.0 in West-Overijssel zijn de gemeenten aan zet als het gaat om inwonersparticipatie. We werken gezamenlijk aan ondersteunende communicatiemiddelen, bijvoorbeeld een website, video's, rubriek feiten & fabels, enz. In samenhang met de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom gaan gemeenten een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van de maatschappelijke acceptatie van de energietransitie in onze mooie regio.

3. Het verhaal van West-Overijssel

Ons klimaat verandert. Dat heeft grote gevolgen voor onze leefomgeving. De zomers zijn droger en warmer, de winters zijn natter en minder koud. Waar we eeuwenlang werkten om water zo snel mogelijk af te voeren, werken we nu aan het vasthouden van water. We willen voorkomen dat de aarde verder opwarmt. Daarom moeten we in actie komen. Dit doen we door energie te besparen en door over te stappen op duurzame energiebronnen. Dit noemen we de energietransitie. Het opwekken van energie met behulp van zon en wind zijn op dit moment de bewezen technieken. Beide hebben gevolgen voor ons landschap. Dat begrijpen en erkennen we. We moeten leren omgaan met dit veranderende landschap. Dat landschap heeft zich eerder gevormd naar onze energiewinning en dat zal het nu ook weer doen.

Vanuit het Klimaatakkoord hebben we de opdracht gekregen om ons aandeel te nemen in de energietransitie in West-Overijssel. Die opdracht voeren we uit. Dat doen we samen: als samenwerkingspartners en samen met onze lokale gemeenschappen. En we doen dat zoveel mogelijk zelf. Zo houden we regie op onze energievoorziening, houden we de inkomsten in onze eigen gemeenschappen en versterken we deze.

Van oudsher

Het is niet voor het eerst dat het landschap verandert door de winning van energie. Ook de aanleg van het netwerk voor elektriciteit en de omschakeling van hout en kolen naar aardgas in de vorige eeuw heeft de woon- en leefomgeving veranderd. Van de Kop van Overijssel tot aan het Vechtdal en van de IJsseldelta tot Deventer: het landschap van het grootste deel van West-Overijssel zoals we dat nu kennen, is voor een belangrijk deel het gevolg van de veenontginningen en de winning van turf. Deze vonden sinds de vroege middeleeuwen tot soms ver in

de 20ste eeuw plaats. De blokvormige perceelindeling van de Kop van Overijssel en de kaarsrechte percelen in de Mastenbroekerpolder tot de 'slagen' van Staphorst en Rouveen: ze zijn te herleiden tot deze inpoldering, veenontginningen en de turfwinning. Hele dorpen verplaatsten zich in de loop van de tijd verschillende keren, omdat door de veenontginningen de bodem daalde. Het Vechtdal en Salland kennen deze historie niet. Hier kenmerkt het landschap zich van oudsher door het coulisselandschap met de landgoederen en havezaten. Dit gebied is, naast de waterrijke natuurgebieden van Nationaal Park Weerribben-Wieden, een belangrijke toeristische trekpleister in de regio.

We doen het samen!

In West-Overijssel werken we op heel veel fronten samen aan de energietransitie en de Regionale Energiestrategie (RES). Daarmee sluiten we aan bij de lange en rijke traditie van buurtschappen en noaberschap: we werken al sinds eeuwen samen om onze dorpen, steden en gemeenschappen te versterken. Stad en platteland staan in West-Overijssel samen aan de lat. Gemeenten, provincie en waterschappen werken als gelijkwaardige partners samen en hebben met elkaar afgesproken: samen uit, samen thuis. Volksvertegenwoordigers werken niet alleen samen met hun bestuurders, maar ook onderling in de werkgroep RSAB en in diverse bijeenkomsten. Zowel op lokaal als regionaal niveau werken we samen met onze energiecoöperaties en de maatschappelijke organisaties denken voortdurend mee via de adviesgroep en bestuurlijke werkconferenties. Lokaal werken de gemeenten samen met inwoners, het lokale bedrijfsleven en energie-initiatieven aan het maken van plannen en het realiseren van wind- en zonprojecten.

Van onderop in regionale context

In West-Overijssel bouwen we de energietransitie van onderop op, waarbij de gemeenten aan zet zijn. De energiestrategie bouwen we op vanuit de lokale energieplannen die door de gemeenteraden zijn of worden vastgesteld. Die lokale energieplannen zijn vaak tot stand gekomen in nauwe samenspraak met inwoners en bedrijven. De lokale opbouw van onze energiestrategie geeft een stevig fundament. Vanuit dit fundament benutten we de regionale kansen voor een zo optimaal mogelijke strategie. Die regionale afwegingen, doelstellingen en afspraken vormen het kader waarin we de lokale processen verder vormgeven.

We doen het zelf

In West-Overijssel willen we het liefst samen met inwoners en lokaal gewortelde bedrijven aan de slag met zon- en windprojecten. We kiezen ervoor om zelf regie te hebben op onze energievoorziening. We willen niet langer afhankelijk zijn van buitenlandse mogendheden en willen niet dat winsten uit de energiewinning naar buitenlandse aandeelhouders verdwijnen. We werken samen aan een beleidskader voor gemeenten dat nodig is om zonneparken en windmolens in West-Overijssel zo veel als mogelijk in lokaal eigendom te kunnen realiseren. Hierdoor kunnen we de opbrengsten gebruiken om onze steden, dorpen en lokale gemeenschappen te versterken. Zo zorgen we op meerdere fronten voor een betere toekomst voor ons en onze kinderen.

We zien kansen

We zien zonneparken en windmolens in lokaal eigendom als een kans om lokale voorzieningen te versterken of te behouden. We zien de opwek van duurzame energie als een kans voor lokale bedrijvigheid, zeker voor circulaire

en duurzame bedrijven. Bedrijvigheid en werkgelegenheid concentreert zich op plekken met goede voorzieningen. De beschikbaarheid van groene energie wordt in de toekomst een bepalende factor in de brede welvaart van onze regio. Bovendien biedt de uitvoering van de energietransitie de komende jaren werk aan veel mensen en bedrijven in onze regio. We zien de opwek van zonne- en windenergie ook als een kans voor andere grote opgaven waar we in West-Overijssel voor staan, zoals de verduurzaming van de landbouw, circulaire economie, het vergroten van de biodiversiteit en natuurontwikkeling en de stikstofproblematiek.

4. Het bod van West-Overijssel

De RES-regio West-Overijssel heeft zich ten doel gesteld om een bijdrage te leveren aan de opwek van duurzame elektriciteit in het kader van het Klimaatakkoord. In dit hoofdstuk gaan we in op het aanbod van West-Overijssel en geven we een toelichting op de verhouding zon-wind en de risico's en randvoorwaarden van het aanbod.

Dit leidt tot de volgende doelstelling:

Doelstelling: het bod van de concept-RES handhaven, actualiseren en streven naar 60% wind – 40% zon

De RES West-Overijssel handhaaft haar bod. Een actualisatie levert een regionaal bod op van 1,826 TWh. De analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en de eigen analyse van de hoekpunten netwerk en ruimte laten zien dat de verhouding wind-zon uit de concept RES van 40% wind en 60% zon om diverse redenen niet het uitgangspunt kan zijn voor 2030:

- De maatschappelijke investeringen in het netwerk (kabels en stations) en de SDE++ laten zien dat er jaarlijks vele tientallen miljoenen extra nodig zijn om de grote hoeveelheid zon in de mix te kunnen realiseren.
- De (autonome) ontwikkeling rondom zon-op-dak is groot en claimt hiermee een aanzienlijk aandeel in het onderdeel zon in de mix.
- Zonnevelden nemen méér ruimte in dan windturbines om dezelfde hoeveelheid energie op te leveren en zonnevelden hebben hogere maatschappelijke kosten.
- In de concept-RES is, onder de ruimtelijke ontwerpprincipes, opgenomen dat meervoudig ruimtegebruik voor enkelvoudig ruimtegebruik gaat. Zowel bij zonnevelden als bij windturbines zijn er mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik. Bij windenergie is meervoudig ruimtegebruik altijd aan de orde en daarom is meer windenergie wenselijk.
- De maatschappelijke acceptatie van windmolens is een belangrijk issue. Deze lijkt vanwege de impact op de omgeving lager te liggen dan voor zon-op-land. Het draagvlak voor zon-op-dak is het grootst. In deze afweging is een balans gevonden met 60% wind en 40% zon.

De partners in de RES gaan zich inspannen om in de periode naar de RES 2.0 bij de plannen en projecten te sturen op een verhouding van 60% wind en 40% zon op regionaal niveau voor het bod van 1,826 TWh. Deze doelstelling vertalen we niet een-op-een naar elke gemeente, maar is een gezamenlijke doelstelling op regioniveau waar elke gemeente haar bijdrage aan levert. In subregionale samenwerking vullen we deze doelstelling in. We zien nu al dat de samenstelling in zon en wind in het bod regelmatig verschuift. Bij enkele gemeenten zien we veranderingen naar meer wind en soms ook naar meer zon-op-dak. Vaak gaan windprojecten ook gepaard met combinatiemogelijkheden voor zon-op-veld. Dit soort combinatieprojecten en initiatieven van bedrijven voor zon-op-dak leiden in onze doelstelling niet automatisch tot meer opwek door wind. We verwachten van elke gemeente dat zij in de (sub-)regio zichtbaar maakt wat de bijdrage is aan deze doelstelling.

Het bod van West-Overijssel

De RES-regio West-Overijssel doet het aanbod om vanaf 2030 jaarlijks 1,826 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken.

Dit bod bestaat uit al gerealiseerde projecten, concrete initiatieven die nog niet gerealiseerd zijn en ambitie (doelstelling nog niet gekoppeld aan concrete projecten). In figuur 1 is het bod per gemeente te zien.

Figuur 1: het bod RES 1.0 van West-Overijssel.

Gemeente	Zon op veld*	Zon op dak*	Wind *	Totaal	Relatieve aandeel per type technologie	
	(GWh)	(GWh)	(GWh)	(GWh)	Zon (%)	Wind (%)
Dalfsen	25	18	57	100	43%	57%
Deventer	49	100	63	212	70%	30%
Hardenberg	39	32	166	237	30%	70%
Kampen	55	33	156	244	36%	64%
Olst-Wijhe	64	10	pm	74	100%	0%
Ommen	50	20	34	104	67%	33%
Raalte	41	52	7	100	93%	7%
Staphorst	10	50	60	120	50%	50%
Steenwijkerland	112	59	0	171	100%	0%
Zwarte-waterland	22	33	50	105	52%	48%
Zwolle	100	201	58	359	84%	16%
REGIO	567	608	651	1826	64%	36%

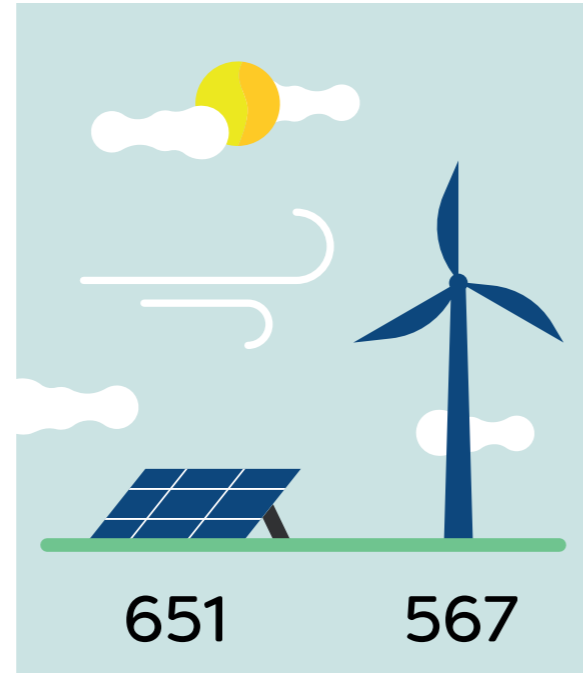
*Pm: In Olst-Wijhe zijn het ruimtelijk beleid en de onderzoeksgebieden voor Wind vastgesteld. Na afronding van de lopende (subregionale) gebiedsprocessen, in 2023 / voor RES 2.0, zal de pm-post worden geconcretiseerd.
 * De huidige verdeling zon/wind is indicatief
 * De bijdrage van de Waterschappen zijn in het bod opgenomen

4. Het bod van West-Overijssel

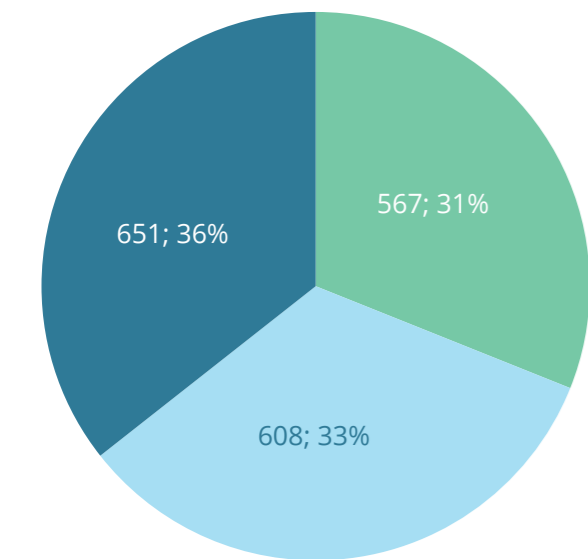
4.1 Voortgang en monitor opwek

Om de voortgang van het West-Overijsselse bod te volgen, is er een monitor in het leven geroepen. In de monitor houden we voor verschillende fases van projecten, per techniek, de voortgang van de opwek van duurzame energie bij. Van de 1,8 TWh die West-Overijssel in 2030 zelf wil opwekken, wekken we nu 20% duurzaam op en voor nog eens 20% bestaan concrete plannen. Dat betekent dat tot 2030 voor de resterende 60% plannen gemaakt en/of gerealiseerd worden (zie figuur 2).

In de bouwsteen Elektriciteit is deze monitor uitgewerkt.

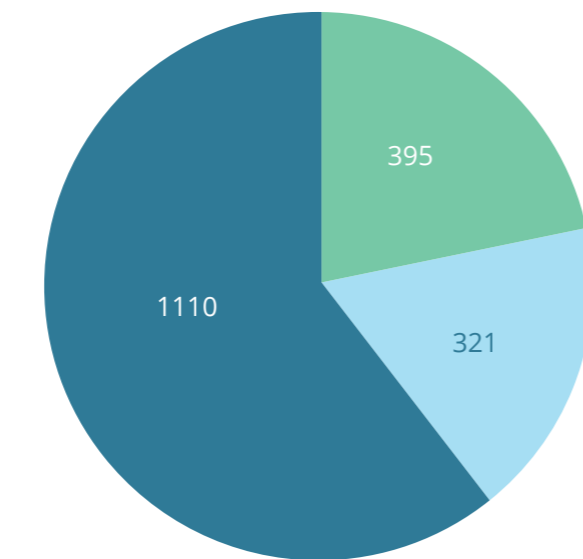

Figuur 2: Voortgangsmonitor RES-West Overijssel maart 2021
Totaal Bod RES West Overijssel

- Zon op veld (GWh)
- Zon op dak (GWh)
- Wind (GWh)

Totaal Bod RES West Overijssel

- Gerealiseerd
- Pijplijn
- Ambitie

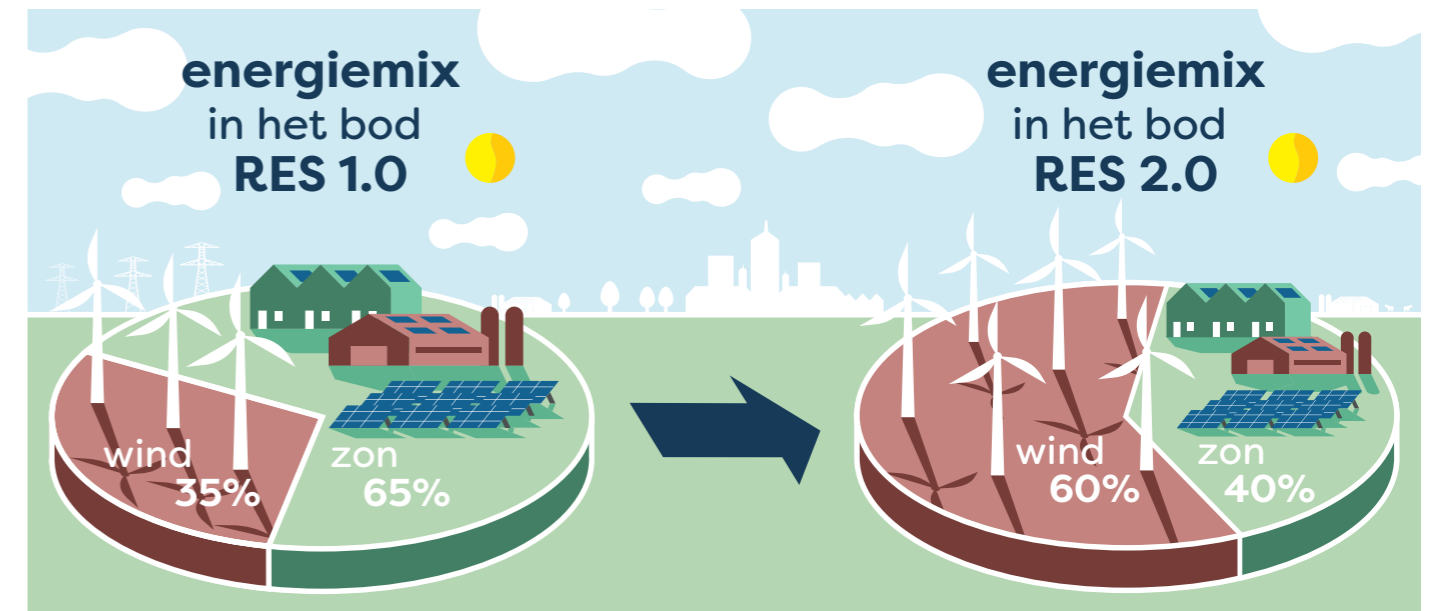
4.2 Verhouding wind-zon

De mix van wind, zon-op-dak en zon-op-veld in de RES 1.0 blijkt vanuit de verschillende hoekpunten geen optimale verhouding. Het gaat hier dan specifiek om de aspecten ruimtelijke impact, maatschappelijke kostenefficiency, maatschappelijke acceptatie en tijdig beschikbare netwerkrimte.

De partners in deze RES-regio hebben zich dan ook ten doel gesteld om in de periode naar RES 2.0 te streven naar een regionale verhouding van 60% wind en 40% zon voor het RES-bod. Deze doelstelling vertalen we niet een-op-een naar elke gemeente, maar is een gezamenlijke doelstelling op regioniveau waar elke gemeente haar bijdrage aan levert. In subregionale samenwerking verkennen we de mogelijkheden om deze doelstelling regionaal in te vullen.

Van elke gemeente verwachten we dat zij in de (sub)regio zichtbaar maakt wat de bijdrage is aan deze doelstelling. Hiervoor hanteren wij de volgende elementen bij het invullen van de lokale ambitie:

1. Vergroten van het aandeel wind.
2. Faciliteren autonome ontwikkeling zon-op-dak.
3. Invullen resterende ambitie met zon-op-veld.

4. Het bod van West-Overijssel

4.3 Zon-op-dak

Ruimte is schaars. Dubbelgebruik van ruimte is daarom een uitgangspunt waar veel draagvlak voor is. Zon-op-dak weegt mee in het RES-bod wanneer het project meer dan 15 kWp vermogen heeft (vanaf +/- 50 panelen). Regionaal wordt op verschillende manieren ingezet op het stimuleren en faciliteren van dit dubbele ruimtegebruik.

Dit gebeurt onder andere door de 'taskforce zon-op-dak' vanuit het uitvoeringsprogramma [Nieuwe Energie Overijssel \(NEO\)](#). Binnen deze taskforce wordt onder andere gekeken naar de mogelijkheid van een gebiedsgerichte aanpak, waarbij we vraag en aanbod van elektriciteit samenbrengen. Op deze wijze geven we samen invulling aan de ambitie om op de daken in West-Overijssel minimaal 649 GWh op te wekken. Meer informatie hierover treft u aan in de Bouwsteen Elektriciteit

4.4 Risico's en randvoorwaarden voor het RES-bod

Ons bod vullen we in door veel verschillende soorten opwekprojecten, van enkele tientallen zonnepanelen op een dak, tot een cluster van meerdere grote windturbines. Deze projecten kennen verschillende doorlooptijden en afhankelijkheden. Voor allemaal geldt dat wanneer het project 'af' is, aansluiting op het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk is. Naar de toekomst toe moeten er steeds meer projecten aangesloten worden op het regionale en landelijke elektriciteitsnetwerk. Dit zijn complexe ontwikkelingen. Hiervoor is samenspel nodig tussen netbeheerder, gemeente en energieproject. Dit complexe samenspel vraagt om het formuleren van randvoorwaarden en bijbehorende risico's in de realisatie van het RES-bod (zie figuur 3). Ons bod is alleen geldig wanneer opwekprojecten kunnen worden aangesloten op het netwerk.

Om de risico's te verkleinen, is sturing van gemeenten en netbeheerders nodig. Ook is het nodig dat de gemeenten en netbeheerders voldoende toegerust zijn voor deze taak. In de Bouwsteen Elektriciteit zijn deze randvoorwaarden en risico's verder toegelicht.

Figuur 3: Overzicht Risico's en randvoorwaarden voor ons bod

Randvoorwaarde	Risico voor realisatie bod
1. Goede uitwisseling informatie	Onvoldoende info voor besluitvorming en realisatie
2. Creëren handelingsperspectief (reële kansen op locaties en binnen termijnen)	Initiatieven stagneren door ontbreken handelingsperspectief
3. Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte	Schaarse netwerkruimte niet optimaal benut; Onvoldoende mogelijkheid om te sturen
4. Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur kennen	Te hoge maatschappelijke kosten voor realisatie door desinvestering
5. Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk	Onvoldoende netwerkruimte kan leiden tot een niet (tijdig) te realiseren bod
6. Financieel perspectief vanuit het Rijk onderkennen	Ongewenste sturing vanuit het Rijk op steeds grotere opwekschaal leidt tot weerstand
7. Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk meenemen richting RES 2.0	Gevolgen nieuwe extra invloeden zijn in combinatie met bod moeilijk in te schatten

5. De zoekgebieden

We bouwen de RES op vanuit lokale ambities en respecteren elkaars tempoverschillen. Waar sommige gemeenten al zoekgebieden hebben vastgesteld, werken andere gemeenten met uitsluitingsgebieden. Weer andere gemeenten zitten nog volop in het proces van het toewijzen van zoekgebieden. We spreken af dat we in de RES 2.0 of zoveel eerder als mogelijk, zoekgebieden vaststellen.

Doelstelling: Zoekgebieden voor zon en/of wind op de kaart

Zoekgebieden laten zien waar we in West-Overijssel kansen voor grootschalige opwek zien. De mate waarin daadwerkelijke projecten door initiatiefnemers gerealiseerd kunnen worden, is nog onderwerp van het proces van participatie met inwoners, onderzoek naar mogelijkheden en beperkingen qua ruimtelijke, financiële en milieutechnische aspecten, lokaal eigendom en het succesvol doorlopen van vergunnings-trajecten. Wij stellen vast dat een fors deel van onze ambities nog niet in zoekgebieden of projecten zijn vastgelegd en stellen ons ten doel dat in de RES 2.0:

- A. Alle zoekgebieden van West-Overijssel met bestuurlijke besluiten zijn bekrachtigd, zodat in elk geval van alle windprojecten bekend is waar ontwikkelmogelijkheden zijn voorzien.
- B. Voor het merendeel van de projecten zon-op-veeld wordt het zoekgebied zo bepaald dat een goede verdeling naar Hoogspannings-/Middenspanningsstation (HSMS) kan worden vastgesteld en de netbeheerder de investeringsplannen hierop aan kan sluiten.

Zoekgebieden op de kaart

De kaart is een weerspiegeling van dit proces. In de RES 1.0 staan alle, door de betreffende gemeenteraad vastgestelde, zoekgebieden op de kaart. Het betreft een momentopname van de situatie in april 2021. In de ontwikkeling naar de RES 2.0 gaan we alle zoekgebieden vaststellen en is het mogelijk dat zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden worden bijgesteld op basis van subregionale samenwerking. Over resultaten van subregionale samenwerking besluiten de gemeenteraden. Per gemeente verschilt de wijze waarop met zoekgebieden wordt omgegaan. Zo zijn er gemeenten die kozen voor uitsluitingsgebieden. Andere gemeenten hebben ingezet op specifieke zoekgebieden. In de kaartviewer hebben we deze allen op een vergelijkbare manier weergegeven: als zoekgebieden voor zon en wind.

Zoekgebieden in relatie tot het bod

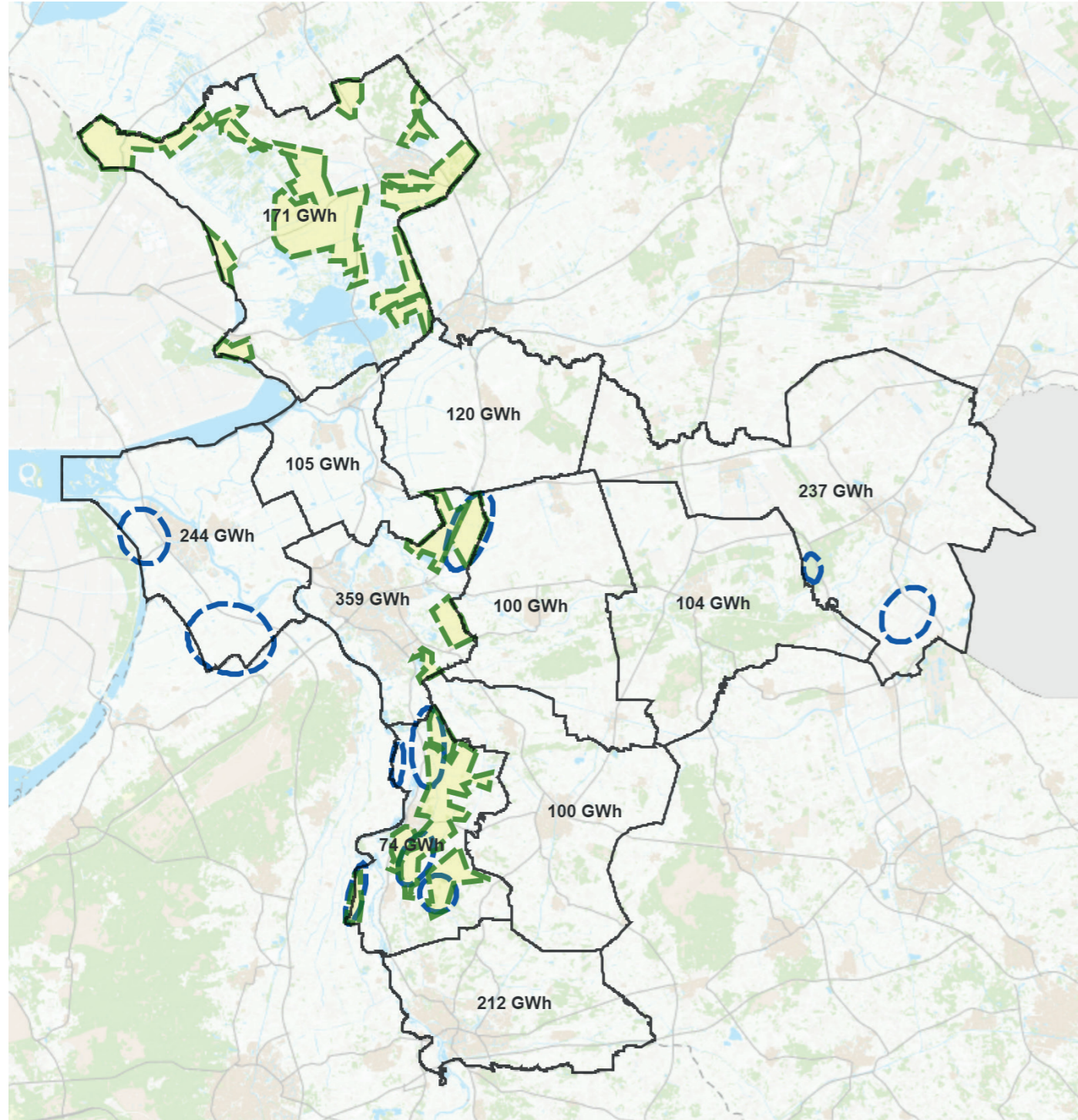
Zoekgebieden geven een betekenis aan de kaart van West-Overijssel en laten zien waar we grootschalige opwek voorzien. Hoeveel windturbines of hoeveel zonnepanelen staat nog niet vast, evenmin als de exacte locatie binnen het zoekgebied. Daarnaast kan het zo zijn dat een gemeente meerdere zoekgebieden heeft, maar niet in alle gebieden wordt wind ontwikkeld in de periode tot 2030. Ontwikkeling is mede afhankelijk van bijvoorbeeld gebiedsprocessen.

Mogelijkheden binnen en buiten de zoekgebieden

Ons doel is om binnen de zoekgebieden de energieprojecten te realiseren. Veel gemeenten hebben buiten deze zoekgebieden ook ruimte voor energieprojecten. Het gaat in veel gevallen om kleinschalige ontwikkelingen zoals een erf molen of een kleine veldopstelling van zonnepanelen.

5. De zoekgebieden

Regio West-Overijssel

Legenda

- Zoekgebieden zon
- Zoekgebieden wind

6. Ruimtelijke kwaliteit

We hebben afgesproken dat we de RES lokaal opbouwen en dat we tegelijkertijd de regionale potentie benutten. Voor het onderdeel ruimtelijke kwaliteit hebben we hiervoor drie ontwerpprincipes gedefinieerd in de concept-RES. Nu een deel van de zoekgebieden op kaart staan, zien we dat de ontwerpprincipes op veel plekken zijn toegepast.

Ruimtelijke kwaliteit beschouwen we in de RES vanuit een regionale blik. Daarmee sluiten we lokale en kleinschalige projecten niet uit. Binnen de bebouwde omgeving benutten we kansen, we stimuleren zon-op-dak, kleinschalige opwek en lokale opslag. Door de opwek niet te zien als een extra opgave maar als kans en katalysator, neemt het multifunctioneel gebruik toe en benutten we meekoppelkansen.

Doelstelling: Optimaliseren ruimtelijke kwaliteit bij opwek

Vanuit de analyse van de zoekgebieden op de ontwerpprincipes, definiëren we de belangrijkste ruimtelijke potentie op schaal van de regio in:

- Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving.
- Koppeling van energievraag en aanbod.
- De ruimtelijke meekoppelkansen.
- Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur.
- Het ontzien van waardevolle gebieden.
- Clustering in de daarvoor geschikte landschappen.

Op lokaal en subregionaal niveau werken we dit verder uit in de totstandkoming en invulling van zoekgebieden. In de RES 2.0 maken we de balans op.

6.1 Ontwerpprincipes

In de concept-RES hebben we afgesproken dat we de energieopgave in West-Overijssel vormgeven volgens drie ontwerpprincipes:

- Efficiënt koppelen van vraag en aanbod.
- Het combineren van opgaven (meekoppelkansen) en meervoudig ruimtegebruik.
- Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken.

De ontwerpprincipes baseerden we op leidende principes in de ruimtelijke ordening. Ze zijn te herleiden naar de Nationale Omgevingsvisie, waarin vergelijkbare principes

leidend zijn (combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen van negatieve effecten wordt voorkomen). Het toepassen van deze principes heeft tot doel om ruimte vragende energieopwekking zorgvuldig ruimtelijk in te passen. De principes geven richting aan de locaties waar energieprojecten het best passen. Daarnaast geven de principes invulling aan de wijze waarop in verschillende landschappen de projecten worden ingepast.

Principe-uitwerkingen en voorbeelden zijn opgenomen in de bouwsteen ruimtelijke kwaliteit: het inspiratiedocument.

6. Ruimtelijke kwaliteit

Achtergronden bij de ontwerpprincipes

Efficiënt koppelen van vraag en aanbod

Dit principe komt voort uit het voorkomen van het afwentelen van negatieve effecten. Ingrepen in een gebied mogen niet leiden tot negatieve effecten op andere gebieden. Dit leidt ertoe dat daar waar energie gevraagd wordt, deze ook wordt opgewekt. Het ruimtelijk combineren van opwek, opslag en afzet maakt een efficiënt en compact distributie- en infrastructuurnetwerk van energie mogelijk. We onderzoeken in welke gebieden dat kansrijk is. Daarbij houden we rekening met de verstedelijkingsopgave van wonen en bedrijvigheid.

Het combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik

Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik is het uitgangspunt bij iedere ruimtelijke opgave. Waar mogelijk kiezen we voor meervoudig ruimtegebruik. Hieronder verstaan we bijvoorbeeld: zonnepanelen op daken, parkeerplaatsen of op waterberging en windmolens langs infrastructuur. Dit betekent dat meervoudig ruimtegebruik voorgegaat op enkelvoudig ruimtegebruik. In de provinciale omgevingsverordening is dit principe voor zonprojecten vertaald in de zonneladder.

Naast het meervoudige ruimtegebruik zoeken we naar koppelingen met andere opgaven. We gebruiken de energieopwekking als hefboom voor andere opgaven zoals extensivering van de landbouw, klimaatadaptatie en natuurontwikkeling, waarbij ook biodiversiteit bevorderd wordt. Met de opbrengsten van wind- en zonneprojecten kunnen we maatschappelijke voorzieningen betalen en in stand houden. Op deze manier kan de energieopgave bijdragen aan de leefbaarheid.

Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken

De identiteit en kenmerken van een gebied staan centraal bij ruimtelijke opgaven. 'Bij de inpassing van nieuwe functies moeten we rekening houden met de kwaliteit van bodem, water, lucht, cultureel erfgoed en natuur. De aanwezigheid en door bewoners en gebruikers beleefde kwaliteiten en ontwikkelingsmogelijkheden zijn overal anders. Dit moet doorwerken in de aanpak van opgaven in ieder specifiek gebied' (Nationale Omgevingsvisie). De energieopgave moet aansluiten bij de kenmerken van een gebied. Het gaat daarbij om landschapstypologie, leefbaarheid, belevingswaarde, natuurontwikkeling, erfgoed en milieu.

In de concept-RES hebben we afgesproken dat we de ruimtelijke ontwerpprincipes op (sub)regionale en lokale schaal toepassen. Deze ontwerpprincipes zijn uitgewerkt in de doelstellingen in de paragraaf 6.2 Ruimtelijke potentie en in het inspiratiedocument in de Bouwsteen Ruimte.

Analyse

De zoekgebieden die we in de RES 1.0 als vastgestelde gebieden op de kaart hebben gezet, zijn op basis van de ontwerpprincipes nader beschouwd. Zoekgebieden liggen voor een belangrijk deel in jonge ontginningslandschappen. Dit zijn de jongst ontgonnen landschappen (op de provinciaal vastgestelde kaart met landschapstypen zijn dit de veenkoloniale landschappen en de jonge heide- en

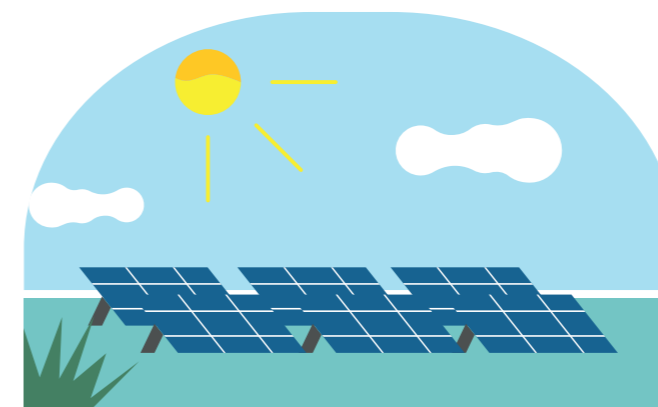
broekontginningslandschappen), met als belangrijkste kenmerken openheid en de grote schaal.

De energieopgave brengt ook lasten met zich mee. Nieuwe energieopwekking maakt dat de leefomgeving verder onder druk kan komen te staan. Bijvoorbeeld door negatieve effecten zoals (laagfrequent) geluid en slagschaduw bij windturbines. Ook de afname van biodiversiteit door aaneengesloten vlakken met zonnepanelen en vogelsterfte door windturbines, zijn hier voorbeelden van. Dit onderstreept de noodzaak tot zorgvuldige uitwerking van de energieopgave.

Zonneladder

De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeursvolgorde aan. Deze is niet volgtijdelijk. 'De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterreinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.'

Om overzicht te houden op de toepassing van de zonneladder en de werking hiervan in de praktijk zal in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.

6.2 Ruimtelijke potentie

Op basis van de drie ontwerpprincipes hebben we na een gezamenlijke analyse en uitwerking de volgende ruimtelijke doelen geformuleerd:

- Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving.
- Koppeling van energievraag en aanbod (ofwel opwek).
- De ruimtelijke meekoppelkansen.
- Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur (weg, water en spoor).
- Het ontzien van waardevolle gebieden.
- Clustering in de daarvoor geschikte landschappen.

Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving

Binnen de bebouwde omgeving benutten we kansen, we stimuleren zon-op-dak, kleinschalige opwek en lokale opslag. Dit vraagt om integratie in het stedenbouwkundig ontwerp bij verstedelijkingsopgaven en een goede inpassing in bestaand bebouwd gebied. Voor meervoudig ruimtegebruik en de koppeling van vraag en aanbod liggen in de bebouwde omgeving grote kansen. Door verder in te zetten op besparing en het vergroten van de opwekmogelijkheden, is er op de lange termijn minder ruimte nodig in het landelijk gebied.

Koppeling van energievraag en aanbod (ofwel opwek)

Het opwekken van energie op en nabij industrie- en bedrijventerreinen, biedt kansen. We zien kansen in het beter benutten van ruimte door het koppelen van de stedelijke dynamiek aan energieprojecten. Gemeenten betrekken dit in het aanwijzen van de zoekgebieden en in gesprekken met initiatiefnemers over mogelijke projectlocaties.

De ruimtelijke meekoppelkansen

We koppelen zoveel mogelijk gebiedsspecifieke ontwikkelingen aan de energieopgave. Het gaat daarbij bijvoorbeeld over klimaattransitie (als veenweide, verdroging, etc.), natuuropgave (bossenstrategie, biodiversiteit), landbouwontwikkeling (kavelruil, kringlooplandbouw) en verstedelijkingsopgaven. Per gebied verschillen deze opgaven en vragen om gebiedsspecifieke uitwerking. De energieopgave zelf kan ook aanleiding vormen om andere kansen in een gebied tot ontwikkeling te brengen en verder vorm te geven. Dit doen we in samenhang met de omgevingsvisies (nationaal, provinciaal, gemeentelijk en waterschap).

6. Ruimtelijke kwaliteit

Door het uitwerken van meekoppelkansen gelijk te doen met het uitwerken van de energieopgave, kan dit de leefbaarheid versterken en maatschappelijke weerstand doen verminderen. Verschillende voorbeelden van de koppelingen tussen energieopwekking en andere gebiedskansen zijn opgenomen in het inspiratiedocument ruimtelijke kwaliteit. De kansen worden op gebiedsniveau gedefinieerd en uitgewerkt per zoekgebied in de RES 2.0.

Energieopwekking een bedreiging én kans voor biodiversiteit

Energieprojecten kunnen nadelig uitpakken voor ecologie en biodiversiteit. Het is echter goed mogelijk om deze negatieve effecten met een goed ontwerp op te vangen. Zonneparken kunnen we ruimtelijk zo inrichten dat met het afwisselen van panelen met kruidenrijke stroken, juist een verrijking voor de biodiversiteit vormen. Een ander voorbeeld: de ontwikkeling van een windbos (waar turbines in nieuw bos staan) biedt kansen voor toenemende biodiversiteit en voor vastlegging van CO₂.

Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur

Het koppelen van de energieopgave in of langs de hoofdinfrastructuur versterkt de ruimtelijke kwaliteit op regionaal niveau. Het doel is om samen tot een ontwerp te komen dat eenduidigheid uitstraalt vanuit de weg én vanuit het landschap. Daarbij is het noodzakelijk om grensontkennend (ook buiten de RES-regio) te werken. Een goed voorbeeld is de toepassing van windenergie langs de A28.

In West-Overijssel liggen kansen om dit verder te benutten. De kansrijke projecten worden vastgelegd in de RES 2.0. Daarbij vindt er bovenregionale afstemming plaats. Hierbij houden we rekening met lokale keuzes en kenmerken.

Het ontzien van waardevolle gebieden

Ons uitgangspunt is om waardevolle gebieden (Nationale Landschappen, Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland) zoveel mogelijk te ontzien van energieprojecten. De mogelijkheden in deze gebieden en in de invloedssfeer ervan onderzoeken we (sub)regionaal en werken we uit in de RES 2.0. Hiervoor organiseren we een (sub)regionaal gesprek over gedeelde waarden; wat zijn de waarden per gebied en hoe definiëren we de invloedssfeer van deze gebieden. Welke ontwikkelingen, in schaal, type en vorm zijn passend en hoe kunnen we dit (sub)regionaal verder vormgeven?

Clustering in de daarvoor geschikte landschappen

Clustering betekent dat we een belangrijk deel van de opgave voor wind in een beperkt aantal gebieden realiseren. Hiermee voorkomen we versnippering van de opgave en behouden we diversiteit tussen landschappen. Clustering leidt bovendien tot lagere maatschappelijke kosten. De wijze waarop en de mate waarin energieprojecten worden geclusterd gaan we op subregionaal niveau verder vormgeven. Een voorbeeld van een subregionale samenwerking is de samenwerking tussen Zwolle, Dalfsen, Zwartewaterland, Staphorst en de provincie. Hier is gestart met verkenningen tot het ontwikkelen van geclusterde projecten.

In de energieclusters ontstaan kansen voor combinaties van verschillende vormen van opwek en opslag. De kansen hiertoe verschillen per gebied. Clustering vraagt om zorgvuldige gebiedsprocessen, waarbij we investeren in de meekoppelkansen:

- We geven uitwerking aan de potenties voor clustering van de opgave voor wind in de daarvoor geschikte landschappen in de RES 2.0.
- We onderzoeken in subregionale samenwerking de mogelijkheden van energielandschappen (het optimaal benutten van deze gebieden met verschillende opwek- en opslagtechnieken met de ontwerpopgave voor de energieprojecten en andere opgaven op gebiedsniveau) en nemen deze op in de RES 2.0.
- Gemeenten die op basis van deze uitwerking besluiten om tot een wijziging van hun zoekgebieden over te gaan, nemen hierover een besluit dat we opnemen in de RES 2.0.
- In de fase tussen de RES 1.0 en de RES 2.0 worden, waar relevant, afspraken gemaakt over de verdeling van lusten en lasten tussen betreffende partner.

In het kader van Nieuwe Energie Overijssel is geld beschikbaar gesteld voor de ondersteuning van de ontwikkeling van energiegebieden. Clustering van energieopwekking, -opslag en -benutting kan ruimtelijke, infrastructurele en economische voordelen bieden. We verkennen deze mogelijkheden in subregionaal verband.

6.3 Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda omgevingseffecten

Energieopwekking kan effecten hebben op gezondheid en milieu. We spreken af dat we in West-Overijssel samen een onderzoeksagenda formuleren. Hierin nemen we onderzoeken op die op schaal van de regio inzicht geven in (cumulatieve) milieu- en gezondheidseffecten. Het gaat daarbij onder andere om ecologie en biodiversiteit en geluid. Onderzoeksresultaten van eerdere milieueffectrapportages, gemeentelijke onderzoeken en verkenningen worden hierin betrokken. Deze onderzoeksagenda wordt in het najaar van 2021 vastgesteld en vervolgens uitgevoerd. Op basis van de resultaten die in het voorjaar van 2022 bekend zijn, wordt een besluit genomen over een MER. Daarbij liggen er op dat moment drie mogelijkheden:

- A. Het uitvoeren van een planMER voor de regio.
- B. PlanMER's per subregionale samenwerking.
- C. Geen planMER voor energieopwekking.

De financiële consequenties worden per stap in beeld gebracht.

7. Netwerk

In dit hoofdstuk worden de uitdagingen die de energietransitie heeft voor het elektriciteitsnetwerk besproken. We gaan in op de factoren die van invloed zijn op (de kosten van) de infrastructuur 'knoppen van maatschappelijke kosten', de netwerkimpactanalyse en systeemstudie lichten we kort toe. Dit leidt tot twee doelstellingen met betrekking tot het netwerk.

Doelstelling: beperken maatschappelijke kosten

- A. Voor een succesvolle uitvoering van de projecten voor opwek van duurzame energie is het belangrijk dat we de afstemming tussen gemeenten en netbeheerder over de planning, zowel op korte als lange termijn, verbeteren. In de afgelopen maanden is gestart met de ontwikkeling hiervoor. We spreken af dat we dit in de uitvoeringsstrategie verder uitwerken. Op Overijsselse schaal is hier al op initiatief van provincie en netbeheerders een overlegstructuur georganiseerd waarbij provincie, TenneT, regionale netbeheerders, NEO en de beide RES-regio's Samen Naar Integraal Programmeren gaan (SNIP).
- B. Wij spannen ons in om de mechanismen 'knoppen van maatschappelijke kosten' in en tussen te ontwikkelen zoekgebieden en projectgebieden toe te passen. We kijken dus naar de mogelijkheden voor meer wind, grotere clusters en redelijke afstanden tot aansluitpunten. Natuurlijk wegen we daarbij alle hoekpunten mee.

Verandering van het energiesysteem

De veranderingen in onze energiesystemen als gevolg van de energietransitie zijn enorm. Ging ons huidige systeem uit van centrale opwek in de vorm van grote centrales, nu gaan we naar een systeem van decentrale opwek waarbij op veel verschillende manieren in het netwerk elektriciteit moet worden ingevoerd.

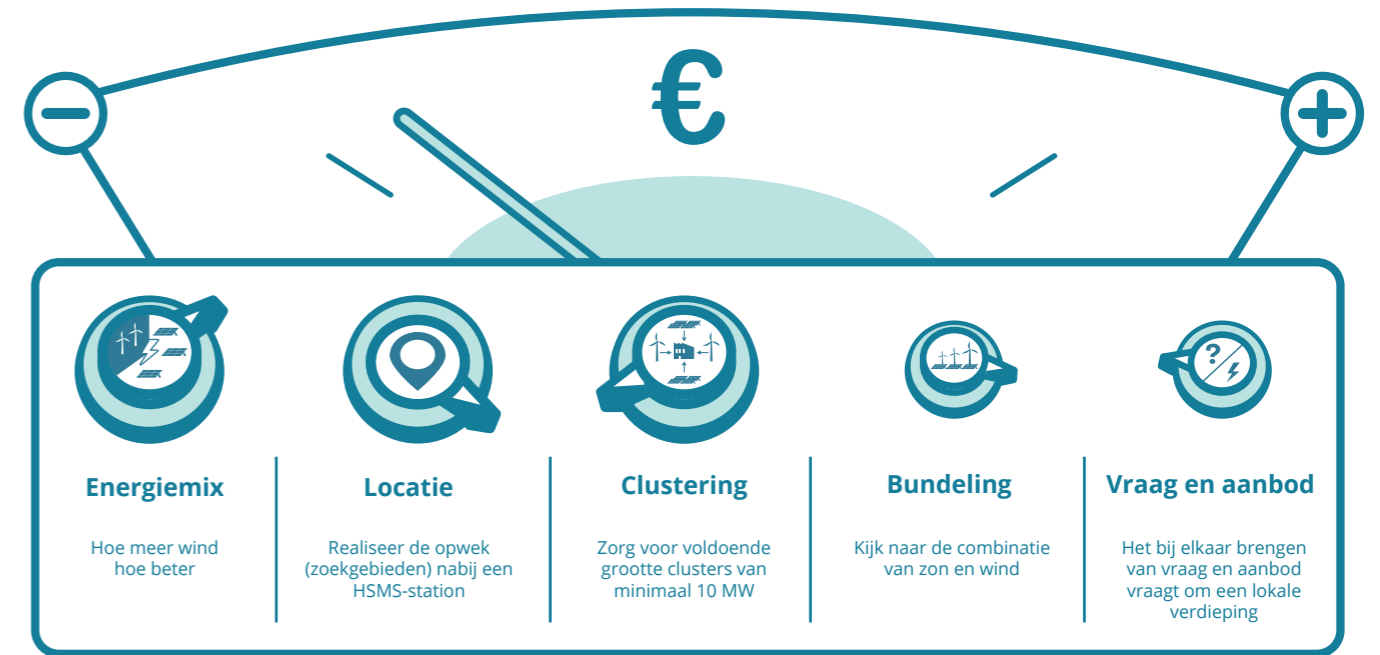
Hierbij komt dat er steeds meer partijen een rol spelen in de energievoorziening. Bovendien wil iedereen vanwege onder andere de complexe planningsprocessen vroegtijdig helderheid hebben over de haalbaarheid van een initiatief. Kortom de aanpassingen aan het netwerk zijn een complexe en belangrijke opgave waar we samen voor staan.

7.1 De knoppen van maatschappelijke kosten

Het grootschalig opwekken van duurzame energie vraagt om nieuwe infrastructuur zoals kabels en verdeelstations. De mate waarin nieuwe infrastructuur nodig is voor de aansluiting van duurzame opwek is afhankelijk van een aantal factoren, oftewel 'knoppen' waaraan gedraaid kan worden. De impact van elke knop verschilt en samen hebben ze veel invloed op de kosten die voor de aanpassing van het netwerk gemaakt moeten worden. In de figuur rechtsboven zijn deze schematisch weergegeven.

In West-Overijssel hebben we als doel ons in te spannen om de mechanismen 'knoppen van maatschappelijke kosten' in en tussen te ontwikkelen zoekgebieden en projectgebieden toe te passen. In de Bouwsteen Netwerk is een nadere onderbouwing van de knoppen gegeven.

De knoppen maatschappelijke kosten naar omvang en impact:

7.2 Netwerkanalyse

De lokale ambities, onder andere weergegeven in de zoekgebieden, geven een beeld op wat we waar op weg naar 2030 kunnen realiseren. Omdat een grote hoeveelheid projecten op termijn duurzame energie gaan invoeren op het netwerk vraagt dit om aanpassingen. Om hier een goed beeld van te krijgen, zodat het netwerk ook tijdig gereed is om deze projecten aan te sluiten, is een netwerk-impactanalyse gemaakt door de gezamenlijke netbeheerders.

Voor een gedeelte van het bod in de RES West-Overijssel weten we al concreet waar én wanneer projecten voor de opwek van duurzame energie zijn of komen. Maar het bod bestaat ook voor een gedeelte uit gemeentelijke ambities die nog concreter moeten worden uitgewerkt om de impact op het netwerk goed in te schatten. Hierbij nemen we ook andere ontwikkelingen mee die nodig zijn voor een juiste netberekening, zoals elektrificatie van de industrie (CES), elektrificatie van de mobiliteit (NAL) en de warmtetransitie (TVW). Echter, ook die prognoses zijn, net als prognoses binnen de RES, nog volop in ontwikkeling of worden nog opgestart. De regionale netbeheerders en TenneT hebben op basis van de nu beschikbare RES een voorlopige analyse gemaakt van de gevolgen voor het elektriciteitsnet. Dat dient als input voor hun investeringsprognoses. Zie voor meer informatie de Netimpactrapportage RES 1.0. die in de Bouwsteen Netwerk is opgenomen.

Relatie tussen zoekgebieden en elektriciteitsnetwerk

De duurzame elektriciteit die we opwekken moet worden getransporteerd via het elektriciteitsnetwerk. De locatiekeuze voor een wind- of zonnepark of een grootschalige opstelling van zonnepanelen op daken, heeft een relatie met de ligging en capaciteit van dit elektriciteitsnetwerk. De afstand ten opzichte van het elektriciteitsnet bepaalt of het mogelijk is het park zonder veel extra kosten aan te sluiten op het net.

7. Netwerk

Aansluiten van het bod

De conclusie van de analyse is dat het mogelijk is om het RES-bod aan te sluiten voor West-Overijssel. Maar ook dat we in de komende jaren nog veel moeten aanpassen en uitbreiden op alle lagen van het netwerk. In de rapportage ligt de focus op de aanpassingen in het hoog- en midden-spanningsnetwerk (HSMS). Voor de lagere netwerken (MS en LS) op een meer lokaal niveau hebben we ook geconstateerd dat veel aanpassingen noodzakelijk zijn. Om alle aanpassingen efficiënt en effectief uit te voeren is een nauwe afstemming met alle stakeholders een voorwaarde.

Verdere uitwerking

We spreken af dat we dit proces van afstemming en sturing verder voortzetten. Deze afstemming is gestart in de voorbereiding op de RES 1.0 met de zogenaamde koersgesprekken tussen gemeenten en de netbeheerders. We gaan waar nodig de gesprekken intensiveren om tot een goede invulling van de benodigde aanpassingen en benutting van het bestaande netwerk te komen. Hiernaast zal de regionale netbeheerder bij netwerkschaarste congestiemanagement inzetten zodat er maximale aansluitcapaciteit beschikbaar is om het bod te faciliteren.

Verder spreken netbeheerder en lokale overheden af dat het benodigde vergunningsproces actief door lokale overheden zal worden ondersteund om tot een voorspoedige uitvoering in West-Overijssel te komen, zoals extra kabeltracé of transformator. Zo werken de partners in de RES West-Overijssel samen in de realisatie van het bod.

7.3 Samen Naar Integraal Programmeren

Voor een succesvolle uitvoering van de projecten voor opwek van duurzame energie en andere opgaven, is het belangrijk dat de afstemming tussen de gemeenten en netbeheerder over inhoud en planning verbetert. Dit geldt voor projecten, zowel op korte als lange termijn, die een verband houden met het netwerk (zoals bijvoorbeeld nieuwe woonwijken of bedrijvenlocaties). In de afgelopen maanden startte de ontwikkeling hiervoor. Op Overijsselse schaal organiseerden we hier al een overlegstructuur voor waarbij provincie, TenneT, regionale netbeheerders, Uitvoeringsprogramma NEO en de beide RES-regio's Samen Naar Integraal Programmeren (SNIP) gaan. Deze overlegstructuur wordt in de fase na de RES 1.0 voortgezet.

SNIP houdt daarnaast ook rekening met de suggesties die gedaan worden op nationale schaal, zowel vanuit het [Nationaal Programma Regionale Energiestrategie \(NP RES\)](#) als Netbeheer Nederland. De bijdragen uit de betreffende werkgroepen zijn in de Bouwsteen Netwerk als bijlage opgenomen.

Systemstudie 2050: vier scenario's voor Overijssel binnen een Klimaatneutraal Nederland

Naast de netwerkimpactanalyse zijn er in opdracht van provincie Overijssel, de RES-regio's West-Overijssel en Twente en Enexis Netbeheer vier mogelijke (extreme) toekomstscenario's in kaart gebracht. Deze scenario's houden rekening met de mogelijke ontwikkelingen in de energiehuishouding op de langere termijn. De scenario's laten vier verschillende beelden zien van Nederland in 2050. Ze geven meer inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energieproductie en het toekomstige energieverbruik. Met daarbij de mogelijke gevolgen voor het energiesysteem op basis van de nationaal ontwikkelde klimaatneutrale scenario's.

Knelpunten op het netwerk

Alle scenario's laten zien dat we verwachten dat richting 2050 de vraag naar elektriciteit en de lokale duurzame productie hiervan sterk groeit. De huidige infrastructuur kan deze groei niet aan, waarbij de studie laat zien dat de lokale opwek op termijn de grootste netverzwaringen vereist. Naast netverzwaring zijn flexibele oplossingen, die lokaal de benodigde verzwaring kunnen beperken of voorkomen, van groot belang. De systeemstudie beschrijft een aantal van deze oplossingen en de daarbij behorende handelingsperspectieven.

Dit bevestigt dat ook op de lange termijn goede sturing op de netaanpassingen aan de hand van de knoppen voor maatschappelijke kostenefficiëntie van belang is.

8. Regionale Structuur Warmte

Dit hoofdstuk bevat de samenvatting van de Regionale Structuur Warmte (RSW). In de bijlage is de bouwsteen RSW met aanvullende informatie opgenomen.

Strekking en doel van de RSW

De RSW gaat over warmtebronnen waarvoor we bovengemeentelijk afstemmen om tot een goed gebruik te komen. We overleggen in mindere mate over lokale warmtebronnen (zoals omgevingswarmte, aquathermie en kleinschalige restwarmtebronnen) die niet bovengemeentelijke afstemming vragen.

Het doel van een gezamenlijke strategie op warmte is om op regionaal niveau af te stemmen over een efficiënte inzet en verdeling van de bovengemeentelijke warmtebronnen. Deze afstemming vindt plaats op basis van een regionale inventarisatie van de warmtevraag, de beschikbare bovengemeentelijke warmtebronnen en een '(mis) match' tussen vraag en aanbod. Dit geeft inzicht in de specifieke kansen en belemmeringen voor regionale verdeling van bovengemeentelijke bronnen. We hebben als doel om te komen tot een aantal regionale afspraken over het gebruik en de verdeling van regionale warmtebronnen en afspraken over regionale samenwerking.

Totstandkoming RSW

Als basis voor onze afspraken hebben we gebruikgemaakt van de concept-RSW (en de achterliggende rapportage met data/detailinformatie). Voor de versie RSW 1.0 is uitgegaan van gelijke basisinformatie; waar we duidelijk nieuwe inzichten verkregen is dit verwerkt in de bijlage: bouwsteen RSW 1.0. Wanneer dit aan de orde is, verwijzen we naar specifieke bronnen, zodat herleidbaar is waar eventuele verschillen tussen de concept-RSW en de RSW 1.0 op gebaseerd zijn.

8.1 Warmtevraag en aanbod (regionaal beeld)

Aan de hand van de inventarisaties kunnen we samenvattend de volgende conclusie trekken over het regionale warmtebeeld:

- De warmtevraag in onze regio is het hoogst in de stedelijke gemeenten. De ontwikkeling van de warmtevraag in de toekomst lijkt redelijk stabiel. We verwachten een lichte daling van de vraag door een

combinatie van vraagreductie (isolatie) en voorspelde bevolkingstoename.

- Er is een mismatch tussen de warmtevraag en het warmteaanbod, zowel op lokaal alsook op regionaal niveau.
- Zoals uit de inventarisatie blijkt, kan er op dit moment een groot gedeelte van de warmtevraag in de regio niet worden gedekt door niet-versleepbare bovengemeentelijke (hoogtemperatuur) warmtebronnen, omdat:
 - A. Restwarmte niet grootschalig beschikbaar is, en
 - B. Geothermie op dit moment met name mogelijkheden in Zwolle, Kampen en Zwartewaterland biedt en nog niet in andere gemeenten.
- Wel zien we veel potentie in de regio voor warmte uit versleepbare bronnen (biomassa, biogas en groen gas²). Deze potentie wordt nog niet vaak benut. Om deze potentie in de toekomst wel te benutten, is het van belang dat we inzetten op mogelijkheden om de productie van groen gas substantieel te verhogen.
- Overige (lokale) duurzame warmtebronnen betreffen lagetemperatuurbronnen uit bodemenergie en aquathermie. Deze bronnen kennen een grote theoretische winbare potentie en beschikbaarheid. Met uitzonderingen van bodemenergie in grondwaterbeschermingsgebieden zijn deze lagetemperatuurbronnen op lokale schaal bijna overal beschikbaar. Deze bronnen zijn vanwege de lage temperatuur niet overal inzetbaar en/of te kostbaar om te benutten.
- De elektrificatie van de warmtevraag zal naar verwachting grote gevolgen hebben voor de huidige elektriciteitsvraag in de regio West-Overijssel. Een eerste aanwijzing hiervan is voor de elektriciteitsvraag van woningen en geeft aan dat dit mogelijk zal verdubbelen in de toekomst.

² Waterstof maakt hier geen onderdeel vanuit, omdat het geen warmtebron is maar een veelbesproken (versleepbare) energiedrager die eerst geproduceerd moet worden. Zie paragraaf 7.5 voor de regionale visie en inzet op waterstof.

Afspraak: regionale verdeelafspraken warmte

1. **Altijd en eerst inzetten op energiebesparing.**
2. **Optimale benutting van de bestaande (aardgas)infrastructuur.**
3. **Hergebruiken van het beschikbare warmteaanbod.**
4. **Inzetten op maximale benutting van schaars beschikbare hogetemperatuur warmtebronnen (geothermie en duurzame gassen).**
5. **Inzet van houtige biomassa in lijn met landelijk duurzaamheidskader. De provincie Overijssel heeft besloten om een pas op de plaats te maken en beraadt zich op nieuw beleid voor biomassa.**
6. **Maatschappelijk kostenefficiënte inzet van duurzame warmtebronnen.**

We willen de komende periode verder verdiepen in en regionaal afstemmen over de inzet van bovenlokale bronnen, namelijk geothermie en duurzame gassen. Andere bronnen zijn overwegend lokaal van aard en zullen op gemeente of wijkniveau ingezet worden, gekoppeld aan de lokale vraag.

8.2 Regionale verdeelafspraken

In lijn met het Hoofdlijnenakkoord RES West-Overijssel is voor het onderdeel Warmte een aantal regionale en richtinggevende verdeelafspraken opgesteld. Met als doel om regionaal te komen tot een optimale benutting van de schaars beschikbare duurzame warmtebronnen in de regio West-Overijssel.

De bovenstaande verdeelafspraken worden lokaal in het beleid geborgd. Bijvoorbeeld in de lokale Transitievisie Warmte (TVW) of bij de periodieke actualisatie hiervan. In de bouwsteen RSW 1.0 zijn deze verdeelafspraken verder uitgewerkt.

8.3 Regionaal te benutten warmtebronnen

Een belangrijk uitgangspunt is het inzetten op een maximale benutting van de schaars beschikbare hogetemperatuur warmtebronnen. Voor onze regio heeft dit specifiek betrekking op: geothermie, groen gas en op termijn mogelijk waterstof. Waterstof, omdat deze energiedrager in de

toekomst mogelijk een belangrijke rol kan spelen in de energietransitie. In de bouwsteen RSW gaan we specifiek in op de potentie en mogelijke inzet van deze bronnen.

Samenvattend:

Geothermie in de kop Noordwest-Overijssel

In de kop van Noordwest-Overijssel is momenteel de potentie voor geothermie het grootst. Daar wordt nader onderzocht wat de werkelijke inzet kan zijn én hoe we deze kunnen inzetten als warmtevoorziening in de gebouwde omgeving. Vast is komen te staan dat deze warmte niet is te verplaatsen over de hele regio. In onze RSW stellen we voor dat eventuele afspraken over de inzet en verdeling van geothermiebronnen tussen betrokken gemeenten onderling gemaakt worden. Dit hoeft niet per definitie altijd een regiobreed vraagstuk te zijn. In andere gemeenten zijn er vanwege beperkte potentie, een te beperkte schaal of aanwezige belemmeringen op dit moment nog geen mogelijkheden voor geothermie. Een belangrijke belemmering in dit kader is de grondwaterbeschermingszone, waarin de toepassing van geothermie niet is toegestaan.

Groen gas potentie omzetten naar geproduceerde kuubs

In de regio West-Overijssel hebben we de groen gas potentie per gemeente in beeld gebracht. Uit deze berekening volgt dat er een aanzienlijke economische potentie is voor groen gas in West-Overijssel; deze potentie zit

8. Regionale Structuur Warmte

vooral in mestvergisting. Om deze potentie om te zetten in geproduceerd groen gas zijn in principe twee routes denkbaar: kleinschalige vergisting in een lokale setting of grootschalige centrale (industriële) vergisting. We hebben regionaal afgesproken de aanwezige potentie te benutten en te onderzoeken hoe de productie verder kan worden opgeschaald vanuit genoemde routes. We werken regionaal samen in het wegnemen van eventuele belemmeringen of creëren de benodigde voorwaarden vooraf, zodat we hierin een daadwerkelijke versnelling realiseren. We hebben als doel dat lokale productie ook moet leiden tot lokaal profijt.

Waterstof kan op termijn een belangrijke rol spelen

Waterstof is geen warmtebron, maar een veelbesproken energiedrager. Groene waterstof wordt geproduceerd met gebruik van groene elektriciteit, waarbij wel altijd een deel van de energie verloren gaat in het productieproces. In deze RSW zijn nog geen afspraken te maken over de inzet van waterstof in de regio, daarvoor dient eerst de productie te worden opgeschaald en meer duidelijkheid te zijn in de uiteindelijke rol van waterstof in ons energiesysteem. Wel stellen we voor om als regio goed verbinding te houden met lokale initiatieven rondom waterstof voor warmte en/of mobiliteit (zoals de waterstofhub Hessenpoort en Eeserwold) en regionaal in te zetten op de aansluiting op de waterstof backbone. Waar mogelijk werken we samen aan kennis- en technologieontwikkeling, om zo tijdig voorbereid te zijn als de ontwikkeling van waterstof in de toekomst een vlucht neemt.

8.4 Energiebesparing inzichtelijk maken

Energiebesparing is de eerste stap in verduurzaming. Hoewel in de RES het zwaartepunt ligt bij het duurzaam opwekken en de warmtetransitie, is besparing een thema dat beide transities raakt.

Vanuit het Klimaatakkoord zijn aan de RES'en geen specifieke doelstellingen voor energiebesparing meegegeven en op landelijk niveau zijn deze onderdeel van het klimaatakkoord. De algemene landelijke afspraak in het Klimaatakkoord op dit punt is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk 'ontzorgd' worden. In Overijssel werken gemeenten en provincie op dit onderwerp samen in onder andere de Energieloketten 3.0.

Landelijk wordt voor de gebouwde omgeving de energiebesparing bijgehouden door het CBS in de klimaatmonitor (zie onderstaande figuur)

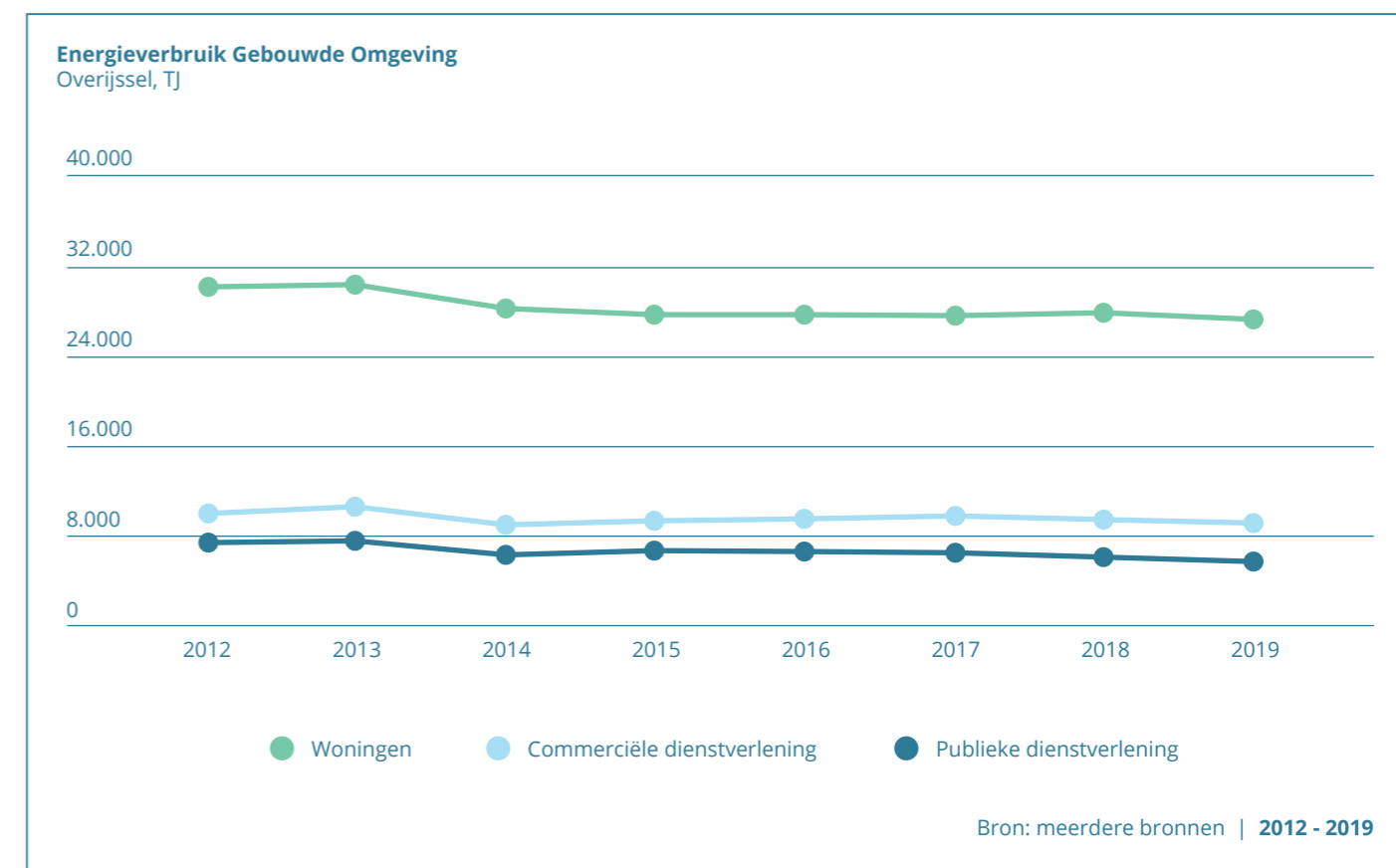
8.5 Regionale samenwerking warmte

Naast de hierboven beschreven onderwerpen is er nog een aantal knelpunten en vraagstukken die we niet lokaal (in de TVW) op kunnen lossen. We zetten daarom ook na vaststelling van de RSW 1.0 in op regionale samenwerking ten behoeve van benutting van de (boven)regionale duurzame warmte en de ontwikkeling van instrumentarium en financiering die daarvoor benodigd is.

Regionale samenwerking om doelen te realiseren

Om de doelen die we vaststellen te realiseren, spreken de partners zich uit voor regionale samenwerking op de volgende onderwerpen:

- Energiebesparing door middel van de professionalisering van de energieloketten.
- Verdere afstemming van de wederzijdse beïnvloeding van verschillende energiesystemen.
- Kennisontwikkeling op de onderwerpen: groen gas, geothermie, waterstof en aquathermie.
- Innovaties in bronnen en opslag blijven volgen.
- Verkenning regionaal of gemeentelijk energie- en warmtebedrijf.
- Doorontwikkeling RSW van 1.0 naar 2.0.

9. Lokaal Eigendom

In de concept-RES staat dat de RES-regio West-Overijssel streeft naar minimaal 50% lokaal eigendom. Vanaf september 2020 tot en met april 2021 heeft de RES-regio dit streven nader uitgewerkt tot de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom.

Allereerst hebben we voor iedereen die betrokken is bij de RES West-Overijssel een webinar Lokaal Eigendom georganiseerd waarin we het hoe en waarom van lokaal eigendom uitlegden. Zo kwam iedereen op hetzelfde informatieniveau. Na dit webinar hebben we gesprekken gevoerd met ambtenaren, volksvertegenwoordigers, de adviesraad en de bestuurders over wat lokaal eigendom is, wanneer er sprake is van lokaal eigendom (en wanneer niet) en wat men ermee wil bereiken. Zo kwamen we tot een gemene deler over wat wij in onze RES-regio onder lokaal eigendom verstaan.

Vervolgens hebben we de rapportage 'Keuzes en scenario's Lokaal Eigendom' (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) opgesteld. In deze rapportage leggen we drie varianten voor om lokaal eigendom te realiseren:

- De kaderstellende gemeente (lokaal eigendom vastleggen in beleid en het daarna overlaten aan de markt).
- De stimulerende gemeente (uitnodigingsplanologie of maatschappelijke tender).
- De ontwikkelende gemeente (de gemeente zelf als de ontwikkelende partij).

Het merendeel van de bestuurders in onze RES-regio kiest voor het scenario 'de stimulerende gemeente'.

In de 'Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom' (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) hebben we per scenario beleidsteksten opgenomen waarmee gemeenten de doelstelling voor lokaal eigendom kunnen borgen in lokaal beleid.

9.1 Regionale doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom

Lokaal eigendom is belangrijk om voldoende maatschappelijke acceptatie te realiseren voor de realisatie van grootschalige zonneparken en windmolens. De ambities van enkele gemeenten gaan verder dan in de concept-RES, soms met een streven naar 100% lokaal eigendom. De revenuen in de lokale gemeenschap houden en zeggenschap voor inwoners zijn voor West-Overijssel belangrijke onderdelen van dat lokaal eigendom die in energieprojecten goed geborgd moeten zijn.

Doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom

In de RES-regio West-Overijssel hanteren we de regionale doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon* op land in 2030. Gemeenten kunnen desgewenst in het lokaal beleid een hoger percentage vaststellen.

**Grootschalige zon is alles boven de 15 kWp. Dit is ook de definitie die het Klimaatakkoord hanteert voor zon-op-dak.*

Met lokaal eigendom bedoelen we dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Gemeenten kunnen lokaal streven naar een hoger percentage.

Concreet streeft de RES-regio West-Overijssel ernaar om in 2030 minimaal 0,589 TWh in lokaal eigendom gerealiseerd te hebben. Dit is 50% van het aandeel zon-op-land en wind uit het totale bod van 1,8 TWh. In de monitoringstool die voor de RES West-Overijssel is opgezet, krijgt het aandeel TWh dat in lokaal eigendom is gerealiseerd een plek.

Het aantal TWh dat valt onder de doelstelling voor realisatie in lokaal eigendom is afhankelijk van de energiemix (de keuze tussen de hoeveelheid zonne- en windenergie). Als er verschuivingen zijn in het aandeel zon-op-land of wind bij de herijkingen van de RES, dan verschuift het streefgetal van aantal TWh in lokaal eigendom daarin mee.

Om de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom te borgen, spreken we af dat in de fase tot de RES 2.0:

- Elke gemeente in West-Overijssel lokaal eigendom borgt in het lokale beleid. De Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) faciliteert dit borgingsproces. Daarbij leggen we waar dat nodig of wenselijk is ook de link naar de Omgevingswet.
- De RES-regio, het provinciale programma Nieuwe Energie Overijssel en Natuur en Milieu Overijssel (blijven) samenwerken aan de ondersteuning, versterking en professionalisering van de lokale energie-initiatieven in West-Overijssel, zodat zij de rol die zij op willen pakken in het realiseren van lokaal eigendom, ook op kunnen pakken.

Lokale vertaling

Elke gemeente in de RES-regio West-Overijssel bepaalt zelf of de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom per project beoordeeld wordt of over het geheel van het door deze gemeente uitgebrachte bod.

Lokaal eigendom door energiecoöperaties

Per 1 januari 2021 is ca. 60 GWh aan zonne- en windenergie in West-Overijssel in lokaal eigendom gerealiseerd (boven de 15kWp) door energiecoöperaties. De energiecoöperaties werken momenteel (voorjaar 2021) aan 40 nieuwe projecten die gezamenlijk goed zijn voor een jaarlijkse opwek van 390 GWh. De energiecoöperaties zijn nu betrokken bij circa 25% van de totale ambitie van 1,8

TWh grootschalige opwek. De coöperaties verwachten in deze projecten gemiddeld 75% aan lokaal eigendom te realiseren.

Deze cijfers laten zien dat de energiecoöperaties in West-Overijssel hun aandeel willen en kunnen nemen in het realiseren van windenergie en grootschalige zon-op-veld. Al zijn er wel lokale verschillen en zijn niet in elke gemeente sterke, professionele energiecoöperaties aanwezig.

9. Lokaal Eigendom

Duiding lokaal eigendom

Met lokaal eigendom bedoelen we een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven die gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Dit kan een wijk, buurt of dorp zijn die zich verenigt om een zon- of windproject te realiseren, een collectief van lokaal gewortelde agrariërs of bedrijven of een lokale energiecoöperatie. Het gaat in West-Overijssel wel om een collectief: één lokale agrariër of één lokaal bedrijf dat een zon- of windproject zelfstandig realiseert zonder daar de omgeving van mee te laten profiteren in de opbrengsten beschouwen we niet als lokaal eigendom. 'Lokaal geworteld' is een gangbare definitie in de ruimtelijke ordening.

Als definitie hanteren we de definitie van de provincie Overijssel: 'bedrijven die hun oorsprong óf verzorgingsgebied hebben of vinden in de gemeente of kern waar ze gevestigd zijn of zich vestigen én toegevoegde waarde bieden aan de sociaaleconomische structuur/voorzieningen.' Binnen deze kaders bepaalt iedere gemeente zelf wat als lokaal gezien wordt. Een gemeente(raad) kan ervoor kiezen dit af te wegen per project en initiatiefnemer of hier een aantal criteria aan verbinden in het (energie)beleid.

Waar we in dit hoofdstuk spreken van lokale initiatieven of lokale energie-initiatieven (LEI's) bedoelen we niet alleen energiecoöperaties, maar ook wijk- of buurtverenigingen, een collectief van agrariërs, een collectief van lokaal gewortelde bedrijven of een combinatie van deze collectieven.

Naast zeggenschap en de revenuen in de gemeenschap houden is een eerlijke verdeling van de lasten en de lasten belangrijk. Lokaal eigendom sluit andere vormen van financiële participatie niet uit. Ook bij projecten die in lokaal eigendom worden gerealiseerd zullen keuzes gemaakt moeten worden over grondvergoedingen, omwonendenregelingen, het instellen van een gebiedsfonds of inwoners de mogelijkheid bieden te investeren in het project.

9.2 Afspraken over rollen en verantwoordelijkheden

Om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te realiseren spreken we de volgende rolverdeling en verantwoordelijkheden af.

Rolverdeling

Gemeenten

Gemeenten staan aan de lat om lokaal eigendom in hun gemeenten te stimuleren, te faciliteren of zelf te realiseren en te borgen in hun beleid.

Provincie Overijssel

De provincie ondersteunt de gemeenten bij hun stimulerende en faciliterende rol en ondersteunt en faciliteert de lokale energie-initiatieven. De focus ligt hierbij op de uitvoering.

De RES-regio

De RES-regio ondersteunt het lokale proces en ondersteunt op regioniveau de lokale energie-initiatieven. De focus ligt hierbij op beleid.

De lokale energie-initiatieven

De lokale energie-initiatieven realiseren energieprojecten in lokaal eigendom. De ca. 8 koplopers onder de ongeveer 40 lokale energie-initiatieven in de regio West-Overijssel ondersteunen waar mogelijk andere LEI's in de regio. In het Plan van Aanpak in de Bouwsteen Lokaal Eigendom stellen deze koplopers een aantal randvoorwaarden waaronder zij hun rol kunnen opnemen.

Verantwoordelijkheden

De overheden en de RES-regio in West-Overijssel zetten de volgende middelen in om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te stimuleren en te faciliteren:

Gemeenten

- Het stellen van duidelijke beleidskaders en/of het hanteren van een heldere uitnodigingsplanologie waarin lokaal eigendom geborgd is en het voeren van de dialoog daarover met de inwoners.
- Het stimuleren en faciliteren van lokale initiatieven.
- Het stimuleren en ondersteunen van fondsen bij gemeenten en provincie voor lokale initiatieven waarmee de eerste risicovolle ontwikkelfase gefinancierd kan worden (fase tot financial close).
- Ondersteunen van communicatie-uitingen van lokale initiatieven, bijvoorbeeld door deze te verspreiden via de eigen kanalen.

Een gemeentelijke garantstelling voor leningen bij bijvoorbeeld banken die lokale initiatieven in de ontwikkelfase aangaan, is een optie in het gemeentelijk instrumentarium die gemeenten in kunnen zetten als dat financieel mogelijk is. In het Plan van Aanpak in de bouwsteen Lokaal Eigendom worden mogelijkheden genoemd die gemeenten in kunnen zetten om lokaal eigendom te stimuleren en/of te faciliteren.

We spreken af dat we op weg naar de RES 2.0 gezamenlijk onderzoeken over welke instrumenten we regionale afspraken kunnen maken, zodat we de doelstelling voor lokaal eigendom zo optimaal mogelijk kunnen ondersteunen, ook in bovenlokale gebieden waar bijvoorbeeld energiecoöperaties samenwerken. We brengen daarbij per instrument de (on)mogelijkheden en de voor- en nadelen van regionale afspraken in kaart. Dit is een belangrijk en noodzakelijk proces voor de energiecoöperaties om hun rol op te kunnen pakken bij het realiseren van de doelstelling om minimaal 50% van zon op land en wind in lokaal eigendom te kunnen realiseren.

Provincie Overijssel

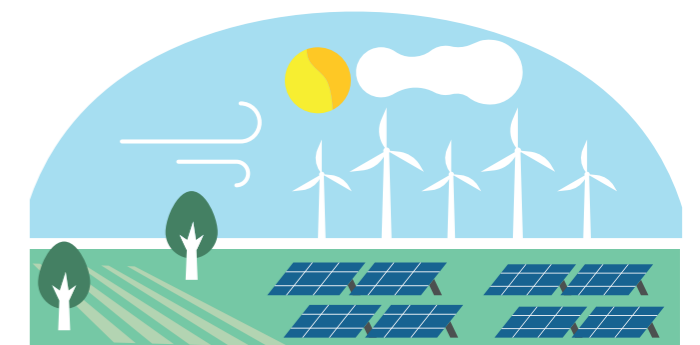
- Ondersteunen gemeenten in hun stimulerende en faciliterende rol.
- Voorzetten en uitbreiden huidige ondersteunende activiteiten voor de lokale energie-initiatieven, gericht op de uitvoeringsfase.
- Ontwikkelfonds voor lokale energie-initiatieven voortzetten en naast zon ook beschikbaar stellen voor windprojecten.

Waterschappen

- Samenwerking met en participeren in lokale energie-initiatieven.

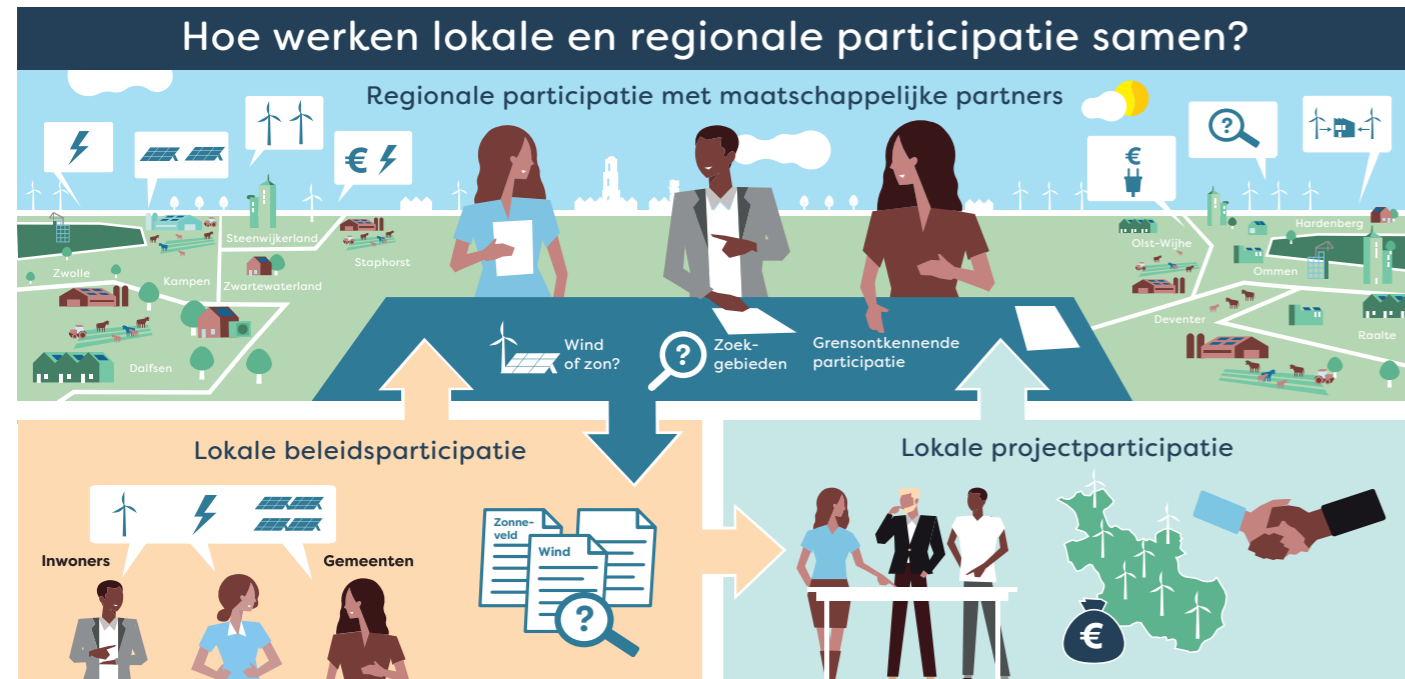
RES-regio

- Ondersteunen van gemeenten bij de beleidsmatige borging van lokaal eigendom.
- Ondersteunen en faciliteren van lokale energie-initiatieven, gericht op beleidsmatige borging in de RES en gemeentelijk beleid.
- Signaleren en adresseren van knelpunten in de uitvoering en vertalen naar regionale afspraken en/of adresseren op landelijk niveau bijvoorbeeld bij het NPRES (waaronder randvoorwaarden zoals benoemd in RES 1.0).
- Opzetten van een werkplaats lokaal eigendom, in samenwerking met NEO, voor kennisdeling en het delen van ervaringen.

10. Participatie

De energietransitie heeft impact op de directe leefomgeving van iedereen: ons landschap gaat veranderen. Daarom is het belangrijk dat iedereen begrijpt waarom deze energietransitie noodzakelijk is en besluitvorming nodig is. Door zoveel mogelijk mensen te betrekken bij die energietransitie werken we aan maatschappelijke acceptatie. Er zijn verschillende vormen om mensen te betrekken: tijdens het maken van beleidskeuzes (procesparticipatie), maar ook tijdens de uitvoering van het project (projectparticipatie). In die laatste fase zijn eigenaarschap, de verdeling van de lusten en de lasten en invloed en/of zeggenschap belangrijk.

In de RES-regio West-Overijssel hebben we een aantal afspraken gemaakt over participatie: wat we ermee bedoelen en wie waarvoor aan de lat staat. In het schema op de rechter pagina hebben we die afspraken duidelijk gemaakt.

Factsheet Participatie

Participatie kent een aantal vormen, waarbij onderscheid te maken is in het type participatie en de fase van de energietransitie:

Proces participatie	Project participatie	Financiële participatie	Lokaal eigendom/ eigenaarschap
Betrokkenheid van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties bij de ontwikkeling van energiebeleid (bv. bepalen van energiemix en zoekgebieden en/of het bepalen van de kaders voor de opwek van zonne- of windenergie).	Betrokkenheid van inwoners/ondernemers bij de ontwikkeling en realisatie van een wind- of zonneproject. Dat geldt zowel voor de betrokkenheid op het proces (overleg met omwonenden bijvoorbeeld) als meedoen aan het project (financiële participatie of lokaal eigendom).	Inwoners/ondernemers investeren individueel geld in een ontwikkelproject voor de opwek van duurzame energie, lopen zelf risico en delen mee in de (rente)opbrengsten. Inwoners/ondernemers hebben geen zeggenschap over het project, ook niet over de besteding van de opbrengsten.	Inwoners/ondernemers zijn (gedeeltelijk) eigenaar van de installatie van een wind- of zonnepark, meestal in de vorm van een energie-, wijk- of dorpscoöperatie, en hebben zeggenschap over het project, inclusief (een deel van) de opbrengsten. Daarnaast kan een deel van de opbrengsten via een gebiedsfonds naar de omgeving van het wind- of zonnepark gaan.

In de huidige fase van de RES lopen deze vormen van participatie lokaal door elkaar heen: in sommige gemeenten is de procesparticipatie afgerond en is men gestart of bezig met de projectparticipatie (al dan niet in een gebiedsproces), in andere gemeenten loopt de procesparticipatie nog voor het ontwikkelen van het energiebeleid, terwijl er tegelijkertijd ook al projectparticipatie plaatsvindt voor lopende initiatieven voor de opwek van zonne- of windenergie.

Procesparticipatie

Afspraken startnota/communicatie- en participatiestrategie

Participatie met inwoners = gemeente = lokaal
 Participatie met maatschappelijke organisaties = RES-organisatie = regionaal

Uitgangspunten:

- Participatie in een zo vroeg mogelijk stadium, om zo de maatschappelijke acceptatie te vergroten.
- De participatie vindt plaats op het hoe, waarom en waar en vanuit de heldere boodschap over de omvang van de opgave waar we binnen West-Overijssel voor staan: die staat vast.
- Vooraf geven de gemeenten heldere kaders mee aan de participanten, over wie waarover beslist (de beslissingsbevoegdheid ligt bij de bevoegde bestuurlijke organen binnen het samenwerkingsverband RES).
- We stemmen participatie-activiteiten vooraf met elkaar af, waarbij we steeds de brug slaan tussen het lokale proces en het gezamenlijke proces op regioniveau en we delen ervaringen met elkaar.

10. Participatie

10.1 Maatschappelijke acceptatie

In West-Overijssel spreken we liever van maatschappelijke acceptatie in plaats van maatschappelijk draagvlak. Het gaat erom dat mensen begrijpen wat we doen, waarom we het doen en hoe we het doen. Ze hoeven het dan nog steeds niet eens te zijn met bepaalde besluiten en maatregelen, maar begrijpen die wel.

Maatschappelijke acceptatie voor West-Overijssel:

- Begint bij kennis en bewustzijn: weten wat er speelt en waarom.
- Begint ook bij openheid en transparantie in het proces.
- Iedereen is serieus genomen.
- Er is begrip voor het genomen besluit.
- Bestuurders kunnen het besluit uitleggen.
- De mate van invloed door betrokkenen heeft effect.

Procesparticipatie op regionaal niveau

De procesparticipatie op regionaal niveau focust zich op het maatschappelijk middenveld, de energiecoöperaties en de jongeren. De partijen zijn op regionaal niveau op de volgende manieren betrokken:

Maatschappelijke participatie	Wie?	Doel
Adviesgroep RES West-Overijssel	NMO, LTO, VNO-NCW, BEON, Salland Wonen en energiecoöperaties. Binnenkort wordt Jong RES* toegevoegd.	De adviesgroep adviseert het bestuurlijk platform over de inhoud van de RES en brengt hun belangen in het RES-proces.
Regionale bijeenkomsten: werkateliers & conferenties	Adviesgroep + Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschap Overijssel, IJssellandschap, Gebiedscoöperatie IJsseldelta, Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), Overijsselse Vereniging voor Kleine Kernen(OVKK), Recron, Gastvrij Overijssel, MKB Regio Zwolle, MKB Deventer, Delta Wonen, Rijkswaterstaat, Vitens, Jong RES het Oversticht, Sportvisserij, Stichting IJsselland.	In regionale werkateliers/conferenties worden maatschappelijke organisaties verzocht input te geven (vanuit belangen + expertise) en mee te denken over de inhoud van de RES.
Deelname aan ambtelijke werkgroepen RES West-Overijssel	Adviesgroep + bovenstaande maatschappelijke organisaties zijn uitgenodigd deel te nemen aan de RES 1.0 werkgroepen: Elektriciteit, Netwerk, Warmte, Ruimtelijke Kwaliteit, Participatie, Lokaal Eigendom, Sturing & Samenwerking.	Deelname aan de werkgroepen betekent mee-ontwikkelen van de RES 1.0 op basis van kennis/expertise (coproduceren).

Binnen de RES-regio West-Overijssel richten we het proces zo in dat er een zo hoog mogelijke maatschappelijke acceptatie ontstaat.

10.2 Aanpak lokale participatie

Alle gemeenten in West-Overijssel hebben ieder op hun eigen manier een participatietraject met inwoners en andere lokale stakeholders doorlopen op de zoekgebieden voor zon en wind, zoals die zijn opgenomen in deze RES 1.0. Dit is veelal in het kader van een lokale energievisie gebeurd (en daarmee ook voor het lokale aandeel in het bod van de RES 1.0).

Elke gemeente in West-Overijssel kent een eigen aanpak waar het gaat om participatie. Kijkend vanaf een afstandje, zien we wel een aantal rode draden.

Daarom hebben we, ondanks de verschillen, een categorisering aangebracht. Deze categorisering is gebaseerd op de huidige situatie en zegt dus niets over de toekomstige ontwikkelingen en aanpak.

We zien drie hoofdcategorieën in de aanpak van de elf gemeenten:

- **Gemeente aan zet:** gemeente bepaalt zoekgebieden of uitsluitingsgebieden, daarna gesprek met inwoners, beleidskader wordt vastgesteld door gemeente en dan volgt de uitvoering door initiatiefnemers. Gemeenten: Dalfsen, Deventer, Hardenberg (met omgevingsadviesraad), Kampen (uitsluitingsgebieden), Olst-Wijhe (met uitnodigingskader met omgevingsadviesraad), Ommen (met uitnodigingskader), Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle.
- **Gemeente en samenleving aan zet:** gemeente start met gesprek inwoners en bepaalt samen met inwoners de beleidskaders, jaagt initiatieven aan en uitvoering gebeurt samen met inwoners (in dit model worden dus vooraf geen zoekgebieden vastgesteld door de gemeente). Gemeente: Raalte.
- **Samenleving aan zet:** gemeente stelt kaders, gebied komt zelf met bod en voert dat bod uit. Gemeente: Zwolle (Tolhuislanden).

Op de participatiekaart (zie bijlage Participatiekaart) is per gemeente inzichtelijk gemaakt:

- Welke procesparticipatie plaatsvond in de beleidsfase en de belangrijkste uitkomsten van die procesparticipatie.
- Welke projectparticipatie plaatsvond per zoekgebied en de belangrijkste uitkomsten van die projectparticipatie.
- Of een zoekgebied is vastgesteld door de gemeenteraad.
- De projectaanpak voor elk zoekgebied (indien bekend).

10.3 Aanpak regionale participatie

Op regionaal niveau vindt de participatie met maatschappelijke organisaties plaats. In het schema op de linker pagina maken we de regionale participatiestructuur inzichtelijk.

Op de participatiekaart (zie bijlage Participatiekaart) is inzichtelijk gemaakt:

- Welke participatie er op regionaal niveau plaatsvond.
- Wat de belangrijkste uitkomsten van die participatie waren.

Adviesgroep

De adviesgroep heeft zowel op de concept-RES als op het Hoofdlijnenakkoord advies uitgebracht. Beide adviezen zijn bestuurlijk besproken en zijn meegenomen in de doorontwikkeling van onze Regionale Energiestrategie.

Participatie energiecoöperaties

Gedurende de afgelopen jaren kwamen veel lokale initiatieven van de grond. Een deel ervan groeide en bewaarde zich. Zij realiseerde projecten met hart voor het klimaat en de passie om revenuen lokaal te laten landen. De bestaande LEI's in West-Overijssel werken samen. Ze delen kennis en ervaring om hun rol op te pakken in het realiseren van lokaal eigendom van zon- en windprojecten in West-Overijssel. Ook ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen buurcoöperaties, soms over RES-grenzen heen (zoals tussen Deventer Energie Coöperatie en LochemEnergie bijvoorbeeld).

Er is een kopgroep van acht energiecoöperaties waarmee overleg plaatsvindt over de RES West-Overijssel. Vertegenwoordigers van vier van deze acht coöperaties vormen de werkgroep LEI's. Deze werkgroep werkt actief mee in bijvoorbeeld de werkgroep Lokaal Eigendom, draagt bij aan regionale bijeenkomsten en één van deze vier werkgroepleden is lid van de adviesgroep.

10. Participatie

De ongeveer 40 LEI's in West-Overijssel worden periodiek uitgenodigd om bij te praten over de RES West-Overijssel. Door corona hebben die bijeenkomsten het laatste jaar niet plaatsgevonden. We hebben op andere manieren energiecoöperaties op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen in de RES. Ook zijn er vanuit de RES-regio twee webinars georganiseerd voor (onder andere) de lokale energie-initiatieven: één over **lokaal eigendom** en één over **samenwerking tussen lokale energie-initiatieven**.

Jongerenparticipatie

In het proces van het verduurzamen van de energievoorziening speelt de mening van de jongeren uit de regio een belangrijke rol. De jongeren en jongvolwassenen die nu 18 tot 35 jaar oud zijn, hebben in 2030 een leeftijd van 27 tot 44 jaar. De gevolgen van de keuzes die we nu maken voor wind- en zonne-energie, vinden voor het overgrote deel plaats in het werkende leven van deze doelgroep. Die keuzes hebben direct effect op hun levensstijl en leefomgeving. Dit is de aanleiding voor het oprichten van Jong RES: jongeren uit de regio mee laten praten over de afwegingen die we samen maken in de RES.

Sinds november 2020 neemt Jong RES deel aan de adviesgroep RES West-Overijssel. De organisatie van Jong RES West-Overijssel bestaat uit jongeren woonachtig in de regio en is nog groeiende. De organisatie probeert op verschillende manieren jongerenparticipatie in de RES te organiseren. Want dat een groot deel van de jongeren in de regio interesse hebben in duurzame energie bleek wel uit een onderzoek onder jongeren over dit thema, uitgevoerd in opdracht van het Nationaal Programma RES.

Maar liefst 89% van de jongeren in West-Overijssel is er positief over dat we steeds meer duurzame energie gebruiken in Nederland. Daarbij zijn zij met name voor het gebruik van zonnepanelen op daken, maar vinden het deels ook goed als er zonnepaneelvelden (55%) en windmolens (46%) worden bijgeplaatst in de regio. Wel willen jongeren later liever niet meer betalen voor duurzame energie. Ook willen ze graag digitaal of via hun opleiding betrokken worden over dit thema, in plaats van via kleinschalige fysieke bijeenkomsten. Liever dus geen bewonersavond voor de jongvolwassene, maar een enquête of inspraak via social media.

Jongeren uit de regio hebben dus zowel een mening, als wensen wanneer het gaat over de opwek van duurzame energie. Daarom zetten we het initiatief om jongeren actief bij de RES West-Overijssel te betrekken, ook door richting de RES 2.0. Het doel en de ambitie is om richting en na de RES 2.0 jongeren op regionaal niveau structureel te betrekken en te bevragen over de belangrijke keuzes die nog komen. Hiervoor willen wij een jongerenpanel oprichten, welke vertegenwoordigers kent vanuit de verschillende plaatsen en sectoren uit de regio. Denk hierbij aan jongvolwassenen uit de agrarische sector, jonge zelfstandige ondernemers of studenten in het hoger en middelbaar beroepsonderwijs. In de periode naar de RES 2.0 wordt door Jong RES, in samenwerking met de RES-organisatie, uitgewerkt hoe we dit jongerenpanel inrichten.

Regionale doelstellingen en afspraken

In West-Overijssel hebben we op regionaal niveau de doelstelling van een gebiedsgerichte en grensontkende participatie bepaald. En hebben we met elkaar afgesproken dat de regionale participatiestructuur die we de afgelopen jaren hebben opgebouwd, ook de komende jaren blijft bestaan.

Regionale participatie

Deze afspraak is gericht op de beleidsmatige (door)ontwikkeling van de Regionale Energiestrategie in West-Overijssel. De afgelopen twee jaar hebben we in West-Overijssel een regionale participatiestructuur opgebouwd met het maatschappelijke middenveld, de energiecoöperaties en Jong RES. Deze maatschappelijke partners leveren een belangrijke bijdrage aan de totstandkoming van de RES 1.0, zowel in het proces als inhoudelijk.

Vanuit de RES 1.0 hebben we een aantal thema's die op regionaal niveau verder uitgewerkt moeten worden. Daarnaast vindt er tweejaarlijks een herijking van de RES plaats. We vinden het belangrijk dat de maatschappelijke partners ook in deze fase opnieuw hun bijdrage kunnen leveren. Dat geldt zowel voor het beleidsmatige deel van de doorontwikkeling en herijking naar de RES 2.0 als voor de uitvoering van de concrete projecten. Om ook de gezondheidsaspecten mee te nemen in deze fase zal in overleg met de GGD tot een specifieke invulling van de adviesfunctie worden gekomen respectievelijk tot condities waardoor zij deel kunnen nemen aan de adviesgroep.

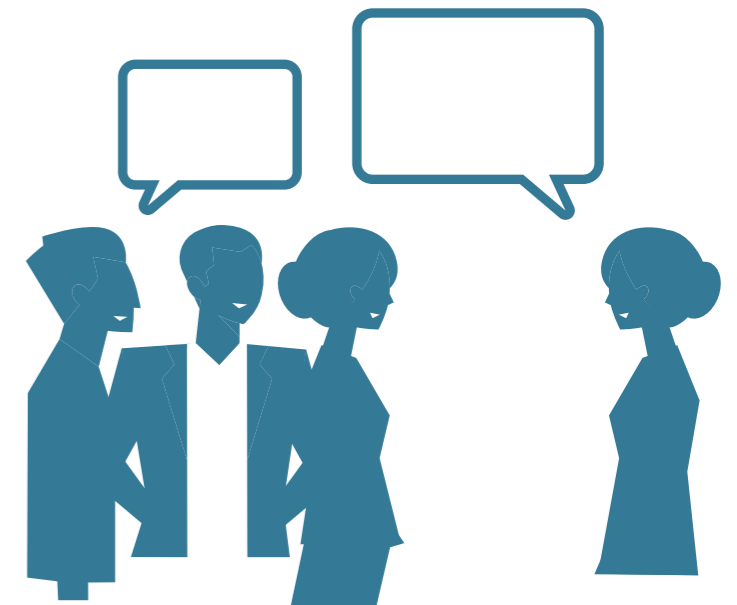
Afspraak: handhaven regionale participatiestructuur

- A. We handhaven in de fase na de RES 1.0 de regionale participatiestructuren en bedden die goed in in het bestuurlijk proces van doorontwikkeling en herijking van de RES 1.0 naar de RES 2.0 en in de uitvoering van de RES.
- B. We zorgen daarbij voor een goede verbinding tussen het beleidsmatige proces en de uitvoering.

10.4 Gebiedsgerichte en grensontkende participatie

Deze doelstelling is gericht op de projectfase en daarmee op de uitvoering van de Regionale Energiestrategie in West-Overijssel.

De mate waarin en de manier waarop inwoners en ondernemers in een zoekgebied betrokken zijn bij de realisatie van een zon- of windproject is van cruciaal belang voor de mate van maatschappelijke acceptatie. Veel projecten komen in subregionaal verband tot stand of worden subregionaal afgestemd.

Doelstelling: gebiedsgerichte en grensontkende aanpak

Voor de realisatie van windmolens en grootschalige zonneparken streven de gemeenten in de RES-regio West-Overijssel naar een gebiedsgerichte en grensontkende aanpak.

- A. Voorafgaand aan de start van participatietrajecten maken buurgemeenten afspraken over het betrekken van inwoners bij energieprojecten in de grensgebieden van hun gemeente.
- B. Dit streven borgen we in het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid. Het is aan elke gemeente afzonderlijk of aan de samenwerkende gemeenten in een sub-regionaal zoekgebied om te bepalen hoe die gebiedsgerichte en grensontkende aanpak in die gemeente of in dat bovenlokale zoekgebied wordt ingericht.

10. Participatie

Belang van gebiedsgerichte en grensontkennende participatie

Om de afgesproken doelen in de Regionale Energiestrategie van West-Overijssel tijdig te kunnen realiseren, is lokale maatschappelijke acceptatie van zon- en windprojecten van groot belang. Daarbij is de manier waarop inwoners en ondernemers betrokken zijn bij de realisatie van die wind- en zonprojecten bepalend. Het gaat daarbij niet alleen om de direct omwonenden, maar om een bredere groep mensen wiens directe leefomgeving geraakt wordt door het project. Een gemeentelijke grens is niet zichtbaar, maar een windmolen of een zonnenveld natuurlijk wel. Wanneer inwoners aan de ene kant van de grens niet mee kunnen praten en/of mee kunnen doen, terwijl ze wel een ingreep ervaren op hun directe leefomgeving, kan dat ook tot verminderde maatschappelijke acceptatie of weerstand leiden.

Voorbeeld uit de praktijk van West-Overijssel

Op het grondgebied van gemeente X is een initiatief om een zonnepark te ontwikkelen in de omgeving van dorp A. Dwars door dorp A loopt een gemeentegrens: aan de ene kant de inwoners van gemeente X (bevoegd gezag) en aan de andere kant van de weg wonen mensen in gemeente Y. Gemeente X start een informatietraject voor inwoners over het zonneparkproject. Ze stelt een brief op en verspreidt die huis-aan-huis in dorp A. Nu ontstaat de situatie dat de inwoners van gemeente X aan de ene kant van de straat geïnformeerd worden over het zonneparkproject, terwijl de inwoners aan de andere kant van de straat diezelfde informatie niet ontvangen omdat zij in gemeente Y wonen. Voor de dorpsbewoners zelf is de gemeentegrens niet relevant: zij zijn een gemeenschap en leven met elkaar als burens in een dorp. Gemeente X realiseert zich dat de aanpak vanuit de eigen gemeentegrenzen alleen niet verstandig is en neemt contact op met gemeente Y om afspraken te maken over de communicatie en participatie in het vervolgtraject.

De praktijk leert dat participatietrajecten in de grensstreek van gemeenten beïnvloed worden door de manier waarop de buurgemeente met hun inwoners omgaat. Inwoners leven in een lokale gemeenschap, weten soms letterlijk niet waar de gemeentegrens precies loopt. Als een deel van de inwoners in zo'n gemeenschap in hetzelfde energieproject anders benaderd wordt dan het andere deel van de gemeenschap omdat buurgemeenten verschillende aanpakken kennen, dan leidt dit tot onbegrip en frustratie. Dit kan de maatschappelijke acceptatie in het hele gebied negatief beïnvloeden en daarmee gevolgen hebben voor de uitvoering van de energieprojecten. In een bovenlokaal zoekgebied zijn deze risico's zo mogelijk nog groter, omdat dan de intergemeentelijke samenwerking (of een mogelijke samenwerking tussen energiecoöperaties) onder druk kan komen te staan.

Gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak

Een gebiedsgerichte aanpak houdt in dat alle omwonenden in een zoekgebied of in een brede omtrek rondom een projectlocatie actief worden uitgenodigd om mee te praten en mee te doen. Gezamenlijk maken de ontwikkelaar(s) en de inwoners/ondernemers in het gebied afspraken over locatie, inpassing, investeringen in het gebied en wijze van financiële participatie/lokaal eigendom. Door ruimte te bieden aan alles wat er speelt in dat gebied, kan er gezamenlijk gezocht worden naar de meest optimale verdeling van de lasten en de lusten in het gebied. Een grensontkennende aanpak houdt in dat inwoners op gebiedsniveau worden betrokken bij de realisatie van het project en niet alleen de inwoners binnen gemeentegrenzen, RES-grenzen of nationale grenzen. Dit vraagt afstemming en samenwerking met medeoverheden. Door grensontkennende mogelijkheden te bieden aan inwoners om mee te denken en te doen aan concrete projecten, leggen we een fundament voor financiële participatie aan weerszijden van een grens.

Zodra plannen overgaan naar concrete projectlocaties start de gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak. Deze aanpak is goed te borgen in lokaal beleid: De passieve/kaderstellende gemeente stelt aan initiatiefnemers voor windmolens en grootschalige zonneparken de eis dat zij een gebiedsgerichte aanpak hanteren bij het realiseren van het wind- of zonproject en toetst of dit

gebeurt.

De stimulerende gemeente (uitnodigingskader of maatschappelijke tender) neemt gebiedsgericht werken op in de aanbestedingsvoorwaarden voor het vergunnen van een wind- of zonproject en toetst hierop bij de selectie. De ontwikkelende gemeente richt zelf de gebiedsgerichte aanpak in en voert die ook zelf uit.

Voor het grensontkennend werken kunnen de volgende vuistregels gehanteerd worden:

1. Contact leggen met de buurgemeente voordat realisatie van projecten start en afspraken maken over hoe je elkaar informeert, op de hoogte houdt en samenwerkt, inclusief de externe communicatie en het betrekken van de gemeenteraden.
2. In de optimale situatie werk je naar een grensoverschrijdend communicatie- en participatieplan.
3. Deze afspraken meenemen in overleg met de initiatiefnemer en eventueel afspraken vastleggen in duurzaamheidsbeleid.

Rol gemeenteraden

Het is aan volksvertegenwoordigers om voorafgaand aan een participatieproces kaders mee te geven en om achteraf te controleren of participatie naar behoren heeft plaatsgevonden. Daarmee hebben volksvertegenwoordigers een duidelijke rol in de manier waarop participatie plaatsvindt. De omvang van de afspraken hangt af van de impact die het project heeft aan de andere kant van de gemeentegrens. Als er tien woningen zicht hebben op het project, is de rol van de raad beperkter dan wanneer het een hele wijk of buurtschap betreft. Aangezien inwoners gebiedsgericht en grensontkennend betrokken zullen worden bij de concrete planvorming van energieprojecten, is het belangrijk om voorafgaand aan het traject heldere afspraken te maken over de rol van volksvertegenwoordigers aan weerszijden van een gemeentelijke grens. Deze rol hangt samen met de omvang en de impact die het energieproject heeft. Het is in ieder geval van belang elkaar tijdig te informeren en waar nodig te raadplegen.

11. Communicatie

Waar participatie is gericht op het meepraten en meedoen, is communicatie gericht op het versterken van de informatie- en kennispositie van inwoners, ondernemers en maatschappelijke partijen in West-Overijssel.

Visie

De externe communicatie rondom de RES 1.0 pakken we net zo op als de RES zelf: van onderop.

De gemeenten staan in onze regio aan de lat voor de communicatie met de inwoners over de RES. Op regionaal niveau maken we gezamenlijk heldere en eenduidige informatiemiddelen over de RES en de energietransitie in West-Overijssel. De verspreiding van deze informatie en materialen via de eigen lokale kanalen is de verantwoordelijkheid van de gemeenten, provincie, de waterschappen en de netbeheerders. In lijn met onze opbouw van onderop, hebben we op regioniveau naast de website www.reswestoverijssel.nl geen andere communicatiekanalen.

In onze communicatie hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Communicatie vanuit de lokale situatie en de beleveringswereld van inwoners en vandaaruit naar belang en duiding van de RES West-Overijssel.
- Focus op de opgave uit het Klimaatakkoord.
- Focus op gedeelde waarden: de kernwaarden.

- Focus op verbinding van de samenwerkingspartners.
- Focus op gezamenlijke belangen.
- Focus op het einddoel en op wat we winnen.
- Centrale plek voor jongeren en bedrijfsleven.
- Verbeelden en concreet maken, ervaringsverhalen.
- Intern eigen huisstijl en kanalen op RES-niveau, extern gebruik huisstijl en kanalen van de elf gemeenten.

In de fase van de concept-RES communiceerden we vooral over het proces en het hoe en wat van de Regionale Energiestrategie. Geleidelijk is de focus verschoven naar informatie en uitleg over inhoudelijke onderdelen van die Regionale Energiestrategie. De huidige focus ligt op inspirerende voorbeelden van projecten van energiecoöperaties, inwoners of ondernemers uit West-Overijssel. We zien ook een toenemende behoefte aan uitleg wat de RES concreet betekent voor inwoners. En hoe het regionale proces zich verhoudt tot het lokale proces. Daar ligt de komende tijd dan ook de focus op in onze communicatie.

In West-Overijssel bouwen we de energiestrategie van onderop op. Dat doen we op basis van de volgende kernwaarden:

- We doen dit samen!
- We vertellen het hele verhaal.
- We zijn transparant in wat we doen, zeggen en besluiten.
- We zorgen voor een rechtvaardige verdeling tussen de lusten en de lasten.
- Stad en platteland staan samen aan de lat.
- Binnen de gezamenlijke doelstelling is er ruimte om te verschillen in aanpak en middelen.
- We werken op gelijkwaardige voet met elkaar samen.
- We nemen zorgen serieus.
- Iedereen mag meepraten en kan meedoen in de eigen omgeving.

Aanpak

Doel van de communicatie is bewustwording van de opdracht waar we voor staan. De gevolgen van die opdracht (landschappelijk, economisch) voor inwoners, inclusief de kansen die het biedt, en de vertaalslag naar wat de uitvoering van die opdracht betekent voor lokale gemeenschappen.

We richten ons in onze communicatie op de brede doelgroep van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties in West-Overijssel. De focus ligt daarbij op de grote middengroep tussen de voor- en tegenstanders in. Zodat zij zo juist en volledig mogelijk geïnformeerd worden over de energietransitie in hun eigen gemeente en hun eigen regio. Mede op basis van die informatie kunnen zij hun mening vormen, besluiten om deel te nemen in het participatieproces of bij te dragen aan die energietransitie. Het uitgangspunt van minimaal 50% lokaal eigendom vraagt immers om betrokkenheid bij de uitvoering van de energietransitie in de lokale gemeenschappen. We richten ons ook op bedrijven, omdat zij een wezenlijke bijdrage leveren aan de energietransitie.

Lokale projecten

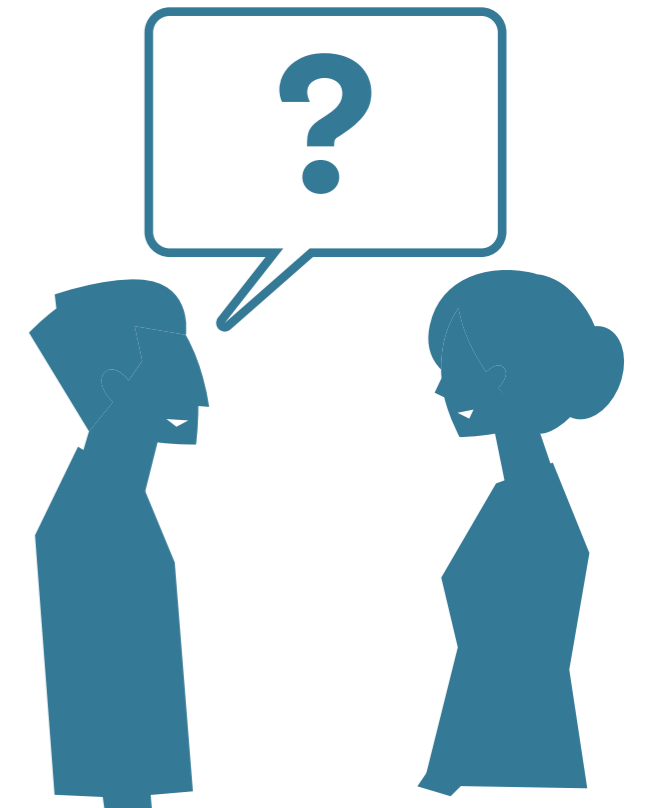
Lokale projecten en initiatieven vormen de basis: daar gebeurt het immers, dat is waar de energietransitie plaatsvindt. We laten zien dat deze projecten en initiatieven onderdeel zijn van onze RES en laten zien hoe zij bijdragen aan onze opgave van 1,8 TWh in 2030. We verbinden de lokale projecten en initiatieven met de boodschappen van de RES en het Klimaatakkoord. Deze ervaringsverhalen kunnen mensen in onze RES-regio inspireren om een bijdrage te leveren aan de energietransitie in West-Overijssel.

Feit & Fabel

In de rubriek **Feit & Fabel** zoeken we bepaalde vragen of thema's die in het maatschappelijk debat leven uit. Daar waar mogelijk proberen we feiten van fabels te onderscheiden.

Infographics en video's

De RES is complex en gaat over zaken die nogal eens als abstract worden ervaren. Om informatie begrijpelijk te maken, gebruiken we infographics, illustraties, webinars en video's. Onze concept-RES hebben we gevat in een infographic en ook deze RES 1.0 is beeldend samengevat. Elke **Feit & Fabel** is voorzien van een infographic-achtige illustratie. Onze **persmeetings** nemen we standaard op, zodat iedereen die terug kan kijken. Dat geldt ook voor onze webinars, zoals **die over lokaal eigendom**. Deze webinar is door velen buiten onze RES-regio bekeken en onze **RES-strip** is vertaald naar een landelijke versie vanwege de vraag vanuit andere RES-regio's.

12. Samenwerking en sturing naar RES 2.0

Governance op regionaal niveau handhaven, maar minder intensief

- De afspraken uit de Startnotitie RES West Overijssel blijven van kracht in de doorontwikkeling van RES 1.0 naar de RES 2.0.
- Het bestuurlijk platform RES West-Overijssel is het orgaan dat de besluiten neemt over de RES in de vorm van documenten die doorgeleid worden naar de Colleges van Burgemeester en Wethouders, Ge-deputeerde Staten en de Dagelijks Besturen van de Waterschappen;
- De uitvoering van de gemaakte afspraken is aan elke partner.

- Het bestuurlijk platform bestaat uit bestuurlijke vertegenwoordiging van gemeenten, provincie en waterschappen. De netwerkbedrijven zijn toegevoegd als adviseur.
- De stuurgroep RES bereidt het bestuurlijk platform voor en stuurt, daarin geadviseerd door het ambtelijk overleg en de projectorganisatie, op het proces van de RES.
- Afstemming met de 'werkgroep RSAB' is van belang en wordt voortgezet. De adviesfunctie van de maatschappelijke partners richting het bestuurlijk platform wordt in de volgende fase versterkt.

Opgavegericht werken

De RES 1.0 kent opgaven van verschillende aard. Op strategisch niveau bijvoorbeeld de ontwikkeling van het elektriciteitsnetwerk. Op tactisch en operationeel niveau bijvoorbeeld de uitvoering van concrete projecten wind, zon en warmte. Wij kiezen ervoor om de aard van de opgaven leidend te laten zijn bij de aanpak. Hierbij staat dus niet de vertegenwoordiging van de deelnemende organisaties in de structuur centraal maar wat, wie, wanneer nodig is om de opgave te realiseren.

Gebiedsgerichte/subregionale samenwerking

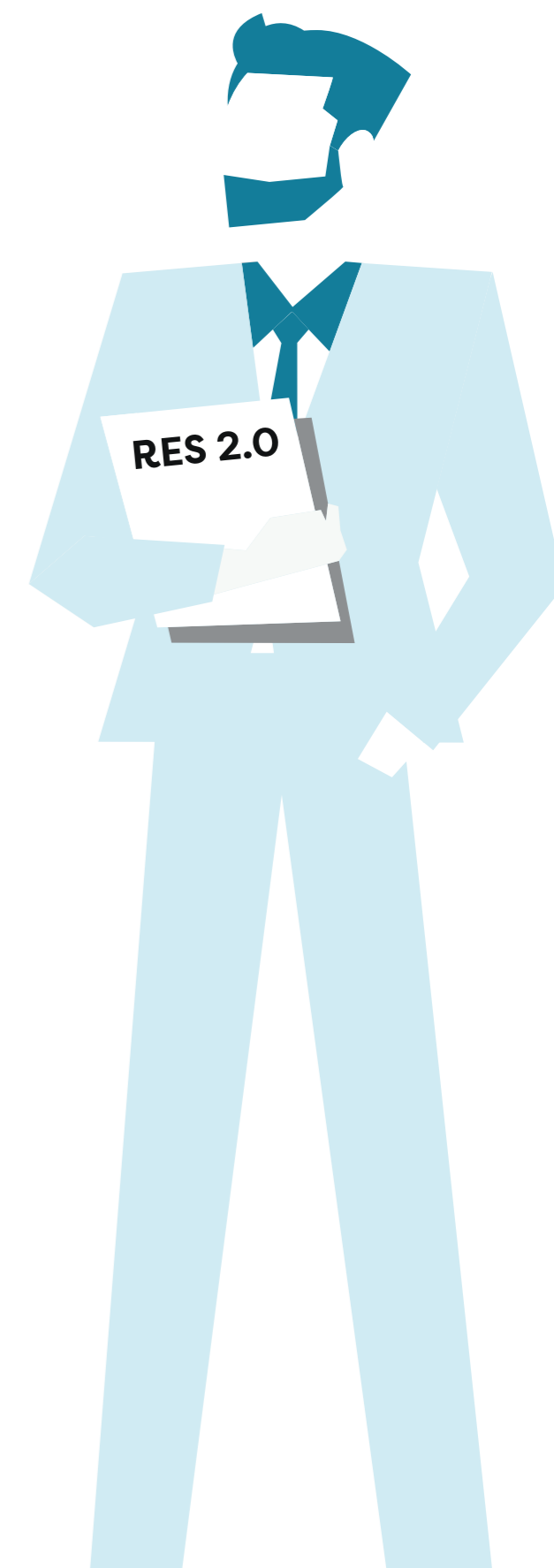
In de realisatie is de schaal van de regio niet altijd passend bij de aard van de opgave of uitdaging. Zo is het toewerken naar 60% wind en 40% zon effectiever op een subregionale schaal.. Waar kansen zijn voor koppeling met andere transitie, meervoudig ruimtegebruik en energielandschappen ligt een gebiedsgerichte ontwikkeling voor de hand.

Werkplaatsen energietransitie

Tijdens de uitvoering door de partners van de RES 1.0 komt het zwaartepunt te liggen bij concrete projecten. Hieraan wil de provincie graag bijdragen met haar inzet in het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO). Daartoe worden werkplaatsen ontwikkeld. De uitvoerders van de energietransitie werken hier thematisch samen. Zo versterken de partners samen de uitvoeringskracht.

Samen werken aan de doorontwikkeling

Op basis van bovenstaande punten gaan we de samenwerking en governance doorontwikkelen. Openstaande vraagstukken, zoals prioritering en programmering van de projecten bij de werkplaatsen, pakken we werkende weg samen op. Deze aanpak past bij een bestuurlijk innovatief proces zoals de RES, waarbij het primaat van de uitvoering bij de partners ligt en we bestuurlijk monitoren en afstemmen.

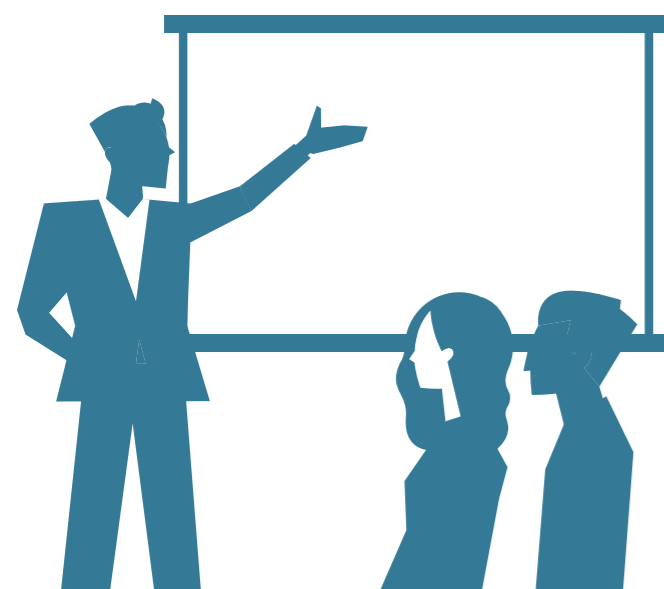

13. Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen

In de RES-regio West-Overijssel hebben de gemeenteraden, Provinciale Staten en de algemeen besturen van de waterschappen een regionale werkgroep ingesteld.

Wergroep raden, staten en algemeen besturen (RSAB)

De werkgroep heeft als doel om het democratische proces binnen de RES in samenwerking met de drie verschillende bestuurslagen te versterken. Verder wil de werkgroep de verbinding van lokaal naar regionaal mogelijk maken tussen de bestuurders en de werkgroep RSAB en hun achterban. De vertegenwoordigers van deze werkgroep informeren hun raden, Staten en algemeen besturen regelmatig over het regionale RES-proces en houden goed in de gaten wanneer binnen dit proces lokale besluitvorming nodig is. Hierbij gaat het steeds om de afweging lokaal versus regionaal. De gezamenlijke regionale beeldvorming is daarbij essentieel ter voorbereiding op de lokale oordeelsvorming en besluitvorming binnen de afzonderlijke raden, Staten en algemeen besturen.

Op 1 juli 2020 hebben we gezamenlijk een besluit genomen over de concept-RES en na de zomer hebben we direct een start gemaakt naar de RES 1.0. De werkgroep RSAB heeft de volksvertegenwoordigers zo goed mogelijk voorbereid op de besluitvorming RES 1.0. door:

1. Advisering over het RES-proces richting de stuurgroep en bestuurlijk platform:
 - A. Observatiebrief over het proces, o.a. tijdsdruk.
 - B. Zoekgebieden en de behoefte aan subregionaal overleg tussen gemeenteraden daar waar de gemeentegrenzen worden overschreden.
 - C. Planning en uitvoering besluitvorming RES 1.0 in twee rondes.
 - D. Formats, moties en amendementen voor de RES 1.0.
2. Het uitbrengen van nieuwsbrieven.
3. Het organiseren van online regionale bijeenkomsten met als doel kennis te ontsluiten voor volksvertegenwoordigers, informatie over de RES in West-Overijssel te delen en gelegenheid te bieden voor interactie tussen volksvertegenwoordigers, professionals en bestuurders.

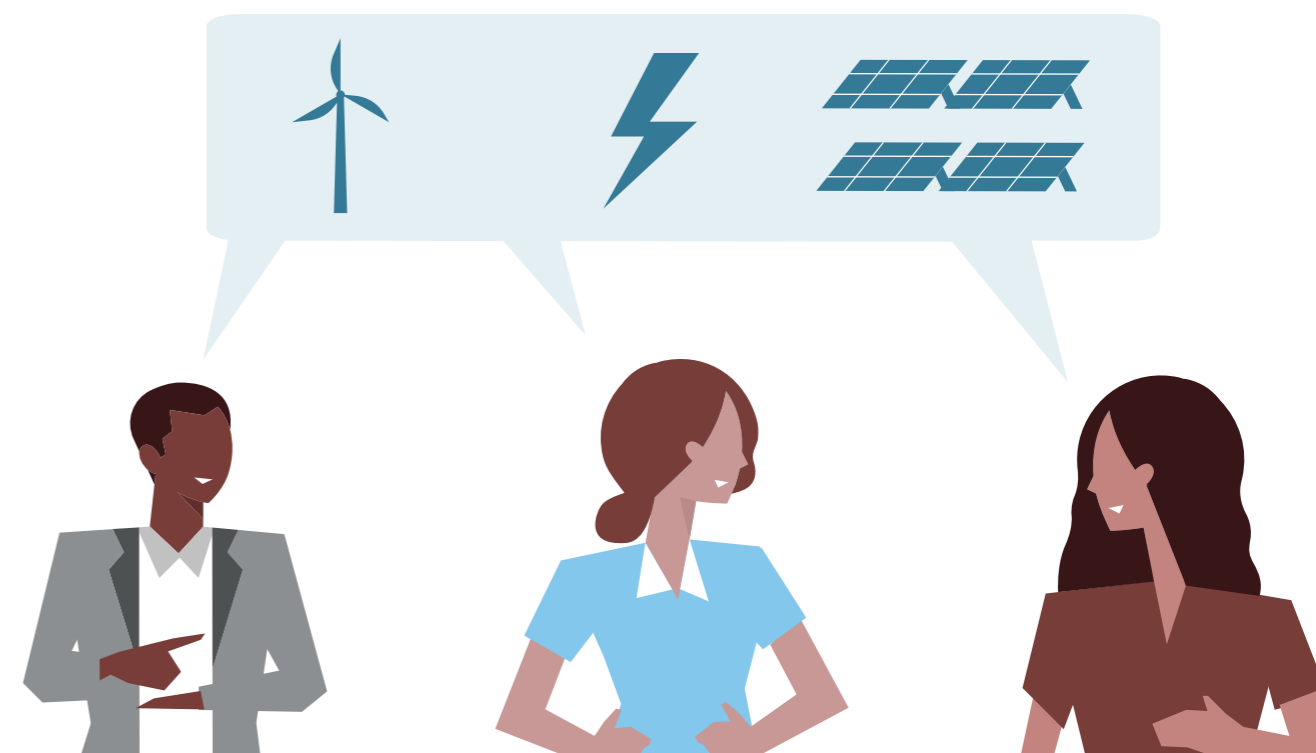
13.1 Ervaringen rol en functie van de werkgroep

In de beleving van de leden van de werkgroep RSAB zijn zij de schakel om directe gesprekspartner te zijn van de bestuurders van de RES-organisatie. Zij dragen bij aan het vormgeven van de democratische besluitvorming en het verstevigen van de positie van volksvertegenwoordigers. Zonder de inspanningen van de werkgroep RSAB is de afstand tussen het regionale samenwerken door bestuurders groter dan nu het geval is. Dit verstevigt met name de kaderstellende rol. Tegelijkertijd merkt de werkgroep RSAB dat ook in huidige situatie die kaderstellende rol mét de genoemde inspanningen nog steeds heel moeilijk is om in te vullen voor volksvertegenwoordigers.

13.2 Suggesties richting de RES 2.0

De werkgroep is unaniem van mening dat een werkgroep zoals de RSAB richting de RES 2.0 een rol blijft spelen in het scherp houden van de bestuurders van de RES-organisatie. Vooral om het politiek debat mogelijk te maken, lokaal en ook in de regio. Zodat de volksvertegenwoordigers van de diverse gemeenten weten hoe hun raad 'erin staat' en hoever hun gemeente in het proces is. Terugblikkend is het volgens werkgroep RSAB essentieel om richting de RES 2.0 te blijven informeren, kennis en ervaringen te delen en uitwisseling tussen volksvertegenwoordigers te faciliteren.

Concreet wordt door de huidige leden van de werkgroep RSAB een voorzetting van de werkgroep richting RES 2.0 geadviseerd. Na besluitvorming over de RES 1.0 zal de werkgroep RSAB met een uitgebreidere evaluatie komen met daarin aanwijzingen voor de rolopvatting, taakomschrijving en opdracht voor een opvolging van de huidige werkgroep.

14. Randvoorwaarden

Een aantal randvoorwaarden liggen buiten de invloedssfeer van de RES-regio. Die randvoorwaarden zijn echter van cruciaal belang voor het kunnen realiseren van de doelstellingen in de RES West-Overijssel. In dit hoofdstuk benoemen we die randvoorwaarden per thema.

Randvoorwaarden Regionale Structuur Warmte (RSW)

Voor de uitvoering van de RSW zijn er een aantal knelpunten en vraagstukken die we niet lokaal in de Transitie-Visie Warmte (TVW) op kunnen lossen. We zetten daarom ook na vaststelling van de RSW 1.0 in op regionale samenwerking ten behoeve van benutting van de (boven)regionale duurzame warmte en de ontwikkeling van instrumentarium en financiering die daarvoor benodigd is.

Ontwikkeling instrumentarium

Een aantal belangrijke punten waarvoor landelijk instrumentarium ontwikkeld moet worden:

- Bronnenstrategie: middelen ontwikkelen om vanuit een regionaal overzicht en inzicht lokaal zicht op mogelijkheden te hebben op het gebruik, de plaatsing en verdeling van bronnen.
- Duurzame gassen: we bevelen aan om door te gaan met de lobby richting het Rijk. Dit om duidelijkheid te krijgen over welke beslissingsbevoegdheid en regie de provincie en gemeenten hebben of krijgen rondom de lokale en regionale inzet van groen gas.
- Duidelijkheid over beleid van de Rijksoverheid rondom organisatie regionale (publieke) warmtebedrijven (bevoegdheden, investeringsruimte, kostendekking).
- Aanpassen van wetgeving (met name de Wet Collectieve Warmtevoorziening), vanuit het belang van de gemeente en provincie (vanuit de zorg voor de eigen inwoners). Met name als het gaat om de lokale aanwijzingsbevoegdheid en een meer integrale energiewetgeving voor gas, elektra en warmte.

Ontwikkeling financiering

Tot slot zijn een passende financiering en/of financiële mogelijkheden voor regionale warmtevraagstukken noodzakelijk voor een betaalbare warmtetransitie. Een mooi voorbeeld hiervan is het stimuleringsprogramma warmtewetten van de provincie Overijssel.

Randvoorwaarden Elektriciteit en Netwerk

Ons bod vullen we in door veel verschillende soorten opwekprojecten die verschillende doorlooptijden en afhankelijkheden kennen. Voor allemaal geldt dat aansluiting op het elektriciteitsnetwerk, wanneer het project 'af' is, noodzakelijk is. Hiervoor is samenspel nodig tussen netbeheerder, gemeente en energieproject. Op dit complexe samenspel zijn de volgende randvoorwaarden van toepassing:

- Goede uitwisseling informatie.
- Creëren handelingsperspectief (reële kansen op locaties en binnen termijnen).
- Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte.
- Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur kennen.
- Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk.
- Financieel perspectief vanuit het Rijk onderkennen.
- Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk meenemen richting RES 2.0.

In paragraaf 4.2 en de bouwsteen Elektriciteit zijn deze verder uitgewerkt terug te vinden.

Randvoorwaarden Lokaal Eigendom

Om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te kunnen realiseren zijn de volgende randvoorwaarden van belang:

- De haalbaarheid van maatschappelijk gewenste projecten (kleinschaliger, goed ingepast, lokaal eigendom) staat onder druk, mede vanwege de dalende SDE. Een afnemende SDE verhoudt zich slecht tot de hoge ambities op gebied van participatie en lokaal eigendom. De financiële stimulering vanuit het Rijk moet zo blijven dat lokale initiatieven zon- en windprojecten in lokaal eigendom kunnen blijven realiseren, ook kleinschalige (zon)projecten.
- Door het stellen van ruimtelijke inpassingseisen en het koppelen van andere opgaven aan projecten voor de opwek van zonne- en windenergie komen busi-

nesscases verder onder druk te staan. De landelijke werkgroep SDE en Netwerkkosten van NP RES doet in haar advies de aanbeveling om een aantal minimumvoorwaarden vast te stellen. Bijvoorbeeld aan de ruimtelijke inpassing die voor alle RES-regio's gelden en die mee gaan lopen in de SDE-regeling. Om ook maatwerk per regio en gemeente mogelijk te maken, doet de landelijke werkgroep van NP RES daarnaast de aanbeveling om een kwaliteitsbudget in te stellen, als aanvulling op de SDE, om dit soort kosten te kunnen financieren. Om businesscases rendabel te houden en binnen die businesscase ook daadwerkelijk ruimte te houden om een omgevingsfonds in te kunnen stellen en/of de revenuen terug te kunnen laten vloeien naar de omgeving is het van cruciaal belang dat deze aanbevelingen daadwerkelijk opgevolgd en als regelingen ingevoerd worden.

- Het capaciteitsprobleem bij gemeenten (zowel in middelen als in mankracht) en bij lokale initiatieven vormt een risico voor de uitvoering van de regionale doelstelling. De nationale overheid zal voldoende middelen ter beschikking moeten stellen aan de gemeenten voor de uitvoering van de RES om het streven naar de doelstelling voor lokaal eigendom in West-Overijssel ook daadwerkelijk gerealiseerd te krijgen. Dat geldt ook voor de noodzakelijke professionaliseringsslag die lokale energie-initiatieven moeten maken.

Randvoorwaarden voortgezette financiering RES'en

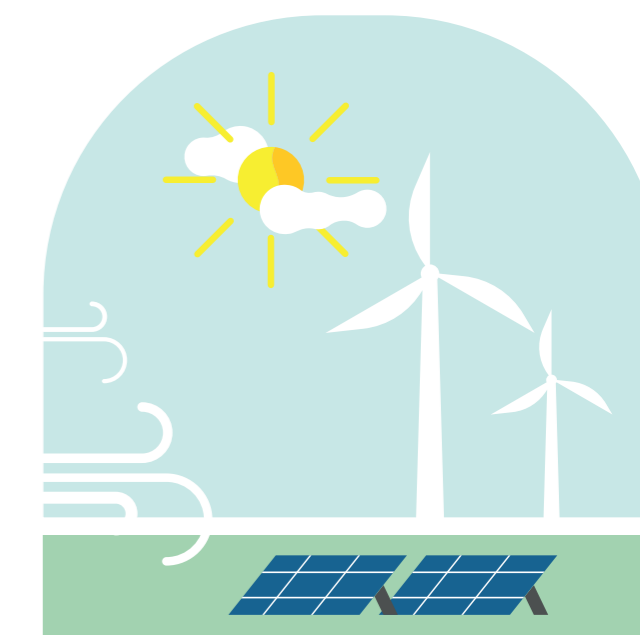
In het rapport van [Parijs naar Praktijk](#) heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur op basis van een rapport van het AEF [Uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord voor de centrale overheden](#) een advies opgesteld aan het nieuwe kabinet. Voor het organiseren van de uitvoering wordt voorgesteld een structuur op te zetten vergelijkbaar met de RES en het Nationaal Programma RES. Gemeenten, provincies en waterschappen wordt gevraagd om elk een integraal klimaatplan op te stellen met concrete doelen en maatregelen. Deze plannen worden gebundeld op

regionaal niveau en tellen op tot een regionale doelstelling voor het verminderen van CO₂-uitstoot.

Inmiddels is er een brief uitgegaan vanuit het NPRES met een oproep aan het huidige kabinet om ook na 1 juli 2021 de ondersteuning van de RES'en voort te zetten zodat de ontwikkeling van de energietransitie niet stil komt te staan. Vanuit de bestaande middelen voor de RES kan tot het eind van het jaar nog maar een beperkte inzet vanuit de RES-organisatie worden voortgezet. Bijvoorbeeld bij het opstellen van milieueffectrapportages op planniveau is aanvullende financiering vanuit het Rijk een randvoorwaarde.

De voorstellen en de uitkomsten van het onderzoek worden besproken in de kabinetsformatie en wellicht op hoofdlijnen vastgesteld in het regeerakkoord.

Tot op het moment van vaststelling van deze RES is geen duidelijkheid over de financiering, zelfs niet ter overbrugging vanaf 1 juli naar het nieuwe begrotingsjaar. De opgebouwde samenwerking en inzet vanuit de bestuurlijke partners en maatschappelijke organisaties behoeven goede professionele ondersteuning en dat vraagt adequate financiering.

15. Begrippenlijst A - Z

Ter verduidelijking van de begrippen en ander jargon die in de RES 1.0 regelmatig worden gebruikt, is de onderstaande begrippenlijst opgesteld.

Aardgasvrij

Niet aangesloten op de fossiele brandstof aardgas. Dit betekent niet gasloos; er kan groen gas worden toegepast.

Adaptatie

Adaptatie omvat het aanpassen aan de gevolgen van een probleem, bijvoorbeeld aan veranderende omstandigheden zoals een veranderend klimaat. Onder klimaatadaptatie valt ook het verminderen van de kwetsbaarheid van de samenleving voor klimaatverandering of het profiteren van de kansen die een veranderend klimaat kan bieden.

Afwegingskader

Afwegingen en keuzes ten aanzien van de RES worden gemaakt op basis van een afwegingskader. Dit omvat een viertal onderdelen:

- Bijdrage aan energietransitie
- Ruimtelijke kwaliteit
- Maatschappelijke kostenefficiëntie
- Maatschappelijke acceptatie

Een nadere uitwerking hiervan staat in de concept-RES beschreven.

Aquathermie

Bij aquathermie wordt gebruik gemaakt van de temperatuur van het water voor de verwarming en/of koeling van gebouwen. De warmte en/of koude wordt daarbij gewonnen uit oppervlaktewater (zoals meren, rivieren en kanalen), uit (gezuiverd)afvalwater of uit drinkwater.

Bio-energie en biomassa

Energie die gewonnen wordt uit biomassa heet bio-energie. Biomassa bestaat uit hout en organisch afval, zoals planten, groente- en fruitresten. Bij de verbranding van deze materialen komt energie vrij en die energie noemen we bio-energie.

Biogas en groen gas

Biogas is een gasmengsel dat ontstaat als gevolg van gisting van biologisch materiaal, zoals GFT-afval, mest of rioolslib. Het gas kan gebruikt worden als brandstof in warmtekrachtcentrales, of worden bijgemengd in het aardgasnet. Wanneer dit laatste gebeurt, spreken we van 'groen gas'.

Bundeling

We spreken van bundeling wanneer op eenzelfde aansluiting zowel wind- al zonne-energie wordt aangesloten op het netwerk. De tussenliggende kabel kan hiermee efficiënter worden ingezet. Dit komt door het verschil in hoeveelheid en moment waarop over het algemeen wind- en zonne-energie wordt opgewekt. Omdat een kabel altijd wordt aangelegd op maximale opwek (piek) zijn er veel momenten waarop er ruimte is op die kabel. Deze ruimte kan dan worden gebruikt door opwek met andere kenmerken (vooral met moment waarop energie wordt opgewekt)

Congestie management

Omgaan met oplossingen voor het (tijdelijk) ontbreken van mogelijkheden om energie in het netwerk in te voeren, omdat het netwerk (soms) te vol is.

Duurzame energie

Duurzame energie of groene energie is energie die is opgewekt met behulp van duurzame, hernieuwbare energiebronnen. Bij winning en omzetting van duurzame energie zijn er nauwelijks schadelijke effecten voor het klimaat. Voorbeelden zijn windenergie of zonne-energie.

Elektriciteitsnetwerk

Het netwerk van boven- en ondergrondse leidingen waarmee elektriciteit wordt getransporteerd tussen vraag en aanbod op elk moment van elke dag.

Energie infrastructuur

De energie infrastructuur omvat het gehele netwerk van opwek en transport van energie, van de energiebron via de leidingen, verdeelinstallaties naar de gebruiker. Dit kan per energietype worden uitgesplitst, bijvoorbeeld elektriciteitsinfrastructuur en warmte-infrastructuur.

Energiemix

Een duurzame, betrouwbare en betaalbare energievoorziening kan alleen bereikt worden door de verschillende energiedragers (windenergie, zonne-energie (dak/veld), warm water, diverse gassen) te laten samenwerken. In de RES ligt de focus voor de energiemix voor elektriciteit (momenteel) vooral op de verdeling wind en zon.

Energieneutraal

Dit houdt in dat alle gebruikte energie uit duurzame/hernieuwbare bronnen wordt opgewekt.

Energietransitie

De energietransitie omvat het omschakelen van fossiele energiebronnen naar duurzame energiebronnen, zoals overeengekomen in het Parijsakkoord.

Gebouwde omgeving

De verzameling van alle gebouwen, waaronder woningen en maatschappelijk en commercieel vastgoed (incl. bedrijfsgebouwen). Bedrijfsprocessen in de industrie en landbouw maken geen onderdeel uit van de gebouwde omgeving.

Geothermie

Dit wordt ook vaak aardwarmte genoemd. Bij geothermie wordt gebruik gemaakt van warmte uit de grond. Warm water wordt hieruit omhoog gepompt om bijvoorbeeld water in een warmtenet te verwarmen. Dit kan als alternatief dienen voor aardgas.

Groene energie

Groene energie of duurzame energie is energie die is opgewekt met behulp van duurzame energiebronnen. Duurzaam betekent dat de energiebron onuitputtelijk is, dat de groene energie schoon en betrouwbaar is en dat er bij winning en omzetting nauwelijks schadelijke effecten voor het klimaat zijn.

Grootschalige opwek

Binnen de concept-RES is dit de opwek van schone/duurzame energie op grote schaal, met name zonneparken en windparken.

GWh

Gigawatt is een aanduiding van het vermogen van elektrische stroom. De definitie van vermogen is energie per tijdseenheid. Eén gigawattuur staat gelijk aan 1 miljoen kilowattuur.

Huishouden (verbruik)

Een gemiddeld huishouden verbruikt circa 1.500 m3 gas en 3.300 kWh elektriciteit. In de warmtetransitie zal steeds elektriciteit worden ingezet voor de warmte, bijvoorbeeld door warmtepompen. Als vergelijk houden we dan in plaats van 1.500 m3 gas aan dat hiervoor 15.000 kWh aan elektriciteitsvraag voor terugkomt.

Klimaatakkoord

Op 28 juni 2019 heeft het kabinet het Klimaatakkoord gepresenteerd en zijn we begonnen met de uitvoering. In het akkoord staan meer dan 600 afspraken om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Op regionaal niveau wordt onder andere via de RES-vorm gegeven aan de afspraken in het Klimaatakkoord. De RES gaat over de klimaatafafs gebouwde omgeving en elektriciteit.

Klimaatneutraal

Dit betekent dat bij het opwekken van de energie die gebruikt wordt geen broeikasgassen worden uitgestoten, waardoor deze opwek niet bijdraagt aan de klimaatverandering.

15. Begrippenlijst A - Z

Kilowattuur

In Nederland wordt elektrische energie veelal uitgedrukt in het aantal Watt per uur. Bijvoorbeeld van een machine met een vermogen van 1.000 Watt (1 kW) en die een uur draait, is het energieverbruik 1 kilowattuur (kWh). Het gemiddelde Nederlandse huishouden gebruikt jaarlijks ongeveer 3.300 kWh aan elektriciteit. Afhankelijk van hoe in de warmtevraag wordt voorzien kan hier nog 15.000 kWh bijkomen aan warmte. Het elektriciteitsverbruik wordt op nationaal en regionaal niveau vaak uitgedrukt in terrawattuur (TWh). Dit is 1 miljard kWh. In de bouwsteen Elektriciteit is op de laatste pagina een overzicht opgenomen wat ervoor nodig is om 1 TWh op te wekken.

Kilowatt piek (KWp)

Kilowattpiek is een specificatie die die vaak bij zonnepanelen wordt gebruikt. Het geeft aan wat een zonnepaneel in optimale omstandigheid aan vermogen (in kilowatt) kan produceren. Door technologische ontwikkeling stijgt het aantal.

Lokaal Eigendom

Met lokaal eigendom bedoelen we een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Dit kan een wijk, buurt of dorp zijn die zich verenigt om een zon- of windproject te realiseren, een collectief van lokaal gewortelde agrariërs of bedrijven of een lokale energicoöperatie. Het gaat in West-Overijssel wel om een collectief: één lokale agrariër of één lokaal bedrijf dat een zon- of windproject zelfstandig realiseert zonder daar de omgeving van mee te laten profiteren in de opbrengsten beschouwen we niet als lokaal eigendom.

Maatschappelijke acceptatie

In West-Overijssel spreken we liever van maatschappelijke acceptatie in plaats van maatschappelijk draagvlak. Het gaat erom dat mensen begrijpen wat we doen, waarom we het doen en hoe we het doen. Ze hoeven het dan nog steeds niet eens te zijn met bepaalde besluiten en maatregelen, maar begrijpen die wel.

Meekoppelkansen

Meekoppelkansen zijn de kansen die zich aandienen om de RES te koppelen aan andere projecten, waardoor er een win-win situatie ontstaat. Denk hierbij aan bouwprojecten, waarin klimaatmaatregelen mee kunnen worden genomen.

Milieueffectrapportage

Behelst het in beeld brengen van de milieugevolgen van een (overheids)besluit voordat het besluit wordt genomen. De onderzoeksresultaten worden gepubliceerd in het milieueffectrapport (MER)

Nationale Omgevingsvisie

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomstige inrichting en ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.

Natura 2000

Om kwetsbare natuurgebieden te beschermen is er Natura 2000. Dit is een Europees netwerk van beschermd natuurgebieden.

Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omliggende agrarisch gebied.

Netbeheerder

Het bedrijf verantwoordelijk voor het beheer van het elektriciteitsnet. Voor de RES-regio West-Overijssel zijn dit Enexis, RENDO Netwerken en Coteq Netbeheer.

Netverzwaring

We spreken van netverzwaring als het huidige netwerk moet worden uitgebreid. Veelal speelt hierin teruglevering door windmolens of zonnepanelen een belangrijke rol. Vandaar dat deze term in de energietransitie vaker wordt gebruikt.

Netvisie

Netvisie beschrijft een studie en integraal ontwerp voor noodzakelijke aanpassingen in de elektriciteitsinfrastructuur van regionale netbeheerders (zoals Enexis, RENDO Netwerken en Coteq Netbeheer) en TenneT op basis van toekomstige ontwikkelingen.

Opgave

De landelijke opgave is om voor 2030 ten minste 35 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken.

Participatie

Participatie kent een aantal vormen, waarbij onderscheid te maken is in het type participatie en de fase van de energietransitie:

- Procesparticipatie
- Projectparticipatie
- Financiële participatie
- Lokaal eigendom/eigenaarschap

Een uitgebreide omschrijving van deze vormen van participatie is opgenomen in de RES 1.0

Postcoderoos

De Regeling Verlaagd Tarief, ofwel de Postcoderoos-regeling, bestaat niet langer. De regeling is vanaf 1 april 2021 vervangen door de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE).

Regionale Structuur Warmte (RSW)

Dit is een onderdeel van de RES. Hierin maken gemeenten, waterschappen en de netbeheerders in de RES-regio West-Overijssel op hoofdlijnen regionale afspraken over hoe in de nabije toekomst om te gaan met de beschikbare bronnen, ruimte en infrastructuur ten aanzien van warmte. De RSW wordt door gemeenten op lokaal en wijk-niveau vertaald naar een transitievisie warmte.

Restwarmte

Restwarmte is warmte-energie die overblijft bij een energieomzetting. Bijvoorbeeld warmte die ontstaat bij een productieproces. Deze warmte kan worden opgevangen en nuttig worden ingezet door koppeling met een warmtenet.

Ruimtelijke kwaliteit

De kwaliteit van een plek of gebied die bepaald wordt door een goed samenspel van herkomstwaarde, belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde.

Stimulering duurzame energieproductie

en klimaattransitie (SDE++)

Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie. Dit omvat subsidies voor het realiseren van schone en duurzame energiebronnen. Deze subsidie kent verschillende latere versies zoals SDE+. Vanaf 2020 heet deze regeling SDE++. De regeling richt zich met name op bedrijven en (non-profit) organisaties.

Subsidieregeling Coöperatieve

Energieopwekking (SCE)

De Subsidieregeling coöperatieve energieopwekking (SCE) is een regeling voor de verstrekking van subsidie voor het lokaal en gezamenlijk opwekken van hernieuwbare elektriciteit. Deze regeling is de opvolger van de postcoderoosregeling

TenneT

TenneT is de landelijke netbeheerder van de hoogspanning in Nederland. Het aanleggen en onderhouden van het eigen netwerk, als ook het koppelen en balanceren van netwerken in algemene zin is een belangrijke taak van hen.

15. Begrippenlijst A - Z

Terrawattuur (TWh)

Het elektriciteitsverbruik wordt op nationaal en regionaal niveau vaak uitgedrukt in terrawattuur (TWh). Dit is 1 miljard kWh. In de bouwsteen Elektriciteit is op de laatste pagina een overzicht opgenomen wat ervoor nodig is om 1 TWh aan energie op te wekken.

Transitievise Warmte (TVW)

Elke gemeente moet voor eind 2021 een Transitievise Warmte vaststellen. Met deze Transitievise maken gemeenten het tijdspad inzichtelijk: wanneer kunnen welke wijken of buurten van het aardgas worden afgekoppeld. Voor de wijken of buurten die voor 2030 gepland staan, maakt de gemeente ook al de mogelijke warmte-alternatieven bekend.

Uitvoeringsprogramma NEO

Het programma van de provincie Overijssel en partners waarin wordt samengewerkt aan het verbinden en versterken van initiatieven die bijdragen aan de energietransitie in Overijssel

Verdeelstation

Een verdeelstation is een plaats waar verschillende aansluitingen samen komen en worden aangesloten op een ander netvlak. Het energiesysteem kent meerdere netvlakken. Die hebben allemaal een ander spanningsniveau. Per spanningsniveau zijn er andere (bijvoorbeeld 380.000 Volt (380kV) hoogspanningslijn bij Zwolle).

Bekende voorbeelden zijn veelal de grote hoogspanningslijnen en stations met veel apparatuur op een grote oppervlakte waar verschillende hoogspanningsmasten met kabels bij elkaar komen.

Naast de verdeelstations in de wijk (kleine gebouwtjes, waarin de aansluitingen naar uiteindelijk de woningen in de wijk geregeld zijn).

Warmtenet

Een warmtenet is een netwerk van leidingen onder de grond, waardoor warm water stroomt. Dat warme water wordt gebruikt om huizen en gebouwen te verwarmen. Het water in een warmtenet kan verwarmd worden door duurzame warmtebronnen zoals zonthermie, geothermie en aquathermie. Dit systeem vervangt dan huidige systemen met CV-ketels.

Zoekgebieden

Gebieden die potentieel in aanmerking kunnen komen om grootschalige opwek door zonneparken en windparken te realiseren. De zoekgebieden zijn vastgesteld door de betreffende gemeenteraad. In de periode tussen RES 1.0 en RES 2.0 worden alle zoekgebieden in West-Overijssel vastgesteld. Een aantal gemeenten werken met uitsluitingsgebieden. Om een eenduidig kaartbeeld te hebben zijn alle gebieden buiten de uitsluitingsgebieden als zoekgebied weergegeven op de kaart.

Zonne-energie

Bij zonne-energie wordt zonlicht opgevangen op zonnepanelen en direct omgezet in elektriciteit. Zonne-energie is een duurzame energiebron.

Zonthermie

Zonthermie is het opwarmen van water met behulp van zonlicht. Dit gebeurt door zonnecollectoren. Zie dit als zonnepanelen die de energie van de zon niet omzetten in elektriciteit, maar in warmte.

Zonneladder

Met de zonneladder geeft de provincie Overijssel haar voorkeursvolgorde voor locaties voor zonne-energie installaties. Alle typen locaties en opstellingen zijn nodig om de energieopgave te realiseren, waarbij zoveel mogelijk stedelijk gebied (waaronder daken), erven en stads- en dorpsranden worden benut om het beslag op agrarische grond zo beperkt mogelijk te houden. Zonnevelden in het landelijk gebied zijn bij voorkeur onderdeel van gebiedsontwikkelingen of krijgen een multifunctionele invulling met andere opgaven in de groene ruimte. (Provincie Overijssel, 2020, Handreiking zonnevelden)

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

Bouwsteen Regionale Structuur Warmte 1.0

Behorend bij RES 1.0 West-Overijssel

DATUM: april 2021

VERSIE: 1.0 - AUTEUR: Werkgroep Warmte

1	Regionale structuur Warmte.....	2
1.1	Inleiding	2
1.1.1	Achtergrond en opgave	2
1.1.2	Afbakening RSW	2
1.1.3	Doelstelling RSW.....	3
1.1.4	Totstandkoming RSW	3
1.2	Warmtevraag en -aanbod	4
1.2.1	Regionale warmtevraag.....	4
1.2.2	Regionaal warmteaanbod.....	4
1.2.3	Match tussen vraag en aanbod	6
1.2.4	Conclusie warmtevraag- een aanbod	7
1.3	Regionale verdeelafspraken.....	8
1.4	Regionaal te benutten warmtebronnen	10
1.4.1	Geothermie.....	10
1.4.2	Groengas.....	11
1.4.3	Lokaal profiteren van groengas	13
1.4.4	Waterstof.....	14
1.5	Regionale samenwerking	15
1.6	Randvoorwaarden: instrumentarium en financiering.....	16
1.6.1	Ontwikkeling instrumentarium.....	16
1.6.2	Ontwikkeling financiering	16
1.7	Planning	17

1 Regionale structuur Warmte

1.1 Inleiding

1.1.1 Achtergrond en opgave

In het klimaatakkoord is landelijk afgesproken dat we voor 2050 alle huizen en gebouwen goed gaan isoleren en van duurzame warmte voorzien. Deze opgave noemen we de warmtetransitie.

Gemeenten hebben een regierol in de lokale warmtetransitie. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenteraden uiterlijk 2021 een Transitievisie Warmte (TVW) vaststellen. In de Transitievisies Warmte staat omschreven wanneer welke wijk van het aardgas af gaat (voor of na 2030) en wat dan de mogelijke alternatieve duurzame warmtebronnen zijn. De TVW vormt de basis voor verdere uitwerking en concretisering in het Wijkuitvoeringsplan (WUP). In het WUP besluiten gemeenten over het definitieve alternatief voor aardgas voor een buurt, wijk of delen van wijken.

Op regionaal, bovengemeentelijk niveau, is er de Regionale Structuur Warmte (RSW). De RSW is een onderdeel van de Regionale Energie Strategie (RES). De RSW dient om op regionaal niveau een overzicht te krijgen van de warmtevraag, het warmteaanbod, de verdeling van warmtebronnen en eventueel benodigde infrastructuur. Naast het gemeentelijk schaalniveau is dit regionale schaalniveau van belang voor het slagen van de warmtetransitie. Op het regionale niveau kunnen partijen afstemmen en daarmee zorgen voor een efficiënte inzet van de (beperkt) beschikbare duurzame warmtebronnen.

De RSW doet in tegenstelling tot het elektradeel (in de RES) geen bod richting het Nationaal Programma RES. In deze RSW stellen we wel voor regionaal samen te werken en afspraken te maken op een aantal onderwerpen en worden op enkele onderwerpen inhoudelijk besluiten gevraagd. Voorliggende RSW 1.0 is een verdere uitwerking en concretisering van de in juni 2020 aan het NPRES aangeboden Concept RSW West-Overijssel.

In de toekomst zal de RSW, net als de Transitievisies Warmte, steeds geactualiseerd worden. Bij deze actualisatieslagen worden de (warmte)gegevens en afspraken uit de gemeentelijke visies en de wijkuitvoeringsplannen verwerkt op het regionale niveau. Evenals de inzichten rondom de regionale onderzoeken met betrekking tot o.m. groen gas en geothermie. De eerste actualisatie van de RSW is voorzien in maart/juli 2023.

1.1.2 Afbakening RSW

De primaire scope voor de RSW betreft de warmtevraag van de gebouwde omgeving. Dat betreffen alle woningen, utiliteitsgebouwen en (niet-industriële) bedrijven. Naast de gebouwde omgeving zijn ook het warmteaanbod (bijvoorbeeld biogas of restwarmte) en warmtevraag uit andere sectoren meegenomen. Denk bijvoorbeeld aan de sectoren: industrie, landbouw en glastuinbouw. Met alle nu beschikbare kennis is daarmee een zo compleet mogelijke analyse van warmtebronnen gemaakt.

De RSW gaat over warmtebronnen die bovengemeentelijke afstemming nodig hebben, omdat er een verdelingsvraagstuk aan de orde is tussen gemeenten en/of tussen sectoren. Daarbij gaat het om:

- Warmte van **versleepbare bronnen**: biomassa, biogas, groen gas kunnen als **bron** worden getransporteerd naar meerdere gemeenten.

- Warmte van **grootschalige, niet-versleepbare bronnen**: het potentieel aanbod van geothermie en restwarmte kan dusdanig groot zijn dat de **warmte** via warmtenetten getransporteerd kan worden naar meerdere gemeenten.

1.1.3 Doelstelling RSW

De doelstelling van de RSW is op het regionale niveau: afstemmen over een efficiënte inzet en verdeling van de (t.o.v. de vraag schaars) beschikbare bovengemeentelijke warmtebronnen op basis van:

- Een regionaal beeld van de warmtevraag, de beschikbare bovengemeentelijke warmtebronnen en een '(mis)match' tussen vraag en aanbod;
- Inzicht in (de kansen en belemmeringen voor) verdeling/allocation van bovengemeentelijke bronnen, voor zover dat aan de orde is;
- Zicht op eventuele benodigde regionale (warmte-)infrastructuur en afspraken met betrekking tot regionale samenwerking.

1.1.4 Totstandkoming RSW

Voorliggende RSW is opgesteld door de RES Werkgroep Warmte bestaande uit een brede vertegenwoordiging van West-Overijsselse gemeenten, Provincie Overijssel, netbeheerders Enexis, Coteq en RENDO en de Waterschappen. De gebruikte data over vraag en aanbod is voor zover mogelijk gevalideerd door de deelnemende gemeenten. Als basis voor de RSW 1.0 is gebruik gemaakt van de concept RSW (en de achterliggende bouwsteen met gevalideerde data/detailinformatie). Door de werkgroep is ervoor gekozen uit te gaan van dezelfde basisinformatie en waar er duidelijke nieuwe inzichten beschikbaar zijn gekomen dit te verwerken. Wanneer dit aan de orde is wordt verwezen naar specifieke bronnen, zodat herleidbaar is waar eventuele afwijkingen tussen de bouwsteen/concept RSW en de RSW 1.0 op gebaseerd zijn.

1.2 Warmtevraag en -aanbod

1.2.1 Regionale warmtevraag

De ontwikkeling van de warmtevraag in de toekomst lijkt redelijk stabiel; waarschijnlijk is er in de toekomst een lichte daling door een combinatie van vraagreductie (isolatie) en voorspelde bevolkingstoename. De warmtevraag van de gebouwde omgeving is bekend; de warmtevraag voor overige sectoren (industrie en landbouw) is diffuus. Het overgrote deel van de warmtevraag wordt momenteel ingevuld door aardgas. Waarschijnlijk kan een groot gedeelte van de warmtevraag in de regio niet worden gedekt door regionale duurzame warmtebronnen, zoals blijkt uit de hiernavolgende match tussen warmtevraag en warmteaanbod.

De regio onderkent daarom het grote belang van het reduceren van de warmtevraag in de gebouwde omgeving. Inzetten op het verminderen van het aardgasgebruik in de bestaande wijken zal tot en met 2030 in veel wijken een eerste stap zijn alvorens een stap gezet kan worden naar een volledig aardgasvrije wijk. Vanuit regio cq. Provincie wordt al met diverse programma's ingestoken op deze vraagreductie. In de gemeentelijke Transitievisies Warmte en Wijkuitvoeringsplannen zal de lokale inzet op energiebesparing verder uitgewerkt worden.

1.2.2 Regionaal warmteaanbod

Het doel van de RSW is dat er globaal inzicht wordt gegeven in het regionale verdeelvraagstuk van de beperkt beschikbare warmte¹. Daarvoor is het nodig eerst de beschikbare bronnen in beeld te hebben. Per warmtebron is de technisch winbare potentie in beeld gebracht². Verdiepend onderzoek moet uitwijzen of het o.a. financieel en juridisch mogelijk is deze potentiële bronnen daadwerkelijk te gebruiken als warmteaanbod. De RSW gaat primair over warmtebronnen die intergemeentelijk afstemming en/of coördinatie nodig hebben. Daarbij maken we onderscheid tussen warmte van versleepbare bronnen en warmte van grootschalige, niet-versleepbare bronnen.

Warmte van versleepbare bronnen (biomassa, biogas en groen gas)³

Dit betreft biomassa, biogas, groen gas dat kan worden getransporteerd naar meerdere gemeenten. In de RES-regio West Overijssel is veel bio-energie in de vorm van biomassa en biogas of groengas aanwezig. Omdat hiermee warmte met hoge temperaturen kan worden verkregen, is het geschikt (te maken) als warmtebron voor hoog temperatuurwarmte (industrie) en daar waar lage temperatuurwarmte voor woningen en gebouwen geen oplossing is. Het is belangrijk dat de regio inzet op mogelijkheden om de productie te stimuleren en een faciliterende rol inneemt als het gaat om de financiering van technologieën en infrastructuren die hiervoor nodig zijn.

Warmte van grootschalige, niet-versleepbare bronnen (restwarmte en geothermie)

Dit betreft warmte uit geothermie en restwarmte. Het potentieel aanbod van geothermie en restwarmte kan dusdanig groot zijn dat de warmte via warmtenetten getransporteerd kan worden naar meerdere gemeenten. Grootschalige restwarmtebenutting blijkt in de regio West Overijssel echter geen optie: er zijn geen grote industriële warmteproducenten in de regio. Ten aanzien van

¹ Warmte kan worden verdeeld naar Lagetemperatuur(LT) en Hoge temperatuur warmte (HT). Bij een verwarmingssysteem met lagetemperatuurverwarming (LTV) ligt de aanvoertemperatuur van het CV-water tussen 35°C en 55°C. Dit is aanzienlijk lager dan bij een traditionele CV (hoge temperatuurverwarming) waarbij de aanvoertemperatuur tussen de 75°C en 85°C is.

² Zie figuur 1

³ Waterstof maakt hier geen onderdeel vanuit, omdat het geen warmtebron is maar een veelbesproken (versleepbare) energiedrager die eerst geproduceerd moet worden. Zie par 1.4.3 voor regionale visie en inzet op waterstof.

geothermie is het beeld tweeledig. In het noordelijke deel (specifiek voor de gemeenten Kampen, Zwartewaterland en Zwolle) geldt dat geothermiebronnen het warmteaanbod kunnen verhogen. Lopend onderzoek (zie voor informatie en planning <https://scanaardwarmte.nl/>) vanuit Energiebeheer Nederland (EBN) en de provincie geeft meer inzicht in de warmtepotentie van geothermie in West-Overijssel. In het zuidelijk deel is er wel potentie, maar bestaan beleidsmatige belemmeringen (geen mogelijkheden in de grondwaterbeschermingsgebieden) die de toepassing momenteel niet mogelijk maken. Voor de lange termijn wordt een mogelijke strategie vanuit een integrale benadering van de ondergrond verkend.

Warmte van lage temperatuur bronnen hebben een lokaal karakter (bodemenergie en aquathermie)

Overige (lokale) duurzame warmtebronnen zijn toepassingen met bodemenergie en aquathermie, al dan niet in combinatie met een warmte-koude opslag (WKO). Deze technieken zijn met uitzonderingen van grondwaterbeschermingsgebieden op lokale schaal bijna overal toepasbaar. De theoretische potentie van deze bronnen is hoog. Wel zijn collectieve of individuele warmtepompen nodig om deze warmte op te waarden naar het temperatuurniveau dat noodzakelijk is voor de warmtevraag. Deze kostbare installaties in combinatie met de nodige isolatiemaatregelen maakt dat de werkelijke (economisch haalbare) potentie relatief laag is. Omdat deze bronnen een lokaal karakter kennen, is afstemming tussen gemeenten hierover minder belangrijk, het is met name van belang dat deze bronnen goed worden meegenomen in de afzonderlijke gemeentelijke Transitievisie Warmte (TVW) maar zo ook inzicht geven in het regionale overschot of tekort van bovengemeentelijke bronnen.

Ten aanzien van aquathermie (warmte uit oppervlakte, afval- of drinkwater) valt nog het volgende op te merken. Aquathermie is een warmtebron van lage temperatuur warmte. Die met name geschikt is voor relatief nieuwe gebouwde omgeving, waarbij de elektriciteitsvraag voor verwarming wordt beperkt door de warmtebron aquathermie te benutten. Dat maakt de bron vooral lokaal (dus binnen de gemeente) toepasbaar. Regionale samenwerking kan meerwaarde bieden in de uitwisseling van kennis en ervaringen, aangezien de toepassing van aquathermie voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving nog in de kinderschoenen staat, en de theoretische potentie hoog is.

Analyse lokale warmteplannen

In de uitwerking van de concept RSW en de RSW 1.0 zijn de lokale warmteplannen geanalyseerd die zijn vastgesteld. Alleen in Zwolle en Deventer zijn op het moment van schrijven gemeentelijke transitievisies warmte (TVW's) vastgesteld. Ook wordt op een aantal plekken ervaring opgedaan met wijkuitvoeringsplannen (WUP's). Deze lokale warmteplannen geven nog geen compleet beeld van de warmtestrategie voor de hele regio. Er is in die zin nog ruimte voor regionale afstemming, tegelijk zien we ook lokaal terug dat het aantal bronnen waarover regionale afstemming (verdeelvraagstuk) nodig is maar relatief beperkt is in de regio West-Overijssel. Er is geen grootschalige restwarmte beschikbaar. Geothermie speelt in enkele gemeenten, maar wordt in meerdere gemeenten gezien als onderzoeksobject voor de langere termijn. De verduurzaming van de warmtevraag lijkt in West-Overijssel hoofdzakelijk van groen gas, elektriciteit en andere, veelal lokale warmtebronnen (zoals aquathermie en kleinschalige restwarmtebronnen) te komen.

Regionale samenwerking is met name nodig waar het gaat om de optimalisatie van de potentie van groen gas (zie paragraaf 7.4.3), elektrificatie van warmtevraag en kennisdeling ten behoeve van de opschaling van nieuwe warmtetechnieken. Daarnaast speelt energiebesparing in de lokale warmteplannen een belangrijke rol, in veel wijken zal eerst toegewerkt worden naar 'aardgasvrij-ready'. Hierin werkt de regio al samen met de aanpak Energieloketten fwin.

Elektrificatie van de warmtevraag

Andere oplossingen, zoals elektrische warmtepompen (all-electric en hybride varianten) of WKO's zullen nodig zijn om de onbalans tussen vraag en aanbod lokaal op te vullen. In een inventarisatie onder gemeenten in de regio worden individuele all-electric oplossingen in alle gemeenten voor een groot deel van de woningen benoemd als mogelijke warmteoplossing. Het lijkt daarmee evident dat de warmtetransitie zal zorgen voor een stijgende elektriciteitsvraag. Hiermee moet in de elektriciteitsvraag-prognoses rekening worden gehouden.

Vanuit verschillende analysetools⁴, blijkt dat in West-Overijssel in 2050 tussen de 45.000 en 90.000 woningen naar verwachting van een hybride warmtepomp gebruik gaan maken en 125.000 tot 150.000 verwarmd zullen gaan worden door alleen een warmtepomp. In totaal zijn er ca. 230.000 woningen in West-Overijssel. Vanuit de analysetools volgt dus dat meer dan 70% van de woningen geheel of gedeeltelijk verwarmd zullen worden door elektriciteit. Dit zorgt in 2050 voor een extra elektriciteitsvraag door de warmtetransitie van 0,6 tot 0,7 TWh voor West-Overijssel.

Ingeschat wordt dat de elektrificatie van de warmtevraag voor woningen een extra elektriciteitsvraag van 0,6 - 0,7 TWh tot gevolg zal hebben voor de regio. Ter vergelijking: de huidige woninggebonden elektriciteitsvraag is ook 0,6 TWh. Voor woningen betekent alleen de elektrificatie van de warmtevraag dus al een **verdubbeling** van de huidige elektriciteitsvraag.

Industrie en utiliteit zijn in deze duiding nog niet meegenomen, evenals industriële warmtepompen, productie van waterstof, koudelevering⁵ en gasloze nieuwbouw⁶.

In werkelijkheid zal de elektriciteitsvraag dus nog verder toenemen⁷.

Natuurlijk is er gebruik gemaakt van aannames in deze modelleringen, maar geeft wel een goede indicatie van de omvang van de impact van elektrificeren van de warmtetransitie in de Regio West-Overijssel op de totale elektriciteitsvraag in de regio. Dit heeft dus grote gevolgen voor de totale hoeveelheid op te wekken duurzame elektriciteit uit zonne- en windenergie. In het hoofdstuk **duurzame opwek elektriciteit** wordt hier nader op ingegaan.

Het toont daarbij ook de noodzaak aan tot besparing en het maximaal benutten van de beschikbare warmtebronnen, zoals uitgewerkt in paragraaf 7.3

Omgekeerd kan warmte ook een bijdrage leveren aan de flexibilisering van het elektriciteitssysteem / kan de flexibiliteit in de warmtepompen ook regionaal en lokaal van belang zijn om onnodige piekbelastingen op het net te voorkomen.

1.2.3 Match tussen vraag en aanbod

Zoals uit onderstaande figuur 7.1 valt af te lezen is er een sterke onbalans tussen vraag en aanbod in West-Overijssel. De rode balkjes laten de vraag per gemeente zien. De andere balkjes het bestaand aanbod duurzame warmte, uitgesplitst naar lage temperatuur warmte (groen) en hoge temperatuur warmte (blauw). Het overgrote deel van de warmtevraag betreft op dit moment hoge temperatuur

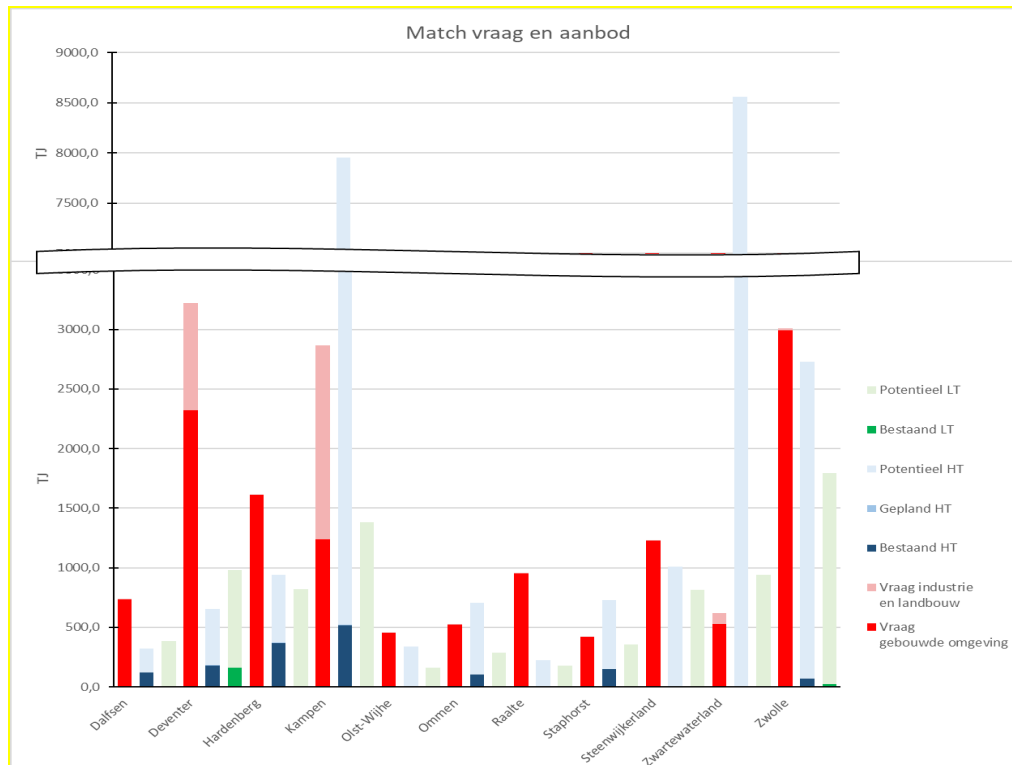
⁴ Een modelanalyse van de tool van netbeheerders (CEGOIA) en een analyse van het nationale scenario uit het ETM (Energy Transition Model: tevens bron Stysteemstudie Overijssel 2050), die is uitgevoerd om de impact van de RES op het energienetwerk in kaart te brengen).

⁵ Er is de tendens dat er een toenemende behoefte aan koudelevering is voor zowel de bestaande bouw als nieuwbouw. Met een primair energieverbruik van 200 kWh/wo/jaar (rapport W/E adviseurs WE9526) kan dit een stijging van de elektriciteitsvraag met zich meenemen van 0,06 TWh.

⁶ In de regionale Woonagenda staat dat de ambitie is 60.000 woningen voor 2030 in de provincie Overijssel te bouwen. Met een gemiddeld energieverbruik van 6000 kWh per woning, brengt dat ook nog een stijging van 0,4 TWh met zich mee.

⁷ Uit de systeemstudie Overijssel blijkt ook dat de totale elektriciteitsvraag tot 2050 zal toenemen, met factor 1,5 tot 2x.

warmte. Voor de inzet van lage temperatuur warmte is in de bestaande gebouwde omgeving vrijwel altijd aanpassing van de woning nodig (vergaande isolatie en besparingsmaatregelen). Om een inschatting te maken van de match tussen de warmtevraag en het warmteaanbod in de RES-regio West-Overijssel zijn de vraag en aanbod op gemeentenniveau met elkaar vergeleken.

Figuur 1: Match warmtevraag en warmteaanbod (LT: Lage Temperatuur, HT: Hoge Temperatuur)

Let op! Een belangrijke notitie bij bovenstaande grafiek, is dat wanneer een potentie wordt getoond dit de Theoretisch winbare potentie van bronnen betreft. Deze potentie is nog niet beschikbaar als warmtebron en zal in veel gevallen eerst nog “geproduceerd” moeten worden.

1.2.4 Conclusie warmtevraag- een aanbod

Samenvattend kunnen we de volgende conclusie trekken over de regionale warmtevraag en aanbod:

1. Er blijkt een mismatch tussen de warmtevraag en het warmteaanbod, zowel op lokaal alsook op regionaal niveau;
2. Zoals het er nu uitziet kan een groot gedeelte van de warmtevraag in de regio niet worden gedekt door niet-versleepbare bovengemeentelijke (HT) warmtebronnen:
 - a. Restwarmte is niet grootschalig beschikbaar en;
 - b. Geothermie biedt op dit moment met name mogelijkheden in Zwolle, Kampen en Zwartewaterland en nog niet in andere gemeenten.
3. Wel is er veel potentie in de regio aanwezig voor warmte uit versleepbare bronnen (biomassa, biogas en groen gas). Deze potentie wordt nog nauwelijks benut. Om deze potentie in de toekomst wel te kunnen benutten is het van belang dat nu wordt ingezet op mogelijkheden om de productie te maximaliseren.
4. Overige (lokale) duurzame warmtebronnen betreffen lage temperatuur bronnen uit bodemenergie en aquathermie. Deze bronnen kennen een hoge theoretische potentie, maar zijn vanwege de lage temperatuur niet overal inzetbaar en/of kostbaar om te benutten. Met uitzonderingen van grondwaterbeschermingsgebieden zijn deze lage temperatuur bronnen op lokale schaal bijna overal toepasbaar.

5. De elektrificatie van de warmtevraag zal naar verwachting grote gevolgen hebben voor de huidige elektriciteitsvraag in de regio West-Overijssel. Een eerste duiding geeft aan dat dit mogelijk zal verdubbelen in de toekomst.

Met deze RSW wordt voorgesteld te verdiepen en regionaal af te stemmen over de inzet van bovenlokale bronnen, namelijk geothermie en duurzame gassen. Paragraaf 7.3 en 7.4 gaan hier nader op in. Andere bronnen zijn overwegend lokaal van aard en zullen op gemeente of wijkniveau ingezet worden, gekoppeld aan de lokale vraag.

1.3 Regionale verdeelafspraken

In lijn met het *Hoofdlijnenakkoord RES West-Overijssel* zijn voor het onderdeel Warmte een aantal regionale doelen gesteld. Dit om regionaal te komen tot een optimale benutting van de schaars beschikbare duurzame warmtebronnen in de regio West-Overijssel.

1. Voor alles inzetten op energiebesparing

Vanuit de match tussen vraag en aanbod en de welbekende *trias energetica* is duidelijk dat richting 2030 en 2050 vooral ingezet moet worden op besparingsmaatregelen in alle sectoren om de huidige warmtevraag terug te dringen. Zowel regionaal als lokaal is het van belang dat dit volop de aandacht krijgt. Regionaal wordt hierin samengewerkt in de vorm van kennisdeling en ontwikkeling van pilotprojecten. Gemeenten zorgen lokaal voor de agendering van besparen, dit leggen zij vast in de eigen TVW.

2. Optimale benutting van bestaande (aardgas)infrastructuur

Bestaande assets kunnen een belangrijke rol krijgen bij toekomstige oplossingen. Het waar nodig slim in standhouden van de bestaande voor de toekomst waardevolle assets, zoals de bestaande (aardgas)infrastructuur, is een belangrijk uitgangspunt in de lokale en regionale plannen. Denk hierbij aan infrastructuur voor toekomstige inzet van duurzame gassen, zoals biogas, groen gas en waterstofgas.

3. Cascaderen (hergebruik) van het beschikbare warmteaanbod

Een belangrijk uitgangspunt is ook dat de beschikbare (rest)warmte zo veel als mogelijk wordt hergebruikt en dat daarmee zo min mogelijk warmte verloren gaat. Hierbij wordt de beschikbare hoge temperatuur warmte ingezet voor het best passende warmte-vragende proces, waarbij de retourwarmte voor processen met lagere temperaturen kan worden ingezet. De toepassing van dit uitgangspunt vraagt om lokaal maatwerk.

4. Inzetten op een maximale benutting van de schaars beschikbare (HT) warmtebronnen

Zoals is het gebleken uit de match tussen de vraag en aanbod (zie par. 7.3) is de vraag groter dan het aanbod van duurzame (HT) warmtebronnen. Het is daarom van groot belang om het regionaal beschikbare potentieel maximaal te benutten, hierbij maken we onderscheid in bodemenergie en duurzame gassen, vanwege het eigen karakter:

- *Inzet bodemenergie/geothermie* daarbij geldt dat grootschalige systemen vanwege efficiënt energie- en bodemgebruik de voorkeur hebben boven kleinschalige systemen. Concreet betekent dit op volgorde: geothermie, open bodemenergiesystemen, gesloten collectieve bodemenergiesystemen, individuele bodemenergiesystemen.
- *Inzet van duurzame gassen* voor de warmtetransitie alleen voor toepassingen en functies waar alternatieven niet haalbaar zijn. Denk hierbij aan flexibel vermogen, hoge temperatuurwarmte (industrie) en daar waar lage temperatuurwarmte voor woningen geen oplossing is; vanwege onder andere geen of een beperkte mogelijkheid tot isoleren (bijv. oude panden zonder spouw in binnensteden) of geen beschikbaarheid van een collectief

warmtenet (denk aan het buitengebied). Om de inzet van duurzaam gas mogelijk te maken moet de markt voor duurzaam gas naar 2030 en verder nog flink groeien. Als regio West Overijssel willen we de aanwezige potentie voor groen gas zoveel als mogelijk benutten en ook de ontwikkeling van waterstof stimuleren.

5. Inzetten van biograndstoffen in lijn met landelijk duurzaamheidskader

In plaats van biomassa wordt er ook wel gesproken over biograndstoffen. Dit drukt uit dat er veel soorten grondstoffen zijn van een biotische oorsprong: landbouwgewassen, restromen uit de landbouw, opbrengsten uit de bosbouw en landschapsbeheer, reststromen zoals zaagsel, GFT, rioolslib en groenafval. Om mee te tellen voor het doel 'vergroting van het aanbod' moeten de biograndstoffen duurzaam zijn. Daarnaast mag er geen concurrentie ontstaan met de voedselvoorziening. Op nationaal niveau wordt een duurzaamheidskader uitgewerkt voor hoogwaardige inzet van biograndstoffen⁸. Voorgesteld wordt regionaal aan te sluiten bij landelijke ontwikkelingen ten aanzien van de inzet van biograndstoffen.

6. Maatschappelijk kostenefficiënte inzet van duurzame warmtebronnen,

Tot slot is het van belang om bij het komen tot een meest kostenefficiënte inzet van duurzame warmtebron niet alleen lokaal te kijken. Nadrukkelijk verdient het dan de aandacht dat de lokale energievoorziening onderdeel uitmaakt van een breder regionaal en landelijk energiesysteem. In de keuze voor de inzet van warmtebronnen wordt daarom rekening gehouden met dit uitgangspunt en worden keuzes gezien vanuit het gehele energiesysteem.

⁸ SER (2020). Biomassa in balans, Een duurzaamheidskader voor hoogwaardige inzet van biograndstoffen. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/10/bijlage-biomassa-in-balans-een-duurzaamheidskader-voor-hoogwaardige-inzet-van-biograndstoffen>

1.4 Regionaal te benutten warmtebronnen

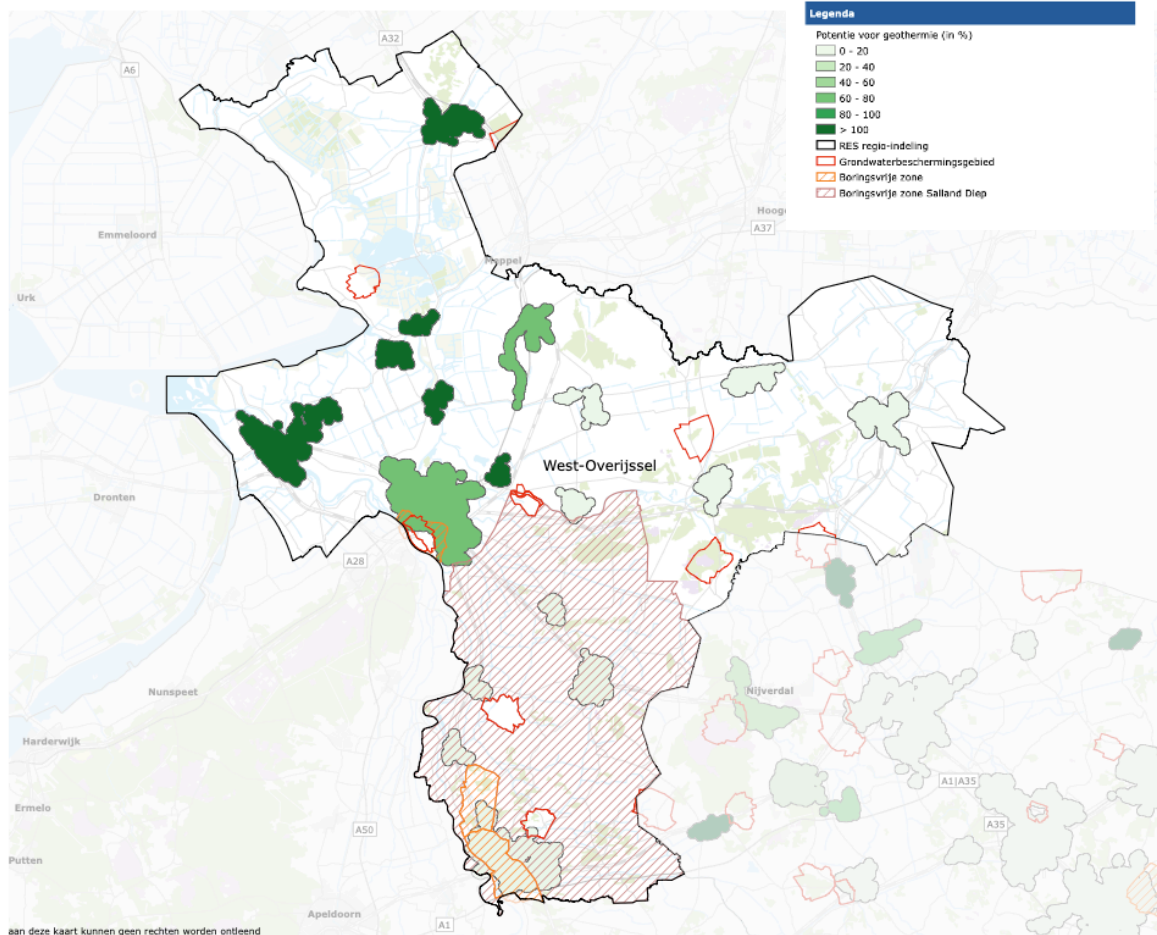
In paragraaf 1.3 is beschreven dat het het uitgangspunt is om in te zetten op een maximale benutting van de schaars beschikbare (HT) warmtebronnen. In deze paragraaf gaan we daar nader op in. Voor de regio West-Overijssel heeft dit specifiek betrekking op: geothermie, groen gas en op termijn mogelijk waterstof, omdat deze energiedrager in de toekomst mogelijk een belangrijke rol kan spelen als transitiebrandstof.

1.4.1 Geothermie

In West-Overijssel is er potentie voor geothermie. In de Koekoekspolder (Kampen) wordt al geothermiewarmte voor het tuinbouwgebied gewonnen. Het potentieel warmteaanbod van geothermie kan dusdanig groot zijn dat de warmte via warmtenetten getransporteerd kan worden naar meerdere gemeenten.

Potentiekaart geothermie

Grondwaterbeschermingsgebieden en boringsvrije zones

Toelichting bij de Potentiekaart Geothermie:

De kaart geeft aan waar de warmtevraag voor de gebouwde omgeving en het warmteaanbod geothermie bij elkaar komen en dus waar potentie is. De weergegeven potentie is tot stand gekomen op basis van een regionale studie. Voor het bepalen van de daadwerkelijk lokale technische en economische haalbaarheid zal altijd aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

De potentie is het grootst in de kop van noordwest Overijssel. Voor met name de gemeenten Kampen, Zwartewaterland en Zwolle geldt dat op dit moment geothermiebronnen het warmteaanbod kunnen verhogen. Deze betreffende gemeenten verkennen de gezamenlijke strategie op geothermie. In andere gemeenten zijn deze mogelijkheden er vanwege belemmeringen of een te beperkte schaal (warmtevraag) op dit moment nog niet.

Om geothermie als duurzame bron voor stedelijke warmtenetten in de regio in te kunnen zetten, moet er (meer) inzicht komen in de werkelijke potentie van geothermie, die vervolgens uitgewerkt kan worden in een bronnenstrategie en randvoorwaarden voor regionale samenwerking. De huidige theoretische potentie is bepaald op basis van gegevens van EBN. De werkelijke potentie kan bepaald worden door a) verdiepend onderzoek voor specifieke situaties gemeenten, b) gegevens die beschikbaar komen bij nieuwe boringen, c) nader landelijk onderzoek. Lopend onderzoek zoals het project SCAN (Energiebeheer Nederland) en RESULT (innovatieve boorteknik voor marginale reservoirs) en de hieruit volgende actualisering van de provinciale potentiekaart geothermie kan meer inzicht geven in de daadwerkelijke warmtepotentie van geothermie in deze regio. Resultaten en de nieuwe inzichten (zie onderstaande kaart met geothermiepotentie) nemen we steeds mee bij de actualisering van de RES.

In het kader van deze RSW wordt voorgesteld dat eventuele afspraken over de inzet en verdeling van geothermiebronnen tussen gemeenten onderling gemaakt worden en dat dit niet per definitie een regio-breed vraagstuk is.

1.4.2 Groengas

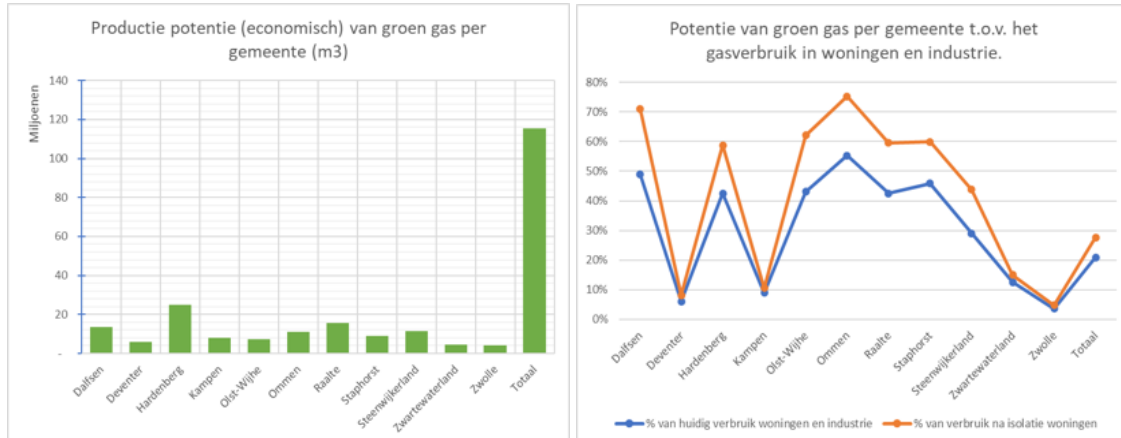
Gassen zijn gemakkelijk te transporteren en op te slaan en bieden hiermee ook een mogelijkheid voor seizoensopslag. Hiermee kan worden ingespeeld op de mismatch tussen warmtevraag in de winter en gasproductie gedurende het gehele jaar. Met groen gas is ook relatief hoge temperatuur warmte op te wekken waardoor het een oplossing kan zijn voor woningen waarbij isolatie niet mogelijk of erg kostbaar is. Derhalve kan de ontwikkeling van duurzame gassen in de regio West-Overijssel een belangrijke rol spelen in de warmtetransitie. Biogas wordt gemaakt door het vergisten van biogeen materiaal. Vaak betreffen dit afvalstromen zoals mest, rioolslip of GFT. Het vergistingsproces zet mest of gras om in methaan en CO₂, dit gasmengsel heet biogas. De omzetting van mest naar biogas/groen gas zal een positieve bijdrage leveren in de stikstofreductie bij de agrarische bedrijven en de transitie naar een circulaire landbouw. Voor directe levering van biogas naar de eindgebruiker is een speciaal netwerk nodig, dit zal met name grootverbruikers (bedrijven) betreffen. Het kan dan ook ingezet worden voor de industrie of mogelijk de verwarming van woningen. Een belangrijke kanttekening daarbij is wel dat biogas en groengas op dit moment beperkt beschikbaar zijn. Extra productie van hernieuwbare gassen is dan ook onderdeel van het klimaatakkoord van Nederland en ook regionaal is er potentie en zijn er mogelijkheden om samen op te trekken om productie te stimuleren.

Om inzicht te krijgen in de potentie van groen gas per gemeente heeft de werkgroep een berekening uitgevoerd. Voorafgaand aan de berekeningen zijn een aantal uitgangspunten vastgelegd:

- 1) maak gebruik van openbare bronnen⁹,
- 2) de berekeningen moeten reproduceerbaar zijn,
- 3) inzicht in de potentie per gemeente en voor de gehele regio,
- 4) uitwerken van de huidige situatie en de situatie in 2030.

⁹ Voor de onderstaande figuren is gebruik gemaakt van CBS-gegevens. De aannames voor energie-inhoud zijn gebaseerd op een rapportage 'Biomassapotentieel in Nederland' van DNV-GL (2017). Houtachtige biograndstoffen zijn niet in deze analyse meegenomen, enerzijds om de beperkte beschikbaarheid en anderzijds vanwege het draagvlak voor deze biograndstof.

In het staafdiagram is de potentie voor groen gasproductie per gemeente weergegeven. In het lijndiagram is in het blauw de verhouding (%) tussen het huidige gasverbruik en de groen gas potentie weergegeven. Om het effect van isoleren te duiden, is rekening gehouden met een warmtevraagreductie van 50% voor woningen, dit is met de oranje lijn weergegeven. Voor gemeenten met relatief weinig industriële activiteiten is het effect groter.

Uit deze berekening volgt dat er een aanzienlijke potentie is voor groen gas in West-Overijssel, deze potentie zit vooral in mestvergisting. Om deze potentie om te zetten in geproduceerd groen gas zijn in principe twee routes denkbaar: Kleinschalige vergisting en Grootschalige (industriële) vergisting (of een combinatie hiervan):

Route 1: Kleinschalige vergisting.

Dit is met name van toepassing op de vergisting van rundermest. Circa 200 koeien zijn nodig voor positieve business case bij een individuele boer. Voor kleinere boerenbedrijven (circa 100 koeien) is een boerderijvergister economisch niet haalbaar. Indien meerdere boerenbedrijven met 100 koeien naast elkaar zijn gelegen, is gezamenlijk vergisten ook een serieuze optie. Boerderijvergisters hebben nauwelijks extra vervoersbewegingen tot gevolg, maar in een buitengebied kan dit gevoelsmatig wel leiden tot vraagstukken voor gebruik van het lokale wegennet of specifieke ondergrondse infra. Indien boeren nabij Natura2000-gebieden zijn gesitueerd heeft vergisting een positief effect op de methaan- en stikstof-uitstoot t.o.v. het uitrijden van mest op het land, daarmee kan vergisting bijdragen aan het oplossen van de stikstofproblematiek.

Route 2: Grootschalige (industriële) vergisting.

Dit kan worden ingezet voor productie van groen gas uit mest van varkens en kippen. Aangezien de mest van varkens en kippen hoe dan ook wordt verzameld, is het logisch om deze mest middels industriële vergisters te verwerken. De mest kan eventueel aangevuld worden met mestoverschot van rundvee. Voor vergistingsinstallaties van industriële schaal is een goede bereikbaarheid over de weg belangrijk voor de aanvoer van de mest. Geur-overlast kan volledig worden voorkomen bij vergisters van industriële schaal. De industriële schaal levert extra kansen op voor het verwaarden van de mineralen uit de mest, daarmee kan klimaatwinst worden gehaald door het uitsparen van kunstmest.

Op basis van beschikbare informatie¹⁰ is een logische vervolgstap om regionaal op zoek te gaan naar mogelijke kansrijke clusters. Vanuit die kansrijke clusters kan een gesprek opgestart worden met potentiële producenten. Onderzocht moet worden of er sprake is van belemmeringen op een

¹⁰ Voor de GIS-analyse is een dataset met agrarische gegevens ingezet.

specifieke locatie en of zo ja en hoe die weggenomen kunnen worden. Ook het omgaan met eventuele maatschappelijke weerstand is daarbij een belangrijk element. Vervolgens is het van belang dat dit wordt vastgelegd in gemeentelijke omgevingsplannen en dat lokale ondernemers ondersteund kunnen worden bij de ontwikkeling van groen gas projecten. In de gemeente Staphorst zijn hiervoor de eerste stappen gezet om in samenwerking met de lokale energiecoöperatie de belangstelling van agrariërs te inventariseren met betrekking tot groengasproductie. Samen met BEON, LTO en de netwerkbedrijven worden volgende stappen in verdieping op regionaal en lokaal niveau gezet. In Zwolle vindt een verkenning plaats voor een groen gas productielocatie in de omgeving van Hessenpoort.

1.4.3 Lokaal profiteren van groengas

Aanleiding.

Een deel van de gebouwde omgeving kan worden voorzien van groen gas ter vervanging van aardgas. Juist voor West-Overijssel, is dit een belangrijke warmtebron, omdat er schaarste is aan andere warmtebronnen. Daarnaast is het een betaalbare oplossing voor de minder stedelijke gebieden. Hiervoor is meer productie van groen gas een vereiste. Pas dan kan er een verdeling plaatsvinden. In het klimaatakkoord heeft Nederland zich gecommitteerd aan de ambitie om 2 miljard kuub groen gas te produceren in 2030. Afgelopen jaar werd er ruim 200 miljoen kuub groen gas gemaakt in Nederland. Belangrijk aandachtspunt hierbij is wel dat voor groengas de bestaande aardgasinfrastructuur gebruikt wordt. Die moet in die gebieden/wijken dan wel in stand blijven en de komende decennia onderhouden worden.

Context

Om onderscheid te kunnen maken tussen aardgas en groen gas zijn Garanties van Oorsprong (GvO's) in het leven geroepen, daarmee kan een producent aantonen dat hij duurzaam gas produceert. Voor het verkrijgen van SDE++ subsidie zijn GVO's een vereiste, dat is dan, net als bij duurzame stroom, virtueel groene energie uit het bestaande aardgasnet. In dit geval duurzaam gas. Deze GvO's kan de producent (bijv. een coöperatie) uiteraard ook zelf behouden om zo aan te tonen dat er duurzaam gas gebruikt i.p.v. fossiel aardgas. De regiogemeenten kunnen hiermee voorkomen dat het lokaal geproduceerde groen gas elders wordt ingezet door met de producenten afspraken hierover te maken. Een voordeel is dat de afnemers (groen) gas in de gewenste kwaliteit ontvangt en zijn brander/gastoestel niet hoeft aan te passen, daarnaast worden ook de bestaande aardgasnetten ingezet voor het gastransport.

Uitdaging in de huidige situatie

In de huidige SDE++ regeling blijkt dat de toekenning van subsidies bijna niet bij vergistingsinstallaties terecht komen. In de fase 3 en 4 van de SDE++, die voor een haalbare businesscase noodzakelijk is, is nog maar beperkt SDE++ budget te beschikbaar. Hierdoor lijkt de ambitie op duurzaam gas (2 miljard kuub) niet haalbaar. In 2019 zijn 12 projecten op het thema groen gas toegekend, dat is in verhouding tot de vele zonne-energieprojecten relatief weinig. Eerder was het als particulier mogelijk om via Vergroenjegas.nl groen gas in te kopen, dat is sinds 2021 niet meer mogelijk. Dit gaat nu via de energieleveranciers. Tot nu toe bieden de energieleveranciers alleen nog CO₂-gecompenseerd gas aan, nog geen enkele leverancier biedt 100% groen gas aan. Een groengasproducent kan als alternatief op de SDE++ regeling de Europese Hernieuwbare Brandstof Eenheden (HBE) subsidie gebruiken voor een goede businesscase, nadeel hiervan is dat de HBE-route is gericht op hernieuwbare brandstoffen voor de mobiliteitssector. Daarmee is het dus niet mogelijk om dit gas alsnog in te zetten voor de warmtetransitie. Via een lokale energie coöperatie is het wel mogelijk om het lokaal geproduceerde groene gas (volledig/gedeeltelijk) aan de lokale omgeving ten goede te laten komen. Daarbij zullen de Garantie van Oorsprong certificaten direct bij productie afgeboekt moeten worden, de GVO's kunnen dan niet bijdragen aan de business case waardoor de productie financieel niet uit kan.

Aandachtspunt bij politieke besluitvorming

- Inzetten op een betere positionering van groen gas als verduurzamingsoplossing voor de gebouwde omgeving.

Hierbij vragen wij aandacht voor de krappe business cases voor mono-mestvergisting, aanpassing van de SDE++ subsidie kan dit mogelijk maken.

- Anderzijds is draagvlak voor vergistingsinstallaties een belangrijk element, draagvlak kan worden vergroot door mogelijkheden te bieden voor het (deels) lokaal benutten van het geproduceerde groene gas.

Een betere balans tussen de lusten en de lasten zou kunnen worden bereikt door omwonenden mee te laten profiteren van de groen gasproductie bij de burens.

- Verder zien wij ook kansen voor het verplichten van het aanbieden van groen gas door energieleveranciers, op dit moment bieden zij alleen nog CO₂-gecompenseerd gas aan.
- Tenslotte moet ook politiek uitgedragen worden dat voor groengas de aardgasinfrastructuur in stand gehouden moet worden.

Vaak wordt aardgasloos gelijkgetrokken met “alle buizen uit de grond”. De buizen zelf zijn niet fossiel. Sterker nog, die zijn een cruciale voorwaarde voor het transport van duurzame gassen. Verwijdering van aardgasinfrastructuur zou kapitaalvernietiging zijn. Dit vraagt daarom wel scherpte in positionering van politieke besluitvorming. Een aandachtspunt hierbij is nog wel dat in de transitieperiode in stand houden van gasinfrastructuur de druk om verduurzamingsmaatregelen te nemen wegneemt. Kortom specifiek benoemen wat er wel en vooral niet gebeurt vraagt aandacht.

1.4.4 Waterstof

Waterstof is geen warmtebron, maar een veelbesproken energiedrager. Waterstof wordt op dit moment maar beperkt ingezet in het energiesysteem, de huidige toepassing is voornamelijk als grondstof voor de industrie. Waterstof heeft echter wel een grote belofte voor de toekomst. Deze belofte is echter nog wel afhankelijk van technologie en marktontwikkelingen die niet te voorspellen zijn. Inmiddels is al wel redelijk zeker dat waterstof een rol gaat spelen in het energiesysteem, zo schetst het klimaatakkoord meerdere toepassingen en komt het in de verschillende scenariostudies terug. Hoe groot deze rol is en in welke sector verschilt echter nog sterk van studie tot studie. In Overijssel is recent de systeemstudie Overijssel uitgevoerd door Quintel en Berenschot samen met de RES-regio's, de netbeheerders en de provincie. Deze studie schetst verschillende scenario's voor het energiesysteem van 2050 voor Overijssel. In elk scenario wordt er in meer of mindere mate gebruik gemaakt van waterstof. Zo zijn er scenario's waar geen enkele woning verwarmd wordt met waterstof en is er een scenario waar tot 60% van de woningen verwarmd wordt met waterstof. Daarnaast laat de systeemstudie zien dat in scenario's met minder gebruik van duurzame gassen in de energiemix meer knelpunten ontstaan in het energiesysteem. De studie schetst dat de inzet van waterstof één van de meest voor de hand liggende flexibiliteitsoplossingen is om de knelpunten op te lossen. Deze doorkijk naar 2050 laat dus zien dat er mogelijk een grote rol is voor waterstof in het energiesysteem.

Tegelijkertijd is het huidige beeld ook dat er in 2030 nog maar beperkte inzet zal zijn van groene waterstof in het energiesysteem. Deze toepassing zal met name zijn in de industrie waar grijze waterstof wordt vervangen door blauwe of groene waterstof, de zware mobiliteit en pilots in de gebouwde omgeving. Belangrijk voor Overijssel is de realisatie van de waterstofbackbone door Gasunie. Dit landelijk dekkende waterstof netwerk zal naar verwachting voor 2030 gereed zijn en loopt midden door Overijssel.

In West-Overijssel zien we verschillende lokale initiatieven ontstaan op het gebied van waterstof. Hierdoor kan lokaal waterstof eerder significant aanwezig zijn dan in de regio. Zo heeft Waterschap Drents Overijsselse Delta concrete plannen voor de productie van waterstof op enkele waterzuiveringslocaties. Op het industrieterrein de Hessenpoort bij Zwolle is op dit moment de capaciteit van het elektriciteitsnet voor het terugleveren vol waardoor er geen nieuwe duurzame

opwek mogelijk is. Een oplossing is gelegen in de omzetting van zonne- en windenergie naar groene waterstof die kan worden opgeslagen in een vulpunt op Hessenpoort. Van daaruit kan de waterstof gebruikt worden voor de transport- en mobiliteitssector in Zwolle.

In het kader van deze RSW zijn nog geen afspraken te maken over de inzet van waterstof in de regio, daarvoor dient eerst de productie te worden opgeschaald en meer zekerheid te zijn in de uiteindelijke rol van waterstof in ons energiesysteem. Wel wordt voorgesteld om als regio goed verbinding te houden met lokale initiatieven en waar mogelijk samen te werken aan kennis- en technologieontwikkeling, om zo goed gesteld te staan als de ontwikkeling van waterstof in de toekomst een vlucht neemt.

1.5 Regionale samenwerking

Onderwerpen voor regionale samenwerking na vaststelling van de RSW 1.0 zijn:

1. Verdere afstemming van de wederzijdse beïnvloeding van verschillende energiesystemen (elektriciteit, gas en warmte) op gemeenteniveau en op sectorniveau;
2. Verkenning regionaal of gemeentelijk energie- en warmtebedrijf: minimale variant is kennisontwikkeling en maximale variant is oprichting publieke regionale entiteit;
3. Voor energiebesparing wordt gewerkt aan het Uitvoeringsprogramma professionalisering energieloketten 3.0: hiervoor zijn extra middelen nodig om kennis en capaciteit te vergroten. Zeker in wijken waar (nog geen) wijkuitvoeringsplan (WUP) ligt, is de rol van energieloketten in de verduurzamingsagenda cruciaal. Voorgesteld wordt om de lijn door te zetten waarbij richting RES 1.0 onderzoek gedaan kan worden naar een werkwijze waarbij energieloketten lokaal opereren, maar waarbij regionaal generiek materiaal of aanpakken ontwikkeld worden om communicatie en participatie bij de wijkaanpak breder beschikbaar te maken.
4. Kennisontwikkeling Groen Gas: lokaal en regionaal inzetten op het opschalen van de productie van groen gas. Landelijk aandacht blijven vragen voor helderheid over de toekomstige verdeelsystematiek/allocatie van groen gas.
5. Kennisontwikkeling Bodemenergie: met betrokken (bestuurlijke partners) samenwerken op het gebied van kennisontwikkeling, proefboringen en waar nodig projectontwikkeling.
6. Kennisontwikkeling Waterstof: regionaal voeling houden met lokale initiatieven en waar mogelijk bijdrage aan kennis- en technologieontwikkeling.
7. Kennisontwikkeling Aquathermie: waar de regio in kan samenwerken is de winning van warmte uit waterlopen die door meerdere gemeenten gaan, denk aan rivieren en kanalen. Wanneer aquathermie grootschalig zal worden toegepast is afstemming nodig over de onttrekking van warmte aan het oppervlaktewater. De waterschappen vervullen hierin een centrale rol waar het gaat om bijvoorbeeld de kansen bij rioolwaterzuiveringen. De waterschappen hebben samen met de provincie Overijssel al een aantal onderzoeken naar de potentie van energie uit water laten uitvoeren. In de uitvoering van de RES 1.0 kan samen met gemeenten gewerkt worden aan het verder realiseren van de onderzochte potentie.
8. Innovatie in bronnen en opslag: de ontwikkelingen in de warmtetransitie staan niet stil. Zo komen er steeds nieuwe innovaties op de markt als het gaat om (HT) warmtepompen, waterstof CV-ketels, zonthermieverwarming, etc. Ook worden er allerlei concepten voor opslag ontwikkeld, variërend voor kortere of langere tijd. Vanuit de regio worden deze innovaties met belangstelling gevolgd. Bij voldoende impact kunnen dergelijke ontwikkelingen ook in een volgende RSW worden opgenomen.
9. Doorontwikkeling RSW: na vaststelling van de RSW 1.0 worden lokaal TVW's en WUP uitgewerkt, inclusief inzet op vervolgacties geothermie en duurzame gassen. Van belang in het proces naar RES2.0 is dat het verdeelvraagstuk verder wordt doorontwikkeld en dat de regionale verdeelafspraken gehanteerd worden.

De bestuurlijke partners in de RES spreken zich bij uit voor verdere regionale samenwerking, maar stellen hierbij wel enkele randvoorwaarden, zie paragraaf 6.

1.6 Randvoorwaarden: instrumentarium en financiering

Naast de hierboven beschreven onderwerpen zijn er nog een aantal knelpunten en vraagstukken die we niet lokaal (in de TVW) of regionaal (in deze RSW) op kunnen lossen. Dit betreffen vraagstukken die op landelijke schaal moeten worden opgepakt en die grote gevolgen kunnen hebben voor de uitvoerbaarheid van de lokale TVW's en de RSW.

1.6.1 Ontwikkeling instrumentarium

Een aantal belangrijke punten waarvoor instrumentarium ontwikkeld moet worden zijn:

- Bronnenstrategie: instrumentarium ontwikkelen om vanuit een regionaal overzicht en inzicht lokaal handelingsperspectief te hebben op het gebruik en de plaatsing en verdeling van bronnen;
- Biogas en groengas: duidelijkheid over welke beslissingsbevoegdheid en regiemogelijkheden provincie en gemeenten hebben/krijgen rondom de lokale inzet van bio- en groengas.
- Duidelijkheid over beleid Rijk rondom organisatie regionale (publieke) warmtebedrijven (bevoegdheden, investeringsruimte, kostendekking).
- Aanpassen van wetgeving (met name de Wet Collectieve Warmtevoorziening), vanuit het belang van de gemeente en provincie (vanuit de zorg voor de eigen inwoners) is er een aantal zaken die in de komende tijd nog goed verankerd moeten worden in deze nieuwe wetgeving en waarover gesprekken plaatsvinden met de Rijksoverheid. Dit betreft:
 - Voldoende ruimte bij de aanwijzingsbevoegdheid (geen regie zonder een toereikend handelingsperspectief). Cruciaal daarbij is het stellen van lokale voorwaarden aan warmtebedrijven, de omvang van een "warmtekavel" en de duur van de verplichting.
 - Toewerken naar een integrale energiewet voor Gas, Electra en Warmte. Nu is de wetgeving gescheiden waardoor netwerkbedrijven geen warmtenet mogen aanleggen en exploiteren. Wens van de gemeenten is om dit wel mogelijk te maken. Hierdoor is er een betere borging van de publieke belangen. Maar ook een borging van de verbinding tussen verschillende energiesystemen die elkaar in toenemende mate gaan beïnvloeden.

1.6.2 Ontwikkeling financiering

Passende financiering en/of financiële arrangementen voor regionale warmtevraagstukken en extra middelen voor professionalisering energieloketten. Een mooi voorbeeld hiervan is het stimuleringsprogramma warmtenetten van de Provincie Overijssel.

Stimuleringsprogramma warmtenetten

De provincie wil via het 'Stimuleringsprogramma warmtenetten' de aanleg van warmtenetten versnellen die gevoed worden door duurzame bronnen, zoals geothermie, aquathermie, restwarmte en biomassa. Het Stimuleringsprogramma richt zich op projectideeën voor warmtenetten in verschillende fasen. In de haalbaarheidsfase worden projecten ondersteund door de uitwisseling van kennis, expertise en tools zoals een checklist voor warmtenetten om van ideeën tot kansrijke projecten te komen.

Kansrijke projecten die maatschappelijk gewenst, maar financieel laag of laat renderen door een volloopriscio (onzekerheid dat er in de toekomst voldoende afnemers zijn om het project te laten renderen) of onrendabele top kunnen een beroep doen op de subsidieregeling voor investeringen in

warmtenetten. Voor de maatregelen trekt de provincie 7 miljoen euro uit voor heel Overijssel. De verwachting is dat het Rijk met een structurele oplossing komt voor deze uitdagingen rondom warmtenetten.

1.7 Planning

Bijgaande planning geeft een realistische en haalbare weergave van de ontwikkeling van de regionale warmtestrategie. Deze planning sluit ook aan op andere beleidssporen: zoals de regionale samenwerking op het gebied van energieloketten, ontwikkeling van de gemeentelijke warmtevisies, de groengasstrategie van RENDO en het in voorbereiding zijnde provinciale stimuleringsprogramma warmte.

	Korte termijn			Middellange termijn						Lange termijn
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030 >
RSW	RSW 1.0		RSW 2.0		RSW 3.0		RSW 4.0		RSW 5.0	
Gemeente	TVW	Wijkuitvoeringsplannen (WUP) opstellen + Start uitvoering				TVW				
Regionale samenwerking	Energienet professionaliseren Onderzoek regionaal e-w bedrijf									
Geothermie	Bronnen strategie	Randvoorwaarden	Allocatie vraagstuk	Financiering						
		Proefboren		Start levering	Geothermie projecten (stimuleringsprogramma warmte)					
Groen Gas	Ontwikkeling en opschalen groengas (volgt o.a. uit groengas-strategie Rendo)									
Waterstof			Pilots en opschalen waterstof						Waterstof	
Overige bronnen	Lokale opgave & lokaal realiseren									

Na vaststelling van de RES en RSW 1.0, zullen alle gemeenten in de regio naar verwachting eerst hun eigen Transitievisie Warmte gereed maken en de eerste Wijkuitvoeringsplannen uitwerken. Daarna kunnen de inzichten uit deze lokale plannen vertaald worden in de nieuwe RSW 2.0.

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

INSPIRATIEDOCUMENT

17 MEI 2021

RES WEST-OVERIJSSEL
INSPIRATIEDOCUMENT
Versie: d.d. 17 mei 2021

Dit rapport is opgesteld door H+N+S landschapsarchitecten en ROM3D
in opdracht van RES West-Overijssel

H+N+
S+ +

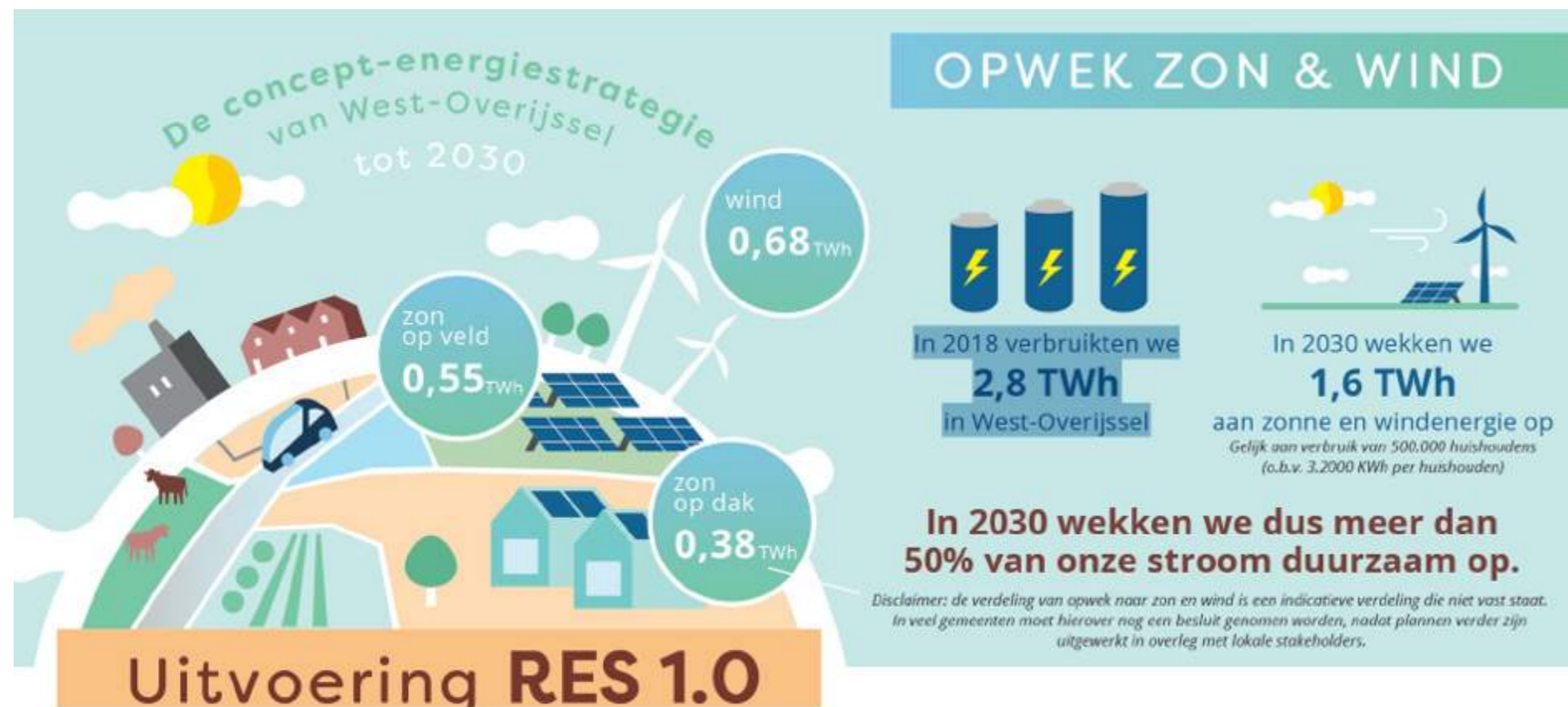

West-Overijssel
RES Regionale
Energie
Strategie

INHOUD

1	INLEIDING	5
1.1	OPGAVE	7
1.2	HOE KAN DIT INSPIRATIEDOCUMENT GEBRUIKT WORDEN?	9
2	EFFICIËNT KOPPELEN VAN VRAAG EN AANBOD	11
3	COMBINEREN VAN OPGAVEN EN MEERVOUDIG RUIMTEGEBRUIK	17
3.1	COMBINEREN VAN GROTE RUIMTELIJKE OPGAVEN	19
3.2	MEERVOUDIG RUIMTEGEBRUIK	27
4	AANSLUITEN BIJ GEBIEDSSPECIFIEKE KENMERKEN	29
4.1	LANDSCHAPSTYPEN EN LANDSCHAPPELIJK SAMENHANGENDE DEELGEBIEDEN	31
4.2	BIJZONDERE EN WAARDEVOLLE GEBIEDEN	45
4.3	GRENSOVERSCHRIJDENDE ROUTES	51

1. INLEIDING

1.1. OPGAVE

Dit inspiratiedocument is de bouwsteen voor het hoekpunt ruimtelijke kwaliteit voor de RES 1.0. Dit document vormt de achtergrondinformatie voor dit hoekpunt. De bouwsteen is opgebouwd op basis van verschillende ambtelijke en bestuurlijke sessies. De werkgroep ruimte heeft de inhoudelijke begeleiding verzorgd. Deze werkgroep bestaat uit vertegenwoordiging vanuit de gemeenten Zwolle, Zwartewaterland, Kampen, Ommen, Olst-Wijhe en de provincie Overijssel.

Opgave / vraag

In RES 1.0 is voor West-Overijssel opgenomen dat 1,8 tWh aan elektriciteit middels hernieuwbare bronnen wordt opgewekt. De RES 1.0 is zo opgebouwd dat via vier hoekpunten (bijdrage aan de energietransitie, maatschappelijke acceptatie, maatschappelijke kostenefficiëntie en ruimtelijke kwaliteit) de opgave is uitgewerkt voor en door de regio.

In de concept RES zijn voor het hoekpunt ruimtelijke kwaliteit drie ontwerpprincipes gedefinieerd (aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken, combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik, efficiënt koppelen van vraag en aanbod), die centraal staan in het hoekpunt ruimte in de RES 1.0. Het lokale proces van het tot stand komen van zoekgebieden en de regionale potentie op het ruimtelijke vlak vormen de basis voor de uitwerking van dit hoekpunt. In de RES 1.0 vormen de volgende onderwerpen de ruimtelijke potentie op schaal van de regio:

- Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving
- Koppeling van energievraag en aanbod

- De ruimtelijke meekoppelkansen
- Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur
- Het ontzien van waardevolle gebieden
- Clustering in de daarvoor geschikte landschappen

Dit inspiratiedocument vormt een bijlage bij de RES 1.0, maar maakt geen onderdeel uit van de vast te stellen documenten.

Doel: Inspiratie ruimtelijke kwaliteit

Dit inspiratiedocument is bedoeld om u te inspireren bij de verdere totstandkoming van de energieopgave zoals verwoord in RES West-Overijssel. Het dient als hulpbron om zoekgebieden vanuit het hoekpunt ruimte goed te kunnen motiveren. Hiervoor is een analyse uitgevoerd naar de landschappelijke eenheden en de regionale ruimtelijke structuur en samenhang. De ontwerpprincipes vormen daarbij de leidraad en zijn in dit inspiratiedocument verder uitgewerkt.

Verder biedt dit document de inspiratie om tot een goede invulling van de zoekgebieden te komen. Ook dit doen we via de ontwerpprincipes. Daarbij hebben we voorbeelden opgenomen om ook naar de invulling van de energieopgaven in verschillende landschappen te kijken, met meervoudig ruimtegebruik en aanhakend op meekoppelkansen.

Het gaat bij dit inspiratiedocument om het geven van goede voorbeelden van ruimtelijke kwaliteit. Dat bete-

kent in sommige situaties dat deze kwaliteit geld kost. Ruimtelijke kwaliteit kan betekenen dat de optimale businesscase niet behaald kan worden of dat de bijdrage aan de energietransitie niet is geoptimaliseerd.

Wat: Handreiking ontwerpprincipes

We hanteren bij de RES West-Overijssel voor het hoekpunt ruimte drie ontwerpprincipes die we hier kort toelichten:

Efficiënt koppelen van vraag en aanbod

- Het ruimtelijk combineren van opwek, opslag en afzet maakt een efficiënt en compact distributie- en infrastructuurnetwerk van energie mogelijk.
- We onderzoeken in welke gebieden dat kansrijk is. Daarbij houden we rekening met de verstedelijkingsopgave van wonen en bedrijvigheid.

Het combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik

- Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik is het uitgangspunt. Daaronder verstaan we bijvoorbeeld, zonnepanelen op daken, parkeerplaatsen of op waterberging en windmolens langs infrastructuur.
- Meervoudig ruimtegebruik gaat voor enkelvoudig gebruik.
- We gebruiken de energieopwekking als hefboom voor andere opgaven zoals extensivering van de landbouw, klimaatadaptatie en natuurontwikkeling.

Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken

- Kenmerken en identiteit van het gebied zijn het uitgangspunt.
- De optimale balans tussen ontwikkeling en bescherming verschilt van gebied tot gebied. Aan de orde komen daarbij onder andere landschapstypologie, leefbaarheid, belevingswaarde, natuurontwikkeling, erfgoed en milieu.

Deze ontwerpprincipes zijn verder uitgewerkt in dit inspiratiedocument. Daarbij kunnen deze gebruikt worden voor provinciale en lokale omgevingsvisies.

Doorkijk naar RES 2.0 en verder

De RES 1.0 is voor een aantal gemeenten te vroeg om vastgestelde zoekgebieden te kunnen presenteren. Er ligt dus een opgave om naar RES 2.0 tot een nadere uitwerking te komen. Daarbij kan dit inspiratiedocument voor het hoekpunt ruimte worden ingezet in die verdere uitwerking. Daarnaast ontstaan er tussen verschillende gemeenten subregi-

onale samenwerkingen. Bij de uitwerking van subregionale kansen en opgaven kan dit document gebruikt worden.

1.2. HOE KAN DIT INSPIRATIEDOCUMENT GEBRUIKT WORDEN?

Het doel van dit inspiratiedocument is meerledig. Gemeenten die nog geen zoekgebieden hebben vastgesteld kunnen dit document en de hierin uitgewerkte ontwerpprincipes gebruiken bij de totstandkoming van geschikte zoekgebieden vanuit het ruimtelijk perspectief. Wat kunnen ruimtelijke aanleidingen zijn voor het situeren van energieopwek, hoe verhouden verschillende zoeklocaties zich tot elkaar, welke schaal zoekgebied en type energieopwek past bij welk type landschap of welke gebruiksvorm etc.

Voor gemeenten die al zoekgebieden hebben vastgesteld, kan dit inspiratiedocument helpen bij het nadenken over de verdere invulling en uitwerking van de deze zoekgebieden. Een scala aan voorbeelden laat zien hoe tot een zorgvuldige landschappelijke inpassing kan worden gekomen, welke combinaties van functies er mogelijk zijn (meervoudig ruim-

tegebruik), welke schaal en type wind- en/of zonopstelling passend is in welk type gebied, welke mogelijkheden er zijn voor de koppeling met andere transitieopgaven etc.

Het inspiratiedocument is niet bedoeld als extra beleid. Het geldt nadrukkelijk ter inspiratie op het snijvlak van energieopwekking en ruimtelijke kwaliteit. De adviesgroep en de groene organisaties bevelen aan om het inspiratiedocument te benutten bij de verdere uitwerking van de plannen.

Het document is opgebouwd aan de hand van de bovengenoemde drie ruimtelijke ontwerpprincipes. Tezamen borgen deze ontwerpprincipes de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het West Overijsselse landschap, benadrukken ze het belang van onderlinge afstemming en zetten ze in op toekomstbestendig en efficiënt ruimtegebruik. Ieder hoofdstuk behandelt één ontwerpprincipe, dat wordt uitgewerkt en geïllustreerd met kaartmateriaal en voorbeelden. De verschillende voorbeelden tonen een aantal mogelijkheden hoe de energieopgave uitgewerkt kan worden. Soms zijn deze voorbeelden gerealiseerd, soms zijn ze als schets of plan opgenomen, maar samen kunnen ze als inspiratie dienen voor de verdere uitwerking van de RES.

2. EFFICIËNT KOPPELEN VAN VRAAG EN AANBOD

Ligging grote energievragers en elektriciteitsnetwerk

EFFICIËNT KOPPELEN VAN VRAAG EN AANBOD

Het koppelen van vraag en aanbod heeft ruimtelijke voordelen. De opweklocaties, vooral als ze grootschalig zijn, hebben een uitstraling die past bij het dynamische karakter van stedelijke gebieden en stadsrandzones, zoals bijvoorbeeld bedrijventerreinen, havengebieden, vuilstorten of energiecentrales. Maar ook grootschalige agrarische bedrijven en kassengebieden horen in dit rijtje thuis.

Door het situeren van energievraag en -opwek bij elkaar, kan bespaard worden op de kosten voor infrastructuur en transport. Ook blijft de ruimtelijke impact van nieuwe hoogspannings-/middenspanningsstations en hoogspanningsleidingen beperkt als energie zoveel mogelijk wordt opgewekt in de nabijheid van het bestaande netwerk.

Het gaat bij dit ontwerpprincipe dus vooral om het koppelen van energieopwek aan stedelijke dynamiek, hetzij in bestaande (eventueel te herstructureren) stedelijke gebieden, hetzij in nog te ontwikkelen toekomstige stedelijke zones.

Aanbeveling

- Koppel energieopwek zoveel mogelijk aan de vraag, dat past bij het dynamische karakter van de vrager en

is gunstig voor het netwerk. Deze aanbeveling is van belang voor gemeenten die nog zoekgebieden moeten aanwijzen en bij de afweging binnen zoekgebieden.

Voorbeelden van koppeling duurzame energie-opwekking en energie-vragers

Een rioolwaterzuivering is als energievrager geschikt als locatie voor energieopwek

Industriële complexen zijn als grote energievragers geschikt als locatie voor energieopwek

Energieopwek door wind en zon bij dynamische stadsrand

Koppeling van zonnevelden aan infrastructuur en hoogspanningsnetwerk

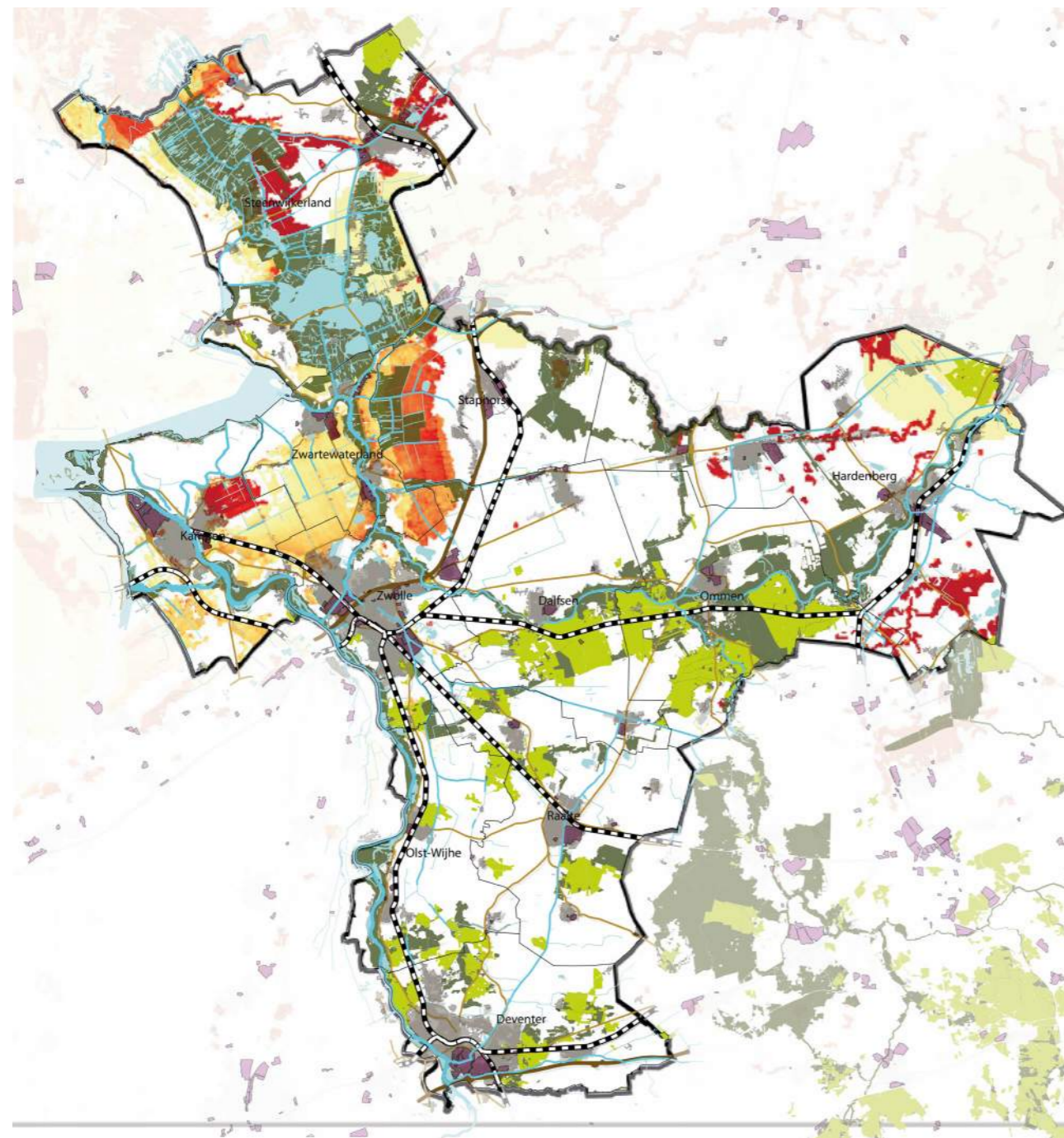
fotograaf Bram van de Biezen

Wind en zon op bedrijventerreinen kunnen passen bij de dynamische en industriële uitstraling en koppelen opwek aan vraag. Dit voorbeeld van Haatland, Kampen laat een combinatie van windturbines en (veel ruimte voor) zon op grootschalige bedrijfsdaken en -hallen zien op een terrein met (deels havengerelateerde) bedrijvigheid, opslag, RWZI etc.

Bij nieuwe bedrijventerreinen is dit wellicht gemakkelijker omdat hiermee rekening gehouden kan worden bij de planvorming (beperkingen windturbines, constructie bedrijfsdaken voor zon etc.). Maar ook bij bestaande bedrijventerreinen liggen kansen, zeker als deze geherstructureerd moeten worden.

3. COMBINEREN VAN OPGAVEN EN MEERVOUDIG RUIMTEGEBRUIK

Legenda

- Natuur
 - Landgoederen
 - Stedelijk gebied
 - Landelijk gebied
- Bodemdaling 2016-2050
- 3-10
 - 10-20
 - 20-40
 - 40-60
 - > 60 cm tot 2050

Gebieden met mogelijkheden voor koppeling van energie aan andere opgaven

3.1 COMBINEREN VAN GROTE RUIMTELIJKE OPGAVEN

De energietransitie is een enorme opgave met een grote ruimtelijke impact, maar het is niet de enige grote opgave die in Nederland moet plaatsvinden. We hebben tegelijkertijd te maken met o.a. de klimaatopgave, het vergroten van de biodiversiteit, de landbouwtransitie, de stikstofcrisis en een grote woningbouwopgave. Het beslag op de ruimte is groot en de beschikbare ruimte beperkt. Het is daarom noodzakelijk dat deze opgaven in samenhang worden gezien en relevant om op zoek te gaan naar koppelkansen. Juist door grote ruimtelijke opgaven te koppelen, kan de ene transitie een hefboom zijn voor de andere.

Vanuit Overijssels perspectief zijn een aantal opgaven relevant, die in samenhang met de energieopgave oplossingsrichtingen kunnen bieden:

- **Woningbouwopgave.** Behalve duurzaam en energieneutraal bouwen kan gedacht worden aan energieopwekking voor bepaalde tijd op gronden die bestemd zijn voor woningbouw/stedelijke ontwikkeling, maar die nog niet bebouwd gaan worden. De zogeheten 'pauzelandenschappen'. Ook het stimuleren van zonnepanelen op dak van nieuw te bouwen woningen mag hier niet ontbreken. Woningbouw zou in de toekomst ook kunnen gaan dienen als energieleverancier of energiebuffer.
- **Tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden.** Door de inklinking van veenbodems vindt niet alleen bodemdaling plaats, maar gaat dit gepaard met uitstoot van CO₂. Het opzetten van waterpeil kan deze uitstoot tegen-

gaan en het proces vertragen of stoppen. Dit vraagt een ander (agrarisch) gebruik van de grond, dan in de huidige situatie. Energieopwekking door zon, en evt. wind, kan gecombineerd worden met een hogere grondwaterstand en kan zo een rol spelen in dit transformatieproces.

- **Waterbergings- en verdrogingsopgave**
Zowel het vasthouden en vertraagd afvoeren van regenwater in tijden van hevige regenval als het tegengaan van verdroging zijn ruimtelijke opgaven, waaraan energieopwekking een bijdrage aan kan leveren. Onder anderen veel natuurgebieden hebben te leiden onder de droogte van de laatste zomers. Water langer vasthouden rondom natuurgebieden kan verdroging tegengaan en kan goed gecombineerd worden met bijvoorbeeld zonnevelden.

- **Bossenstrategie eventueel in combinatie met ontwikkeling van nieuwe natuur**
Het vastleggen van CO₂ in nieuwe bossen, zowel ten behoeve van houtproductie als het vergroten van de biodiversiteit, kan gecombineerd worden met energieopwekking, bijvoorbeeld de opstelling van windturbines in nieuwe bossen. Ook kan onderzocht worden of er kansen liggen voor energieopwekking in bestaande bossen, bijvoorbeeld bij omvorming van naald- naar loofbos.

- **Landbouwtransitie**
De landbouwtransitie is een belangrijke ruimtelijke opgave, waarbij een nieuw verdienmodel, stikstofreductie, verbeterde bodemkwaliteit en biodiversiteit en afnemend gebruik van bestrijdingsmiddelen belangrijke ingrediënten zijn. Energieopwekking zou een plaats kunnen krijgen in en

bijdragen aan dit transitieproces.

- **Vergroten van biodiversiteit, ruimte voor weidevogels**
Dit zijn opgaven die zich misschien niet vanzelfsprekend laten combineren met energieopwekking, maar die toch de moeite van het onderzoeken waard zijn. Denkbaar is de combinatie van bodemverbetering op voormalige agrarische gronden, door kruidenrijke vegetatie in combinatie met extensieve zonnevelden. Op plekken waar omvorming van loofbos naar meer gemengd bos of heide aan de orde is, kan onderzocht worden of een combinatie met windturbines mogelijk is.

- **In stand houden landgoederen**
Overijssel is een provincie met veel landgoederen. Voor veel landgoederen geldt dat de beheerkosten groot zijn. Energieopwekking kan hier een bijdrage aan leveren, mits toegepast op een manier die de ruimtelijke kwaliteit in stand houdt (meestal kleinschalige opwekking).

Voorbeeld: Zonnepark en nieuwe natuur Noord Brabant

H+N+S Landschapsarchitecten

In samenwerking met Groen Ontwikkefonds Brabant stelden H+N+S en Over Morgen een strategie op waarbij de ontwikkeling van zonnevelden en nieuwe natuur hand in hand gaan. Het gaat om extensieve zonneparken voor een periode van 15 jaar op gronden die aansluiten bij Natuurnetwerk Brabant. De inzet is verbetering van de bodemkwaliteit, vergroten van de biodiversiteit, versterken van het natuurnetwerk en natuurlijk de opwekking van energie. Na 15 jaar worden de zonnevelden verwijderd en kan het achtergelaten gebied zich doorontwikkelen tot natuurnetwerk. Het

Impressie van een stadsrandzone of pauzelandchap waarbij zonne-energie wordt gecombineerd met een park- en ontmoetingsplek en ruimte voor stadslanbouw.

Impressie van een extensief zonneveld in combinatie met het opzetten van grondwaterpeil om bodemdaling tegen te gaan en verdroging natuurgebied te voorkomen en met het vergroten van biodiversiteit

Bestaande situatie

In de toekomst aan te leggen houtwallen of andere landschapselementen kunnen gecombineerd worden met (kleinschalige) zonnevelden en evt. windturbines. Door het goed positioneren van de houtwallen ten opzichte van de zonnevelden, wordt schaduwwerking gereduceerd en kunnen zon- en windopstellingen ingepast worden in het landschap

Toevoegen van een of meerdere kleinschalige zonnevelden aan een landgoed. Dit kan een toevoeging vormen aan de al gebruikelijke functies op landgoederen, zoals natuur, landbouw, wonen en recreatie. Bovendien kan het bijdragen in de onderhouds- en beheerkosten van het landgoed. Belangrijk is dat de energieopwek en inpassing ervan passen bij het karakter en schaal van het landgoed

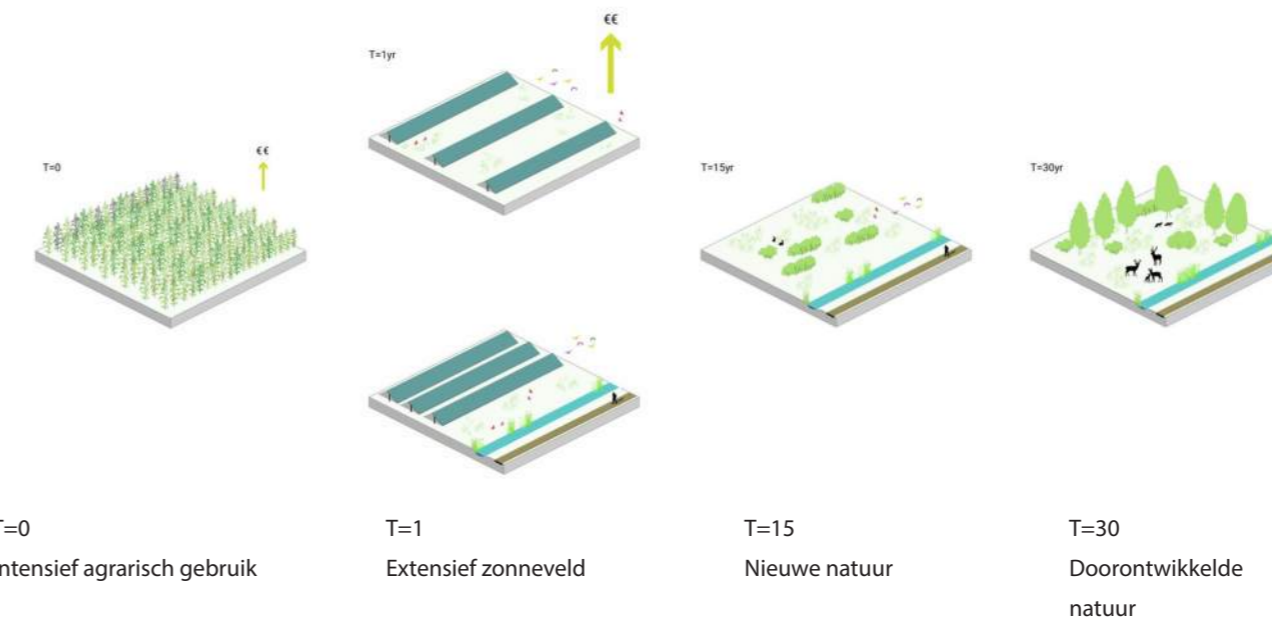
Bestaande situatie

Extensieve zonnevelden

Nieuwe natuur

is een experimenteel project, waarbij verbetering van biodiversiteit en bodemkwaliteit onderdeel van het onderzoek zijn. Aandachtspunt bij dit concept is de toekomstwaarde van de investering in de aansluiting op het elektriciteitsnet. De toekomstwaarde is hoger in natuurgebieden die grenzen aan stedelijk gebied dan in ruraal gelegen natuurgebieden. Omdat het in gebieden nabij de stad aannemelijker is dat de netaansluiting na 15 jaar (deels) weer wordt benut.

3.2 MEERVOUDIG RUIMTEGEBRUIK

Niet alleen door de koppeling met andere grote opgaven, die lange gebiedsprocessen zullen vergen, maar ook door meervoudig of dubbel ruimtegebruik na te streven, kan zuinig en efficiënt met de ruimte worden Dit kan op elk schaalniveau en daar zijn al vele interessante voorbeelden van, die ook in West-Overijssel toepasbaar zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan parkeerplaatsen met een zonnedak, zonnepanelen op geluidsschermen en zon op daken in combinatie met groendaken, die een bijdrage leveren aan reductie van hitte en vergroten van biodiversiteit. Hoewel meervoudig ruimtegebruik enerzijds vaak extra inspanning vraagt en soms de onderzoeks- of experimentele fase nog niet voorbij is (bijv. combinatie van agrarische teelten en zonnepanelen), biedt het anderzijds kansen en mogelijkheden om het ruimtebeslag te beperken en het draagvlak te vergroten.

Voorbeelden van meervoudig ruimtegebruik

Zon op kantoor dak

Zon op daken nieuwbouw

Solarpark De Kwekerij, Hengelo Gelderland: zonnenvelden in combinatie met uitloopgebied dorp, waterberging en natuur

Zon en wind op vuilstort

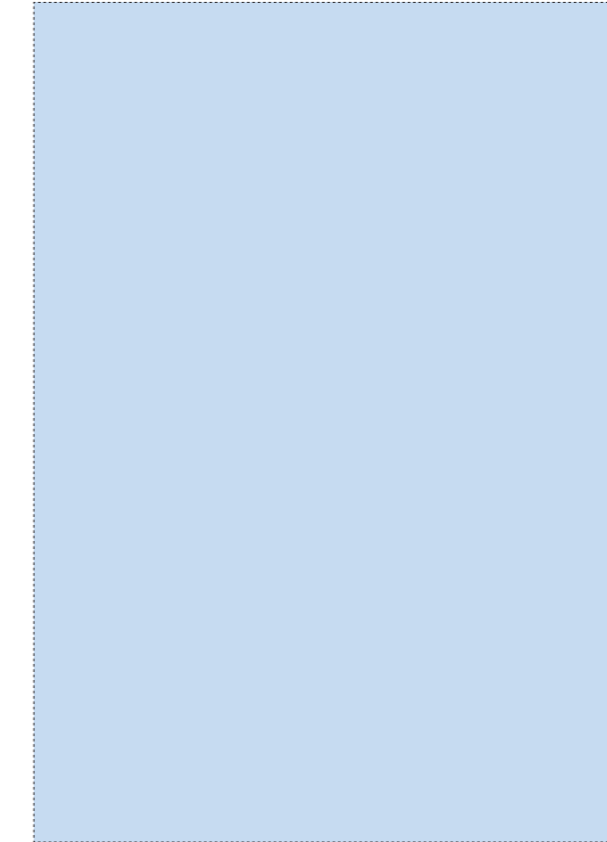
Zon op grote schuurdaken en kleinschalig wind op agrarisch erf

Agrarische teelten in combinatie met verticale opstelling zonnepanelen om schaduwwerking te reduceren

Aanbeveling

- Benut de koppeling met andere (grootschalige) ruimtelijke opgaven en transitie zoveel mogelijk. Energietransitie kan een (financiële) bijdrage leveren aan andere opgaven. Deze aanbeveling kan zowel een rol spelen bij het bepalen van zoekgebieden als bij de verdere uitwerking of afweging van reeds aangewezen zoekgebieden.
- Benut en stimuleer zoveel mogelijk meervoudig ruimtegebruik in het kader van efficiënt en duurzaam omgaan met de ruimte. Dit kan de maatschappelijke acceptatie versterken. Deze aanbeveling kan zowel een factor van belang zijn bij het aanwijzen van zoekgebieden als relevant bij de verdere uitwerking van reeds aangewezen zoekgebieden.

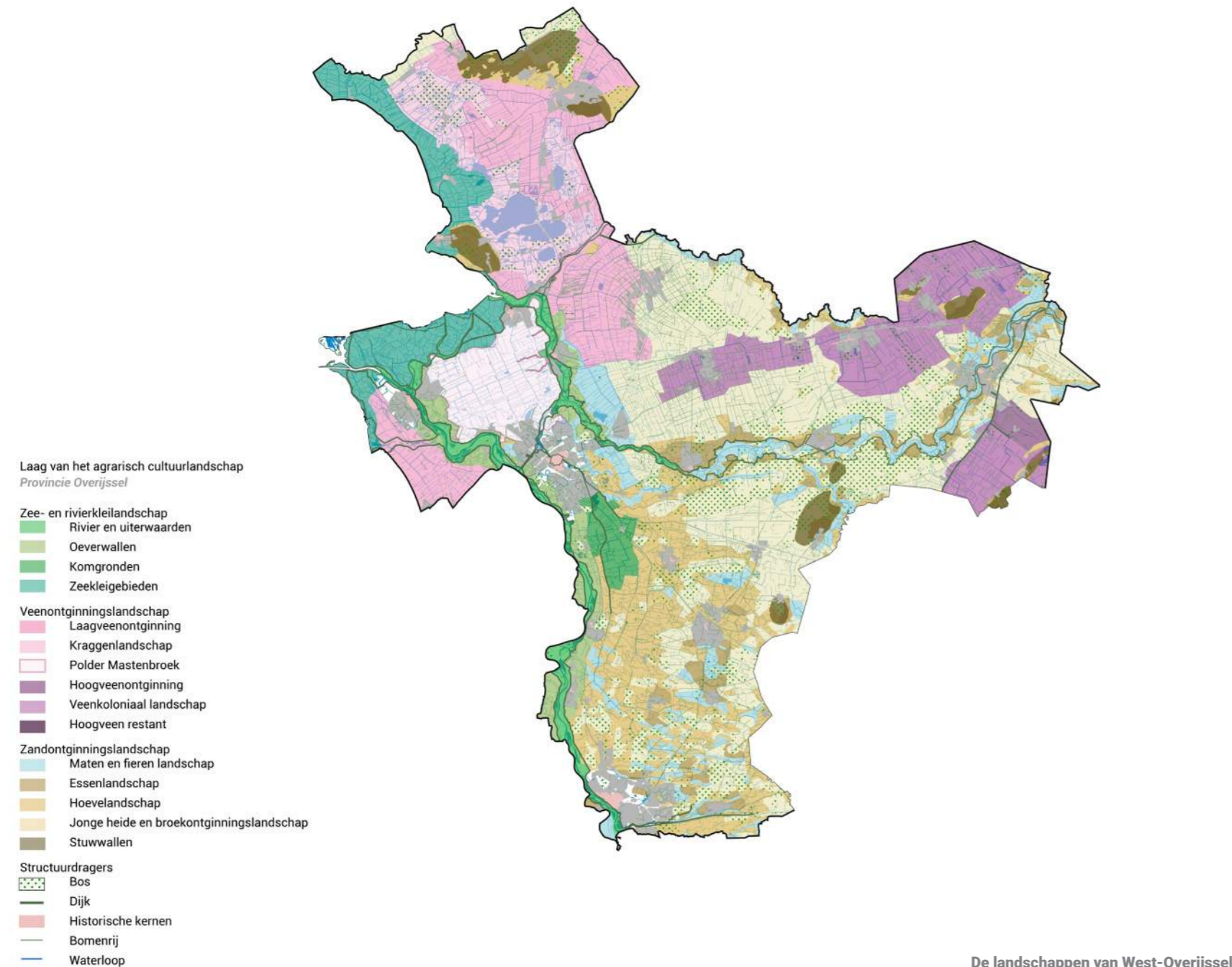
Voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik: combineren van parkeerterreinen en zonnedaken, bijvoorbeeld bij grootschalige parkeerterreinen op bedrijventerreinen of woonboulevards

4. AANSLUITEN BIJ GEBIEDSSPECIFIEKE KENMERKEN

Het goed ruimtelijk inpassen van energieopwekking kan ondersteund worden door aan te sluiten bij de gebiedsspecifieke kenmerken. De karakteristieken en kwaliteiten van het landschap zijn daarbij het uitgangspunt. Deze willen we behouden en waar mogelijk met de energieopwekking versterken.

We maken hierbij onderscheid in 3 leidende thema's, die achtereenvolgens toegelicht worden:

- Landschapstypen en landschappelijk samenhangende deelgebieden
- Waardevolle gebieden
- Grensoverschrijdende routes

De landschappen van West-Overijssel

4.1. LANDSCHAPSTYPEN EN LANDSCHAPPELIJK SAMENHANGENDE DEELGEBIEDEN

Landschapstypen

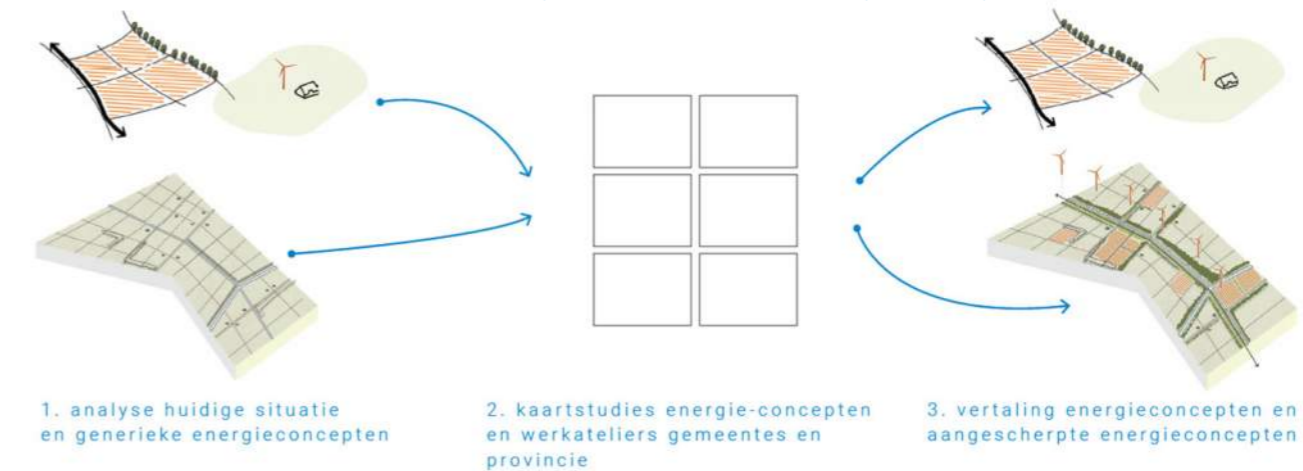
Sinds 2009 wordt in Overijssel de Catalogus Gebiedskenners gebruikt om te bekijken welke ontwikkelingen, op welke schaal, in welk landschapstype passen. De landschapsanalyse uit de Catalogus blijkt nog steeds een goede basis te zijn en in beginsel ook geschikt om toe te passen voor de ruimtelijke opgave van energieopwekking. In 2019 is daarom een uitbreiding van de catalogus opgesteld, specifiek vanuit het perspectief van deze opgave (Energieopwekking in de landschappen van Overijssel).

Hierin wordt een indeling gemaakt in drie hoofdlandschappen: zandlandschap, veenlandschap en kleilandschap, met

ieder hun onderverdeling in specifieke landschapstypen en bijbehorende ruimtelijke kenmerken. De landschapstypen zijn middels kaartstudies en in werkateliers met gemeenten in verband gebracht met generieke energieconcepten, wat heeft geleid tot passende energieconcepten per landschapstype. Eén van de conclusies hierbij was dat de schaal van het energieconcept moet passen bij de schaal van het landschap, zowel voor energieopwekking uit zon als uit wind.

Energieconcepten voor het zandlandschap: jonge broek- en heideontginningen

Energieconcepten voor de hoogveenontginning

De landschapstypen zijn middels kaartstudies en werkateliers in verband gebracht met generieke energieconcepten wat heeft geleid tot passende energieconcepten per landschapstype

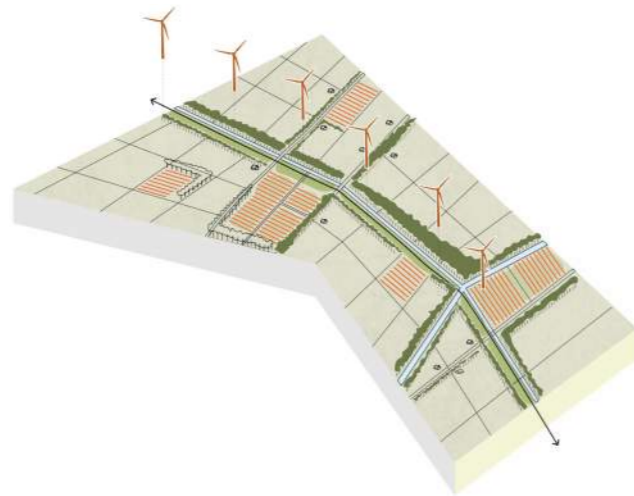
gen en veenkoloniaal landschap

Jonge heide- en broekontginningen vormen grootschalige landschappen met open ruimtes, relatief rechte blokverkevelingen, (productie)boscomplexen en laanbeplantingen. Wegen kennen lange rechtstanden (lange rechte lijnen) en vormen sterke geometrische vormen. Erven liggen als blokken aan deze wegen.

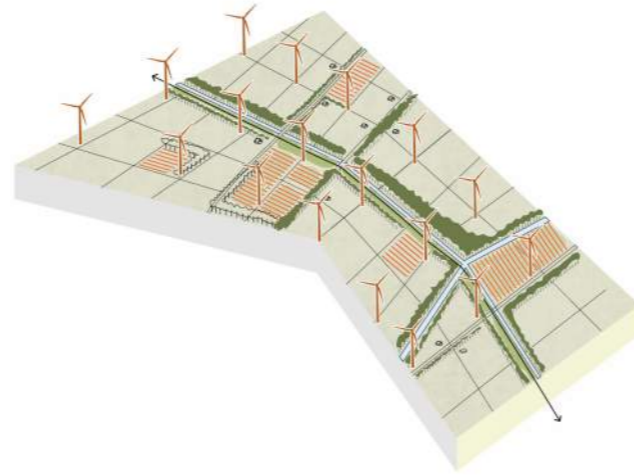
Door de relatief jonge ontginningen, efficiënte verkavelingen en beperkte aanwezigheid van natuurlijke biotopen en landschapselementen lenen deze landschappen zich goed voor grotere opstellingen van wind- en zonne-energie.

Bijvoorbeeld:

- (Aaneengeschakelde) zonnevelden binnen de blokverkeveling, eventueel in combinatie met een windlijn (concept 1) of windcluster (concept 2). Voor een goede inpassing worden landschapsstructuren versterkt of aangebracht.
- Ontwikkeling van een grootschalig energielandschap in de vorm van gebiedsontwikkeling (concept 3) of structuurontwikkeling (concept 4) met een concentratie van zonnevelden en een windcluster of -lijn. Inpassing door middel van robuuste nieuwe landschapsstructuren, verbetering van de waterstructuur, evt. in combinatie met recreatieve opwaardering en duurzame landbouw.

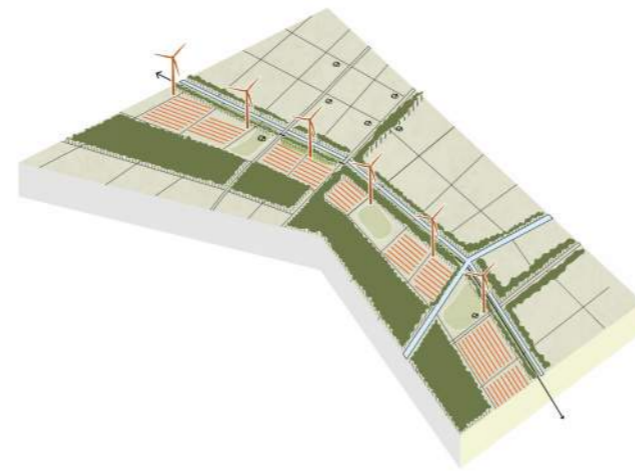
1. zonne-kavel / -cluster met windlijn

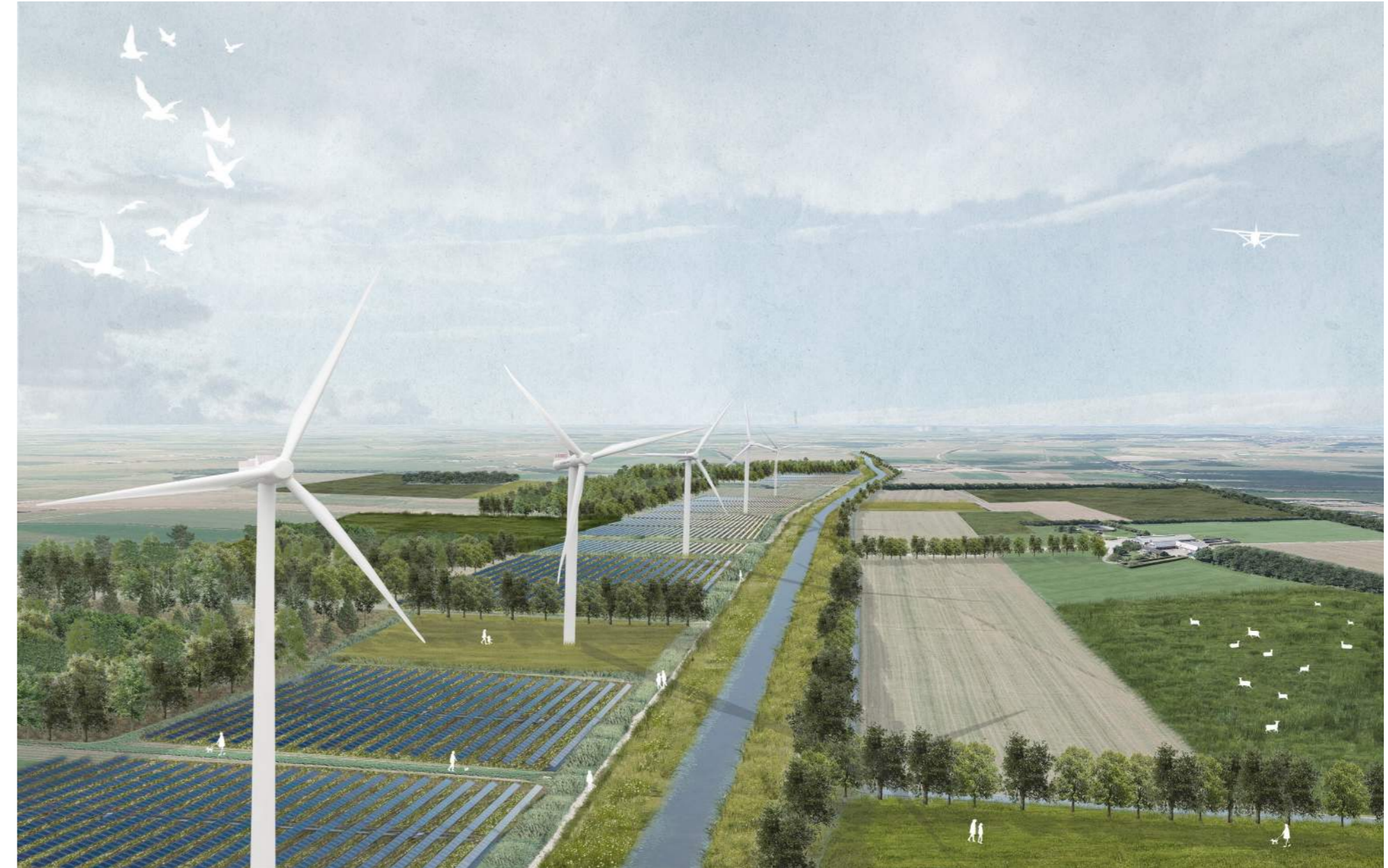
2. zonne-kavel / -cluster met windcluster

3. grootschalig energielandschap gebiedsontwikkeling

4. grootschalig energielandschap structuurontwikkeling

Voorbeeld van grootschalig energielandschap met structuurontwikkeling (concept 4): Een lijnopstelling van windturbines in combinatie met zonnevelden langs een waterloop in het grootschalige en relatief open jonge heide en broekontginningslandschap. Er wordt een grootschalige nieuwe beplantings(bos)structuur geïntroduceerd en een combinatie met duurzame landbouw, waterberging en/of recreatie is mogelijk. Er ontstaat een nieuw robuust landschap met eigen kwaliteiten.

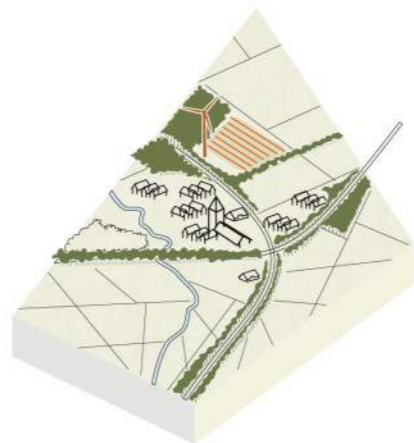
Energieconcepten voor het zandlandschap: essen- en oude hoevenlandschap, esdorpen

Het essen- en oude hoevenlandschap kent historische escomplexen, kampen, erven en boerderijen, onregelmatige verkavelingen met bochtige wegen en wegbeplantingen, bossen op hogere zandgronden, heiderestanten, houtwallen en eikenhakhoutbosjes. De oude ontginningen grenzen vaak aan de beekdalen.

Dit landschap is kleinschalig en afwisselend met een grote rijkdom aan historische elementen en landschappelijke beplantingen. Juist door de vele landschapselementen is inpassing van zonne-energie (en soms windenergie) mogelijk, mits de schaal van het energieconcept past bij de schaal van het landschap. Bijvoorbeeld:

- Een zonneveld dat het kavelpatroon volgt en is ingepast binnen een 'landschapskamer'. Houtwallen en boscomplexen worden aangevuld ter versterking van de inpassing. De escomplexen zelf zijn uitgesloten. Afhankelijk van de (historische) waarde kan op erven kleinschalig zon en een kleine molen toegepast worden (concept 1).
- Extensief multifunctioneel zonneveld, bijv. in combinatie met natuur, waterberging of extensieve teelten. Het zonneveld volgt het kavelpatroon en is ingepast binnen een 'landschapskamer'. Zie verder hierboven (concept 2).

- Voor de (kleine) esdorpen ligt er de kans om zelfvoorzienend te worden, bijvoorbeeld door het plaatsen van een dorpsmolen, eventueel in combinatie met een zonneveld aan de rand van het dorp. Zonneveld en windmolen passen bij de schaal van het dorp en kunnen gecombineerd worden met andere voorzieningen, zoals sportvelden, een park en/of waterberging (concept 3).

3. zonne-kavel met dorp-molens

1. zonne-kavel / -cluster met zonne-erf en erf-molens

2. extensieve zonnevelden met zonne-erf en erf-molens

Voorbeeld van dorpsmolen en zonnekavel (concept 3): Gesitueerd bij esdorp in het kleinschalige essen- en oude hoevenlandschap. Deze manier van energieopwekking kan bij relatief kleine dorpen een rol spelen in het voorzien in eigen energiebehoefte. De dorpsmolen moet qua afmeting passen bij de schaal van het dorp en in silhouet bij het dorp horen (dus niet op te grote afstand). Combinatie met een zonnekavel, bijv. in de vorm van een park met uitloopgebied voor het dorp of ter vergoting van biodiversiteit.

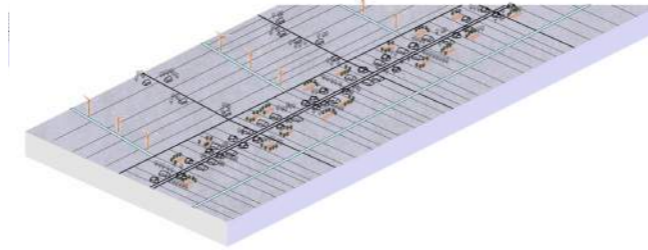
Energieconcepten voor het zeekleilandschap

Vanuit linten werd het hoogveengebied via strokenverkaveling ontgonnen. Wijken werden gegraven voor ontwatering. Een deel van de hoogveengebieden is later afgegraven voor landbouwdoeleinden. Er is een duidelijk onderscheid tussen een fijnmazige ontginningsstructuur en grotere blokverkaveling ontstaan door de ruilverkaveling. Bomen en elzensingels op kavelgrenzen en langs vaarten en wegen doorbreken de grote openheid.

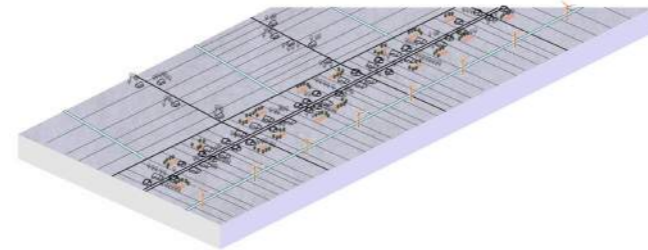
Het grootschalige open ontginningslandschap waar de wind goed vat op heeft is ruimtelijk geschikt voor de opstelling van wind in clusters of lijnopstellingen. Bijvoorbeeld:

- Windenergie in lijnopstelling parallel aan ontginningslijnen. Oude linten worden landschappelijk versterkt door inpassingsmaatregelen rondom erven. Ruime voor zonne-energie rond erven (concept 1)
- Windenergie in lijnopstelling haaks op ontginningslijn, vooral in hoogveenlandschappen die sterke schaalvergroting hebben doorgemaakt. Oude linten worden landschappelijk versterkt door inpassingsmaatregelen rondom erven. Ruime voor zonne-energie rond erven (concept 2)
- Ontwikkeling van grootschalig energielandschap in vorm van structuurontwikkeling tussen de linten. Het bestaat uit een lijnopstelling van windturbines en lineaire opstelling van zonnevelden. De ontwikkeling van het energielandschap gaat gepaard met ontwikkeling

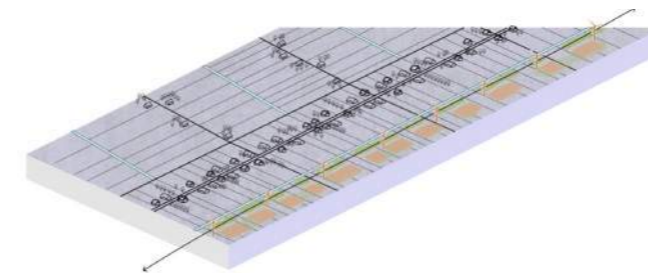
op vlak van waterberging, recreatie, biodiversiteit en landschap. Grootschalige nieuwe beplantingsstructuren zijn niet wenselijk omdat dit niet past in het hoogveenlandschap (concept 3).

**2. zonne-erven
en windlijnen haaks tussen lint**

**1, zonne-erven
en windlijn parallel achter lint**

**3. energielandschap van zon
en wind als structuurverbetering achter
of tussen de linten**

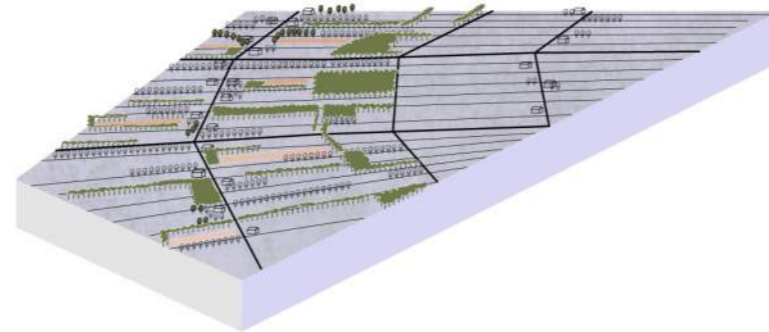
Voorbeeld van lijnopstelling wind parallel aan lint (concept 1): Grootschalige windstelling in het grootschalige landschap van veenkoloniën en hoogveenontginning. Een combinatie met landbouw is zeer goed mogelijk, met toevoeging van een recreatief pad over de onderhoudsweg en verbetering van de oevers ter verhoging van de biodiversiteit.

Energieconcepten voor de laagveenontginningen

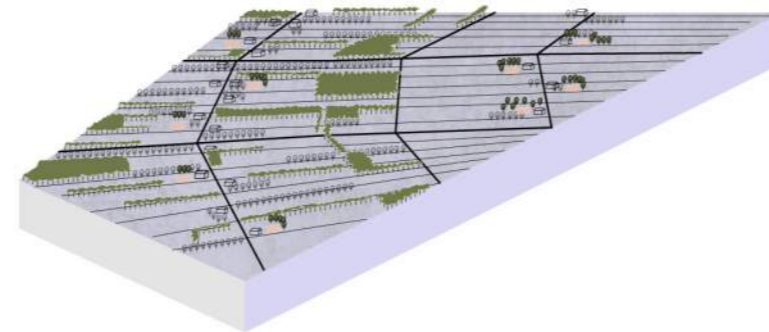
Open, nat en laag landschap ontgonnen vanuit ontginningssassen. In dit gebied kunnen twee vormen onderscheiden worden. Kleinschalig slagenlandschap met elzen- en wilgensingels op de kavelgrenzen en zeer open veenlandschap zonder opgaande beplanting. Boerderijen liggen langs vaarten en wegen.

Dit laagveenontginningslandschap is vooral geschikt voor opwek van zonne-energie. In het kleinschalige slagenlandschap zullen grootschalige windturbines de bestaande kwaliteiten verstoren en het weidse open landschap is van bijzonder belang voor weidevogels. Mogelijkheden voor zonnevelden zijn bijvoorbeeld:

- Zonnevelden in het kleinschalige slagenlandschap volgen de verkaveling in vorm en omvang. Aaneenschakeling van velden is niet wenselijk in verband met de doorzichten tussen de kavels. Zonnevelden kunnen gecombineerd worden met versterking van de groenstructuur (concept 1)
- Ontwikkeling van zonne-erven binnen de erfstructuur, zowel in het kleinschalige slagenlandschap als in het open veenlandschap. Dit gaat gepaard met de versterking van de erfbeplanting en het meekoppelen van weidevogelstellingen.

1. zonne-kavels

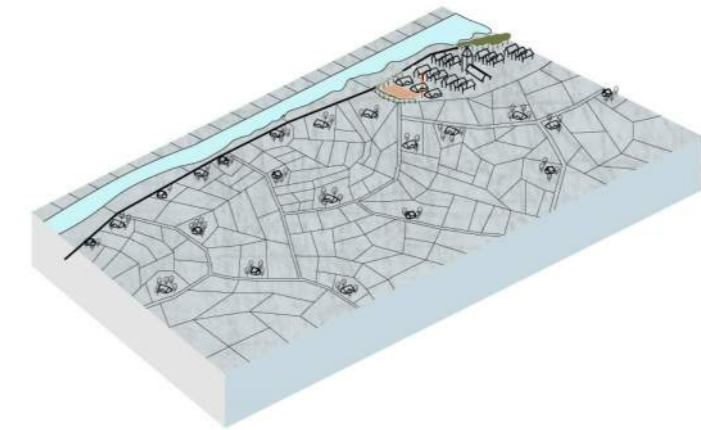
2. zonne-erven

Landschappelijk samenhangende deelgebieden

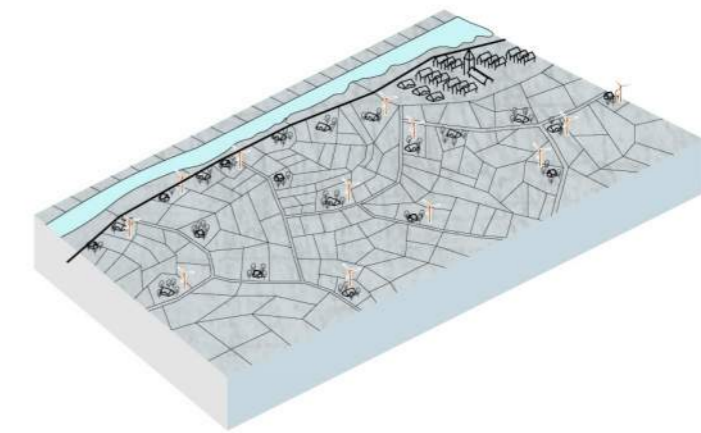
Open landschap langs de voormalige Zuiderzeekust. Het zeekele gebied bestaat uit een terpenlandschap met oude boerderijen. Langs de voormalige Zuiderzeedijk liggen dijkboerderijen en dijkdorpen. Beplanting is gekoppeld aan de dijken, erven en dorpen.

Om het waardevolle open landschap te behouden worden de energieconcepten gekoppeld aan de bebouwing. Bijvoorbeeld:

- Langs de dijk en de dijkdorpen kunnen zonnekavels ontwikkeld worden. De vorm van de kavel bepaald de vorm en omvang van het zonneveld. Windbakens kunnen bij dorpen ontwikkeld worden, waardoor ieder zeekeleldorp een extra oriëntatie aan de dijk krijgt (concept 1).
- Boerderijen op terpen kunnen worden voorzien van een windbaken: een kleine windmolen, passend bij de schaal van het erf. De erfturbine draagt bij aan de zelfredzaamheid van oude erven ten tijde van hoogwater. Er is geen ruimte voor de ontwikkeling van een zonne-erf (wel zonnedaken) omdat dit niet past bij de kleine schaal van de terp (concept 2)

1. zonne-kavel en windbakens bij dijkdorpen

2. erf-molens bij terpen

Energieconcepten voor de rivierkleilandschappen

Rivierenlandschap met uiterwaarden, zomer- en winterdijk. Oeverwallen met wegdorpen en handelssteden, grillige verkaveling, gevarieerde beplanting en enkele kwekers. Kleiige komgronden met rechte wegen, enkele verspreide boerderijen, enkele productiebossen en grote leegtes.

In het rivierenlandschap met de opeenvolging van verschillende landschapstypen kan energieopwekking op verschillende manieren een plek krijgen. Uitgangspunt daarbij is dat het onderscheid tussen uiterwaarden, oeverwallen en komgronden herkenbaar blijft of versterkt wordt.

- Ruimte voor zonnekavels, zonne-erven en multifunctionele zonnevelden. De velden volgen de vorm van de kavels. In de komgronden is het wenselijk de velden onder ooghoogte en vrij van hoge beplanting te houden vanwege behoud van openheid. Op de oeverwallen kan met de ontwikkeling van zonnevelden de landschapsstructuur worden versterkt. Uiterwaarden blijven vrij van zonnevelden. Windturbines kunnen als bakens toegepast worden langs de rivier, bijvoorbeeld bij steden, dorpen of bruggen (concept 1).
- Wat betreft zonne-energie is dit concept vergelijkbaar met concept 1. In de komgronden kunnen -in plaats van windbakens op deoeverwallen- lijnopstellingen toegepast worden, waarbij de hoofdwetering de aan-

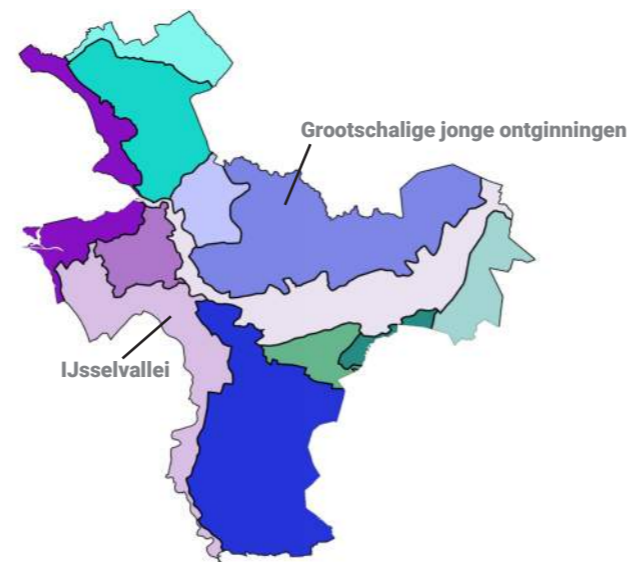
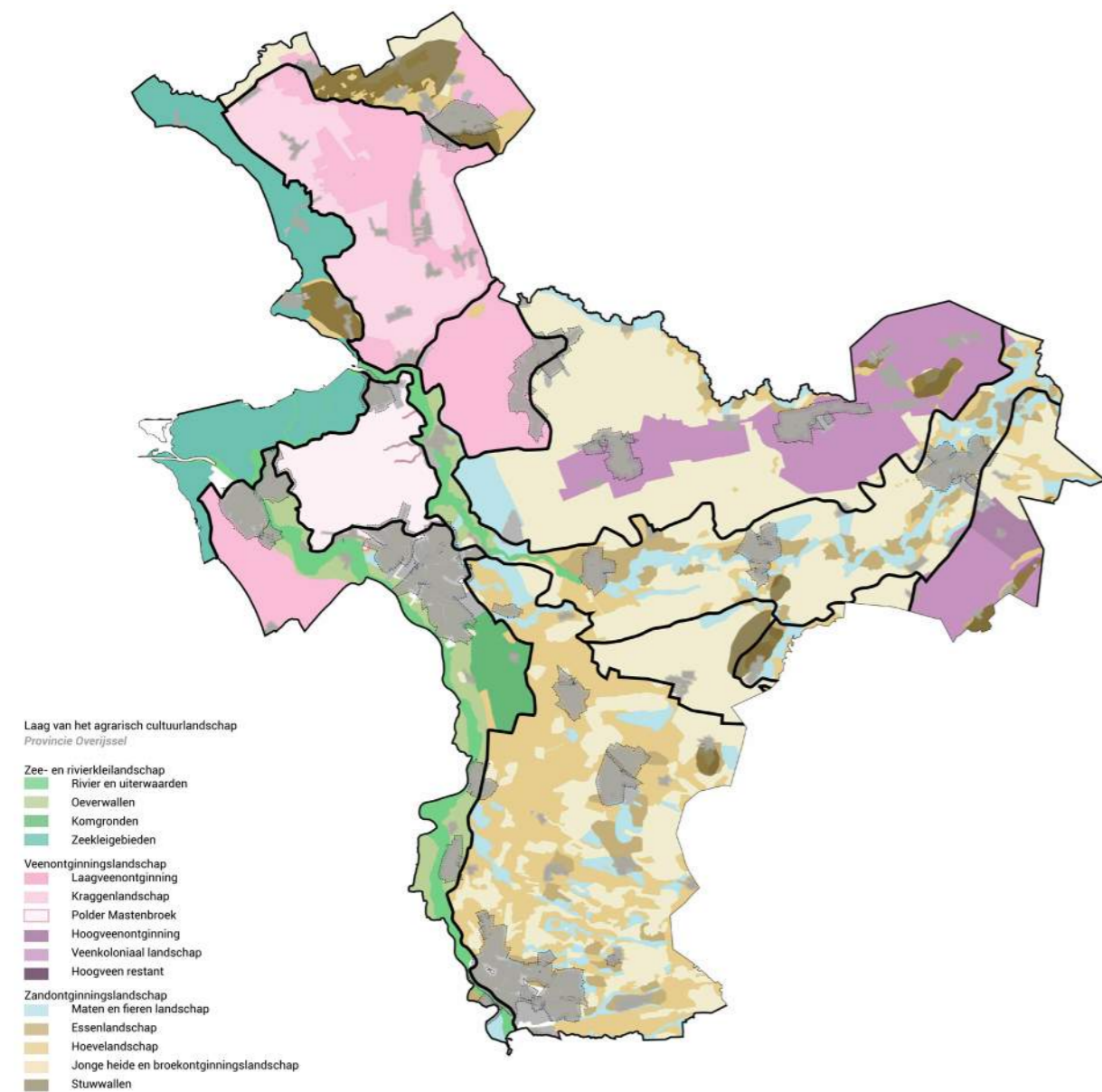
leiding kan vormen (concept 2).

1. zonne-kavels en -cluster met bakens bij dorpen en steden aan de rivier

2. zonne-kavels en -cluster met windlijnen in de komgronden

Voorstel voor indeling in ruimtelijk samenhangende
deelgebieden ten behoeve van de energieopgave

De energieconcepten per landschapstype bieden inpassings- en vormconcepten, die goed aansluiten bij de specifieke kenmerken. Tegelijkertijd is het van belang om op een hoger schaalniveau de mogelijke energieconcepten met elkaar in verband te brengen en te bekijken hoe deze zich tot elkaar verhouden. Voorkomen moet worden dat teveel verschillende energieconcepten op korte afstand van elkaar worden gesitueerd. Door interferentie van de verschillende energieconcepten en -opstellingen zouden kwaliteit en leesbaarheid van het landschap verloren kunnen gaan.

Daarom is een voorstel gedaan voor een meer robuuste onderverdeling in grotere karakteristieke landschappelijke eenheden die een samenhangend geheel vormen en die beter passen bij deze grootschalige opgave. Bijvoorbeeld de IJsselvallei die bestaat uit rivier, uiterwaarden, oeverwallen en komgronden, maar die één landschappelijke eenheid vormt. Of het grootschalige ontginningslandschap tussen Vecht en De Reest. Hier wisselen veenkoloniaal landschap, jonge heide en broekontginningen en laagveenontginningen elkaar af, maar vanuit het perspectief van de energieopgave kan het gezien worden als samenhangend geheel, omdat het allemaal jonge ontginningslandschappen zijn. Deze landschappen, die relatief jong zijn en waar menselijk ingrijpen het meest zichtbaar is, zijn grootschalig en efficiënt verkaveld en ontwaterd, waardoor natuurlijke biotopen en landschapselementen verloren zijn gegaan.

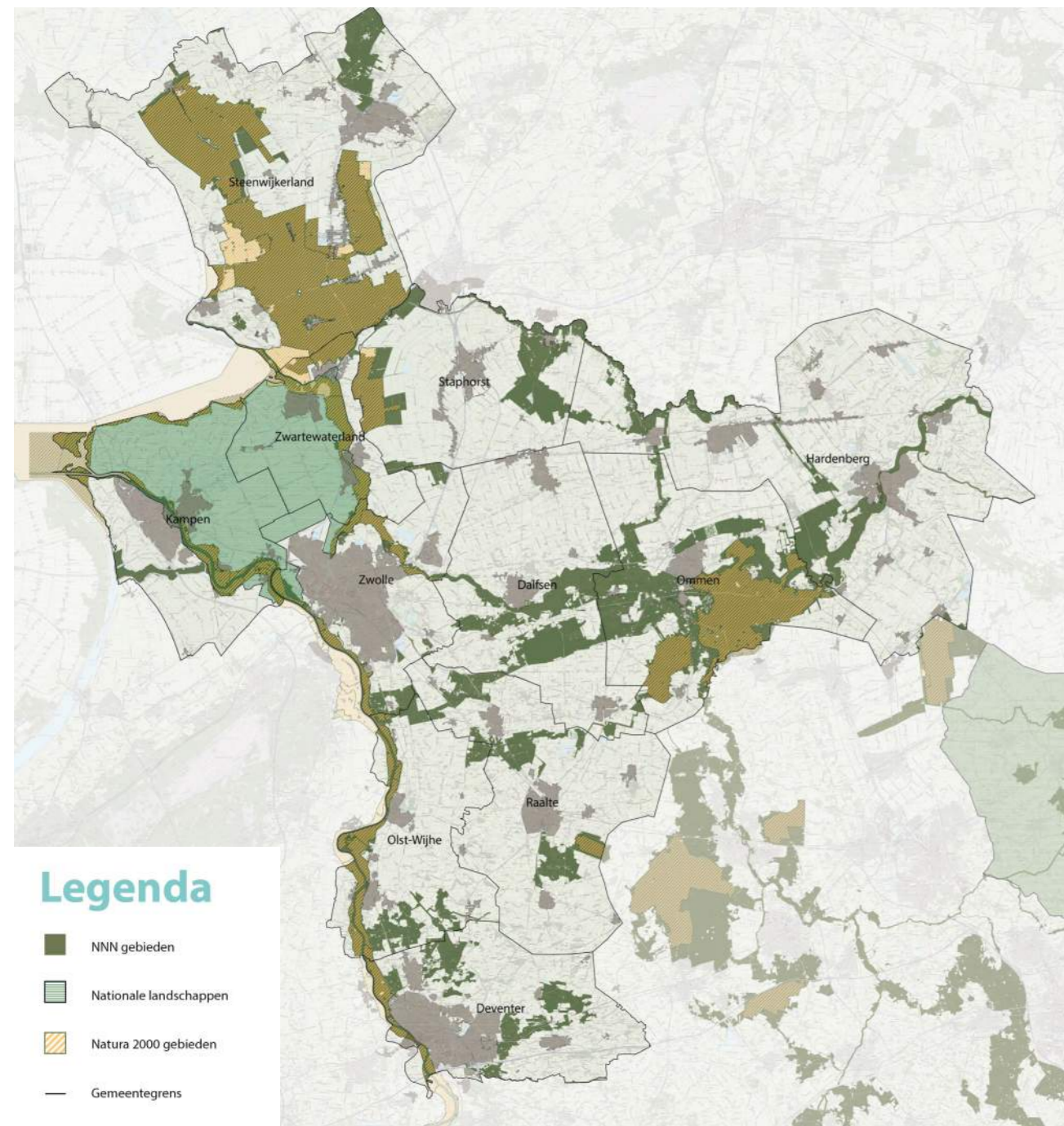
Ruimtelijk samenhangende deelgebieden kunnen (lokale,

regionale en provinciale) grenzen overstijgen. Daarom is het van belang om voorstellen voor vooral grootschalige energieopstellingen op verschillende schaalniveaus te bekijken en te zorgen voor onderlinge afstemming.

Aanbeveling

- Schaal van het energieconcept moet passen bij schaal van het landschap. Grootschalige clustering van zon en/of wind is meest passend in relatief jonge grootschalige open landschappen, zoals hoogveenontginningen en jonge heide en broekontginningen.

- Het komt ruimtelijke samenhang op regionale schaal ten goede als per gebied / landschappelijke eenheid gekozen wordt voor één of beperkt aantal energieconcepten.
- Deze energieconcepten moeten onderling voldoende afstand hebben om te voorkomen dat ruimtelijke interferentie plaatsvindt met mogelijk landschappelijke verrommeling tot gevolg.
- Bekijk voorstellen voor energieopwek op verschillende schaalniveaus en zorg voor afstemming met de burens.

Bijzondere en waardevolle gebieden

4.2 WAARDEVOLLE GEBIEDEN

Een groot aantal waardevolle gebieden in West-Overijssel overstijgt de gemeentegrenzen en het is daarom van belang ze, in het kader van de energieopgave, op regionaal schaalniveau te beschouwen. Delen van deze gebieden vallen onder een beperkend regime, zoals Natuur Netwerk Nederland (NNN), Natura 2000 en Nationale landschappen. Voorbeelden van grote waardevolle gebieden, die een regionale betekenis hebben, en in een aantal gevallen van waarde zijn op nationaal niveau, zijn Wieden-Weerribben, IJsselvallei, Sallandse heuvelrug en Polder Mastenbroek.

Vanwege hun bijzondere karakter en waarde voor natuur en recreatie staan deze gebieden op de kaart als uitsluitingsgebieden en is opstelling van windturbines niet mogelijk. Deze uitsluitingsgebieden beperken zich echter tot de grens van de gebieden zelf, terwijl de impact van energieopwek (en vooral windturbines) op natuur, recreatie en beleving groter is. Het zou daarom goed zijn de gebieden in breder perspectief te beschouwen en de invloedssfeer rondom de bijzondere gebieden te definiëren.

Ieder natuurgebied kent zijn eigen invloedssfeer, die afhangt van verschillende factoren en waarvan de afmetingen per situatie zullen verschillen. Factoren die hierbij een rol spelen zijn onder andere de schaal van de omgeving (kleinschalig of grootschalig), de verhouding tussen open en meer besloten gebieden en de betekenis van omliggende gebieden voor de leefgebieden van plant- en diersoorten in de bijzondere gebieden zelf. Ook de waarde van het landschap als toeristisch-recreatief product en het type energieopwek (zon of wind) zijn van belang.

Voorgesteld wordt om op subregionale schaal te onderzoeken wat de invloedssfeer van de specifieke gebieden precies is en wat eventuele mogelijkheden zijn voor energieopwek in deze gebieden.

Aanbeveling

- Bijzondere en waardevolle gebieden zoveel mogelijk ontzien van energieprojecten.
- De invloedssfeer van de specifieke gebieden en eventuele mogelijkheden voor energieopwek dienen verder onderzocht te worden, waarbij factoren als landschappelijke en ecologische waarden een rol spelen.

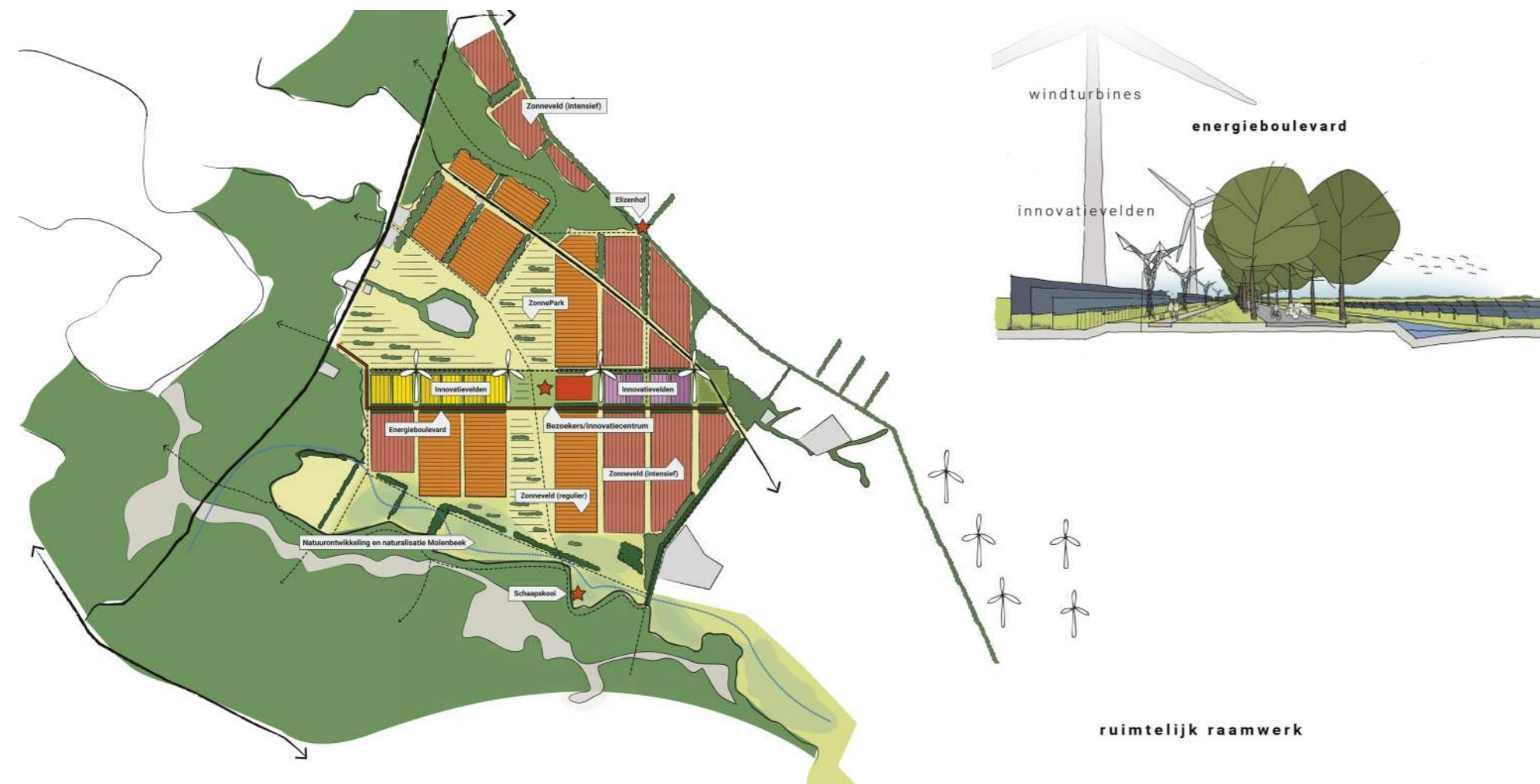
- Hier liggen kansen om niet alleen te koppelen aan energieopwek, maar als integrale opgave te benaderen waarbij bijv. het vergroten van biodiversiteit, verrijken met landschapselementen en aanleggen van toeristische routes het gebied verder kunnen versterken.

Een helder energieconcept in de invloedssfeer van een waardevol gebied kan de leesbaarheid van het landschap versterken. Bijvoorbeeld bakens van enkele windturbines, gesitueerd bij de steden langs de IJssel, kunnen de herkenbaarheid van de IJsselvallei versterken, mits dit concept consequent in de hele IJsselvallei toegepast wordt.

Voorbeeld van enkele windturbines bij Zutphen als bakens langs de IJssel

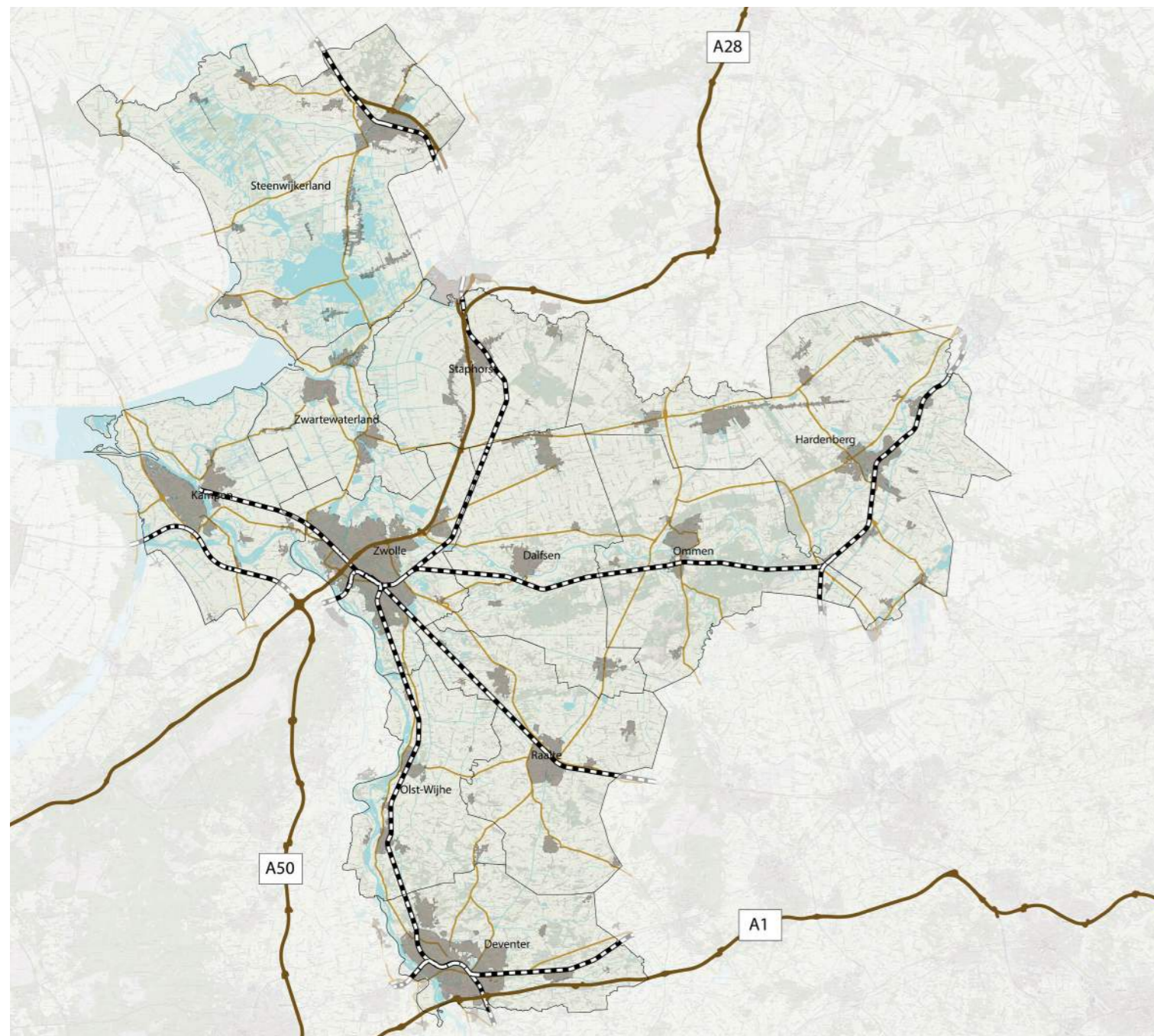
Naast energieopwekking is er ruimte voor natuurontwikkeling langs de Molenbeek, een recreatief padennetwerk, bezoekerscentrum en energieboulevard en experimenteerruimte voor meervoudig ruimtegebruik.

Voorbeeld: Energielandgoed Wells Meer

H+N+S Landschapsarchitecten

Dit voorbeeld in Limburg, gelegen tussen de grens met Duitsland en het nationaal park de Maasduinen, laat zien dat een energieopstelling binnen de invloedssfeer van een bijzonder en waardevol gebied een bijdrage kan leveren aan het gebied zelf. Op de plek waar ooit een landgoed lag, is in de loop van de tijd een monotoon agrarisch landschap ontstaan. Nu deze agrarische gronden vrijkomen wordt een 400ha groot nieuw energielandgoed ontwikkeld, dat kan voorzien in 50% van het energieverbruik van de gemeente Bergen en dat daarnaast betekenis krijgt voor educatie, recreatie en natuur. Er wordt ook ruimte geboden voor experimenten op het gebied van meervoudig ruimtegebruik. Door de grootschalige opwekking van duurzame energie op één plek te concentreren, blijven aangrenzende waardevolle en kwetsbare gebieden zoals Nationaal Park de Maasduinen en het Maasdal gespaard en wordt een kwaliteitsimpuls gegeven aan het gebied Wells Meer.

Legenda

- Snelwegen
- N-wegen
- Spoorwegen

Grensoverschrijdende routes

4.3 GRENDOERSCHRIJDENDE ROUTES

Infrastructuurle netwerken zoals wegen, spoorlijnen en kanalen liggen meestal als autonome lijnen in het landschap. Het zijn verbindende structuren, die meestal het lokale, en soms ook het provinciale en zelfs nationale schaalniveau overstijgen. Deze routes kunnen aanleiding zijn voor de plaatsing van windturbines en/of zonnepanelen. Niet alleen vanwege hun ruimtelijke impact, maar ook omdat op deze manier de dynamiek van infrastructuur en energie gebundeld wordt. In West-Overijssel gaat het om de A1, A28, N50, N35, N36, N340 en een aantal spoorlijnen. Energieconcepten, die zich goed lenen voor de koppeling aan infrastructuur, kunnen bijvoorbeeld zijn: lijnopstellingen van windturbines, evt. in combinatie met zon, langs weg of spoor, windopstelling in clusters of als bakens gekoppeld aan bedrijventerreinen langs de snelweg of bij op- en afrit-complexen, zonnepanelen geïntegreerd in geluidsschermen of -bermen en zonnedaken op verzorgingsplaatsen.

Omdat het gaat over grensoverschrijdende structuren moet op het niveau van de hele route naar de opgave gekeken worden en onderzoek gedaan worden. Dat betekent dat er afstemming nodig is tussen verschillende gemeenten en, in een aantal gevallen, tussen provincies.

Daarnaast spelen een aantal aandachtspunten en factoren een rol bij de plaatsing van energie, gekoppeld aan infrastructuurlijnen. Belangrijk is om de opgave niet alleen te bezien vanuit het perspectief van de weggebruiker, maar ook

vanuit de omgeving. Sommige routes zijn bijvoorbeeld zo vanzelfsprekend opgenomen zijn in het landschap, dat ze nu niet opvallen, maar door een lijnopstelling van turbines juist in beeld komen.

Aanbeveling

- Er liggen kansen voor het koppelen van energieopstellingen aan hoofdinfrastructuur (weg, water en spoor).
- Maak de keuze voor een energieconcept op schaal

van de route, bijvoorbeeld windturbines als bakens als principe voor alle op- en afritten of een opstelling van lijnen (of lijnstukken) als principe voor de gehele route.

- Bepaal de keuze voor een energieconcept zowel vanaf de weg als vanuit de omgeving en kies voor een bijpassende opstellingsvorm. Als weg/spoor vanuit de omgeving vrijwel onzichtbaar is (door bossen, beplanting of reliëf), dan kan een opstelling van windclusters gekoppeld aan de stad wellicht beter zijn dan een lijnopstelling langs de weg, waardoor die vanuit de omgeving opeens zichtbaar wordt. Of is een keuze voor zon in plaats van wind logischer.

Eenduidige windturbine-opstelling langs de gehele route

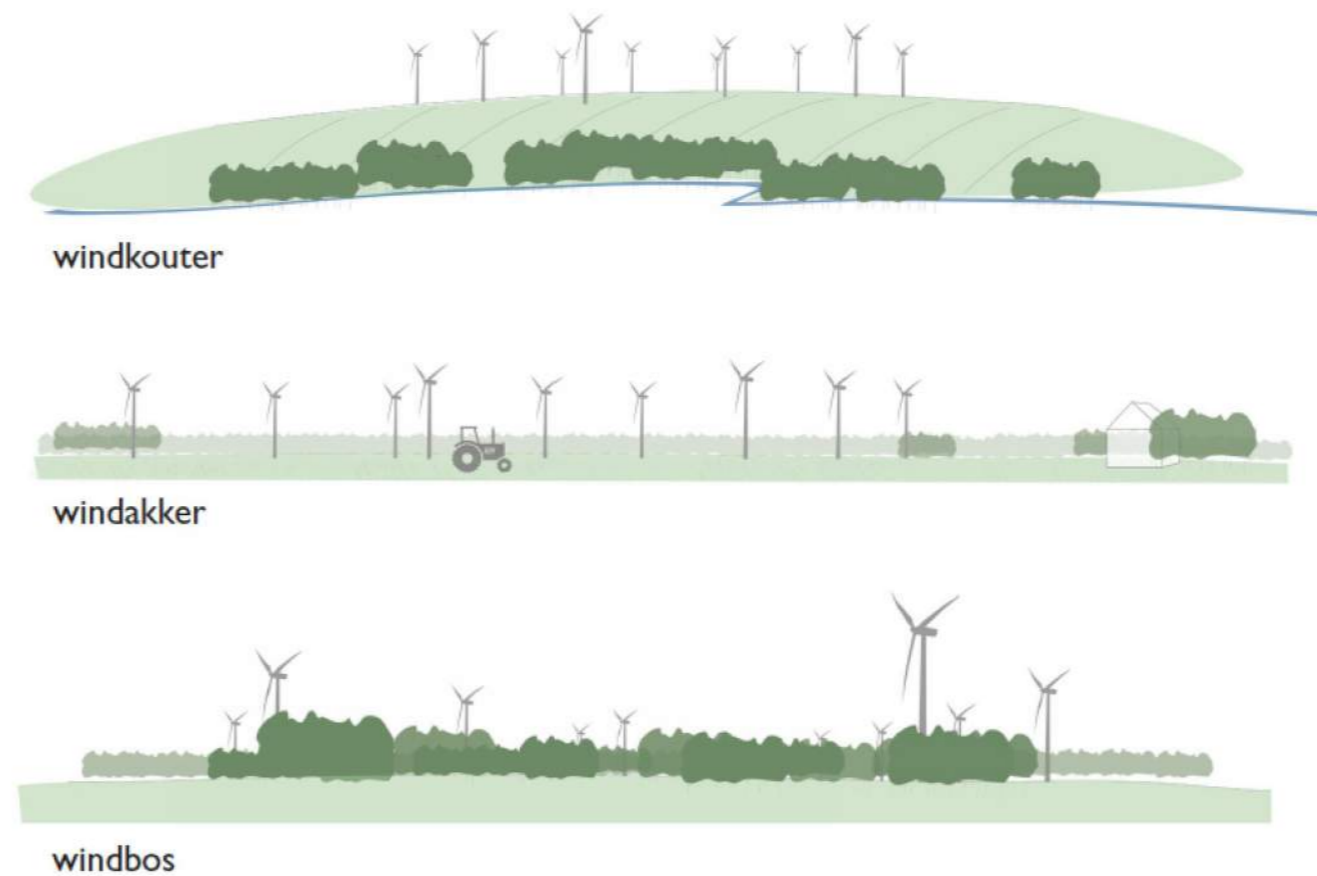
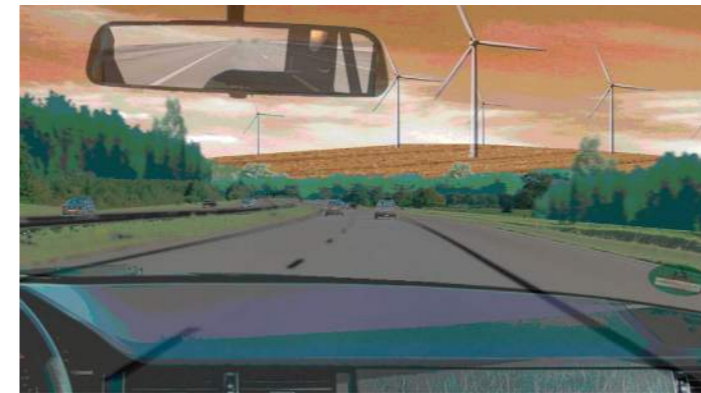
Verschillende opstellingsvormen leveren een onrustig beeld op en vormen geen samenhang met de route. Kies in onderlinge afstemming voor een eenduidig energieconcept op schaal van de route

Windclusters gekoppeld aan infrabundel en stedelijke dynamiek

Windclusters gekoppeld aan infrabundel en landschappelijke deelgebieden

Voorbeeld Windenergie E40, België

H+N+S Landschapsarchitecten

Op het tracé langs de E40 tussen Gent en Aalst (België) is gekozen voor een ritme van clusters langs de infrabundel met snelweg, spoor en kanaal. De infrabundel ligt onopvallend in het landschap en zou juist zichtbaar worden door de lange lijnopstelling, die daar aanvankelijk gedacht was. Er zijn twee modellen ontwikkeld. In het eerste model worden de clusters gekoppeld aan bedrijventerreinen langs de snelweg. In het tweede model worden de clusters in het landschap geplaatst en voegt de inpassing zich naar de specifieke landschappelijke kwaliteit. Eén cluster op de kouter (heuvel) in combinatie met landschappelijke verbetering van de lageregelegen beekdalen, één cluster in de open akkers en één cluster in nieuwe boscomplexen, die aansluiten bij het bestaande bos. De windclusters horen op regionale schaal nog steeds bij de infrabundel, maar krijgen een landschappelijke inpassing en meerwaarde op lokaal niveau.

Intellectuele eigendomsrechten met betrekking tot uitgaven

Alle intellectuele eigendomsrechten met betrekking tot de inhoud, waaronder tekst, geluid en/of beeld, van deze uitgave berusten bij H+N+S B.V. en/of haar licentiegevers. Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van H+N+S B.V. en/of haar licentiegevers, is het niet toegestaan om enige inhoud openbaar te maken en/of te verveelvoudigen. [Voor zover openbaarmaking en/of verveelvoudiging is toegestaan, moet steeds de bron worden vermeld indien dit wettelijk of contractueel verplicht is. Commercieel of onrechtmatig gebruik van enige inhoud van deze uitgave is niet toegestaan.]

Inspanningsverplichting achterhalen rechthebbenden

H+N+S B.V. heeft haar uiterste best gedaan om rechthebbenden van de inhoud, waaronder tekst, geluid en/of beeld, van deze uitgave te achterhalen. Indien u (mede)rechthebbende bent op enige inhoud en voor het gebruik daarvan niet als (mede)rechthebbende bent genoemd of daarvoor geen toestemming hebt verleend waar die wel vereist was, verzoeken wij u onmiddellijk contact op te nemen via mail@hnsland.nl.

Disclaimer ten aanzien van uitgaven

H+N+S B.V. heeft uiterste zorg besteed aan de inhoud van deze uitgave. H+N+S B.V. wijst echter iedere vorm van aansprakelijkheid af voor onvolkomenheden of onjuistheden ten aanzien van de inhoud van de uitgave. H+N+S B.V. behoudt zich het recht voor de inhoud van de uitgave te wijzigen zonder dit vooraf aan te kondigen.

Levering van concepten

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van H+N+S B.V. is het niet toegestaan om enige door H+N+S B.V. geleverde concepten, waaronder concept uitgaven, openbaar te maken en/of te verveelvoudigen.

COLOFON

Het Inspiratiedocument RES West-Overijssel is opgesteld door H+N+S Landschapsarchitecten en ROM3D

Team H+N+S Landschapsarchitecten

Nikol Dietz (H+N+S)

Rik Olde Loohuis (ROM3D)

Beelden

Alle beeldmateriaal is vervaardigd door H+N+S en ROM3D

Foto's zijn van Koen Mol, tenzij anders vermeld

Datum

17 mei 2021

Projectnummer

2647

H+N+

S+ +

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

BOUWSTEEN ELEKTRICITEIT

Behorend bij RES 1.0 West-Overijssel

Mei 2021

VERSIE: 1.1 AUTEUR: Werkgroep Elektriciteit

BOUWSTEEN ELEKTRICITEIT	0
Leeswijzer	2
Het bod van West-Overijssel	2
Monitoring voortgang RES	3
Het bod: Gerealiseerd en in de Pijplijn.....	4
Risico's en randvoorwaarden	7
Inleiding.....	7
Uitwisseling van informatie.....	7
Creëren handelingsperspectief	7
Samen invullen en benutten van schaarse netwerkrimte.....	8
Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur	8
Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk	8
Financieel perspectief vanuit het Rijk	9
Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk	9
Concepten en technische potentie	10
Concepten	10
Technische ontwikkeling windturbines	12
Zon-op-daken en dubbelbestemmingen	14
Wat heb ik nodig om 1 miljard kWh (= 1TWH) op te wekken?	15
Bijlage: Aanjagen zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen	16

Elektriciteit

Grootschalige duurzame opwek

Leeswijzer

In deze bouwsteen treft u aanvullende informatie aan over grootschalig opgewekte elektriciteit als aanvulling op het hoofddocument van de RES 1.0 West-Overijssel.

In deze bouwsteen wordt het bod nogmaals weergegeven en gaan we verder in op de manier van monitoring en hoe deze monitor is opgebouwd. Vervolgens treft u tabellen aan met de huidige stand van opwek per type zon en wind. Hierna beschrijven wij een aantal randvoorwaarden en risico's voor het behalen van het bod.

Vervolgens treft u een beschrijving aan van toe te passen concepten met hierbij de potentie van die concepten. Wij beschrijven hier ook de (technische) ontwikkeling naar grootschaliger oplossingen en wat dit betekent voor bijvoorbeeld aantallen of hectares. Ook treft u hier een korte inleiding naar de aanpak om zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen aan te jagen. Tot slot is een overzicht bijgevoegd op welke wijze 1 miljoen kWh (oftewel 1000 GWh of 1 TWh) aan energie kan worden opgewekt.

Als bijlage is de aanpak om zon-op-daken en de ontwikkeling naar andere dubbelbestemmingen aan te jagen opgenomen. Hierin leest u wat er al gedaan is en wordt om zon-op-daken verder te ontwikkelen en hoe hieraan al gewerkt wordt.

Het bod van West-Overijssel In West-Overijssel gaan we in 2030 1,826 GWh aan duurzame energie per jaar opwekken. In de onderstaande tabel is de opbouw van dit bod weergegeven.

	Zon-op-veld	Zon-op-dak	Wind	Totaal
Gemeente	[GWh]	[GWh]	[GWh]	[GWh]
Dalfsen	25	18	57	100
Deventer	49	100	63	212
Hardenberg	39	32	166	237
Kampen	55	33	156	244
Olst-Wijhe	64	10	pm**	74
Ommen	50	20	34	104
Raalte	41	52	7	100
Staphorst	10	50	60	120
Steenwijkerland	112	59	0	171
Zwartewaterland	22	33	50	105
Zwolle	100	201	58	359
REGIO	567	608	651	1826

Figuur 1: Het bod van Energieregio West-Overijssel, grootschalige duurzaam opgewekte elektriciteit 2030

***) Disclaimer:** de verdeling van opwek naar soort is een indicatieve verdeling. De bijdrage van de Waterschappen zijn in het bod opgenomen

****) Pm:** In Olst-Wijhe zijn het ruimtelijk beleid en de onderzoeksgebieden voor Wind vastgesteld. Na afronding van de lopende gebiedsprocessen, medio 2021, zal de pm-post worden geconcretiseerd.

Monitoring voortgang RES

De manier waarop we de voortgang monitoren en samen de ontwikkeling bijhouden is in dit hoofdstuk weergegeven. Monitoring van de voortgang van de RES-ambities is een vereiste uit de handreiking. Om dit op een eenduidige wijze te kunnen doen is gekeken naar ontwikkelstadia van projecten en eenduidige faseovergangen.

Om de monitoring goed te kunnen bijhouden zijn 5 fasen gedefinieerd waarin projecten te onderscheiden zijn. Elke fase kent een (lokaal) besluitvormingsmoment, waardoor de faseovergang helder is.

Daarnaast heeft elke fase een wegingsfactor, omdat in de volgende fasen de uiteindelijke slagingskans van projecten groeit. Op basis van inschatting en ervaring zijn de onderstaande percentages aan de verschillende fasen toegekend. Zo ontstaat een realistische inschatting van de pijplijn.

Door monitoring van de pijplijn wordt ook bekeken of deze (slagingskansen) percentages bijgesteld moeten worden. Voor zowel zon-op-veld als windprojecten worden deze percentages aangehouden. Voor zon-op-dak zijn de eerste 3 fasen niet goed in beeld te brengen. Hier is namelijk geen openbare besluitvorming voor nodig. Pas na SDE-beschikking zijn deze projecten openbaar. Dan zijn ze in de monitor opgenomen tegen 75% slagingskans (fase 4) conform de andere projecten.

fase	Omschrijving	Percentage
1	Verkenning: Indicatieve verzameling op gebiedsniveau	5
2	Principeakkoord: lokaal bestuur heeft principebesluit of gelijkend genomen	15
3	Omgevingsvergunning: Omgevingsvergunning voor aanleg verstrekt	33
4	SDE: Het project heeft een SDE-beschikking ontvangen	75
5	Gerealiseerd: Het project produceert duurzame energie	100

Tabel 1: fasering projecten zon-op-veld en wind

Het bod: Gerealiseerd en in de Pijplijn

Met de systematiek, zoals hiervoor omschreven in de monitor zijn de 5 fasen van ontwikkeling van projecten in beeld gebracht. Hiervoor is de monitor van RVO¹ van april 2021 gebruikt. Er is ruim 20% van de ambitie gerealiseerd (Fase 5). De realistische pijplijn heeft daarnaast een omvang van ca 20% van het bod. Onderstaande tabellen geven per type opwek inzicht in de huidige stand van grootschalige opwek.

Zon-op-Dak: Bod - gerealiseerd - pijplijn (april 2021)			
	Bod	Gerealiseerd (fase 5)	Realistische pijplijn (Fase 1 t/m 4)
Gemeente	[GWh]	[GWh]	[GWh]
Dalfsen	18	9,0	10,6
Deventer	100	12,2	19,6
Hardenberg	32	21,1	17,7
Kampen	33	22,0	17,8
Olst-Wijhe	10	1,9	3,9
Ommen	20	7,2	1,2
Raalte	52	9,3	11,4
Staphorst	50	6,3	2,6
Steenwijkerland	59	6,0	7,7
Zwartewaterland	33	15,5	15,9
Zwolle	201	20,8	21,2
Totaal	608	131,3	129,6

Tabel 2: Zon-op-dak

Zon-op-Veld: Bod - gerealiseerd - pijplijn (april 2021)			
	Bod	Gerealiseerd (fase 5)	Realistische prognose (Fase 1 t/m 4)
Gemeente	[GWh]	[GWh]	[GWh]
Dalfsen	25	0,0	6,8
Deventer	49	0,0	9,2
Hardenberg	39	22,3	21,0
Kampen	55	0,0	22,2
Olst-Wijhe	64	0,0	7,8
Ommen	50	4,0	1,3
Raalte	41	3,3	8,9
Staphorst	10	0,0	5,6
Steenwijkerland	112	1,1	7,5
Zwartewaterland	22	0,0	2,9
Zwolle	100	76,1	7,3
Totaal	567	106,7	98,4

Tabel 3: Zon-op-Veld + overig

Wind: Bod - gerealiseerd - pijplijn (april 2021)

¹ Beschikbaar via <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/sde/feiten-en-cijfers-sde-algemeen>

	Bod	Gerealiseerd (fase 5)	Realistische prognose (Fase 1 t/m 4)
Gemeente	[GWh]	[GWh]	[GWh]
Dalfsen	57	48,0	0,0
Deventer	63	9,0	27,1
Hardenberg	166	33,7	7,0
Kampen	156	26,9	10,4
Olst-Wijhe	nb	0,0	0,0
Ommen	34	31,9	0,0
Raalte	7	0,0	0,0
Staphorst	60	50,8	0,0
Steenwijkerland	0	0,0	0,0
Zwartewaterland	50	0,0	0,0
Zwolle	58	17,4	2,7
Totaal	651	217,7	47,2

Tabel 4: Wind

Windontwikkeling

Voor wind is gekeken naar het aantal turbines dat momenteel in de regio staat, inclusief de turbines die ten tijde van het opstellen van deze tekst in aanbouw/afroding zitten. Daarnaast is voor wind een figuur opgenomen om de doorkijk te maken naar het aantal turbines dat op basis van de gemeentelijke boden nog moeten worden gerealiseerd. Hierbij is uitgegaan van de 4MW turbine. We zien dat het uitgangspunt bij nieuwe projecten over het algemeen rekening houdt met turbines van 5 of meer MW. In het overzicht op de laatste pagina van dit document is deze turbine toegevoegd, zodat inzichtelijk is hoe deze zich verhoudt tot de referentieturbine van 4MW. Op basis van de referentieturbine zijn de aantallen nog te plaatsen turbines ingeschat.

Gerealiseerd Wind			
	Aantal turbines	Vermogen	Opwek
Gemeente	[#]	[MW]	[GWh]
Dalfsen*	6,0	17,2	48,0
Deventer	2,0	4,7	9,0
Hardenberg	5,0	11,8	33,7
Kampen	4,0	12,0	26,9
Olst-Wijhe	0,0	0,0	0,0
Ommen	5,0	11,8	31,9
Raalte	0,0	0,0	0,0
Staphorst*	6,0	19,2	50,8
Steenwijkerland	0,0	0,0	0,0
Zwartewaterland	0,0	0,0	0,0
Zwolle	4,0	8,8	17,4
Totaal	32,0	85,4	217,7
*	Inclusief windparken in aanbouw die gerealiseerd worden in 2021		

Tabel 5: Wind gerealiseerd en aantal turbines

Op basis van bovenstaande tabel is de resterende opgave in aantal windmolens (referentieturbine 4MW) bekeken. Hieruit blijkt dat om het bod te realiseren er nog 34 referentieturbines van 4MW in de regio geplaatst moeten worden.

Naar 60% wind.

De tabel 8 is gebaseerd op de samenstelling van het huidige bod. In het hoofddocument is afgesproken dat er gestreefd wordt naar 60% wind. Dit streven betekent een doel van 1096 GWh aan windenergie in 2030. Naast de al gerealiseerde turbines zal er nog 878 GWh aan wind bij moeten komen. In aantallen zal dit een verdubbeling van de nog te plaatsen turbines zijn (totaal nog te plaatsen 68 referentieturbines van 4 MW).

Risico's en randvoorwaarden

In deze paragraaf treft u de aanvullingen aan op de tekst die over de risico's en randvoorwaarden is opgenomen in het hoofddocument.

Inleiding

Ons bod wordt ingevuld door vele opwekprojecten van enkele tientallen zonnepanelen op een dak tot een cluster van meerdere grote windturbines. Die projecten kennen verschillende doorlooptijden en afhankelijkheden. Een belangrijke rol in de realisatie speelt de mogelijkheid om aan te kunnen sluiten op het elektriciteitsnetwerk op het moment dat het project 'af' is. De netwerkaanpassingen die hier de komende periode voor moeten worden doorgevoerd, op regionaal en landelijk netwerk, zijn complexe projecten op zich. Dit samenspel van netwerkaanpassing en (boven)lokaal energieproject is aanleiding om een aantal risico's te formuleren die een belangrijke rol spelen in de realisatie van ons bod.

Om die risico's te verkleinen is sturing nodig en is het nodig dat de gemeenten en netbeheerders voldoende toegerust zijn voor deze taak. Daarvoor hebben we in deze paragraaf een verdere uitsplitsing gegeven van de onderdelen die van belang zijn om dit risico beheersbaar te maken.

Uitwisseling van informatie.

Er zijn verschillende bronnen van informatie voor het bepalen van de netwerkaanpassingen die nodig zijn voor realisatie van het bod. Deze informatie mag vanuit privacy oogpunt niet worden gedeeld tussen partijen (in dit geval tussen netbeheerder en overheid). Deze uitwisseling van informatie is nodig om een evenwichtige uitvoering van het bod tegen zo laag mogelijke kosten en met maximaal lokale acceptatie te realiseren.

Onvoldoende zicht op en zekerheid van initiatieven/projecten is een risico voor gemeenten en netbeheerders om de van hen verwachte rol te kunnen invullen. In de driehoek initiatiefnemer – netbeheerder – gemeente is de koppeling tussen gemeente en netbeheerder noodzakelijk, zodat iedereen kan beschikken over gelijke informatie op een gelijk moment.

Ter voorbereiding van de RES 1.0 zijn we gestart met koersgesprekken tussen gemeente en netbeheerder. Dit is een eerste stap op weg naar het doel. De randvoorwaarde uitwisseling kan ingevuld worden door dit om te zetten naar een meer structurele en toegankelijke wijze van kennisuitwisseling.

Overheid en netbeheerder spannen zich in om zoveel mogelijk projectdata in een zo vroeg mogelijk stadium zo open en transparant als mogelijk met elkaar te delen, waardoor het handelingsperspectief voor alle partijen in een ontwikkelproces verbeterd kan worden.

Creëren handelingsperspectief

Voor de grote opwekprojecten, waarvan de doorlooptijd lang is en de investeringen voor de daadwerkelijke start groot zijn, is het belangrijk om zo snel mogelijk zoveel mogelijk zekerheid te hebben over variabelen verderop in het proces. Het gaat dan bijvoorbeeld over de ontwikkeling van SDE-subsidie die voor de financiële haalbaarheid belangrijk is, maar ook om de frequentie van de beschikbaarheid hiervan. Tegelijkertijd is het voor een initiatiefnemer van belang dat er duidelijkheid is over de medewerking vanuit de overheid, maar ook of op het moment van start van de levering van de opgewekte energie het netwerk gereed is voor de ontvangst hiervan. Het is daarom van belang dat zowel de overheden als de netbeheerders samen in een vroegtijdig stadium helder zijn over de integrale kansen voor grootschalige opwek.

De vaststelling van zoekgebieden en de link met de investeringsplannen van de netbeheerder zijn de instrumenten die hiervoor worden ingezet. Partijen spannen zich in deze in goede samenwerking tot stand te brengen.

Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte

De netbeheerder heeft een aansluitplicht voor projecten die de opgewekte duurzame energie terug leveren aan het netwerk. Deze teruglevering is voor enkele categorieën al verbonden aan meer voorwaarden (bijvoorbeeld de toevoeging van een beschikking voor ruimtelijke medewerking voor realisatie bij een SDE-aanvraag). Niet elke categorie moet voldoen aan dezelfde randvoorwaarden. Zon-op-dak is bijvoorbeeld meestal vergunningsvrij. Dit vormt een risico voor het behalen van het bod wanneer projecten aangesloten moeten worden die bijvoorbeeld een zeer onrendabele netverzwaring vragen of die netruimte gebruiken van een project dat al gepland was maar een langere doorlooptijd heeft (bijvoorbeeld wind) en hiermee een deel van de beschikbare ruimte overneemt en zo een “tekort” laat ontstaan. De netbeheerder of gemeente heeft op dit moment geen mogelijkheid om hierop te sturen.

Het is naast de informatie-uitwisseling dan ook van belang om de mogelijkheid van betere sturing (en wellicht reservering) te onderzoeken, zodat de uitvoering van het bod hierdoor geen belemmeringen ondervindt. De rol van de aansluitplicht is hierbij een onderdeel.

Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur

Voor het bod moeten naast de (ruimtelijke) mogelijkheden voor de projecten ook de ruimtelijke impact en de mogelijkheden voor benodigde infrastructuur worden meegenomen. Nieuwe HSMS-stations, nieuwe infrastructuur van en naar andere (tussenverdeel)stations of nieuwe hoogspanningsinfra zijn hier voorbeelden van. De impact en mogelijkheden hiervoor moeten nog nader in beeld gebracht worden. Hiervoor is het ook van belang dat de overheden de mogelijkheden binnen de eigen grenzen steeds zo exact als mogelijk delen met de netwerkbedrijven waardoor het risico op desinvesteringen zo gering mogelijk zal zijn.

Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk

De systeemveranderingen van vraag-gestuurd naar aanbod-gestuurd hebben op het energienetwerk als systeem en op de organisaties die dit moeten realiseren veel impact. De netwerk-impact-analyse die hiervoor door de netwerkbedrijven is uitgevoerd geeft hiervan een goed beeld. Uit deze analyse is ook naar voren gekomen dat er nog verdieping nodig is om op elke plek in de regio te kunnen zien wat er op welke plek op welk moment aan aansluitmogelijkheden zijn. Deze mogelijkheden hebben rechtstreeks gevolgen voor de tijd waarin het bod gerealiseerd moet worden. Hierin schuilt het risico dat er een beperkte tijd voor besluitvorming voor een bepaalde locatie ontstaat, waardoor de plannen voor die locatie uiteindelijk niet tijdig gerealiseerd kunnen worden. Voorbeeld: reken op 7 jaar tijd tussen investeringsbesluit en uiteindelijk realisatie van een HSMS-station: stel dat in 2021 op basis van de o.a. de RES West Overijssel bij de regionale netbeheerders en TenneT de benodigde investeringsbesluiten worden genomen, dan is de netcongestie problematiek in 2028 opgelost. Hierna moet dan nog de realisatie van een deel van het bod plaatsvinden.

Het is van belang snel meer inzicht te krijgen in de aansluitmogelijkheden die per jaar of enkele jaren gaan ontstaan, om de uitvoeringsstrategie voor de realisatie van de ambitie hierop aan te laten sluiten. Dit is van belang voor alle partijen in de driehoek initiatiefnemer-overheid-netbeheerder. Het samen werken aan het zo snel mogelijk toekomstbestendig maken van het (regionale) netwerk,

vraagt om andere en intensievere samenwerkingsvormen tussen de betrokken partijen (gemeenten, netbeheerders en provincie).

Financieel perspectief vanuit het Rijk

Door het afbouwen van de SDE-bijdrage worden windturbines en zonneparken groter en zijn daardoor ook moeilijker fysiek inpasbaar en roepen meer weerstand op. Momenteel wordt bij nieuwe turbines al gesproken over tiphoogten van 250 meter. Alleen als de SDE-bijdrage al bekend is kan met lagere hoogten worden volstaan als dit wenselijk is. Uiteraard speelt hierbij ook de opwekpotentie per windmolen een rol. Zonnepanelen krijgen per oppervlakte-eenheid steeds meer vermogen en leveren daardoor meer energie per hectare. Voor de realisatie van ons bod is het dus van belang zicht en zekerheid te hebben op de lange termijn ontwikkeling van de SDE. Deze bepaald immers ook de grootte van projecten en heeft zo ook invloed op de andere hoekpunten.

Het risico dat hieruit voortkomt is dus enerzijds zekerheid en dus haalbaarheid van de gestelde doelen. Anderzijds leidt de huidige aanpak tot schaalvergroting in projecten dat afbreuk kan doen aan het draagvlak voor die projecten en de energietransitie in algemene zin. Wij nemen kennis van de risico's die hieruit voortkomen en spreken af de reflectie op de SDE-ontwikkeling in de tweejaarlijkse cyclus voor actualisatie van de RES als onderwerp mee te nemen.

Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk

Op dit moment is er een eerste beeld ontstaan vanuit de RSW op de elektrificatie van de warmte voor West-Overijssel. Hieruit volgt dat circa 0,7 TWh aan extra vraag naar elektriciteit zal ontstaan. Het is de vraag hoe deze opgave de capaciteit van het netwerk op bovenlokaal en lokaal niveau beïnvloed en ook welke werkzaamheden hiervoor op lokaal niveau moeten worden uitgevoerd. Het is dan ook van belang om in het vervolg naar de RES 2.0 dit verband en deze ontwikkeling nader te analyseren en te bekijken welke impact en keuzes hiervoor op RES-niveau gemaakt moeten worden.

Samenvatting

Samengevat komen we op de volgende risico's en randvoorwaarden voor het West Overijsselse bod.

	Randvoorwaarde	Risico voor realisatie bod
1	Goede uitwisseling informatie	Onvoldoende info voor besluitvorming en realisatie
2	Creëren handelingsperspectief	Initiatieven stagneren door ontbreken handelingsperspectief
3	Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte	Schaarse netwerkruimte niet optimaal benut; Onvoldoende mogelijkheid om te sturen
4	Ruimtelijke mogelijkheden projecten en benodigde infrastructuur kennen	Te hoge maatschappelijke kosten voor realisatie door desinvestering
5	Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk	Onvoldoende netwerkruimte kan leiden tot een niet tijdig te realiseren bod.
6	Financieel perspectief vanuit het Rijk onderkennen	Ongewenste sturing vanuit het Rijk op steeds grotere opwekschaal leidt tot weerstand
7	Nieuwe ontwikkelingen en impact op netwerk meenemen richting RES 2.0	Gevolgen nieuwe extra invloeden zijn in combi met bod moeilijk in te schatten

Figuur 2: Overzicht Risico's en Randvoorwaarden voor ons bod

Concepten en technische potentie

Hieronder treft u informatie aan met totalen van de berekende (technische) potentie van verschillende mogelijkheden voor invulling. Per onderdeel treft u een beschrijving aan van de betekenis van het concept en de potentie. Hiermee kunnen concepten tegen elkaar worden afgewogen of vergeleken. Zo kan inzicht worden verkregen in hoe de ambitie kan worden ingevuld.

Zonnepanelen, PV en PVT

Zonnepanelen worden nu veelal ingezet voor het opwekken van elektriciteit. Dit noemen we PV-panelen. Daarnaast zijn er ook PVT-panelen, waarbij de combinatie is gemaakt met elektriciteit en warmte (Thermisch). Deze panelen kunnen worden ingezet in de warmtetransitie. In de onderstaande concepten kijken we steeds naar PV-panelen, omdat we onze ambitie in het opwekken van elektriciteit hebben geformuleerd. In het kader van de RSW kunnen PVT-panelen een rol spelen.

Technische ontwikkeling zonnepanelen

De vermogens van de PV-panelen ontwikkelen snel. Panelen met 450Wp of meer zijn geen uitzondering. Dit betekent dat de panelen waar we tot op heden mee hebben gerekend (300Wp panelen), en dus het aantal MWh dat een hectare aan zonnestroom per jaar kan produceren aan het veranderen is. Het is daarom goed te beseffen dat de gebruikte getallen in de tabellen uitgaan van 300Wp panelen, maar dat er in de markt veel verschillende typen en vermogens mogelijk zijn en waar het de trend is naar meer vermogen per paneel. Hiervoor zijn in het overzicht pagina 16 ook de cijfers voor 450Wp panelen opgenomen.

Concepten

Zon-op-veld

Toelichting

Om een beeld te krijgen van de potentie van zonneparken op agrarische gronden is conceptueel de productieve landbouwgrond in beeld gebracht. Met de richtlijnen voor inrichting zoals die nu bekend zijn is gekeken naar de technische potentie van de inrichting van 4% van dit areaal in zonneparken. In verband met het concept Zon-op-erven is hierop het totaal areaal voor dit concept in mindering gebracht om dubbeltelling te voorkomen. Hieruit ontstaat het totaal technisch potentieel bij deze invulling.

Technisch:

Gerekend is met:

- 300WP panelen
- Gemiddelde opbrengst per ha: 0,818 MWh/ha

Zon-op-Multifunctioneel

Toelichting

En zijn verschillende arealen die naast de daken en gronden als kansrijk kunnen worden gezien. Om dit in de RES een plaats te geven hebben wij deze categorie onder de verzamelnaam multifunctioneel in beeld gebracht. Omwille van de haalbaarheid van dergelijke projecten hebben wij de volgende functies in beeld gebracht en geanalyseerd. Hierdoor geeft het een gemiddeld beeld van de haalbaarheid en waarde van deze arealen. Het gaat hierbij om parkeerplaatsen, zandwinplassen en vuilstorten. Hierbij zijn de volgende aannames gedaan:

- Parkeerplaatsen; > 0,5ha. 50% van het oppervlak te benutten.
- Zandwinplassen: 50% van de zandwinplassen, beleggingsgraad 30% --> netto totaal 75ha
- (Voormalige) Vuilstorten: Diverse stortlocaties zijn bekeken. Op basis hiervan is te constateren dat over het algemeen die locatie inmiddels met andere functies zijn ingevuld (bv bedrijventerrein of agrarische grond). Om dubbelstellingen met andere concepten te voorkomen en een realistisch beeld van de potentie te geven is ervoor gekozen om dit (relatief geringe) areaal niet separaat mee te nemen.

Technisch:

Gerekend is met:

- 300Wp panelen
- Gemiddelde opbrengst per ha: 0,818 MWh/ha

Zon op/nabij boerenerf

Toelichting

Het concept zon op of nabij erf is ontstaan uit het idee en de informatievragen die komen over de mogelijkheden om gronden nabij het erf in te vullen met “kleinschalige” zonneparken. Tevens geeft het een beeld van de mogelijkheden voor agrariërs om een deel van de gronden rondom de opstallen in te zetten als zonneveld om hiermee het eigen verbruik en aanvullend zonne-energie op te wekken. Hiermee ontstaat de mogelijkheid om meerdere maatschappelijke doelstellingen te faciliteren: neveninkomsten genereren voor eventueel het duurzaam in stand houden van het agrarisch bedrijf en een deel van de opgave voor duurzame energie invullen. Samenwerking met lokale coöperaties is hierin een mogelijkheid.

Om een beeld te krijgen bij een realistische omvang van de potentie voor dit concept in aangenomen dat een project in deze context een omvang nodig heeft van 2 hectare om het project haalbaar te maken. Dat maximaal 10% van de erven een dergelijk concept zouden willen en kunnen inzetten.

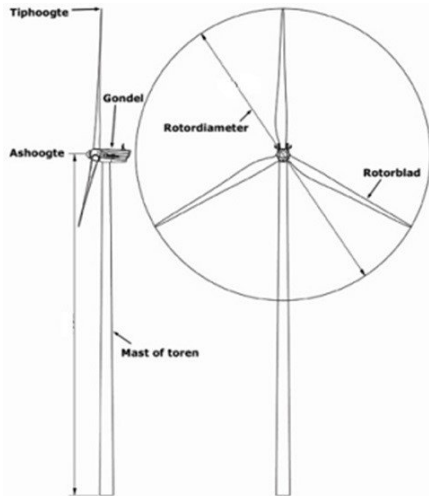
Technisch:

Gerekend is met:

- 300Wp panelen op een zonneveld van 2 hectare.
- Dat hier 6000 panelen kunnen worden geplaatst in een zuid opstelling
- Gemiddelde opbrengst per ha: 0,818 MWh/ha -> per erf 1620 MWh

Technische ontwikkeling windturbines

Ook bij windprojecten is een duidelijke schaalvergroting zichtbaar; Turbines worden steeds hoger en groter.

Figuur 3: kenmerken windmolen

De energie die hierdoor met 1 windmolen kan worden opgewekt neemt hierdoor exponentieel toe. Hoe hoger de wieken draaien, hoe harder het er waait, dus hoe meer energie kan worden gewonnen. Wanneer de wieken langer worden, en dus het rotoroppervlak groter wordt geldt hetzelfde principe. Globaal kan gesteld worden dat 2 keer langere wieken 4x meer stroom kunnen opwekken. Daar waar we in de concept-RES nog met een grote referentieturbine van 4MW hebben gerekend zien we dat 5MW of meer turbines (met tiphoogte van 240 meter of meer) in nieuwe projecten momenteel al als marktconform worden aangehouden. Niet alleen grootte speelt hierin een rol, maar ook de SDE++ subsidie die steeds verder wordt afgebouwd speelt een rol in de zoektocht naar technisch meer efficiënte oplossingen. Dit raakt ook het concept dorpsmolen.

Erfmolens

Toelichting

Het concept wind op erf brengt de potentie van kleine windmolens op boerenerven in beeld. Het gaat om de kleine windmolens die momenteel al veel in de noordelijke provincies staan. De tiphoogte van deze molens bedraagt circa 25 meter. Omdat deze molens veelal worden ingezet om het eigen verbruik duurzaam op te wekken, worden er veelal 2 molens per erf geplaatst. Tevens is er onder deze omstandigheden een sluitende businesscase te realiseren. De onderstaande tabel laat de technische potentie zien als alle agrarische erven worden voorzien van 2 erfmolens.

Technisch:

Gerekend is met:

- Een 15kW vermogen
- Tiphoogte ca. 25 m
- Opbrengst per molen 27 MWh

Figuur 4: voorbeeld Erfmolen

Dorpsmolen / Wind bij kleinere kernen

Toelichting

De dorpsmolen is een concept dat in ons land vaker voorkomt. Het is kleinere windmolens die aanhaakt bij het idee dat het hiermee eenvoudiger in een coöperatieve vorm kan worden gerealiseerd. Het concept dorpsmolen sluit aan bij het lokale duurzame imago van een gemeenschap en is waarschijnlijk hierdoor vaker toegepast. Om de potentie van dit concept in beeld te krijgen zijn alle kernen met een inwoneraantal van 500 tot 10.000 geselecteerd. De Tabel laat het resultaat zien van windmolens bij al deze kernen. De gekozen molen is een 1 MW turbine met een tiphoogte van circa 100 meter. De actualiteit laat wel zien dat het realiseren van een dergelijke molen door ontwikkeling van de SDE-subsidie een nauwelijks sluitende businesscase oplevert.

Technisch:

Gerekend is met:

- Een turbine met een vermogen van 1MW
- Tiphoogte ca. 100 m
- Opbrengst per molen 2000 MWh

Wind grootschalig

Toelichting

De toepassing van windparken, windlijnen en andere concepten waarin meerdere grotere windmolens zijn opgesteld zien we steeds vaker. Soms is dit de verandering van eerder geplaatste molens, waarbij de bestaande molens alweer worden vervangen door minder, maar grotere windmolens. Maar over het algemeen gaat het om nieuwe projecten, waarbij turbines in verschillende samenhangende concepten worden opgesteld naar de maat en schaal van dat moment.

Link naar de video van maart 2021 met de aanvoer van de wieken voor de nieuwe turbines voor het project Veur de Wind Nieuwleusen (<https://youtu.be/BmqdiK1K9Tk>), of <https://www.veurdewind.nl/>

Figuur 5: Voorbeeld dorpsmolen (ca 100m)

Figuur 6: coöperatieve grootschalige windmolen Nieuwleusen

Zon-op-daken en dubbelbestemmingen

Zon-op-daken wordt over het algemeen gezien als een kansrijke en laagdrempelige vorm van duurzame opwek. Veel daken zijn nog niet voorzien van panelen. Technisch zijn er dus kansen. Daarnaast is het ook goed om, in het licht van de knoppen voor Maatschappelijke kostenefficiëntie zoals hiervoor beschreven, te kijken naar de indirecte gevolgen, zoals maatschappelijke netwerkcosten. Hiermee kan een weloverwogen keuze in het afwegingskwadrant worden gemaakt.

We zien dat zon-op-daken veelal autonoom tot ontwikkeling komt. Dit bleek onder andere in de koersgesprekken, waarin netbeheerder en gemeente de ontwikkelingen van duurzame opwek voor de betreffende gemeente hebben bekeken. Tijdens deze gesprekken bleek o.a. de pijplijn voor zonnedaken groter te zijn dan aanvankelijk werd verwacht. Onder andere hierdoor hebben enkele gemeente het bod, dan wel de verdeling, aangepast.

Er zitten dus veel zon-op-dak projecten in de pijplijn. Om deze succesvol te realiseren en daarmee de lokale en regionale ambities te ondersteunen is een versnellingsteam zon-op-daken actief. In de bijlage “Aanjagen Zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen” is deze aanpak met de achterliggende argumenten nader beschreven. Op deze wijze werken we samen aan meer zon-op-dak in Overijssel.

Naast zon-op-dak wordt ook steeds vaker gekeken naar bijvoorbeeld zon-op-parkeren. Eveneens een logische gedachte, temeer er steeds meer elektrische auto's zijn. Hierdoor is de koppeling van laden, maar ook (tijdelijke) opslag (in de accu van de auto's) een kans. Er zijn echter ook andere functies van deze plaatsen (bijvoorbeeld evenemententerrein) die deze nieuwe functie kunnen belemmeren.

Op een gelijkende wijze als bij zonnedaken wordt ook hiervoor kennis gedeeld en wordt gewerkt aan het operationaliseren van dit concept. Ook hierover treft u aanvullende informatie in de bijlage aan.

Wat heb ik nodig om 1 miljard kWh (= 1TWh) op te wekken?

Om een beeld te geven van de bijdrage aan duurzame opwek van verschillende technieken is het onderstaande overzicht toegevoegd.

Energiehoeveelheden

1TWh = 1000 GWh = 1.000.000 MWh = 1.000.000.000 kWh

1 TWh =

1250 HA zonnepanelen

1 ha

=3000 panelen
(300Wp/st)
= 818 MWh/jr

835 HA zonnepanelen

1 ha

=3000 panelen
(450Wp/st)
= 1227 MWh/jr

OF

37.000 Erfmolens

(=15Kw, tiphoogte 25m, 27 MWh/st)

OF

500 Dorpsmolens

(=1Mw, tiphoogte 100m, 2000 MWh/st)

OF

77 4MW-turbines in Windbaken/cluster
(=4Mw, tiphoogte 210m, 13.000 MWh/st)

OF

50 5MW-turbines in Windbaken/cluster
(=5Mw, tiphoogte 240m, 20.000 MWh/st)

Bijlage: Aanjagen zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen

In deze bijlage wordt uiteengezet hoe momenteel en in het vervolg naar de RES 2.0 de ontwikkeling van zon-op-daken wordt gefaciliteerd. Hoe dit georganiseerd is en welke aspecten in deze ontwikkeling van belang zijn. Dit met als doel de ontwikkeling van zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen, die over het algemeen veel maatschappelijk draagvlak genieten, optimaal tot ontwikkeling te laten komen.

Algemeen

De partners in de RES West-Overijssel staan voor een grote opgave en willen in de periode tot 2030 in totaal 1,8 TWh/jr aan duurzaam opgewekte elektriciteit realiseren. Het bod van 1,8 TWh is opgedeeld in windenergie, zon-op-veld en zon-op-daken.

De verwachting is dat voor het opwekken van grootschalige wind en zonneparken op (landbouw)grond andere partijen zoals ontwikkelaars en/of energie coöperaties het voortouw zullen nemen voor deze ontwikkelingen. Met het bekend zijn of worden van de zoeklocaties is hier met name van belang dat:

- Er een goed en zorgvuldig participatieproces met de omgeving wordt uitgevoerd
- Lokaal eigendom wordt geborgd conform de afspraken van de RES of gemeente
- De landschappelijke kwaliteit op een goede manier wordt gecompenseerd.

(Goede) ervaringen die op de drie bovenstaande aspecten worden opgedaan worden gedeeld. Het delen van deze kennis en praktijkervaring vindt onder andere plaats in de werkplaatsen van NEO 2.0. Onder de paragraaf aanpak werkplaatsen wordt hier verder op ingegaan.

Naast de opwekking van grootschalige duurzame wind en zonne-energie op (landbouw)grond is er een groeiend besef dat we - meer dan nu het geval is – ook stevig moeten inzetten op meervoudig ruimtegebruik door (grootschalige) duurzame opwek te stimuleren op plekken waar de bestaande functie/het bestaande gebruik zich prima laat verenigen. Denk aan inzet van zonnedaken, solar carports bij grote parkeerterreinen bij bedrijven, winkelcentra en sportcomplexen, drijvende parken op zandwinlocaties etc. Samenwerking om synergievoordelen te behalen is dan wel nodig om deze gewenste ontwikkelingen te kunnen versnellen.

Op verschillende aspecten zal hierna verder worden ingegaan.

RES en NEO 2.0

NEO wil meer bijdragen aan de uitvoeringsfase van projecten. De RES is hiervoor een belangrijke bron. De samenwerking tussen gemeenten, de provincie, waterschappen en de netbeheerders is hiervoor de basis. Het samenwerken met alle partners, het delen van kennis en ervaring én het begeleiden van het proces, moeten ervoor zorgen dat alle partijen hun aandeel in de transitie met resultaat kunnen uitvoeren.

Rondom verschillende onderwerpen in de transitie zullen werkplaatsen worden ingericht om projecten te ondersteunen, zoals Zonne-energie, Biogas/groengas

Aspecten rondom zonne-energie:

Ontwikkeling van zonnepanelen.

- Innovaties van zonne-energie
- Actuele businesscases
- Subsidies en fiscale voordelen zonne-energie
- Nieuwe vormen van meervoudig ruimtegebruik.
- Succesvolle aanpakken om zonne-energie aan te jagen

Bij de ontwikkeling van grootschalige duurzame energie op land komen onderwerpen zoals inpassing, eigendom en participatie aan de orde.

Zon-op-daken

Bij zon-op-daken zijn verschillende ervaringen opgedaan om zon-op-daken aan te jagen. Deze zijn hieronder kort beschreven.

Versnellingsteam 'Ieder dak een zonnedak'

Er is al ervaring opgedaan met het versnellen van zon-op-dak. Ieder dak een zonnedak; Verzilveren van SDE beschikkingen in Overijssel.

Het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) heeft de doelstelling om 20% hernieuwbare energie op te wekken in 2023. Zonne-energie maakt daar een belangrijk onderdeel van uit. De ambitie is om circa 1.000 hectare of 3 PJ aan zonne-energie te hebben. In Overijssel zijn ongeveer 1.500 SDE beschikkingen voor zonne-energie op daken afgegeven. NEO zet een versnellingsteam in, om bedrijven te ondersteunen om deze SDE beschikkingen te realiseren en zo de doelstelling van 3PJ te realiseren.

Ondanks dat de bedrijven al een SDE beschikking hebben, kunnen ze verschillende bekende obstakels tegenkomen voor en tijdens de realisatie, zoals

- Onbekendheid met de materie
- Afhankelijkheid advies
- Onderhoud en/of constructie van het dak
- Financiering van de zonne-energie installatie.
- Netwerkaansluiting voor de installatie
- Gebrek aan beschikbare tijd

Het versnellingsteam wordt ingezet om bedrijven te ondersteunen in het omzetten van een SDE beschikking naar een gerealiseerd zonnedak.

Het versnellingsteam beschikt over de volgende expertise:

De eerste ervaringen met de inzet van dit team zijn positief. De onafhankelijke rol die ze innemen wordt door ondernemers gewaardeerd.

Meer informatie is te vinden op; www.iederdakeenzonnedak.nl

Aanjagen zon-op-dak

Naast het verzilveren van SDE subsidies richt het versnellingsteam zich ook op het resterende potentieel aan daken van bedrijven in Overijssel. Veel daarvan zijn geschikt zijn voor zonne-energie. Door de inzet van gespecialiseerde kennis die ondernemers en dakeigenaren ondersteunt en tegelijkertijd de context (zoals netwerkrimte) kent, kunnen ook aanvullende daken in de toekomst worden voorzien van zonnepanelen.

Zonlig parkeren

Op dit moment zien we in Nederland nog relatief weinig solar parkings. Het concept is vrij nieuw en relatief duur. Dit kan in de nabije toekomst veranderen. Het zonlig parkeren kan onderdeel zijn van de instrumentenkoffer van het versnellingsteam zon-op-dak, omdat zonlig parkeren bij bedrijven mogelijk in elkaars verlengde ligt.

Meer informatie hierover is hier (<https://www.nieuweenergieoverijssel.nl/Kennisplein-item/solar-parking-heeft-potentie/>) te vinden.

Zon en overig meervoudig ruimtegebruik

Vormen van meervoudig ruimtegebruik zijn naast daken en carports bijvoorbeeld:

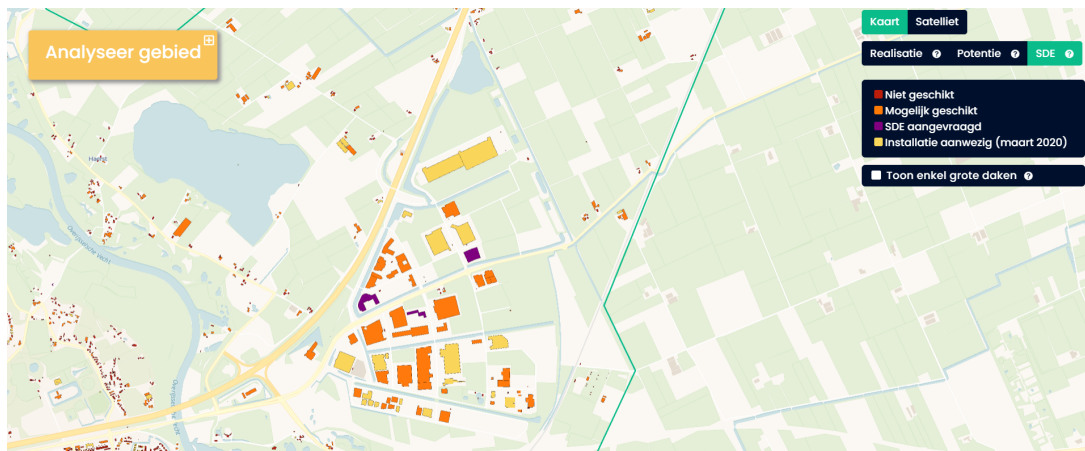
- Zonne-energie en water, drijvende zonneparken;
- Zonne-energie en infrastructuur.

Meervoudig ruimtegebruik en zonne-energie vragen over het algemeen meer investeringen om te kunnen worden gerealiseerd. Niet alleen qua geld. Het opbouwen van kennis en het mogelijk

samenwerken om daadwerkelijk projecten te realiseren is onderdeel van de werkplaats zonne-energie.

Zonnedakje; grip op ontwikkeling van zon-op-daken

Het monitoren van de ontwikkeling van zon-op-daken is belangrijk. Het geeft inzicht in de mogelijkheden om hiermee een plan te kunnen maken. Voor de RES is er een monitor ontwikkeld. Voor Zon-op-veld en Wind is deze, door de rol van de gemeente in de vergunningprocedure, goed te volgen. Voor zon-op-daken is dat anders, hier is niet altijd een SDE-beschikking voor gevraagd en is over het algemeen geen vergunning noodzakelijk. Voor zon-op-daken is de tool zonnedakje ontwikkeld. In deze monitor voor zon-op-daken is weergegeven welke daken zijn voorzien van zon en welke (nog) niet.

Screenshot zonedakje.nl

Doordat we weten waar nog geen PV ligt, kan zon-op-dak ook beter worden aangejaagd. Het is inzichtelijk welke bedrijventerreinen relatief weinig zon-op-dak hebben gerealiseerd, waardoor een betere aanpak voor de realisatie kan worden opgezet.

Deze (gecombineerde) informatie kan bestaan uit:

- Oppervlakte van de daken
- Aantal gebouwen op een bedrijventerrein
- Energieverbruik
- Type aansluiting
- Capaciteit van het netwerk
- Aantal vervoerbewegingen
- Aantal laadpunten

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

BOUWSTEEN

**Aan de slag met lokaal
eigendom**

DATUM:12 mei 2021

VERSIE: 2.0 AUTEUR: Els Holsappel, projectleider Lokaal Eigendom

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

Leeswijzer	2
Inleiding	2
Juridische borging	2
Juridische afdwingbaarheid	3
Rol en verantwoordelijkheden	3
Kleinere initiatieven zon-op-land.....	3
Mogelijkheden van gemeenten	3
Lokale Energie-initiatieven	5
Randvoorwaarden gesteld door de LEI's	8
Afspraken over samenwerking energiecoöperaties	8
Afspraken over faciliterend beleid	9
Afspraken over uitwisselen van kennis en ervaring	9
Financiële onderbouwing	10
Randvoorwaarden	10
Bijlage I Rapport Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom	11
Bijlage II Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom	43

Leeswijzer

Deze bouwsteen geeft nadere informatie over lokaal eigendom en is een handleiding voor gemeenten om met lokaal eigendom aan de slag te gaan. De bouwsteen vormt een bijlage met verdiepende informatie bij Hoofdstuk 9 over lokaal eigendom in de RES 1.0 van de West-Overijssel: ‘Samen naar een opgewekt Overijssel’.

De bouwsteen bevat een plan van aanpak. Dat plan van aanpak geeft een palet aan mogelijkheden en maatregelen die het realiseren van de doelstelling voor lokaal eigendom, zoals we die in de RES 1.0 hebben opgenomen, kunnen ondersteunen. Het rapport ‘Keuzes en Scenario’s Lokaal Eigendom’ in bijlage I helpt gemeenten om keuzes te maken en rol en positie te bepalen als gemeente in het realiseren van lokaal eigendom. De ‘Menukaart beleidskaders Lokaal Eigendom’ in bijlage II is een inspiratiegids en hulpmiddel voor gemeenten om lokaal eigendom te borgen in gemeentelijk beleid.

Inleiding

In de RES 1.0 hebben we als West-Overijssel de volgende doelstelling opgenomen: minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon op land in 2030. Dit komt neer op minimaal 0,589 TWh, zijnde 50% van het aandeel zon-op-land en wind uit het totale bod van 1,8 TWh. Gemeenten kunnen lokaal streven naar een hoger percentage. Met lokaal eigendom bedoelen we dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Elke gemeente heeft uiterlijk bij de RES 2.0 lokaal eigendom geborgd in het lokale beleid. De RES-regio, het provinciale programma Nieuwe Energie Overijssel en Natuur en Milieu Overijssel (blijven) samenwerken aan de ondersteuning, versterking en professionalisering van de lokale energie-initiatieven in West-Overijssel, zodat zij de rol die zij op willen pakken in het realiseren van lokaal eigendom, ook op kunnen pakken.

Juridische borging

Gemeenten borgen lokaal eigendom in het lokale beleid.

In het rapport ‘Keuzes en Scenario’s Lokaal Eigendom’ (zie Bijlage I) hebben we inzichtelijk gemaakt dat de keuze van de rol die je als gemeente wilt innemen bij het realiseren van lokaal eigendom, bepalend is voor het te kiezen instrumentarium. We hebben drie scenario’s geïdentificeerd met elke hun eigen beleidskader:

- De kaderstellende gemeente (lokaal eigendom vastleggen in beleid en het daarna overlaten aan de markt);
- De stimulerende gemeente (uitnodigingsplanologie of maatschappelijke tender);

- De ontwikkelende gemeente (de gemeente zelf als de ontwikkelende partij).

In het rapport 'Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom' hebben we de scenario's verder uitgewerkt en geven we een aantal voorbeelden van beleidsinstrumentarium. In de 'Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom' (bijlage II) hebben we per scenario een aantal beleidskaders uit het land geselecteerd en beschreven die gemeenten kunnen gebruiken voor het borgen van lokaal eigendom in hun eigen lokale beleid.

Zowel de tekst over lokaal eigendom in de RES 1.0 als de twee bijlagen bij deze bouwsteen (rapport 'Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom' en 'Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom') liggen dit moment voor bij het expertteam van de NP RES voor een juridische toets.

Juridische afdwingbaarheid

In de discussie over de afdwingbaarheid van lokaal eigendom en andere vormen van (financiële) participatie wordt vaak gesteld dat een overheid juridisch niets kan afdwingen, maar alleen een inspanningsverplichting op kan leggen. In de praktijk ligt dit genuanceerder. Lokaal eigendom is een nieuw beleidsterrein. Er is nog weinig jurisprudentie. Toch zien we dat overal in het land projecten succesvol in lokaal eigendom gerealiseerd worden, ook in samenwerking met commerciële ontwikkelaars.

In de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom (zie Bijlage II) gaan we wat dieper in op de juridische afdwingbaarheid van lokaal eigendom en de verschillen die er zijn in de drie scenario's op dit punt.

Rol en verantwoordelijkheden

In de RES 1.0 hebben we vastgelegd welke rol en verantwoordelijkheden de gemeenten, de provincie en het waterschap hebben bij het realiseren van de doelstelling voor lokaal eigendom.

In aanvulling op die afgesproken verantwoordelijkheden hebben gemeenten de volgende aanvullende mogelijkheden om het realiseren van lokaal eigendom te stimuleren:

- Garantstelling voor leningen die lokale initiatieven in de ontwikkelfase aangaan bij bijvoorbeeld banken.
- Uniformeren van vergunningprocedures, legestarieven en OZB-heffingen.
- Het instellen van een strippenkaart waarmee initiatieven ruimtelijke analyses kunnen afnemen, bijvoorbeeld bij het Oversticht.
- Een functionaris aanstellen voor de regio West-Overijssel die lokale energie-initiatieven aanjaagt.

Kleinere initiatieven zon-op-land

Daarnaast hebben we specifiek gekeken naar hoe gemeenten lokale initiatieven kunnen ondersteunen bij kleinere projecten voor zon-op-land.

Lokale energie-initiatieven ervaren op dit moment knelpunten bij het realiseren van kleinere opwekinstallaties voor zonne-energie. De business case komt steeds meer onder druk te staan. Hiervoor is een aantal oorzaken. Zonnepanelen worden efficiënter en goedkoper in aanschaf, maar de inkomsten uit SDE++ subsidies dalen. Dit terwijl de vaste kosten per Wp voor kleine installaties gelijk blijven of juist stijgen, onder andere onder druk van eisen en wensen ten aanzien van inpassing. Dit werkt schaalvergroting in de hand en maakt kleinere projecten steeds minder haalbaar. In deze memo gaan we in op verschillende mogelijkheden die gemeenten hebben om deze energieprojecten extra te stimuleren.

Mogelijkheden van gemeenten

Leges

De leges voor een omgevingsvergunning worden vaak berekend op basis van een percentage van de totale bouwkosten. Gemeenten kunnen op basis van specifieke ambities op gebied van energie uitzonderingen maken voor opwekprojecten. Voor kleine parken bedragen de legeskosten ongeveer 2 tot 5 % van de investeringskosten, afhankelijk van de geldende legesverordening. Gemeenten kunnen kijken naar de mate

waarin onderstaande opties passen bij de ambitie om kleine parken extra te stimuleren. Daarbij kan een afweging zijn in hoeverre de optie kostendekkend is.

- Vrijstelling van leges. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om geen leges te heffen op omgevingsvergunningsaanvragen voor energie-opwekinstallaties. Gemeenten kunnen er ook voor kiezen om vrijstelling alleen te laten gelden voor projecten tot een bepaalde omvang (bijv. 3 ha of 3MWp). Deze maatregelen zijn voor een gemeente uiteraard niet kostendekkend.
- Leges worden alleen geheven over de kosten van de onderconstructie. Gemeenten kunnen kiezen om alleen leges te heffen over de kosten voor de onderconstructie en de kosten voor de zonnepanelen zelf niet mee te rekenen. De kosten voor de onderconstructie zijn ongeveer 10 tot 20 % van de totale investering.
- Leges worden gemaximeerd. Gemeenten kunnen kiezen om de leges te maximeren. Bijvoorbeeld op een bepaald bedrag of bepaald percentage van de totale bouwkosten. Deze maatregel kan uiteraard ook gecombineerd worden met een maximum omvang van een project.

Naast de ervaren druk op de business case in de exploitatie van kleine energieprojecten, vormen de kosten tijdens de ontwikkelfase voor lokale initiatieven een knelpunt. Tijdens de ontwikkelfase moeten veel kosten worden gemaakt die voor de baat uitgaan. Ook hierin kan de gemeente tegemoet komen.

- Uitgestelde betaling van leges. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om initiatiefnemers de mogelijkheid te bieden de betaling van (een deel van) de leges uit te stellen tot het moment dat een project gerealiseerd wordt (financial close).
- De gemeenteraad kan ervoor kiezen om kleine parken vrij te stellen van een bestemmingsplanprocedure via de gemeenteraad. Het college heeft dan bevoegdheid om de omgevingsvergunningsaanvraag goed te keuren via de lijst met collegebevoegdheden in de legesverordening. Dit levert tijdswinst en een kostenbesparing op voor de ontwikkelaar van het project.

OZB

De gemeentelijke OZB-afdracht vormt voor een initiatiefnemer een kostenpost in de exploitatie (grofweg 10 tot 20 % van de operationele kosten). Opwekinstallaties zijn onroerende zaken, omdat zij bestemd zijn om meerdere jaren op één plaats te blijven staan. Eigenaren en gebruikers van windturbines en zonneparken moeten dus onroerendezaakbelasting (ozb) betalen. Gemeenten hebben een aantal mogelijkheden om initiatiefnemers tegemoet te komen in de hoogte van de ozb.

- De Gemeentewet biedt gemeenten de mogelijkheid om een (deel van) de waarde van installaties voor de opwek van hernieuwbare energie vrij te stellen van ozb. De uitvoering is voor zon-op-landinstallaties uitvoerbaar en kost naar verwachting weinig uitvoeringscapaciteit. Zon-op-landinstallaties zijn immers onroerende zaken en worden om die reden gewaardeerd in het kader van de wet WOZ. Het doorvoeren van een OZB-vrijstelling voor kleinere zon-op-landinstallaties is dan relatief eenvoudig uit te voeren. Er zijn voorbeelden in Nederland van gemeenten die dat hebben toegepast.
- Een ander uitvoerbaar alternatief is een subsidie in de vorm van een teruggaafregeling (heffingskorting). Bij een teruggaafregeling blijft de aanslag in stand en kan teruggave worden verleend op basis van een aanvraag door de initiatiefnemer. Dit vergt wel capaciteitsinzet voor de beoordeling en beschikking van deze aanvragen.
- Op een zonnepark kan wel de cultuurgrondvrijstelling van toepassing zijn, als de grond (ook) bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd als landbouwgrond. Dus als bijvoorbeeld dezelfde grond tevens wordt gebruikt voor het weiden van vee, dan kan de cultuurgrondvrijstelling van toepassing zijn. De cultuurgrondvrijstelling betreft uitsluitend de waarde van de onbebouwde grond. De ondergrond van de bouwwerken (waar geen gewassen kunnen groeien) wordt wel in de waardebepaling betrokken.

Lening of garantstelling

Bij een wind- of zonnepark gaat het om forse investeringen. Initiatiefnemers hebben doorgaans niet voldoende geld op de plank liggen om een dergelijke investering volledig te financieren. Ze zullen dus één of meerdere leningen (vreemd vermogen) af moeten sluiten. Over de verstrekte lening(en) wordt rente betaald. De rente voor vreemd vermogen is in de afgelopen jaren gedaald. Het rentepercentage zal per project verschillen en is een belangrijke variabele die van invloed is op de hoogte van de kosten (en dus de winst) die initiatiefnemers maken met het project. Hoe hoger de rentekosten, hoe lager de winst. Verstrekkers van vreemd vermogen zien een groter risico voor lokale energie-initiatieven en rekenen daarom een hogere rente. Hierdoor ontstaat extra druk op de businesscase.

- Gemeenten kunnen ervoor kiezen geld te lenen aan lokale initiatieven tegen gunstige tarieven. Dit geld kunnen zij zelf eventueel lenen bij de BNG. Uitvoering en beheer van hiervan vragen de nodige expertise

en capaciteitsinzet. Daarom kan een gemeente kiezen om dit te beleggen in een duurzaamheidsfonds. Het treasury statuut van de gemeente moet hiervoor ruimte bieden. Energiefonds Overijssel biedt lokale initiatieven een marktconforme lening aan met een rente. De marktconforme rente ligt hoger dan de rente die een gemeente betaald voor een lening bij de BNG.

- Gemeenten kunnen een garantstelling afgeven voor lokale energie-initiatieven. Daarmee kunnen lokale initiatieven tegen gunstiger tarieven lenen bij verstrekkers van vreemd vermogen. Ook hiervoor geldt dat uitvoering en beheer capaciteitsinzet en expertise vragen. Afgeven van een garantie heeft invloed op het weerstandvermogen van de gemeente. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om dit instrument kostendekkend in te zetten door kosten door te berekenen aan het lokale initiatief. Vraag is of het dan gunstig is voor het lokale initiatief.

Om lokale initiatieven tegemoet te komen in ontwikkelkosten kunnen gemeenten zich ook inzetten:

- Gemeenten kunnen de projectontwikkeling door lokale initiatieven ondersteunen, bijvoorbeeld door voorbereidingskosten (deels) te financieren. Dit is een risicovol instrument dat niet kostendekkend kan worden ingezet. LEI-F biedt lokale initiatieven ontwikkel financiering voor de ontwikkeling van projecten. Als een gemeente dit wil inzetten is het verstandig om te kijken naar bestaande instrumenten, zoals LEI-F. LEI-F is specifiek ingericht om in de risicovolle fase energie-initiatieven financieel bij te staan. Door te combineren worden risico's gespreid.

Subsidies

Zoals eerder aangegeven vormen de ontwikkelkosten een knelpunt voor initiatiefnemers. In de ontwikkelfase gaat de kost voor de baat uit. De gemeente kan tegemoetkomen met subsidies om de kosten in de opstartfase van een lokaal energie-initiatief deels op te vangen. De provincie Overijssel heeft een voucher van 5.000 euro per initiatief beschikbaar voor deze fase.

Expertise

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om lokale energie-initiatieven 'in kind' ondersteuning te bieden met expertise bij de ontwikkeling van projecten, bijv. op het gebied van ruimtelijke inpassing. Dit kan door in een vroegtijdig stadium in gesprek te gaan met initiatiefnemers over wensen en eisen, bijv. ten aanzien van landschappelijke inpassing, en hiervoor hulp en expertise aan te bieden.

Daarbij kan gedacht worden aan (sub)regionale mogelijkheden:

- Bijvoorbeeld kennis en expertise, inzet op gezamenlijke administratie voor lokale initiatieven, 'handjes', medewerker die de organisatie (deels) uit handen neemt: indien daar behoefte voor is vanuit lokale initiatieven (parallel met energieloket?)
- Naar het voorbeeld van de landelijke werkgroep: willen we verkennen of we regionaal een kwaliteitsbudget kunnen inrichten? Zijn hiervoor pilot-mogelijkheden vanuit NPRES?

Aansluitkosten

Gemeenten kunnen samen met de netbeheerder onderzoeken of de aansluitkosten voor kleinere energieprojecten kunnen worden beperkt. Bijvoorbeeld door het clusteren van een aantal kleinere projecten op één tussenstation. Hierdoor worden de bouwkosten voor het tussenstation, die worden doorberekend in de aansluitkosten, verdeeld over een aantal projecten. De gemeente kan de bouw van een tussenstation faciliteren door bijvoorbeeld grond hiervoor ter beschikking te stellen.

In de RES 1.0 is afgesproken dat op weg naar de RES 2.0 onderzocht wordt of er regionaal nadere afspraken gemaakt moeten worden om het realiseren van lokaal eigendom te stimuleren. Voor de energiecoöperaties in West-Overijssel is deze afspraak belangrijk, omdat deze regionale afspraken helpend zijn om hun rol in de realisatie van lokaal eigendom te kunnen oppakken.

Lokale Energie-initiatieven

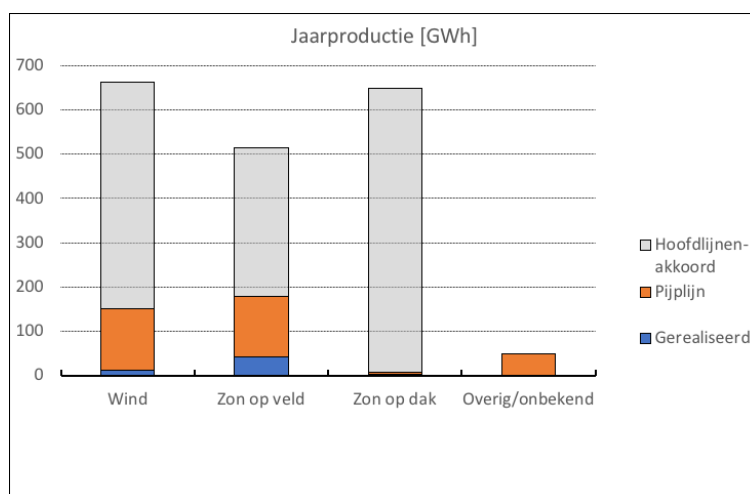
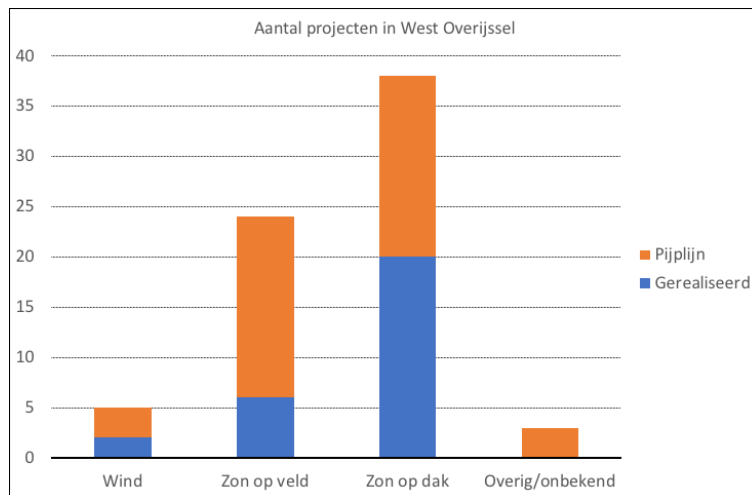
Het realiseren van lokaal eigendom vereist allereerst dat er lokale initiatieven zijn. Lokale gemeenschappen (wijken, buurten, dorpen, of groepen inwoners of bedrijven) moeten bereid zijn om de ontwikkeling van zon- of windprojecten zelf op te pakken. Die lokale initiatieven zijn er in West-Overijssel, maar niet overal en niet overal zijn het sterke en ervaren initiatieven als het om de opwek van zon en wind gaat. De huidige lokale energie-initiatieven kampen met capaciteitsproblemen en staan voor de opgave om een professionaliseringslag te maken. Met name de benodigde capaciteit voor professionele en ervaren projectleiders verdient aandacht.

Er zijn ongeveer veertig LEI's in de regio West-Overijssel, waaronder een groep van ca acht koplopers. Deze koplopers in West-Overijssel hebben aangegeven dat zij in de uitvoering van de RES willen bijdragen aan het streven naar lokaal eigendom. Daarbij ondersteunen zij waar mogelijk ook andere LEI's in de regio.

Op dit moment zijn in West Overijssel 28 projecten (mede) door energiecoöperaties gerealiseerd. 20 projecten bestaan uit 'gebouwgebonden' zon-PV (zon-op-dak), overwegend zogenaamde postcoderoosprojecten. De verdeling van de opwek laat een heel ander beeld zien. 55 GWh wordt opgewekt met de grootschalige projecten uit wind en zon; ruim 3 GWh komt voor rekening van zon-op-dak. In totaal hebben de energiecoöperaties hiervoor ruim € 5 miljoen bij hun leden aan kapitaal opgehaald.

In het voorjaar van 2021 is een inventarisatie onder alle energiecoöperaties in West Overijssel uitgevoerd. De coöperaties geven aan dat ze op dit moment werken aan ongeveer 40 nieuwe projecten, waarvan 3 grootschalige wind- en 18 zon-op-veld- projecten. Gezamenlijk zijn alle projecten, waar coöperaties nu bij betrokken zijn, goed voor de jaarlijkse opwek van 390 GWh. De coöperaties verwachten in deze projecten gemiddeld 75% aan Lokaal Eigendom te realiseren. Hiervoor zal circa € 20 miljoen aan risicodragend kapitaal door de leden van de coöperaties worden opgebracht.

Bron: Energiemonitor EnergieSamen 2020; inventarisatie onder energiecoöperaties, maart 2021.

Bericht vanuit de energiecoöperaties West-Overijssel:

Gedurende de afgelopen jaren zijn veel lokale initiatieven van de grond gekomen. Een deel ervan is gegroeid en heeft zich bekwaamd. Er zijn projecten gerealiseerd. Het was meestal een zeer pittige opgave voor

vrijwilligers met hart voor het klimaat, passie om revenuen lokaal te laten landen, maar niet direct met de ambitie om langdurig te maken te krijgen met de lastige regelgeving rond energieprojecten. Er is ervaring opgedaan met ruimtelijke ordening, techniek, met de businesscase, met financiering etc. en last but not least met de (lokale) overheid. Regelmatig melden zich alweer nieuwkomers met initiatieven, nog maar net begonnen aan hun avontuur. Ervaringen uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. De vraag rijst of al deze goedwillende mensen de 'drive' krijgen of houden om de schouders eronder te zetten. Wat is hiervoor nodig?

Lokale initiatieven in West Overijssel werken samen en delen kennis en ervaring binnen de bijeenkomsten die Natuur en Milieu Overijssel en of de RES-organisatie organiseert (Community Of Practice Wind, overleggen LEI's en webinars). Lokale initiatieven zijn verder vooral: lokaal geworteld en actief.

De aanname is dat het lokale initiatief bijdraagt aan draagvlak. Dat is vast en zeker zo. Lokale mensen zijn bekend, kweken meer begrip, kunnen weerstand uit de omgeving beter aanvoelen en krijgen gemakkelijker mensen mee. Zij dragen het meeste bij aan het creëren van de lokale lusten. Er lekt geen geld weg. De energie die de goedwillende medemens in het proces kan stoppen is echter wel begrensd. Als de weerstand die men ondervindt te groot wordt en het proces te lang duurt, haakt men af en is het heel moeilijk om nieuwe enthousiastelingen te vinden die het stokje overnemen. Daarmee wordt het riskant om de energietransitie te gronden op lokaal initiatief. De inzet van lokale initiatiefnemers is van algemeen belang voor het slagen van de energietransitie. De gehele gemeenschap heeft er dus belang bij. Het is belangrijk dat de overheid dat erkent en steunt met een uitgestoken hand. De overheid en een lokale initiatiefnemer hebben in de energietransitie ieders een eigen rol en verantwoordelijkheid. We doen het samen moet het devies zijn! De overheid en de initiatiefnemers samen vóór de kar en niet de initiatiefnemers ervoor en de overheid erachter.

Die remmende factor wordt nogal eens ervaren. Een gemeente die worstelt met de regelgeving, het gelijkheidsbeginsel, de financiën, de politieke verhoudingen, het draagvlak en angst om afgerekend te worden bij de eerstvolgende verkiezingsronde. Dit zijn allemaal punten waar een lokaal initiatief mee te maken kan krijgen en wat desastreus is voor het animo om zich in te (blijven) zetten.

De genoemde punten zijn cruciale belemmeringen die kunnen (moeten) worden weggenomen en waarmee initiatiefnemers geholpen zijn. De volgende voorstellen reiken wij aan:

1. Het is onlogisch om veel bouwleges te heffen op projecten die schone energie opwekken. Leges behoren kostendekkend te zijn en geen verdienmodel. Een voorbeeld: Zon op dak is vergunningsvrij. Bij zon op land wordt alle bouwkosten inclusief de panelen tot de bouwkosten gerekend. Dat leidt tot onbegrip. En ook, waarom moet de gemeente met de OZB heffing verdienen op de installaties voor zon en wind? Wat draagt de gemeente dan bij aan de energietransitie? Initiatiefnemers, in casu vrijwilligersorganisaties, zouden het toejuichen als een gemeente deze inkomsten terugsluist in de vorm van een subsidie voor lokale duurzame energieprojecten.
2. Het punt van de landschappelijke inpassing kan eveneens beperkend werken. Gemeente en provincie doen er verstandig aan om dit te matigen. Veel extra investeringen in huurlasten en aanlegkosten rondom een project drukken de haalbaarheid. Bij zon op land zou een 'extra' oppervlak van 10% of nog minder als er al landschapselementen aanwezig zijn, voldoende moeten zijn.
3. Leges pas heffen als het project doorgang vindt en gefinancierd is, zo neemt de gemeente ook een stukje risico.
4. Gemeenten zullen op voorhand alle initiatiefnemers gelijk moeten behandelen als het gaat om het ruimtelijk beleid. Toch staat het de gemeente vrij om de lokale initiatieven te steunen met subsidie. Dat vergemakkelijkt de taak van het lokale initiatief. De businesscase komt iets gemakkelijk rond en/of er kan meer gedaan worden voor de omgeving.
5. Gemeenten zouden voor (een deel van) de hypotheeklasten borg kunnen staan, waardoor de te betalen rente omlaag kan. Daarmee draagt de gemeente (dus de hele gemeenschap) mede een stukje het risico. Het risico is er immers wel en het is niet plezierig als dit geheel afgewenteld wordt op de lokale initiatiefnemers die immers in het algemeen belang opereren.
6. Het is rampzalig als, nadat langdurig inspanningen zijn gedaan, de gemeenteraad de plannen afkeurt vanwege bezwaren of (vermeend) gebrek aan draagvlak. Daarvan dient de politiek, gevoelig voor de omgeving, zich bewust te zijn. Daarom dienen, voordat het proces begint, goede afspraken gemaakt te worden met de initiatiefnemers om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Je zou kunnen denken aan een samenwerkingsovereenkomst waarbij de overheid en het lokaal initiatief zich committeren aan het te

voeren proces. Initiatiefnemers moeten zich gesteund weten door de politiek en de goedkeuring van de politiek moet niet voortdurend als het zwaard van Damocles boven het proces hangen. Het is aan de gemeente(n) om antwoord te geven op genoemde punten. Als het antwoorden bevredigend zijn, ontstaat er animo bij initiatiefnemers om aan de slag te gaan en zich gesteund te voelen.

Randvoorwaarden gesteld door de LEI's

In het bericht vanuit de energiecoöperaties geven de LEI's zelf al een zestal punten aan die voor hen van belang zijn in de samenwerking met gemeenten die voor hen van belang zijn. Om hun rol en aandeel te kunnen nemen in het realiseren van de regionale doelstelling voor lokaal eigendom stellen de energiecoöperaties van West-Overijssel de volgende randvoorwaarden:

- Hanteren van duidelijke beleidskaders met inpassingseisen die ruimte laat in de businesscase om lokaal profijt te realiseren voor inwoners.
- Hanteren van een duidelijke rolverdeling tussen verantwoordelijkheden van overheid en LEI's:
 - o De overheid stelt vooraf de kaders, communiceert met inwoners over beleid zon/wind en ruimtelijke consequenties en voert daarover de dialoog. De overheid heeft deze verantwoordelijkheid vanwege de democratische inbedding van de gemeenteraden en PS. Een initiatiefnemer kan dit nooit doen.
 - o LEI's kunnen binnen dat beleid een wind- of zonproject (mede)te realiseren samen met de lokale bevolking/bedrijven en zo het lokaal eigendom vormgeven, inclusief de dialoog met en de participatie van omwonenden binnen dat project.
- Garantstelling aan LEI's voor leningen die in de ontwikkelfase door hen wordt afgesloten bij bijvoorbeeld banken. Zo hebben inwoners/particulieren in de gemeente die financieel participeren in een zon/windpark een waarborg op hun inleg.
- De gemeente en het LEI leggen in een (anterieure)overeenkomst vooraf afspraken vast over onder andere de samenwerking en bijbehorende rol/taakverdeling, de planning, communicatie en kosten.
- De gemeenten binnen de RES West Overijssel hanteren een uniform traject en procedure voor de vergunningen die werkbaar is voor de LEI en een gezonde businesscase niet belemmert.
- Uniformering en maximering leges en OZB-aanslagen.
- Het realiseren van een onafhankelijke ondersteuningsfaciliteit binnen de RES West Overijssel met expertise/professionals en capaciteit om beschikbaar te stellen aan elk LEI en daarmee kennis en ervaring te delen met en tussen de LEI's en de LEI's (waar nodig) te professionaliseren en te verzelfstandigen.

Afspraken over samenwerking energiecoöperaties

De bestaande LEI's in West-Overijssel werken samen om hun rol in het realiseren van lokaal eigendom van zon- en windprojecten in West-Overijssel op te kunnen pakken. Ook ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen buurcoöperaties, soms over RES-grenzen heen (zoals tussen Deventer Energie Coöperatie en LochemEnergie bijvoorbeeld).

Er is een kopgroep van ongeveer acht energiecoöperaties waarmee wordt overlegd over de RES West-Overijssel. Vertegenwoordigers van vier van deze acht coöperaties vormen de werkgroep LEI's. Deze werkgroep werkt actief mee in bijvoorbeeld de werkgroep Lokaal Eigendom, draagt bij aan regionale bijeenkomsten en een van deze vier werkgroepleden is lid van de adviesgroep.

De ongeveer 40 LEI's in West-Overijssel worden periodiek uitgenodigd om bij te praten over de RES West-Overijssel. Door corona hebben die bijeenkomsten het laatste jaar niet plaatsgevonden. In april 2021 zijn de LEI's tijdens een online bijeenkomst bijgepraat over de RES. De [webinar Samenwerking Energiecoöperaties](#) RES West-Overijssel vormde de aftrap voor een bijeenkomst later in 2021, waarbij de energiecoöperaties zich buigen over de vraag hoe zij willen samenwerken en hoe zij gezamenlijk bij kunnen dragen bij de realisatie van lokaal eigendom in de RES-regio West-Overijssel.

Er is veel beweging in West-Overijssel, er zijn een paar sterke LEI's en mede door hun inspanningen groeit de samenwerking, maar over de hele linie is er nog wel een slag te maken. Het realiseren van lokaal eigendom in West-Overijssel vereist sterke en professionele energie-initiatieven die hun ervaring kunnen inzetten om nieuwe initiatieven te ondersteunen. Op dit moment is die basis van sterke en professionele energie-initiatieven smal en ligt er nog geen sterke infrastructuur om goed samen te kunnen werken. De komende jaren zal hier inzet op moeten worden gepleegd door zowel de LEI's zelf, als door gemeenten en provincie (NEO/NMO).

Afspraken over faciliterend beleid

In de RES 1.0 is afgesproken dat elke gemeente in West-Overijssel lokaal eigendom borgt in het lokale duurzaamheidsbeleid en het ruimtelijkeordeningsbeleid. De 'Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom' (zie bijlage II), die juridische getoetst wordt, faciliteert dit borgingsproces.

Afspraak is dat deze borging in beleid zoveel als mogelijk in 2021 haar beslag krijgt, maar in ieder geval per 1 januari 2023 gereed is, zodat hierover gerapporteerd kan worden in de RES 2.0.

In het de RES 1.0 is ook afgesproken dat we in de RES-regio West-Overijssel streven naar een gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak bij de realisatie van grootschalige zon op veld en windprojecten. Dit betekent dat vanaf de start van de uitvoering naar een wind- of zonproject alle omwonenden in een zoekgebied of in een brede omtrek rondom een projectlocatie actief worden uitgenodigd om mee te praten en mee te doen en dat dit gebeurt ongeacht gemeentelijke, RES- of landsgrenzen. Voorafgaand aan de start van participatietrajecten maken buurgemeenten afspraken over het betrekken van inwoners bij energieprojecten in de grensgebieden van hun gemeente. Ook dit streven wordt geborgd in het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid. De gebiedsgerichte aanpak geeft ruimte om afspraken te maken over het (deels) in lokaal eigendom ontwikkelen van het zon- of windproject en over het socialiseren van de grondvergoedingen.

De beleidsvoorstellen voor het scenario de stimulerende gemeente uit de 'Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom' (uitnodigingsplanologie/ maatschappelijke tender) ondersteunt deze gebiedsgerichte aanpak bij grootschalige opwek zon en/of wind.

Wanneer energiecoöperaties in bovenlokale zoekgebieden met elkaar samenwerken om zon- en windprojecten gezamenlijk te realiseren, dan zijn zij gebaat bij uniforme vergunningen (inclusief het vergunningstraject) en uniforme regelingen voor bijvoorbeeld leges en OZB-heffingen die de gemeenten hanteren in dat bovenlokale gebied. Vergunningen, leges en heffingen vallen onder de lokale autonomie en daarmee is het aan de gemeenten in dit bovenlokale gebied om daar afspraken over te maken als er knelpunten of problemen ontstaan op dit gebied. In de RES 1.0 is afgesproken dat richting RES 2.0 er gekeken wordt welke regionale afspraken er op dit terrein gemaakt kunnen worden om de samenwerking tussen energiecoöperaties te faciliteren.

Afspraken over uitwisselen van kennis en ervaring

De RES-regio en NEO zijn primair verantwoordelijk voor het (organiseren van) de uitwisseling van kennis en ervaring. Binnen de samenwerking tussen de RES West-Overijssel en NEO worden eventueel zogenaamde werkplaatsen ingericht. Dit zijn plekken waar kennis uitgewisseld kan worden, informatie en faciliteiten beschikbaar zijn en waar partijen samen kunnen werken op onderdelen van de energietransitie.

Voorstel is om een werkplaats participatie/lokaal eigendom op te richten, waarin de projectorganisatie van de RES-regio, NEO, NMO, de gemeenten, de provincie en de waterschappen en de LEI's / inwoners samenwerken

om kennis en ervaringen rondom lokaal eigendom uit te wisselen. NEO richt zich daarbij primair op marktpartijen en individuele LEI's en legt de focus op de uitvoering. De provincie/NMO en de RES-regio richten zich daarbij primair op de samenwerkende LEI's op bovenlokaal en regioniveau. De RES-regio en de gemeenten leggen de focus daarbij op faciliterend beleid en de stimulering en facilitering van lokaal eigendom. De projectorganisatie op regioniveau signaleert en adresseert knelpunten in de uitvoering en vertaalt dit in te maken regionale afspraken.

Binnen deze eventuele werkplaats is er ook ruimte om een onderdeel LEI's in te richten (in samenwerking met NMO) om expertise beschikbaar te stellen aan de LEI's en kennis en ervaring te delen met en tussen de LEI's en de LEI's (waar nodig) te professionaliseren en te verzelfstandigen.

Financiële onderbouwing

Om inzicht te krijgen in de benodigde private investeringen om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te kunnen realiseren, heeft de Participatiecoalitie voor elke RES-regio berekend wat er aan privaat kapitaal nodig is. Voor een project in 100 procent lokaal eigendom is gemiddeld tussen de 10 en 20% van de totale ontwikkelkosten nodig als eigen vermogen. De rest wordt gefinancierd door vreemd vermogen, meestal van banken. (Wanneer een project in 50% lokaal eigendom wordt gerealiseerd, is dus 5 – 10% van de totale ontwikkelkosten als eigen vermogen nodig.) Overigens geldt ook voor commerciële partijen dat zij dit percentage van de ontwikkelkosten als eigen vermogen nodig hebben om het restant van de ontwikkelkosten met vreemd vermogen te kunnen realiseren.

Volgens de berekeningen van de Participatiecoalitie is in West-Overijssel op een totaal geschatte investering van ongeveer een half miljard euro een totaal eigen vermogen nodig van ca. 80 miljoen euro. Van dat totale benodigde eigen vermogen zit ca. 25 miljoen in de eerste investeringsfase (fase voor financial close) en is daarmee extra risicodragend.

De cijfers rondom het benodigd eigen vermogen zijn bedoeld om inzicht te geven in wat er nodig is aan particulier vermogen om projecten in lokaal eigen vermogen te kunnen realiseren. Het bijeenbrengen van dit particulier vermogen verloopt tot nu toe overal in het land vrijwel probleemloos en vormt daarmee op dit moment geen groot risico voor het uitvoeren van de regionale doelstelling. Dat biedt echter geen garanties voor de toekomst. We weten niet of er op een gegeven moment een soort plafond bereikt is, waarna de investeringsbereidheid afneemt. Wijzigingen in het rentebeleid die leidt tot hogere rentes op spaartegoeden kunnen ook effect hebben op de investeringsbereidheid.

Het realiseren van minimaal 50% lokaal eigendom vraagt capaciteit en middelen van overheden, bijvoorbeeld in de ondersteuning van lokale initiatieven, het delen van kennis en ervaring en het zoeken naar oplossingen van knelpunten die we onderweg tegenkomen. Het betekent vaak dat je aan de voorkant van projecten wat meer moet investeren, dan wanneer je het 'overlaat aan de markt'. Tegelijkertijd leert de ervaring dat de projecten die in lokaal eigendom zijn gerealiseerd aan de achterkant minder kosten opleveren voor overheden, bijvoorbeeld omdat er minder bezwaar-en beroepsprocedures gevoerd hoeven te worden. Het gezegde 'vertragen om te versnellen' geldt hier niet alleen in tijd, maar ook in kosten die overheden maken. Gemeenten ervaren op dit moment problemen op het gebied van zowel de benodigde middelen als de benodigde capaciteit. Dit punt is en wordt vanuit de projectorganisatie geadresseerd bij het NP RES. Het capaciteitsprobleem in geld en mankracht vormt een risico voor de uitvoering van de regionale doelstelling.

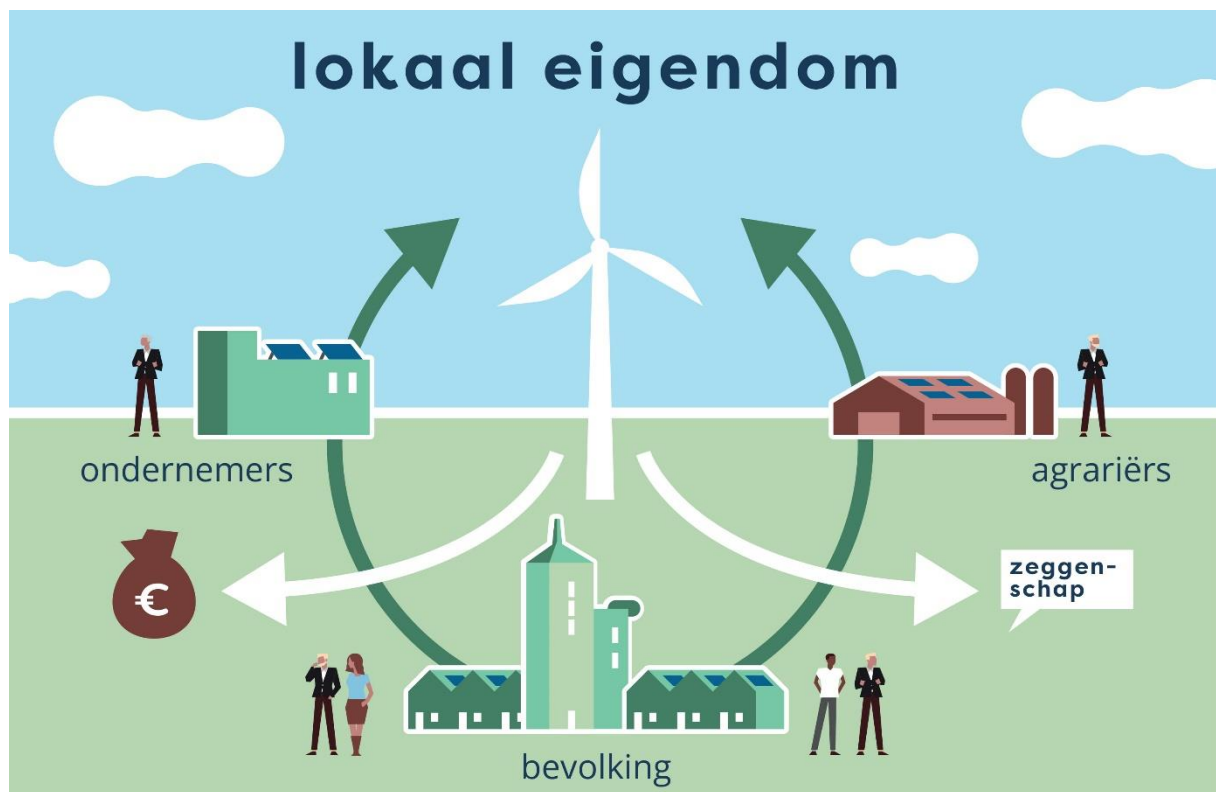
Randvoorwaarden

Een aantal randvoorwaarden liggen buiten de invloedssfeer van de RES-regio. Maar die randvoorwaarden zijn wel belangrijk om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te kunnen realiseren. Deze randvoorwaarden zijn opgenomen in de RES 1.0.

Bijlage I

Rapport Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom

Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom

10 december 2020

Werkgroep Lokaal Eigendom

RES West-Overijssel

Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom

Dit document gaat over lokaal eigendom. Het gaat over hoe je als overheid je ambitie bepaalt, hoe je beleid opstelt op het onderwerp lokaal eigendom en over welke rol je als overheid pakt om lokaal eigendom te realiseren. Dit beleidsveld is enorm in ontwikkeling. Het gaat dan ook om experimenteren en uitproberen. Sommige zaken kunnen aan de voorkant helder geregeld en georganiseerd worden. Andere zaken zullen werkende weg ontdekt moeten worden.

Wat is lokaal eigendom?

Lokaal eigendom betekent dat bewoners en/of bedrijven uit de lokale gemeenschap eigenaar of mede-eigenaar zijn van een zonneveld of windmolen. Dat eigendom is vaak een collectief eigendom, vaak in de vorm van een coöperatie of een andere passende rechtsvorm. Soms is het collectief van bewoners en/of bedrijven voor 100% eigenaar van het zonneveld of windmolen, soms voor een gedeelte, waarbij er wordt samengewerkt met een commerciële projectontwikkelaar.

In West-Overijssel hanteren wij de volgende definitie voor lokaal eigendom: een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven die gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten.

Dit kan een wijk, buurt of dorp zijn die zich verenigd om een zon- of windproject te realiseren, een collectief van lokaal gewortelde agrariërs of bedrijven of een lokale energiecoöperatie. Het gaat in West-Overijssel wel om een collectief: één lokale agrariër of één lokaal bedrijf dat een zon- of windproject zelfstandig realiseert zonder daar de omgeving van mee te laten profiteren in de opbrengsten beschouwen we niet als lokaal eigendom.

‘Lokaal geworteld’ is een gangbare definitie in de ruimtelijke ordening. Als definitie hanteren we de definitie van de provincie Overijssel: ‘bedrijven die hun oorsprong óf verzorgingsgebied hebben of vinden in de gemeente of kern waar ze gevestigd zijn of zich vestigen én toegevoegde waarde bieden aan de sociaaleconomische structuur/voorzieningen.’ Binnen deze kaders bepaalt iedere gemeente zelf wat als lokaal gezien wordt. Een gemeente(raad) kan ervoor kiezen dit af te wegen per project en initiatiefnemer of hier een aantal criteria aan verbinden in het (energie)beleid.

Zeggenschap over de opbrengsten

De opbrengsten van een project is dat wat overblijft na betaling van kosten, rente en aflossing. Overigens zitten in die laatste categorie ook al opbrengsten verwerkt voor hen die financieel participeren. De hoeveelheid zon of wind en de energieprijs is in belangrijke mate van invloed op het resultaat. De opbrengsten van een project in lokaal eigendom kunnen ingezet worden voor plaatselijke doelen, zoals een bijdrage in duurzaamheidsmaatregelen in woningen, het open houden van een school of een gemeenschapsgebouw of de aanleg van glasvezel in het buitengebied. De inwoners en bedrijven die lid zijn van de coöperatie bepalen hoe de opbrengsten besteed worden. Daarbij hoeft het niet uit te maken wie wel of niet zelf geïnvesteerd heeft in het project. Dit is afhankelijk van het gekozen model.

WAT IS LOKAAL EIGENDOM

- GAAT OVER AANPAK VAN ENERGIEPROJECTEN
- GAAT OVER ZEGGENSCHAP
- GAAT OVER VERDELING LUSTEN EN LASTEN
- GAAT OVER VERDELING OPBRENGSTEN
- GAAT OVER COLLECTIEF EIGENDOM: IEDEREEN KAN MEEDOEN

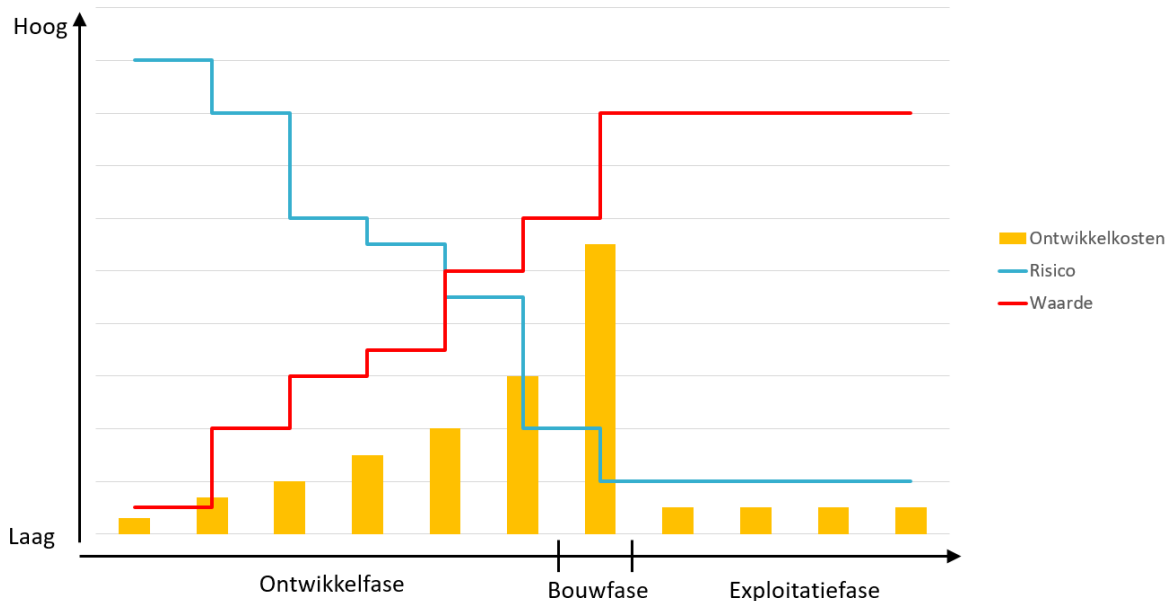
Lokaal eigendom is een middel om lokaal zeggenschap over een energieproject te realiseren (de energietransitie democratischer te maken)

Figuur 1: Wat is lokaal eigendom

Financiering

Het aandeel eigendom bepaalt ook het aandeel dat geïnvesteerd moet worden. Maar eigendom betekent niet dat alle kosten zelf opgebracht moeten worden. Als een energiecoöperatie een zonnepark of windmolen in 100% eigendom bouwt, dan betekent dat in de praktijk dat die energiecoöperatie 10 tot 20% van de totale kosten zelf met eigen vermogen in dat zonnepark of die windmolen moet stoppen. De rest wordt gefinancierd door externe financiers, vaak zijn dat banken. Dat eigen vermogen creëert de coöperatie door geld op te halen in de gemeenschap: de leden van die coöperatie en inwoners in de regio kunnen dan investeren in het project tegen een aantrekkelijke rente. Dit gebeurt vaak in de fase dat de omgevingsvergunning voor het zonnepark of de windmolen al door de gemeente is verleend. Daarmee is het risico dat de investeerders nemen niet heel groot. Als de energiecoöperatie voor 50% eigenaar is van het energieproject, dan heeft ze ook de helft aan eigen vermogen nodig (vaak 5 – 10% van de totale kosten). De eerste fase van het project, als er plannen worden gemaakt en de benodigde vergunningen worden aangevraagd, is de meest risicovolle fase. Het project kan dan immers nog op allerlei gronden niet doorgaan terwijl er wel al kosten worden gemaakt. In Overijssel kunnen energiecoöperaties in deze fase terecht bij de provincie om een bijdrage in deze kosten te krijgen. De provincie draagt dan het risico, dat betekent dat deze lenig wordt kwijtgescholden als het project niet door zou kunnen gaan.

Financiën lokaal eigendom

Figuur 2: Risiko en opbrengsten per ontwikkelfase (bron: Masterclass 50% lokaal eigendom participatiecoalitie.)

Waarom lokaal eigendom?

In het Klimaatakkoord hebben we in Nederland met elkaar afgesproken dat we gelijkwaardig willen samenwerken in de ontwikkeling, bouw en exploitatie van hernieuwbare energie. Door te streven naar 50% lokaal eigendom geven we lokale gemeenschappen zeggenschap over de energietransitie en houden we de opbrengsten lokaal. Bovendien zijn het lokale mensen die het zonnepark of de windmolen bouwen en zij zijn van nature betrokken bij die gemeenschap. Hun aanpak is erop gericht om de omgeving goed te betrekken bij het project en de lusten en de lasten zo eerlijk mogelijk te verdelen. Dat schept vertrouwen en is de basis voor goed overleg. Daardoor ontstaat er meer draagvlak voor de energietransitie.

Mogelijke varianten van lokaal eigendom

Om een beter beeld te schetsen van lokaal eigendom benoemen we hieronder een aantal varianten die in de praktijk toegepast worden en deze illustreren we met voorbeelden.

Honderd procent lokaal eigendom

Bij honderd procent lokaal eigendom ligt de zeggenschap voor honderd procent bij (een collectief van) inwoners, bedrijven of de gemeente. Dit collectief is vaak verenigd in een coöperatie. Het kan ook een collectief van coöperaties zijn, bijvoorbeeld bij grote projecten die gemeente overstijgend zijn.

Voorbeelden hiervan zijn de dorpsmolen Redum, windpark Bovenwind Staphorst, het windpark van IJsselwind bij Zutphen (4 coöperaties). Ook projecten waarbij de gemeente voor 100% eigenaar is, zoals het zonnepark van de gemeente Twenterand of het zonnepark Leemdijk vallen onder deze categorie.

VOORBEELD 100% LOKAAL EIGENDOM

IJSELWIND

- ONTWIKKELING VAN DRIE WINDMOLENS (WAARVAN 1 VOOR WATERSCHAP) IN ZUTPHEN
- SAMENWERKING VAN VIER COÖPERATIES
- PROCEDURE RAAD VAN STATE
- AANDELENKAPITAAL VAN 22.500 EURO PER COOPERATIE
- OPHALEN 100.000 EURO EIGEN VERMOGEN OP TOTALE INVESTERING VAN 10 MILJOEN (VOOR 2 MOLENS)

IJSELWIND

Figuur 3: Voorbeeld 100% eigendom (IJsselwind)

Gedeeld lokaal eigendom

Een andere veelvoorkomende variant betreft gedeeld lokaal eigendom. Hierbij ontwikkelen professionele ontwikkelaars in samenwerking met lokale partijen zoals energie-coöperaties energieprojecten. De eigendomsverhouding kan verschillen per project. Vaak wordt er gekozen voor 50 – 50 (in lijn met streven Klimaatakkoord) maar andere verhoudingen zijn ook gangbaar.

Voorbeelden van deze variant zijn het Windpark Deventer, [Zonnepark Eerbeek](#) en Windpark Krammer.

VOORBEELD 51% LOKAAL EIGENDOM

WINDPARK KRAMMER

- 34 TURBINES IN ZEELAND (KRAMMERSLUIZEN)
- ENERGIE COÖPERATIES ZEEUWIND EN DELTAWIND (5000 LEDEN) ZIJN IN ONTWIKKELFASE 100% EIGENAAR, IN EXPLOITATIEFASE VOOR 51%, ENERCON GMBH VOOR 49%
- LEDEN 2 COOPS INVESTEERDEN 7.5 MILJOEN ONTWIKKELKOSTEN (VOOR FINANCIAL CLOSE) OP TOTALE INVESTERING VAN 220 MILJOEN

Windpark Krammer

Figuur 4: Voorbeeld 51% lokaal eigendom (Windpark Krammer)

Lokaal eigendom in de exploitatiefase

Het is ook mogelijk om lokaal eigendom te realiseren in de exploitatiefase. Een commerciële partij ontwikkelt dan het zonnepark en draagt het daarna over aan een energiecoöperatie of wijk- of

buurtcomité. In deze variant hebben de inwoners evenwel geen zeggenschap (op grond van eigenaarschap) in de ontwikkelfase, de mate van hun invloed is in die fase dus afhankelijk van de ontwikkelende partij.

Voorbeelden van deze variant zijn de Bomhofsplas en de Sekdoornseplas in Zwolle.

VOORBEELD 100% LOKAAL EIGENDOM IN EXPLOITATIEFASE

ZONNEPARK BOMHOFSPLAS

- GROOTSTE DRIJVENDE ZONNEPARK IN EUROPA MET 72.000 PANELEN IN ZANDWINDPLAS IN ZWOLLE
- GROENLEVEN HEEFT ONTWIKKELD
- BLAUWVINGER ENERGIE NEEMT PARK OVER MET ENERGIEFONDS OVERIJSSSEL (AANDELENOVERDRACHT)

Figuur 5: Lokaal eigendom in de exploitatiefase (Bomhofsplas)

Lokaal eigendom in relatie tot andere vormen van (financiële) participatie

Naast zeggenschap en de revenuen in de gemeenschap houden is een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten belangrijk. Lokaal eigendom sluit andere vormen van financiële participatie niet uit. Ook bij projecten die in lokaal eigendom worden gerealiseerd zullen keuzes gemaakt moeten worden over grondvergoedingen, omwonendenregelingen, het instellen van een gebiedsfonds of inwoners de mogelijkheid bieden te investeren in het project.

Figuur 6: Participatievormen in de projectfase

Hoe werk ik als gemeente aan het realiseren van lokaal eigendom?

In de RES 1.0 van RES West-Overijssel is de volgende regionale doelstelling opgenomen: minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon op land in 2030. . Elke gemeente in de RES-regio West-Overijssel bepaalt zelf of de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom per project beoordeeld wordt of over het geheel van het door deze gemeente uitgebrachte bod.

In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 is gekeken wat er regionaal geregeld moet worden om deze doelstelling te kunnen realiseren en wat lokaal.

Het is zaak te bepalen wat het doel van lokaal eigendom voor iedere gemeente is, waar de overlap met andere gemeenten zit maar ook de verschillen. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar die projectlocaties die gemeente overstijgend zijn. Hoe ga je om met verschillende visies op lokaal eigendom binnen één project. Het is zeer wenselijk om te zorgen dat binnen projectgebieden dezelfde regels gehanteerd worden. Dit om rechtsongelijkheid tussen inwoners van het gebied te voorkomen. Hiermee wordt een gelijk speelveld gecreëerd. In de ontwikkelfase naar de RES 2.0 zal opnieuw naar een aantal maatregelen gekeken worden en onderzocht worden waar aanvullende regionale afspraken nodig zijn.

Onderstaand stappenplan moet gemeenten handvaten geven bij de ambitiebepaling en de beleidsmatige uitwerking van lokaal eigendom.

Stap 1: Bepalen doel en ambitie

Om te bepalen wat de gemeentelijke inzet wordt op het gebied van lokaal eigendom is het belangrijk eerst de eigen ambitie voor lokaal eigendom vast te stellen. Daarvoor zijn de vragen zoals geformuleerd in onderstaand schema van belang. Als gemeente is het belangrijk het lokale speelveld te verkennen en de kansen en mogelijkheden te bespreken met relevante lokale stakeholders, zoals duurzaamheidsverenigingen, wijk en dorpsraden, ondernemers en (wanneer deze er al zijn) de energiecoöperaties.

Vervolgens is het van belang de afweging te maken hoe lokaal eigendom in de gemeente ingezet gaat worden. Is lokaal eigendom een belangrijke voorwaarde en hoever gaat de gemeente om dit te realiseren?

Belangrijk daarbij is het gesprek te voeren over de doelstellingen die je als overheid wilt bereiken met lokaal eigendom. Gaan deze alleen over het organiseren van zeggenschap en regie of gaat het bijvoorbeeld ook over het genereren van inkomsten voor het gebied en/of de gemeente. Dat gesprek voer je intern maar bij voorkeur ook met relevante stakeholders als het lokaal bedrijfsleven, energie- initiatieven, betrokken inwoners en het maatschappelijk middenveld. Regionaal hebben we dit gesprek ook gevoerd en daaruit bleek dat de revenuen in de lokale gemeenschap houden en zeggenschap voor inwoners voor West-Overijssel belangrijke onderdelen van dat lokaal eigendom zijn die in energieprojecten goed geborgd moeten zijn.

Deze doelstellingen bepalen vervolgens de beleidsmatige inzet op lokaal eigendom. Het kan overigens prima zo zijn dat een beleidsuitgangspunt per project verschillend uitpakt. Ook bij een streven naar 100% lokaal eigendom is het soms belangrijk projecten met andere verhoudingen in

lokaal eigendom, maar bijvoorbeeld met groot draagvlak, te kunnen realiseren.

STAP 1 KEUZES MAKEN

- WIE IS AAN ZET?
 - LOKALE ENERGIE-COÖPERATIES /WIJKCOÖPERATIE/DORPEN-BUURTEN
 - DE MARKT?
 - DE GEMEENTE?
- WAT WIL JE (PRIMAIR) BEREIKEN MET LOKAAL EIGENDOM?
 - ZEGGENSCHAP VOOR DE LOKALE OMGEVING?
 - OPBRENGSTEN IN DE GEMEENSCHAP HOUDEN?
 - REGIE OP WIE WAT WAAR ONTWIKKELT?
- WAT IS JE AMBITIE?
 - MINIMAAL 50% LOKAAL EIGENDOM?
 - MINIMAAL 51% LOKAAL EIGENDOM?
 - STREVEN NAAR 100% LOKAAL EIGENDOM (MET EEN MINIMUM VAN 51%)?
- ROL VAN DE GEMEENTE

Figuur 7: Schematische weergave stap 1

Onderstaand schema geeft aan welke rollen de overheid kan spelen bij energieprojecten. De gekozen rol is uiteindelijk ook bepalend voor het beleid en de in te zetten instrumenten. Bij een passieve rol regel je lokaal eigendom alleen via je beleid. Bij een ontwikkelende rol ben je zelf ook één van de ontwikkelende partijen. In alle gevallen gaat het bij het realiseren van projecten om een samenwerking tussen overheid, inwoners en de markt. Elk met hun eigen rol en belang.

Fasesduurzaam energieproject en rolbepaling

Rol / Fase	Strategie	Ontwikkeling	Realisatie	Exploitatie
Passief	Overheid	Markt	Markt	Markt
Faciliteren	Overheid	Overheid	Markt	Markt
Activeren	Overheid	Overheid	Markt	Markt
Ontwikkelen	Overheid / markt			

De keuze welke rol een gemeente wil invullen om lokaal eigendom te realiseren is een belangrijk startpunt voor de invulling van de volgende stappen. Een antwoord op de vragen uit stap 1 geeft mede sturing aan de uitwerking van beleid en instrumentarium.

Stap 2: Verankering in beleid

Nadat doel en ambitie per gemeente is bepaald kan regionaal bepaald worden waar de overlap ligt en waar de verschillen. Op basis hiervan kan gekeken worden welk beleid eventueel regionaal (of in ieder geval lokaal uniform) opgesteld kan worden. Wat regelen we regionaal en wat lokaal? Zoals eerder gezegd hebben we regionaal in West-Overijssel een aantal zaken geregeld en kijken we richting RES 2.0 welke aanvullende afspraken op regionaal niveau nodig zijn.

De gemeente stelt duurzaamheidsbeleid vast met daarin voorwaarden voor planologische medewerking, ze stelt het bestemmingsplan vast en verleent de benodigde vergunningen. Tenslotte

zorgt gemeentelijk beleid voor maatwerk en aansluiting bij de lokale situatie.

Duurzaamheidsbeleid

De gemeenten en provincie kunnen de touwtjes in handen houden en sturen op goede processen via beleidsregels. Voor de gemeente geldt dat op basis van dit beleid gekeken wordt of alle partijen rondom de ontwikkeling van een hernieuwbaar energieproject zich aan de afspraken gehouden hebben, een open en transparant proces hebben doorlopen en zich hebben ingezet om met de omgeving tot afspraken te komen rondom participatie. Met andere woorden: krijgen de inwoners in voldoende mate toegang tot en zeggenschap over het ontwikkelingsproces en de exploitatie en opbrengsten van wind- en zonneparken?

De ambities en doelstellingen bepaald na het doorlopen van stap 1 moeten expliciet geborgd worden in het duurzaamheidsbeleid van de gemeente.

Ruimtelijke kaders (Omgevingsvisie en plan)

In de ruimtelijke kaders regelen gemeenten en provincie welke gebieden wel of niet geschikt zijn voor welk type van grootschalige opwekking. Hierin neemt men ruimtelijke overwegingen mee zoals bijvoorbeeld natuur en landschapswaarden, cultuurhistorische waarden, biodiversiteit, etc. Ook het belang van participatie en lokaal eigendom dient hier opgenomen te worden, maar met een duidelijke verwijzing naar het duurzaamheidsbeleid. Vanuit het ruimtelijk spoor alleen valt de mate van participatie of de toepassing van lokaal eigendom niet af te dwingen!

Uitwerking beleid en instrumentarium

Het is afhankelijk van de ambitie van een gemeente hoe ze vervolgens uitwerking wil gaan geven aan dit beleid. Hiervoor zijn verschillende instrumenten beschikbaar. In stap 3 zijn drie scenario's uitgewerkt om vorm te geven aan het beleid en bijbehorend instrumentarium. Daarbij zijn drie verschillende rollen gekozen. Die van de kaderstellende gemeente (scenario 1), een gemeente die het beleid op orde heeft maar de uitvoering volledig aan de markt laat. Die van de stimulerende gemeente (scenario 2), een gemeente die naast beleid ook stuurt op het soort initiatieven dat ontwikkeld wordt en randvoorwaarden bepaald per project (of gebied). Die van de ontwikkelende gemeente (scenario 3), een gemeente die zelf energieprojecten ontwikkeld.

Overigens kan ook een gemeente die voor scenario 2 of 3 kiest voor bepaalde gebieden of projecten voor een andere invulling kiezen. Bijvoorbeeld een gemeente die voor één grote locatie ervoor kiest om (mede) zelf te ontwikkelen, maar voor andere locaties dit aan de markt of lokale initiatieven laat.

Stap 3: Keuze uit drie scenario's

In stap 3 kiest de gemeente een scenario om vorm te geven aan lokaal eigendom, past het duurzaamheidsbeleid hier op aan en gaat instrumentarium ontwikkelen.

Scenario 1: de kaderstellende gemeente

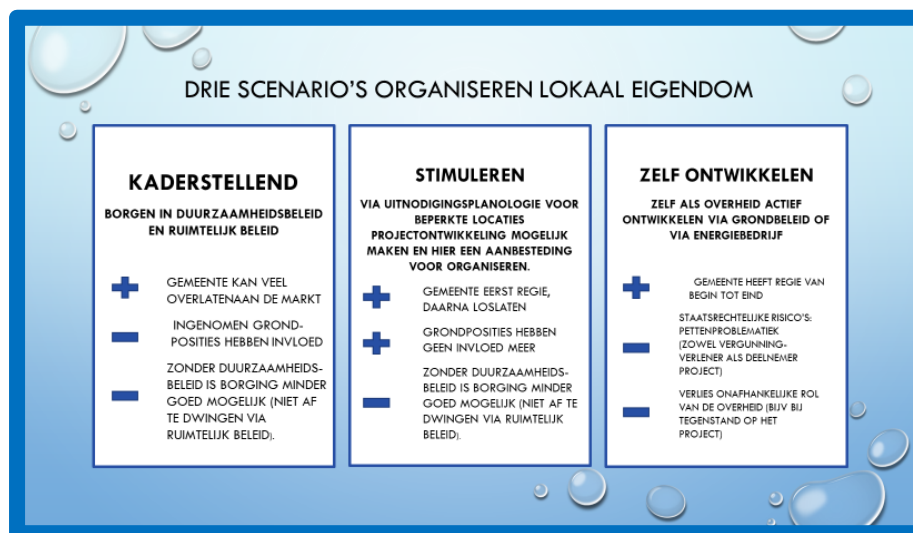
In het scenario "de kaderstellende gemeente" wordt expliciet de keuze gemaakt om lokaal eigendom te organiseren door het opstellen van helder beleid en ruimtelijke kaders. Per project wordt bekeken of deze voldoet aan het beleid en wordt er waar mogelijk gestuurd op de gewenste uitkomst. Hierbij richt de gemeente zich met name op het sturen op locaties en projecten via ruimtelijk beleid (aansluitend op duurzaamheidsbeleid). De juridische afdwingbaarheid van lokaal eigendom is in dit scenario beperkt.

Scenario 2: de stimulerende gemeente

In dit scenario voert de gemeente uitnodigingsplanologie waarbij maximaal gestuurd wordt op randvoorwaarden. Dit doet zij door bijvoorbeeld voor bepaalde locaties aanbestedingen uit te schrijven (ook wel maatschappelijke tender genoemd). Hierdoor houdt de gemeente aan de voorkant relatief veel regie en laat dit gedurende het proces richting uitvoering meer en meer los.

Scenario 3: de ontwikkelende gemeente

In dit scenario treedt de gemeente zelf op als (mede)ontwikkelaar van energieprojecten. Dit doet zij door onder andere een actief grondbeleid te voeren op locaties en zelf te investeren in projecten. De eigen gronden kunnen al in eigen bezit zijn of verworven worden (bv met inzet het voorkeursrecht gemeenten). Het voordeel is dat de gemeente maximale regie heeft over alle randvoorwaarden van het project en ook het maximale rendement kan behalen. Nadeel zijn de eventuele financiële risico's en het verlies van de onafhankelijke positie.

Figuur 8: De drie scenario's.

De aanpak is belangrijk

Bij alle drie de scenario's is het belangrijk een goede gebiedsaanpak te organiseren. Een goede aanpak bij projecten gericht op acceptatie is erg belangrijk voor het welslagen van het project, maar ook voor het draagvlak voor het gemeentelijke energiebeleid in brede zin.

In scenario 1 kan dit georganiseerd worden door ontwikkelende partijen middels leidraden een stappenplan mee te geven om mee te werken en waarlangs bovendien later de participatie kan worden beoordeeld. Bij scenario twee en drie zit je als gemeente meer aan het stuur om dit proces zelf vorm te geven.

Een goede gebiedsaanpak

Voor de procesparticipatie kan hier bijvoorbeeld gedacht worden aan het opzetten van een

OmgevingsAdviesRaad, waarin alle partijen rond een lokaal initiatief bij elkaar worden gebracht om te komen tot een optimaal project met maximale acceptatie (draagvlak) in de omgeving. De gemeente treedt hier op als een 'onafhankelijke' partij. Een goed voorbeeld hiervan is de gemeente Hardenberg die ervoor kiest zelf geen partij te zijn in deze raad.

Stap 4: Uitvoeringsstrategie

Het gekozen scenario bepaald voor een groot deel de uitvoeringsstrategie. Bij scenario 1 zit je als gemeente voornamelijk in de controlerende en monitorende rol. In de opvolgende scenario's wordt dit aangevuld met relevant instrumentarium ter ondersteuning of ontwikkeling van projecten.

Scenario 1: de kaderstellende gemeente

Monitoren uitvoering conform beleidskaders. Uitvoering is volledig aan de markt (commerciële projectontwikkelaars en/of energiecoöperaties).

Scenario 2: de stimulerende gemeente

Faciliteren rol lokale initiatieven

1. Stimuleren

Stimuleer dat er lokaal initiatieven (bijv. energiecoöperatie) ontstaan, die zich opwerpen voor het vertegenwoordigen van '50% lokaal eigendom' bij het ontwikkelen en realiseren van duurzame opwek.

2. Faciliteren

Ondersteun lokale initiatieven met 'woord en daad' en – zo nodig – financieel. Hieronder valt het op gang helpen van een lokaal initiatief met adviezen, opzetten van een administratie, communicatie naar de burgers etc.

Activeren rol lokale initiatieven

3. Garanderen

Projectontwikkeling kost geld. In het begin gaat het om relatief weinig kosten met een hoog risicoprofiel; allengs nemen de kosten toe, maar neemt het risico af.

Lokale initiatieven hebben moeite om de hiervoor benodigde middelen bij elkaar te brengen. De gemeente kan helpen door zich hiervoor garant te stellen. De gemeente kan zich bijvoorbeeld garant stellen voor de rente en aflossing van de aangetrokken lening, zowel bij de ontwikkeling als bij de investering. Waarbij het grootste risico zit in de ontwikkelingsfase. Bij goede exploitatie afspraken zit het overige risico in de hoeveelheid opgewekte stroom en de marktprijs van energie.

Het is belangrijk dat de gemeente zich op een vroeg moment uitspreekt over de gemeentelijke kosten t.b.v. het project, zoals aanvraag vergunning/leges, grondkosten (indien gemeentelijke grond), WOZ etc.

4. Financiereren

De provincie en/of gemeenten kunnen een lening verstrekken voor de ontwikkeling en realisatie van een project, mogelijk tegen aantrekkelijke voorwaarden. Hiervoor kan met het eigen Treasury beleid aanpassen.

Scenario 3: de ontwikkelende gemeente

Ontwikkelen eigen projecten

5. Investeren

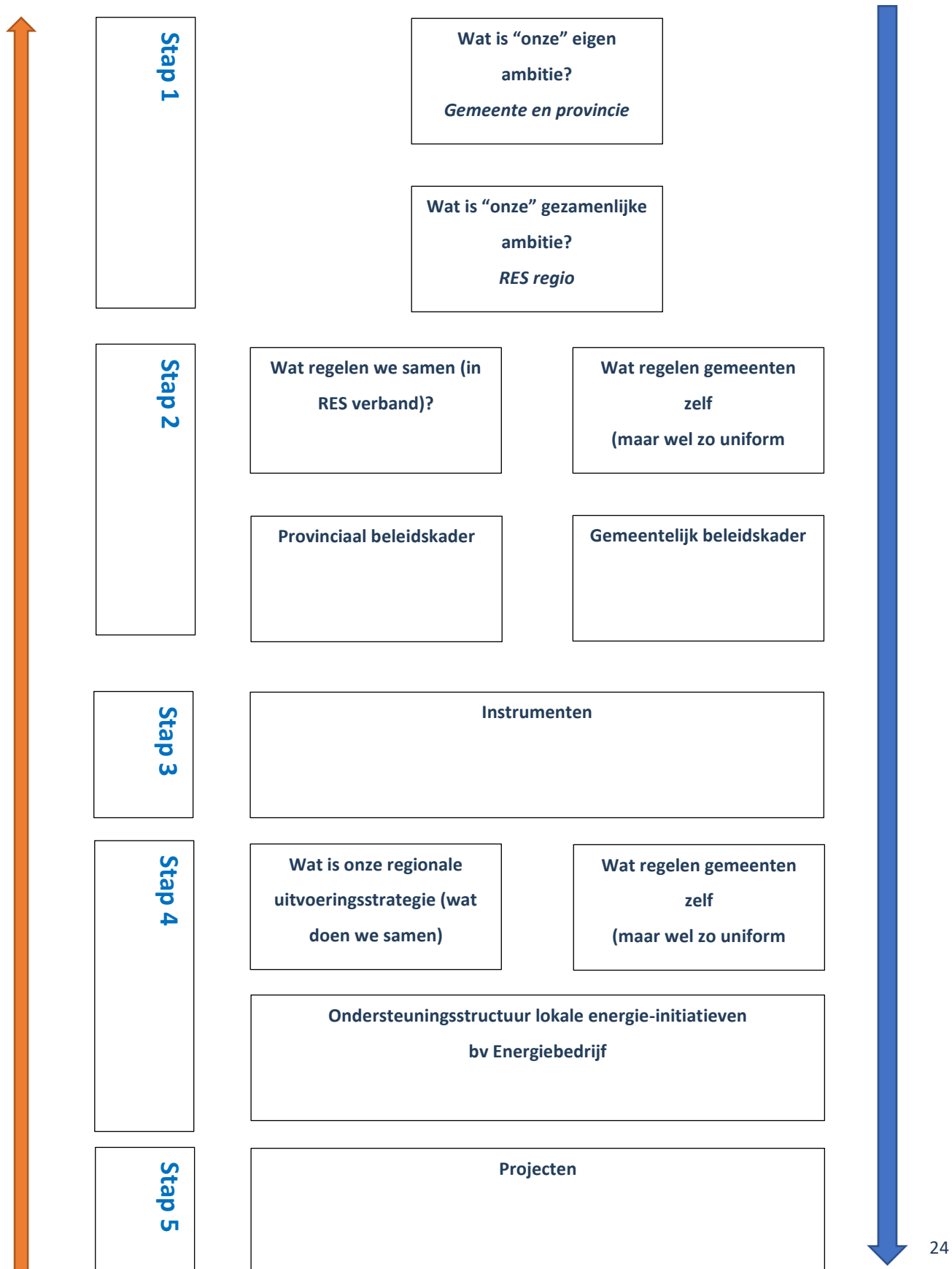
De gemeente kan zelf een aandeel nemen in het project bij de realisatie door de inbreng van Eigen Vermogen. Naar rato van het aandeel vloeien de revenuen 'automatisch' in de vorm van dividend terug naar de gehele gemeenschap.

6. Tot slot zou de gemeente ook de rol van 'energieleverancier' (energiebedrijf) op zich kunnen nemen. Deze positie valt buiten de scope van de Regionale Energiestrategie en wordt daarom niet verder uitgewerkt.

Stap 5: Realisatie projecten

In deze stap wordt het gekozen beleid en instrumentarium ingezet om tot projecten te komen. Daarbij is de betrokkenheid van de gemeenten bij het bereiken van lokaal eigendom afhankelijk van het gekozen scenario.

Bouwstenen

Colofon

December 2020 / mei 2021, Zwolle

Auteurs

Leander Broere

Els Holsappel

Werkgroep Lokaal Eigendom Thijs Mosterman (gemeente Dalfsen)

Jan Albert Westenbrink (gemeente Zwolle)

Judy Janson (gemeente Raalte)

Tim Lammers (Nieuwe Energie Overijssel)

Piet la Roi (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Hans van Vliet (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Guido Bakema (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Leander Broere (Natuur en Milieu Overijssel)

Els Holsappel (projectleider Lokaal Eigendom RES West-Overijssel)

Bijlagen bij document Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom

Bijlage 1: Inputdocument Lokaal Eigendom

Bijlage 2: Opbrengsten sessies werkgroep Lokaal Eigendom

Bijlage 3: Literatuur

Bijlage 1: Inputdocument Lokaal Eigendom

1 Aanleiding

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat voor grootschalige opwek van hernieuwbare elektriciteit op land gestreefd wordt naar 50% eigendom van de lokale omgeving. In de concept RES West-Overijssel is deze afspraak overgenomen.

De passage over 50% lokaal eigendom in het Klimaatakkoord (Bron: klimaatakkoord)

Om de projecten voor de bouw en exploitatie van hernieuwbaar op land in de energietransitie te laten slagen, gaan in gebieden met mogelijkheden en ambities voor hernieuwbare opwekking, partijen gelijkwaardig samenwerken in de ontwikkeling, bouw en exploitatie. Dit vertaalt zich in evenwichtige eigendomsverdeling in een gebied waarbij gestreefd wordt naar 50% eigendom van de productie van de lokale omgeving (bewoners en bedrijven). Investeren in een zon –en/of windproject is ondernemerschap. Dat vergt ook mee-investeren en risico lopen. Het streven voor de eigendomsverhouding is een algemeen streven voor 2030. Er is lokaal ruimte om hier vanwege lokale project-gerelateerde redenen van af te wijken. Hierbij wordt ook in acht genomen de bijzondere positie van de waterschappen, die zowel lokale ontwikkelaar zijn als decentrale overheid met een verduurzamingsopgave van hun eigen bedrijfsprocessen.

Concept RES West-Overijssel; (Bron: Concept RES-West-Overijssel)

Meedoen en meeprofiteren past geheel in een aanpak van onderop. Wij zien kansen voor lokaal eigendom en financiële participatie in West-Overijssel. Dit past bij de cultuur van onze regio. De energiecoöperaties hebben al uitgesproken hun aandeel hierin op te willen pakken. Bovendien zien we in onze dorpen en wijken veel betrokkenheid en de wil om het eigenaarschap voor energieprojecten op te pakken.

Bij de uitwerking van de vraag hoe de RES-regio de regionale energiestrategie wil uitvoeren worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- We koesteren lokale initiatieven;
- We beslissen ook zelf waar opwek plaatsvindt, stellen heldere kaders en geven het dan weer over aan de samenleving (in welke organisatievorm dan ook);
- We streven naar minimaal 50% lokaal eigendom (zowel in het ontwikkelproces als bij de energieprojecten zelf);
- We houden de opbrengst zoveel mogelijk lokaal;
- We streven naar een evenwichtige verdeling tussen de lusten en de lasten;
- We betrekken bij energieprojecten omwonenden in een zo vroeg mogelijk stadium.

Dit document vormt een verdere uitwerking van het hoofddocument “Keuzes en scenario’s Lokaal Eigendom” dat opgenomen wordt in de RES 1.0. Het is niet volledig, maar geeft richting en inspiratie voor verdere uitwerkingen.

2 Definitie lokaal eigendom RES West Overijssel (Bron 50% lokaal eigendom, participatiecoalitie)

Wat is 50% lokaal eigendom?

De omgeving van nieuwe zon-of windprojecten moet de mogelijkheid krijgen om voor de helft eigenaar te worden van deze projecten. 50% lokaal eigendom is opgenomen in het Klimaatakkoord als streven, niet als verplichting. 50% lokaal eigendom in het Klimaatakkoord is specifiek bedoeld voor grootschalige wind- en/of zonneprojecten op land. Het gaat om 50% lokaal eigendom op projectniveau, zoals voor een gebied dat voortkomt uit de Regionale Energiestrategie. Het gaat niet om een landelijk gemiddelde.

(Mede-)eigendom betekent ook zelf investeren en ondernemen. Daar hoort risico nemen bij. (Mede)eigendom betekent niet alleen financieel eigendom, maar ook (democratische) zeggenschap over het project én over de besteding van de baten. Een gemeente of provincie en het rijk kan vanuit beleidsdoelstellingen ook ondersteunen om dat risico te verminderen.

Eigendom van de lokale omgeving is altijd een collectief eigendom. Collectief eigendom is bijvoorbeeld mogelijk in een coöperatie of een vereniging (of een samenwerking van coöperaties). Bewoners en bedrijven kunnen participeren, meebeslissen en mede-eigenaar worden via lidmaatschap bij de coöperatie of vereniging.

Let op! Bij financiële participatie is niet altijd sprake van eigendom. Bij bijvoorbeeld obligaties of crowdfunding voor een wind- of zonnepark hebben de participanten geen zeggenschap over de installaties, tenzij dat op een andere manier is geregeld.

VERSCHIL MET FINANCIËLE PARTICIPATIE

FINANCIËLE PARTICIPATIE	LOKAAL EIGENDOM
• EEN INDIVIDU KAN MEE-INVESTEREN• RENDEMENT VOOR HET INDIVIDU• GEEN ZEGGENSCHAP OVER ONTWIKKELING PROJECT• GEEN ZEGGENSCHAP OVER OPBRENGSTEN	• GEZAMENLIJKE INVESTERING (SOMS WEL MET FINANCIËLE INVESTERING INDIVIDUELE LEDEN)• ZEGGENSCHAP OVER ONTWIKKELING PROJECT EN OVER OPBRENGSTEN• IEDEREEN KAN MEEDOEN / HEEFT STEM (OOK ALS JE NIET INVESTEERT)

Waarom is 50% lokaal eigendom belangrijk?

50% lokaal eigendom is een belangrijk middel om draagvlak voor de energietransitie te versterken, want hiermee blijven de baten van een project in de regio en profiteert de omgeving ervan.

Een ander voordeel van een lokale partij als (mede)ontwikkelaar is dat deze de omgeving en de mensen rondom het project kent, en andersom. Met de lokale omgeving als mede-eigenaar en dus mede-ontwikkelaar, worden de beste voorwaarden geschepd voor een gelijkwaardige, open en transparante samenwerking met andere partijen.

50% lokaal eigendom is een einddoel van een open en transparant proces. Dit is belangrijk, omdat draagvlak valt of staat met het proces tijdens de ontwikkeling van een project en het vertrouwen dat de lokale omgeving heeft in dit proces. Wanneer de omgeving eigenaar is van het resultaat, is ze ook eigenaar van de ontwikkeling ervan.

Wat is de omgeving?

Er is geen landelijke standaard voor wat de lokale omgeving van een project is. Welke bewoners, (agrarische) grondeigenaren en bedrijven onderdeel zijn van de lokale omgeving wordt lokaal en per project bepaald. Uiteindelijk beoordeelt het bevoegd gezag (gemeente of provincie) of het proces goed doorlopen is en of de omgeving in voldoende mate betrokken is.

Ook (agrarische) grondeigenaren zijn onderdeel van de lokale omgeving. Door een goede samenwerking tussen een bewonerscoöperatie en grondeigenaren kan zelfs 100% lokaal eigendom worden bereikt: wanneer de grondeigenaren niet alleen hun grond beschikbaar stellen voor de ontwikkeling, maar ook mee ontwikkelen en mede-eigenaar worden van een wind- of zonnepark.

Per project moet gezocht worden naar een evenwichtige verhouding voor projecteigendom voor bewoners en (agrarische) grondeigenaren. Collectief lokaal eigendom biedt de beste voorwaarden voor het maximaal terugvloeiën van de baten naar de lokale omgeving.

3 Realisatiemogelijkheden

Om lokaal eigendom te kunnen organiseren zijn er grofweg drie hoofdscenario's. Tussenvarianten en combinaties van aanpak binnen gemeenten zijn hierbij denkbaar;

- 1) Zoveel als mogelijk lokaal eigendom ***borgen in het ruimtelijk- en duurzaamheidsbeleid*** waarbij het voor alle type ontwikkelaars duidelijk is dat zij actief lokaal eigendom na moeten streven om projecten gerealiseerd te krijgen.
- 2) Via uitnodigingsplanologie voor beperkte locaties projectontwikkeling mogelijk maken en hier een ***aanbesteding*** voor organiseren.
- 3) Als ***overheid zelf (of samen met) ontwikkelen*** met inzet van het grondbedrijf/actief grondbeleid.

3.1 borgen in het ruimtelijk- en duurzaamheidsbeleid

De gemeente stelt duurzaamheidsbeleid vast met daarin voorwaarden voor planologische medewerking, ze stelt het bestemmingsplan vast en verleent de benodigde vergunningen. Tenslotte zorgt gemeentelijk beleid voor maatwerk en aansluiting bij de lokale situatie. De gemeente kan de touwtjes in handen houden en sturen op goede processen via beleidsregels. De gemeente kijkt op basis hiervan of alle partijen rondom de ontwikkeling van een hernieuwbaar energieproject zich aan de afspraken gehouden hebben, een open en transparant proces hebben doorlopen en zich hebben ingezet om met de omgeving tot afspraken te komen rondom participatie. Met andere woorden: krijgen de inwoners in voldoende mate toegang tot en zeggenschap over het ontwikkelingsproces en de exploitatie en opbrengsten van wind- en zonneparken?

Ontwikkelaars zijn ondertussen veelal bereid om vrijwillig over te gaan tot het bieden van financiële tegemoetkoming aan de omgeving, boven hetgeen wettelijk verplicht is. Dit blijkt uit de

Gedragcode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land. De Gedragcode stelt voor om de omgeving bij een beoogd windproject in een zo vroeg mogelijk stadium te betrekken. Ook verwacht de Gedragcode van initiatiefnemers een bedrag voor financiële participatie van de omgeving. Dit draagt ook weer bij aan het doel om de lusten en de lasten van een windpark te verdelen. Provincies en gemeenten sluiten veelal overeenkomsten met beoogde ontwikkelaars van een windpark ter borging van deze en andere afspraken over de wijze waarop de omgeving moet delen in de lusten van een windpark. Ook de branche voor Zonneparken is bezig met een soortgelijke gedragscode.

Desalniettemin is het noodzakelijk om als provincie en gemeenten het beleid omtrent lokaal eigendom goed op orde te hebben. Er zijn helaas veel voorbeelden waar partijen er uiteindelijk niet uitkomen.

Een gemeente kan in het lokale beleidskader duurzaamheid een aantal voorwaarden voor planologische medewerking formuleren rondom lokaal eigendom en opbrengstparticipatie bij wind- en zonprojecten:

- Toepassen van de participatieparagraaf uit het Klimaatakkoord;
- Vereiste van een substantieel deel of x% van de productie in eigendom van de lokale omgeving, vanaf het begin van de project ontwikkeling tot en met de exploitatie;
- Participatie van omwonenden: zowel in het proces als door middel van financiële participatie.

Meer lezen?

LOKAAL EIGENDOM IN BELEID:

<https://energiesamen.nu/media/uploads/Lokaal%20eigendom%20in%20beleid%20versie%202%20-%20juni%202020.pdf>

VOORBEELD EDE

<http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Ede/CVDR637547.html>

VOORBEELD MEIJERIJSTAD

https://www.meerijstad.nl/home/zonnepark-meerijstad_43520/

VOORBEELD ASSEN

<https://www.hieropgewekt.nl/uploads/inline/Beleidskader-Zonneparken-in-Assen.pdf>

VOORBEELDEN WINDPROJECTEN:

<https://www.hieropgewekt.nl/tag/gerealiseerde-projecten-wind>

REACTIE OP NOORDELIJKE REKENKAMER:

<https://energiesamen.nu/verhalen/22/participatie-regelen-met-beleid>

3.2 Aanbesteden

Een toenemend aantal gemeenten geeft niet langer locaties (al dan niet in eigendom van gemeente) weg voor windmolens als niet duidelijk is dat de inkomsten helpen bijdragen aan de lokale economie en koopkracht. Zij reguleren hun lokale markt zodanig dat er een directe relatie is tussen een concessie en de welvaart binnen de gemeente zelf.

VOORBEELD STAPHORST

De gemeente Staphorst heeft een onderzoek laten doen naar de potentiële locaties voor windenergie in de gemeente. Op basis van een kader met randvoorwaarden heeft de gemeente vervolgens in februari 2018 een uitvraag gedaan voor de ontwikkeling van een windpark van 12 MW binnen de gemeentegrenzen. Op deze uitvraag is een aantal projectvoorstellen ingediend. Deze

voorstellen zijn door de gemeente beoordeeld op het aanbod van de mate van lokaal eigendom, de hoeveelheid procesparticipatie en financiële participatie die in het projectplan was opgenomen, en de milieu-impact van het project.

Een groep inwoners van Staphorst besloot een coöperatie op te starten om te kunnen reageren op deze uitvraag. Alle inwoners van de gemeente kunnen deelnemen aan deze coöperatie. Op dit moment telt de coöperatie ongeveer 200 leden. In mei 2018 koos de gemeente het voorstel van de coöperatie. Met name de hoeveelheid participatie en lokaal eigenaarschap die in het projectplan waren verwerkt werden door de gemeente positief ontvangen.

Windpark Bovenwind in Staphorst is momenteel een van de weinige Nederlandse projecten die expliciet is geselecteerd op basis van de kwaliteit van het omgevings- en participatieplan. Er zijn ook een aantal voorbeelden in Limburg. Een gemeente die een tenderachtige aanpak voor participatie hanteert, is tot op heden vrij uniek in Nederland. Bovendien is de projectontwikkeling door bewoners gestart in directe reactie op een gemeentelijk verzoek, zonder dat een externe (commerciële) partij invloed heeft (gehad) op het projectplan.

De uitvraag van de gemeente en de deadline voor het indienen van een plan lagen zeer dicht bij elkaar. Dit had tot gevolg dat de verschillende partijen weinig tijd hadden om de locatiekeuze met een zorgvuldig participatieproces vorm te geven. Het enige initiatief dat een publiek communicatieproces met de lokale omgeving was gestart was dat van de coöperatie. Toch was een deel van de directe omgeving nog verrast door het project.

Hieruit kunnen twee belangrijke conclusies worden getrokken. Ten eerste benadrukt de reactie van de directe omgeving het belang dat een participatieproces vroegtijdig wordt gestart en lang genoeg duurt. Hiermee kan worden voorkomen dat een nieuw project zoals een windpark, voor de lokale bevolking als een verrassing komt. Ten tweede is het in dit geval kenmerkend dat het voorstel van de lokale coöperatie als enige een vroegtijdige publieke communicatie en/of participatieproject is gestart.

De uitvraag van de gemeente vereiste een relatief vergaand uitgewerkt voorstel en toewijding voor het dragen van de kosten van het proces en het vervolg. Het is bijzonder dat het de coöperatie is gelukt dit in de beperkt beschikbare tijd voor elkaar te krijgen. In een dergelijk vroegtijdig stadium vormen de benodigde ontwikkelkosten namelijk meestal een bedreiging voor het succesvol kunnen ontwikkelen door lokale initiatieven. Dit komt doordat lokale initiatieven over het algemeen niet de gevraagde financiële middelen (in dit stadium) tot hun beschikking hebben.

Stappenplan

Een stappenplan om het voorbeeld van Staphorst in de eigen gemeente toe te passen zou er als volgt uit kunnen zien;

Uitwerking scenario stimulerende gemeente, werkvorm aanbesteden

- Stap 1: Zorg dat in géén van je bestemmingsplannen planologische mogelijkheden zijn voor nieuwe windmolens.
- Stap 2: neem in je duurzaamheidsbeleid de randvoorwaarden bij grootschalige opwek op en laat dit vaststellen door de raad;
- Stap 3: stel een aanbestedingsdocument op;
- Stap 4: communiceer naar inwoners en lokale belangenorganisaties dat de gemeente een aanbesteding gaat doen;

- Stap 5: nodig partijen uit voor een informatiebijeenkomst;
- Stap 6: Initiatiefnemers dienen conceptaanvraag in;
- Stap 7: Voortoets door commissie;
- Stap 8: initiatiefnemers verbeteren hun plannen;
- Stap 9: indienen definitieve verzoeken voor planologische medewerking door initiatiefnemers;
- Stap 10: beoordeling door commissie;
- Stap 11: besluitvorming over verlenen van planologische medewerking.

Meer info over aanbesteden;

<https://www.rvo.nl/sites/default/files/Aanbesteding%20door%20gemeenten%20van%20windmolens.pdf>

Locaties voor energie coöperaties

<https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/netherlands/Nederlands/Locaties-voor-Energiecooperaties.pdf>

VOORBEELD GEMEENTE WEST BETUWE

De gemeente West-Betuwe heeft een beleidskader waarin men werkt via maatschappelijke tenders. In de handreiking Wind- en zonneparken realiseren samen met inwoners (juni 2019) wordt uitgelegd hoe dit werkt: “Voor een bepaalde hoeveelheid op te wekken wind- en/of zonne-energie kunnen in een beperkte tijdsperiode meerdere ontwikkel-partijen projecten indienen. De projecten worden beoordeeld volgens een vooraf opgesteld beleidskader, met allerlei aspecten waarop getoetst kan worden. De toetsing kan bijvoorbeeld gebeuren aan de hand van punten die per aspect verdiend worden. De best scorende projecten mogen door, precies genoeg om de vooraf vastgestelde opgave te halen.”

<https://energieworkplaatsbrabant.nl/werkgroepen/werkgroepen+sociale+innovatie+energietransitie/2/50+participatie/juridisch+kader/13+50+lokaal+eigendom+als+resultaatverplichting/13+a001+gemeente+west-betuwe+beleidskader+zonne/default.aspx>

VOORBEELD WINDPROJECTEN ZUIDENWIND

Als coöperatieve vereniging brengt Zuidenwind mensen bij elkaar die het gezamenlijk financieel mogelijk maken om projecten met duurzame energie te realiseren. Eén van die energieprojecten is het grootste windpark van Limburg in het buitengebied Neer. Een van de vijf molens - de Coöperwieck - is volledig coöperatief ontwikkeld en in handen van burgers. Zij zijn leden van de lokale coöperatie Zuidenwind en twee windcoöperaties van buiten de regio. Bewoners investeren mee, zijn nauw betrokken bij de ontwikkeling en hebben zeggenschap over de opbrengsten. De eerste vier molens zijn ontwikkeld door twee particuliere initiatiefnemers uit de regio en zijn in particuliere handen.

De aanpak van Zuidenwind kenmerkt zich door vanuit een gebiedsaanpak (en niet vanuit grondposities) te komen tot locaties voor windprojecten. Door van elk zoekgebied 1 project te maken voorkom je concurrerende projecten en hebben grondposities geen zin meer.

Voorbeeld principeverzoek:

<https://www.zuidenwind.org/wp-content/uploads/2017/12/Bijlagen-hoofdstuk-3.5-tm-3.9-principeverzoeken.pdf>

Voor voorbeeld Zuidenwind en Staphorst: kijk ook naar de webinar die we als RES West-Overijssel samen met RES Twente hebben georganiseerd over dit thema:

<https://www.reswestoverijssel.nl/Nieuws/1789357.aspx?t=Webinar-Lokaal-Eigendom-RES-West-Overijssel-en-Twente>

3.3 Zelf ontwikkelen

3.3.1 Grond in eigendom overheid

Wanneer een gemeente (of provincie) zelf gronden in bezit heeft is het mogelijk hier zelf een energieproject op te realiseren. Ook is het mogelijk dit als nog in de markt te zetten onder door de gemeenteraad te bepalen voorwaarden (zie 3.2).

Indien een gemeente eigenaar is van de grond en/of daken kan ze ook bij de gronduitgifte aanvullende voorwaarden stellen. Of soms besluit een gemeente om een actievere rol te pakken, als ontwikkelaar en eigenaar. Op Ameland is de gemeente mede-eigenaar van een groot zonnepark, samen met Eneco en de lokale coöperatie. In de gemeente Midden-Drenthe besloot de gemeente om het zonnepark Leemdijk in Smilde zelfstandig te ontwikkelen en in eigendom te nemen (21.000 panelen). De opbrengsten gaan naar een duurzaamheidsfonds om vervolgens andere duurzame projecten mee te kunnen financieren. De lokale coöperatie Duurzaam Bovensmilde wil de zonnestroom leveren aan haar leden (via Energie VanOns).

VOORBEELD TWENTERAND

In de gemeente Twenterand heeft de gemeente zelf (via een BV) een zonnepark ontwikkeld.

<https://www.twenterand.nl/nieuws-zonnepark-oosterweilanden>

3.3.2 Wet Voorkeursrecht (Bron: energiewerkplaats Brabant)

Een gemeente kan op grond van de Wet voorkeursrecht gemeenten een voorkeursrecht vestigen op gronden waaraan een nieuwe, niet-agrarische, bestemming is toegedacht en waarvan het bestaande gebruik afwijkt van het toegedachte gebruik. Als de gemeente een voorkeursrecht vestigt op een perceel, dan kan de eigenaar het perceel niet zomaar verkopen of rechten erop vestigen, zoals het recht van opstal. Als de eigenaar zoiets van plan is, dan moet het perceel eerst aan de gemeente worden aangeboden. Enkel als de gemeente het aanbod afwijst, kan de eigenaar verder met zijn voornemen.

De wet voorkeursrecht gemeenten wordt ook toegepast om controle te houden op de oprichting van toekomstige zonneparken of windparken. De gemeente Laarbeek heeft in maart 2020 deze wet als eerste in Nederland ingezet inzake de ontwikkeling van toekomstige zonneparken en windparken.

<https://www.energiwerkplaatsbrabant.nl/werkgroepen/werkgroepen+sociale+innovatie+energietransitie2/50+participatie/juridisch+kader/31+wet-+en+regelgeving/31+a006+wet+voorkeursrecht+gemeenten/default.aspx>

VOORBEELD LAARBEEK

In de gemeente Laarbeek heeft de gemeente de wet voorkeursrecht ingezet om windlocaties vrij te spelen.

<https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/voorkeursrecht-geeft-laarbeek-grip-op-windmolens.12708649.lynkx>

4 Lokaal eigendom in de RES 1.0

Actuele situatie

De verdergaande ontwikkeling en concretisering van de RES zorgt ervoor dat de opgave in de gebieden steeds scherper wordt. Alhoewel er nog nergens concrete gebieden op de kaart gepresenteerd worden merken gemeenten dat veel ontwikkelaars in gebieden mensen aan het benaderen zijn. Het gaat dan om wind- en zonontwikkelaars. Het is belangrijk om als RES een gezamenlijke strategie te ontwikkelen rondom de zoekgebieden. Wat wordt het moment van communiceren en hoe geven we dit vorm? En, welk beleid moeten gemeenten wellicht al van tevoren hebben vastgesteld? Dit om ongelukken te voorkomen.

Voor nu zou een oplossing kunnen zijn om op onderdelen (bv zon en/of wind) een moratorium (verbod) af te kondigen voor het hele grondgebied van de gemeente in afwachting van nieuwe kaders. Tegelijkertijd is het dan van belang dat er aan stevige kaders binnen het duurzaamheidsbeleid gewerkt wordt zodat deze als het ware klaar staan wanneer het moratorium opgeven wordt. Enkele gemeenten hebben hier ervaring mee. Bijvoorbeeld Dalfsen.

Uitwerking richting 1.0 en verder

Richting 1.0 werken we voorbeeldkaders uit voor gemeenten langs de drie eerder genoemde wegen en afhankelijk van de bestuurlijke keuzes die op regionaal niveau worden gemaakt. Te denken valt aan de volgende uitwerkingen;

- 1) Kader lokaal eigendom in gemeentelijk (en provinciaal) duurzaamheidsbeleid inclusief voorbeelden goede projecten en praktische tools als voorbeeld overeenkomsten, etc.
- 2) Wegwijzer aanbesteden (cluster) locaties (neutrale uitwerking Staphorster model)
- 3) Zelf ontwikkelen via lokaal/regionaal energiebedrijf

Doorontwikkelen richting 2.0 en verder

Het onderwerp lokaal eigendom is erg in beweging. Er zijn goede voorbeelden van mooie beleidsvoornemens en mooie projecten. Echter, er is nog weinig jurisprudentie. Wat kan én wat niet kan is vaak een inschatting en interpretatie van bestaande regels en beleid. Ook zal de komst van de omgevingswet nog het nodige aan veranderingen mee nemen. Daarom is het van groot belang dat dit onderwerp de komende jaren hoog op de agenda blijft staan binnen de RES. Er zullen mooie voorbeelden ontstaan en er zullen ook ongelukken gebeuren. Nieuwe jurisprudentie of aanpassingen van wet en regelgeving zullen voor een voortdurend veranderend speelveld zorgen.

Bijlage 2: Opbrengsten sessies werkgroep Lokaal Eigendom

Resultaten Stap 2 Ophalen wensen en verwachtingen Lokaal Eigendom

Onderwerp:	Resultaten Wensen en verwachtingen LE
Van:	Els Holsappel, projectleider Communicatie, Participatie en Lokaal Eigendom
Datum:	17 november 2020

Er zijn vier gelijklopende vragen via de mentimeter voorgelegd aan:

- Het ambtelijk platform
- De Adviesgroep
- Het bestuurlijk platform
- De volksvertegenwoordigers (Oploop voor alle RSAB-leden).

Het ging om de volgende vier vragen:

- Wat is lokaal eigendom?
- Wanneer is er sprake van lokaal eigendom?
- Wat wil je bereiken met lokaal eigendom?
- Wat moet voor het thema lokaal eigendom aan de orde komen tijdens het bestuurlijk platform van 16 december?

Wat lokaal eigendom is

Er is heldere overeenstemming: er is sprake van lokaal eigendom als inwoners eigenaar zijn van een energieproject en daarmee zeggenschap hebben. Op een sterke tweede plaats staat dat de omwonenden van een energieproject kunnen meeprofiteren van dat energieproject.

Adviesgroep:

Vanuit adviesgroep wordt gesteld dat lokaal eigendom ook investeren betekent en daarmee het nemen van risico's.

Ook wordt aangegeven dat het lokaal eigendom om zeggenschap gaat. De rol van de overheid is belangrijk.

Bestuurlijk Platform:

Het gaat om zeggenschap in de ontwikkelfase.

Wanneer is er sprake van lokaal eigendom?

Hier kon men kiezen voor meerdere opties.

Bij alle groepen scoort de optie 'Als een energiecoöperatie voor ten minste 50% eigenaar is van een energieproject' het hoogst. Op de tweede plaats komt de optie 'Als een gemeente voor ten minste 50% eigenaar is van een energieproject'. Ambtelijk en bij de adviesgroep is deze tweede keuze het duidelijkst, bij de bestuurders en de volksvertegenwoordigers wedijvert deze keuze met de optie 'Als een groep van meer dan 10 inwoners eigenaar is van een energieproject'. Ambtelijk is die laatste duidelijk derde keus en deze scoort

net zo hoog als de optie met 10 boeren. Bij de andere groepen scoren de opties met 1 of een groep van meer dan 10 boeren een stuk lager dan de andere opties.

Ambtelijk:

Ambtelijk is gesteld dat het percentage lokaal eigendom belangrijker is dan wie dat lokaal eigendom precies realiseert.

Ook blijkt in de discussie dat het belangrijk is om eerst de vraag te beantwoorden wat je met lokaal eigendom wilt bereiken om te kunnen bepalen of bijvoorbeeld 1 boer die voor 50% eigenaar is van een energieproject ook als lokaal eigendom gezien kan worden.

Ook werd de vraag gesteld of lokaal eigendom juridisch afgedwongen kan worden.

Tot slot werd aandacht gevraagd voor het doorverkopen van energieprojecten: als een energieproject van eigenaar wisselt, hoe ga je dan om met de eisen voor lokaal eigendom?

Adviesgroep:

Het streven naar 50% lokaal eigendom is arbitrair. Dat is per project investeringsafhankelijk. De vertegenwoordiger van BEON geeft aan dat je zeggenschap voor inwoners ook kunt realiseren zonder dat die inwoners hoeven te investeren en risico hoeven te lopen. Zeggenschap over de revenuen kun je regelen in een aandeelhoudersovereenkomst.

Anderen in de adviesgroep vinden dat lokaal eigendom het middel is om betrokkenheid en draagvlak te creëren en een goede balans tussen lusten en lasten in de regio.

Bestuurlijk Platform:

Omvang van het project is bepalend: een boer bij een klein zonnepark kan prima lokaal eigendom zijn, maar niet bij grootschalige opwek.

Het gaat om een collectief in de gemeenschap. Dat laatste is belangrijk: het is belangrijk dat het gaat om partijen die geworteld zijn in de lokale gemeenschap.

Rol gemeente

Of een gemeentelijke overheid ook lokaal eigendom kan realiseren, daarover zijn de meningen verdeeld.

Ambtelijk:

De een stelt dat lokaal eigendom gaat over het geven van zeggenschap aan inwoners over de energietransitie. De overheid heeft een faciliterende rol om lokale initiatieven te laten bloeien. De ander vindt dat de gemeente prima eigenaar van een energieproject kan zijn, net als ze dat is van een sporthal of zwembad. Hier wordt geen probleem gezien met de vergunningverlenende en handhavende rol van een gemeente.

Ambtelijk is er brede steun om de volgende rangorde aan te houden (zoals eerder benoemd tijdens de online startconferentie):

- Eerst inwoners
- Als dat niet lukt dan gemeente
- Als dat niet lukt dan de markt.

Adviesgroep:

Vanuit de adviesgroep wordt gesteld dat de overheid een rol kan pakken als ontwikkelende partij, bijvoorbeeld in de vorm van een energiebedrijf. Men ziet mogelijkheden voor de provincie, gezien de beperkte capaciteit bij gemeenten.

Wat bereiken met lokaal eigendom

Hier kon men slechts een optie kiezen.

De optie 'Revenuen in de gemeenschap houden' steekt er bij alle groepen met kop en schouders bovenuit. Op grote afstand volgt 'zeggenschap voor inwoners' als tweede keuze. De adviesgroep vormt daarop de uitzondering: zij heeft de optie 'regie houden op wie wat waar ontwikkelt' als duidelijke tweede (met 1 stem verschil t.o.v. de eerste keuze over revenuen in de gemeenschap houden). De overige opties worden zelfs bij alle groepen helemaal niet gekozen (alleen bij RSAB wordt eenmaal gekozen voor 'revenuen in de gemeentekas krijgen').

Ambtelijk:

Duidelijke voorkeur voor revenuen in de gemeenschap houden, een enkeling heeft gekozen voor zeggenschap, om daarmee het doel om revenuen in de gemeenschap te houden te kunnen realiseren.

Duidelijk is dat iedereen worstelt met projectontwikkelaars die in het gebied grondposities proberen te verwerven. Hoe ga je daarmee om? Afspraak is dat informatie die beschikbaar is gedeeld wordt met ambtelijk platform.

Ook wordt de systematiek van de SDE benoemd, waar de regel geldt: wie het eerst komt, die het eerst maalt.

Er wordt het signaal afgegeven dat verschillen in visie op lokaal eigendom tussen gemeenten die samenwerken in een bovenlokaal zoekgebied belemmerd werkt voor die samenwerking.

Adviesgroep:

Ook hier is soms gekozen voor 'zeggenschap' om 'revenuen in de gemeenschap te houden' te kunnen realiseren.

Vanuit het bedrijfsleven wordt aangegeven dat het van belang is om ook het lokale bedrijfsleven aan te haken en hen de mogelijkheden geven om bijvoorbeeld als investeerder mee te doen).

Bestuurlijk Platform:

Er mist een categorie: draagvlak en betrokkenheid inwoners, daarom gekozen voor het eerste. Ook hier is soms gekozen voor 'zeggenschap' om 'revenuen in de gemeenschap te houden' te kunnen realiseren.

Wat moet besproken worden tijdens BPL 16 december

Ambtelijk:

- Juridische mogelijkheden om lokaal eigendom te realiseren
- Helderheid over vormen en termen en hoe lokaal eigendom anders is dan eigendom van marktpartijen
- Rol van de overheid (facilitator of producent)
- Financiële mogelijkheden voor inwoners om lokaal eigendom te bereiken

Adviesgroep:

- Duidelijk onderscheid tussen zeggenschap en risicodragend investeren / slim investeren
- Lobby naar Den Haag (met name over hoe je lokaal eigendom juridisch kunt borgen)
- Rol overheid bij lokale/regionale energiebedrijven
- Laagdrempelig, zodat inwoners mee kunnen doen (zowel financieel, maar ook in de communicatie: waarom we dit allemaal doen)
- Kennis delen stimuleren

Bestuurlijk platform:

- Heldere, eenduidige definitie lokaal eigendom
- Stappenplan: waar kan lokaal eigendom en in welke vorm / scenario's: verschillende vormen
- Hoe kunnen we lokaal eigendom borgen
- Wat zijn sturingsmechanismen tav lokaal eigendom in de uitnodigingsplanologie
- Hoe houden we grote investeerders buiten de deur
- Lokaal /regionaal energiebedrijf en verbinding naar lokale initiatieven
- Lokaal eigendom moet bereikbaar zijn voor iedereen, ook mensen met een smalle beurs
- Lokaal eigendom is wat anders dan een energiebedrijf. Tegelijkertijd is het zo dat we op dat terrein wel stappen te zetten hebben.

RSAB:

- Draagvlak inwoners eerste prioriteit (6 keer genoemd)
- Helder participatieproces
- Participatie al helemaal aan de voorkant starten
- Bottem up aanpak
- Lokale vrijheid
- Afstemming buurgemeenten
- Juridische vormen
- 51% als minimum
- Streven naar 100%
- 50% is geen heilige ondergrens, 100% mag ook, soms is 20% ook goed
- Hoe ga je om met lokaal eigendom op gemeente- of regiogrenzen
- Inventariseren welke tools gemeenten hebben om lokaal eigendom te borgen
- Borgen financiële participatie
- Goed afschermen tegen verkapte participatie door externe investeerders
- Dat iedereen mee kan doen, ook als je te weinig geld hebt om te investeren (3 keer genoemd)
- Stimuleer lokaal energiecoöperaties: zij vormen een goede basis
- Geen tijdsdruk op het proces: neem de tijd
- Wensen en bedenkingen volksvertegenwoordigers
- Fasering gemeenten synchroniseren

Bijeenkomst RSAB

Wat is lokaal eigendom voor u, wat is daarin belangrijk en wat moet het resultaat zijn?

Lokaal eigendom = zeggenschap, zowel op proces als inhoud. Het resultaat is draagvlak.

Die zeggenschap moet er vanaf het begin zijn en ook over het proces (proces- en ontwerpfase). De revenuen wil men in de gemeenschap houden.

Er zijn vraagtekens of gemeenten wel de juridische mogelijkheden hebben. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat je niet overgeleverd bent aan de markt en wel degelijk instrumenten hebt om lokaal eigendom te realiseren. Het betekent wel dat je als gemeente aan de voorkant de beleidskaders goed op orde moet hebben.

Het is belangrijk dat iedereen kan meedoen, ook mensen met een smalle beurs. Er moeten geen mensen uitgesloten worden.

Er wordt aandacht gevraagd voor heldere definities. Er zijn verschillende vormen van lokaal eigendom te onderscheiden, maak duidelijk wat bedoeld wordt. Is lokaal binnen het dorp, de gemeente, een bovenlokaal concentratiegebied of de regio? De suggestie om lokaal als 'plaatselijk' te zien, wordt omarmd.

Er wordt aandacht gevraagd voor de grensgebieden (met andere gemeenten of andere RES'en). We werken met lokale biedingen, maar hoe werken we meer regionaal? De raadsleden zouden meer met elkaar in contact kunnen staan. We hebben het nu over draagvlak en zeggenschap, maar straks gaat het over de netwerkkosten. Hoe groot is de invloed van de netwerkbedrijven? Wat zijn de gevolgen voor het draagvlak in dat geval? Het lokale proces zou niet te veel verstoord moeten worden.

Handhaven we de 50% lokaal eigendom of willen we juist hoger o.b.v. de 5 ingediende moties op minimaal 50% lokaal eigendom en hoger inzetten?

Er is een voorkeur voor het streven naar 100%, maar niet iedereen acht dat realistisch en haalbaar.

Een percentage van 51% wordt realistischer geacht en daar gaat de voorkeur naar uit. Zo heb je wel zeggenschap in de eigen omgeving. De zorg wordt geuit dat commerciële partijen dan niet meer in willen stappen. En wat doe je met initiatieven die wel goed zijn voor de omgeving maar niet die 51% lokaal eigendom realiseren? Hoe definieer je dat? Er wordt ook gesteld dat het middel niet tot doel verheven moet worden: laat je niet blind leiden door het percentage.

Het is duidelijk dat men geen buitenlandse feestjes op het eigen grondgebied wil.

Wat wilt u als gemeente met lokaal eigendom bereiken?

Zeggenschap en eigendom zijn belangrijk: het gevoel bij inwoners dat het van hen is en dat ze er wat over te zeggen hebben. Dat is belangrijker dan geld of de revenuen. Tegelijkertijd wordt wel erkend dat met de revenuen de leefbaarheid van gemeenschappen kan worden verbeterd.

Draagvlak en draagkracht worden genoemd als doelstellingen, ook voor mensen die minder daadkrachtig zijn kun je oplossingen aanreiken. En denk ook aan onze minima.

Bijlage 3: Literatuur

In deze bijlage een opsomming van alle literatuur die gebruikt en geraadpleegd is door de werkgroep lokaal eigendom. Deze literatuur biedt vaak meer verdieping en biedt inspiratie via voorbeelden.

Lokaal eigendom in beleid

Handreiking lokaal eigendom in beleid (Participatiecoalitie)

<https://www.hieropgewekt.nl/uploads/inline/Lokaal%20eigendom%20in%20beleid%20versie%20%20-%20juni%202020.pdf>

Handreiking lokaal eigendom in beleid (Provincie Brabant)

<https://www.energiwerkplaatsbrabant.nl/werkgroepen/werkgroepen+sociale+innovatie+energietransitie2/50+participatie/juridisch+kader/32+opinies+blogs+en+brochures/32+a016+handreiking+belidskader+hernieuwbaar+o/pdf+handreiking+rblaw/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1814288>

Wind- en zonneparken realiseren samen met inwoners

https://energiesamen.nu/media/uploads/Wind-%20en%20zonneparken%20realiseren%20samen%20met%20inwoners_20200225-V02.pdf

Aanbestedingen:

Locaties voor energie coöperaties

<https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/netherlands/Nederlands/Locaties-voor-Energiecooperaties.pdf>

Gedragscodes

Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land

<https://www.nwea.nl/wp-content/uploads/2020/11/20201103-Gedragscode-WoL-opgemaakt-FINAL.pdf>

Gedragscode zon op land

<https://www.natuurenmilieu.nl/wp-content/uploads/2019/11/Gedragscode-zon-op-land-Holland-Solar-171019-definitief.pdf>

Bijlage II

Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom

Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom

6 mei 2021

Werkgroep Lokaal Eigendom

RES West-Overijssel

Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom

1. Aanleiding

Dit document is een verdere uitwerking van het document “Keuzes en scenario’s Lokaal Eigendom”.

In dat document staat omschreven hoe we in West-Overijssel het begrip lokaal eigendom definiëren en welke rol je als overheid in kan nemen om lokaal eigendom te stimuleren.

Daarvoor zijn drie scenario’s uitgewerkt. Deze scenario’s zijn niet allesomvattend en er zijn ook varianten op deze scenario’s denkbaar. In hoofdstuk 2 vatten we de drie scenario’s nog even samen.

1.1 Lokaal Eigendom in beleid

In de RES 1.0 is de volgende regionale doelstelling opgenomen: minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon op land in 2030. Ook hebben we opgenomen dat elke gemeente voor de RES 2.0 lokaal eigendom geborgd heeft in het lokale beleid. Deze Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom geeft gemeenten handvaten en inspirerende voorbeelden hoe die borging in het beleid geregeld kan worden.

1.2 Juridische afdwingbaarheid

Er is veel gezegd en geschreven over de juridische afdwingbaarheid van lokaal eigendom. In de [Factsheet bevoegdheden overheden bij proces- en financiële participatie](#) van het NP RES wordt gesteld dat er grenzen zijn aan het beleid en het stellen van regels. Decentrale overheden (gemeenten en provincies) kunnen de wens voor een financiële participatie stimuleren in projecten voor hernieuwbare energie, maar niet afdwingen. Het bevoegd gezag kan de initiatiefnemer niet juridisch verplichten om de omgeving financieel te laten participeren in de ontwikkeling of exploitatie van een energieproject. Enkel op vrijwillige basis kan de initiatiefnemer dit doen. Dit methodeboek laat zien hoe we lokaal eigendom kunnen stimuleren en vastleggen in projecten.

Wanneer we puur kijken naar het ruimtelijke spoor en naar het klassieke toelatingsbeleid, dan klopt het dat lokaal eigendom niet juridisch is af te dwingen. Maar in de praktijk ligt het genuanceerder dan dat. We zien overal in het land dat doelstellingen voor of het streven naar lokaal eigendom opgenomen wordt in gemeentelijke beleidskaders en dat ontwikkelaars projecten uitvoeren conform deze eisen.

Bij lokaal eigendom gaat het namelijk niet alleen over het juridische spoor van de Wro, maar gaat het om gemeentelijk beleid in de fase daarvoor. Een gemeente kan in vrijheid haar beleid rond duurzame energieontwikkeling vaststellen. Als overheid kun je aan de voorkant van het proces (dus voor ruimtelijke besluitvorming) vaststellen onder welke criteria planologische medewerking wordt verleend. Zodra echter de Wro geldt, dan zijn slechts ruimtelijke relevante zaken/ afwegingen juridisch valide. Het gaat dus over de wijze waarop je een en ander organiseert (proces), teneinde (pragmatisch) er zeker van te zijn, dat de politieke en bestuurlijke doelstellingen gerealiseerd worden.

Zolang je als gemeente niet door de raad vastgesteld duurzaamheidsbeleid hebt (bijvoorbeeld kaders voor opwek van zon en/of wind) waarin je deze eisen wel hebt vastgelegd, loop je het risico dat een grondeigenaar en/of ontwikkelaar een vergunningaanvraag doet en dat daarmee het ruimtelijk traject gaat lopen. Zonder dat duurzaamheidsbeleid heb je geen grond om geen

planologische medewerking te verlenen op grond van vereisten op het gebied van lokaal eigendom of (financiële) participatie. Uiteraard kun je het initiatief wel op ruimtelijke criteria afwijzen, maar dus niet op andere gronden dan die ruimtelijke criteria.

Zowel in ons rapport 'Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom' als in deze Menukaart zien we dat het ene beleidsinstrumentarium de gemeente meer regie geeft op het realiseren van lokaal eigendom dan het andere. En dat geldt niet alleen voor lokaal eigendom, maar bijvoorbeeld ook voor ruimtelijke en landschappelijke eisen. We zien dat de discussie over juridische afdwingbaarheid vooral speelt bij het klassieke toelatingsbeleid (scenario 1 in deze menukaart). In die situatie is het lastig om juridisch participatievormen af te dwingen en kun je alleen een inspanningsverplichting opleggen.

In het geval van de uitnodigingsplanologie of maatschappelijke tender heb je meer regie als overheid. Regie op het vaststellen van zoek- of focusgebieden (en dus op wat waar komt), het opstellen van heldere eisen waar projecten aan moeten voldoen en het uitnodigen en selecteren van projectkandidaten en -voorstellen. Dit model geeft de gemeente echter wel de mogelijkheid om na de selectie op ruimtelijke eisen, ook te selecteren op maatschappelijke eisen als lokaal eigendom en participatie. En als ontwikkelende gemeente heb je zelf van begin tot eind de regie in handen. In beide scenario's vraagt het wel een sterke rol van de overheid en dus tijd en capaciteit. Het klassieke toelatingskader biedt de minste regie en zekerheid, maar ook hier geldt dat met een gedegen onderliggend beleidskader, dat is vastgesteld door de gemeenteraad, projecten heel goed in lokaal eigendom gerealiseerd kunnen worden.

Er volgt nog een juridische toets.

1.3 Doel Menukaart

Deze menukaart is een inspiratiebron en hulpmiddel voor gemeenten om de doelstelling voor lokaal eigendom uit de RES 1.0 te borgen in het lokale beleid. Het geeft voorbeelden van (veelal volledig uitgewerkte) beleidskaders die je als gemeente kunt hanteren om lokaal eigendom (en financiële en andere vormen van participatie) te borgen in je gemeentelijk beleid. In interviews met de desbetreffende gemeenten geven we aan welke keuzes gemeenten hebben gemaakt en waarom. Die achterliggende motivering van keuzes maakt duidelijk of dat beleid en dat scenario ook past bij de eigen lokale situatie.

In Hoofdstuk drie geven we aan welke mogelijkheden er zijn om het innemen van grondposities en grondspeculaties tegen te gaan in de periode dat het gemeentelijk beleid lokaal eigendom en participatievereisten nog niet of onvoldoende geborgd zijn in het huidige gemeentelijke beleid.

2. De drie scenario's

Scenario 1: de kaderstellende gemeente

Monitoren uitvoering conform beleidskaders. Uitvoering is volledig aan de markt (commerciële projectontwikkelaars en/of energiecoöperaties).

Scenario 2: de stimulerende gemeente

In dit scenario voert de gemeente uitnodigingsplanologie waarbij maximaal gestuurd wordt op randvoorwaarden. Dit doet zij door bijvoorbeeld voor bepaalde locaties aanbestedingen uit te schrijven (ook wel maatschappelijke tender genoemd).

Faciliteren rol lokale initiatieven

1. Stimuleren

Stimuleer dat er lokaal initiatieven (bijv. energiecoöperaties) ontstaan, die zich opwerpen voor het vertegenwoordigen van '50% Lokaal Eigendom' bij het ontwikkelen en realiseren van duurzame opwek.

2. Faciliteren

Ondersteun lokale initiatieven met 'woord en daad' en – zo nodig – financieel. Hieronder valt het op gang helpen van een lokaal initiatief met adviezen, opzetten van een administratie, communicatie met omwonenden, het lokale initiatief en over het lokale project etc.

Gemeente en provincie geven duidelijkheid over wat verstaan wordt onder stimuleren, met andere woorden hoe en met welke middelen lokale initiatieven worden ondersteund.

Activeren rol lokale initiatieven

3. Garanderen

Projectontwikkeling kost geld. In het begin gaat het om relatief weinig kosten met een hoog risicoprofiel; allengs nemen de kosten toe, maar het risico af.

Lokale initiatieven kunnen moeite hebben om de hiervoor benodigde middelen bij elkaar te brengen. De gemeente kan helpen door zich garant te stellen voor bijvoorbeeld leningen die het initiatief in deze fase moet aangaan. De gemeente kan zich bijvoorbeeld garant stellen voor de rente en aflossing van de aangetrokken lening, zowel bij de ontwikkeling als bij de investering, waarbij het grootste risico zit in de ontwikkelingsfase. Bij goede exploitatie afspraken zit het overige risico in de hoeveelheid opgewekte stroom en de marktprijs van energie. Het is erg afhankelijk van de ruimte in de businesscase of voor deze risico's voldoende buffers kunnen worden opgebouwd.

Het is belangrijk dat de gemeente zich op een vroeg moment uitspreekt over de gemeentelijke kosten t.b.v. het project, zoals aanvraag vergunning, grondkosten (indien gemeentelijke grond), OZB etc.

4. Financiering

De provincie en/of gemeenten kunnen een lening verstrekken voor de ontwikkeling en realisatie van een project, mogelijk tegen aantrekkelijke voorwaarden. Hiervoor kan men het eigen Treasury beleid aanpassen.

Scenario 3: de ontwikkelende gemeente

De overheid ontwikkelt eigen projecten.

5. Investeren

De gemeente kan zelf een aandeel nemen in het project bij de realisatie door de inbreng van eigen vermogen. Naar rato van het aandeel vloeien de revenuen 'automatisch' in de vorm van dividend terug naar de gemeentekas en daarmee naar de gehele gemeenschap.

6. Tot slot zou de gemeente ook de rol van 'energieleverancier' (energiebedrijf) op zich kunnen nemen. Deze positie valt buiten de scope van de Regionale Energie Strategie en wordt daarom niet verder uitgewerkt.

3. Uitwerking van scenario's in kaders

In het document "Keuzes en scenario's Lokaal Eigendom" wordt verder toegelicht in welke context deze scenario's toe te passen zijn en wat de voor- en nadelen van ieder scenario zijn. Ook wordt helder gemaakt dat het heel goed mogelijk is om meerdere scenario's binnen één gemeente toe te passen. In dit document werken we per scenario uit hoe een gemeente haar kaders op kan stellen om de doelstelling voor lokaal eigendom te behalen.

3.1 Wat leg je vast per scenario?

Scenario 1:

- ambitie minimaal 50% lokaal eigendom verankeren in duurzaamheidsbeleid, ruimtelijk beleid (structuurvisie, omgevingsvisie) en beleidsregels. De gemeente definieert lokaal eigendom als een zon-/windpark dat (gedeeltelijk) in eigendom is van een lokaal toegankelijke partij (bijvoorbeeld coöperatie) die zeggenschap en beslissingsbevoegdheid borgt. Hieruit volgt dat het niet de bedoeling is dat lokaal eigendom wordt ingevuld door één grondeigenaar.

Scenario 2:

- ambitie minimaal 50% lokaal eigendom verankeren in duurzaamheidsbeleid, ruimtelijk beleid (structuurvisie, omgevingsvisie) en beleidsregels. De gemeente definieert lokaal eigendom als een zon-/windpark dat (gedeeltelijk) in eigendom is van een lokaal toegankelijke partij (bijvoorbeeld coöperatie) die zeggenschap en beslissingsbevoegdheid borgt. Hieruit volgt dat het niet de bedoeling is dat lokaal eigendom wordt ingevuld door één grondeigenaar.
- uitgangspunten en spelregels uitnodigingsplanologie vastleggen in ruimtelijk en duurzaamheidsbeleid
- criteria profijtplan vastleggen in ruimtelijk en duurzaamheidsbeleid
- Aanbestedingsbeleid opstellen, inclusief selectiecriteria, voor grootschalige opwek zon en wind

Scenario 3:

- ambitie minimaal 50% lokaal eigendom verankeren in duurzaamheidsbeleid, ruimtelijk beleid (structuurvisie, omgevingsvisie) en beleidsregels. De gemeente definieert lokaal eigendom als een zon-/windpark dat (gedeeltelijk) in eigendom is van een lokaal toegankelijke partij (bijvoorbeeld coöperatie) die zeggenschap en beslissingsbevoegdheid borgt. Hieruit volgt dat het niet de bedoeling is dat lokaal eigendom wordt ingevuld door één grondeigenaar.
- spelregels relatie gemeente (sociaal eigendom), lokale initiatieven (lokaal eigendom) en marktpartijen (commercieel eigendom) vastleggen.
- rolinvulling regierol gemeente vastleggen in ruimtelijk en duurzaamheidsbeleid
 - o actief mee-ontwikkelen
 - o actief of faciliterend grondbeleid
- vastleggen hoe je rol als ontwikkelaar zich verhoudt tot andere rollen (vergunningverlener, handhaving etc) en waar inwoners terecht kunnen die het niet eens zijn met jouw eigen ontwikkelplannen.

Het verdient aanbeveling om ook bij een keuze voor scenario 2 en 3 een klassiek toelatingskader uit scenario 1 vast te stellen. Niet elk zonnepark leent zich voor een maatschappelijke tender: wellicht

wil je ruimte laten voor kleinere lokale initiatieven die zich kunnen melden bij jou als gemeente. Daar wil je waarschijnlijk niet altijd een maatschappelijke tender voor optuigen. Ook een lokaal initiatief wil waarschijnlijk niet een complete tender doorlopen voor zo'n kleiner initiatief. Het is dan wel aan te bevelen in je beleidskader duidelijk aan te geven wat je verstaat onder een kleiner zonnepark: bijvoorbeeld alle zon-op-veld-installaties die kleiner zijn dan 10 hectare.

3.2 Wat kun je doen tegen het innemen van grondposities en grondspeculaties?

Als je het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom nog niet of onvoldoende geborgd hebt in je huidige gemeentelijk beleid heb je twee opties:

3.2.1. Het instellen van een moratorium

Je kunt een moratorium instellen op (grootschalige) zon- en windprojecten totdat het gemeentelijk beleid geactualiseerd is. De gemeenteraad neemt dit besluit. Hierbij is het ook mogelijk om onderscheid te maken in de grootte van een project (bijvoorbeeld kleintjes nog wel) of om specifieke gebieden uit te sluiten in plaats van een generieke uitsluiting. Dit kan interessant zijn als er bijvoorbeeld specifieke gronden in de gemeente zijn waar ontwikkelingen wel gewenst zijn (bijvoorbeeld op een bedrijventerrein).

3.2.2 Toepassen Wet Voorkeursrecht Gemeenten

Als er sprake is van zogenaamde 'hete gronden' kun je ervoor kiezen om de Wet Voorkeursrecht Gemeenten toe te passen. Dit is overigens ook een begaanbare weg om te werken aan scenario 2 of 3. Burgemeesters en Wethouders nemen dit besluit dat bekrachtigd moet worden door de gemeenteraad. De gemeente Laarbeek heeft in maart 2020 deze wet als eerste in Nederland ingezet inzake de ontwikkeling van toekomstige zonneparken en windparken.

Raadsinformatiebrief gemeente Laarbeek:

<https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=laarbeek&id=4e3da7e8-88ea-4b83-bfaa-6dd3e614cbc7>

3.3 Hoe behoud je lokaal eigendom over de looptijd van het project?

Het regelen van lokaal eigendom bij de projectopzet is één ding; het vasthouden gedurende de gehele projectexploitatie is iets anders. Hoewel bij aanvang partijen de intentie zullen hebben het lokaal eigendom over de gehele looptijd van het project te behouden, kan het in de praktijk anders lopen. Bij het maken van de anterieure afspraken moet duidelijk worden vastgelegd hoe de afspraken over lokaal eigendom overgaan op een nieuwe eigenaar. Een alternatief is dat de gemeente recht op eerste koop krijgt bij verkoop, of dat er een anti-speculatiebeding wordt vastgelegd.

Door als gemeente anterieure afspraken vast te leggen, stimuleer je ontwikkelende partijen (bijvoorbeeld een energiecoöperatie en een commerciële ontwikkelaar) om hierover afspraken te maken bij afsluiten van een gezamenlijke projectbv. Bij toetreding tot een besloten vennootschap worden namelijk verschillende overeenkomsten tussen partijen gesloten. Eén van deze

overeenkomsten is een aandeelhoudersovereenkomst. Daarin regelen partijen onderling wat er gebeurt bij verkoop van de aandelen door één van de partners.

Er zijn vier bepalingen die helpen bij het voorkomen van (ongewenste) doorverkoop:

- aanbiedingsplicht: een bepaling die er voor zorgt dat een aandeelhouder eerst moet verkopen (aanbieden) aan de andere aandeelhouder. Dit kan bijvoorbeeld als hij in strijd handelt met de gesloten overeenkomst;
- meeverkooprecht: een bepaling die borgt dat alle partijen in de B.V. hun aandelen tegen dezelfde prijs en voorwaarden mogen verkopen in het geval dat één partij zijn aandeel wenst te verkopen aan een derde partij (geen medeaandeelhouder);
- toetreding tot de overeenkomst: bepalingen die borgen dat een nieuwe aandeelhouder (derde partij) gebonden is aan dezelfde overeenkomst wanneer deze toetreedt tot de B.V.;
- bijzondere bepalingen: bij het toetreden van een lokale partij voor een bepaald percentage, kan ook bepaald worden dat dit aandeel altijd in handen dient te blijven van een lokale partij. In de aandeelhoudersvergadering kunnen aandeelhouders dan bepalen hoe zij dat begrip definiëren. Let daarbij op dat deze bepaling(en) bemoeilijkt om bij financiële tegenslagen dit aandeel te verkopen. Ter voorkoming daarvan kan bijvoorbeeld gekozen worden voor een inspanningsplicht van de andere aandeelhouders om middels de aanbiedingsplicht deze aandelen eerst over te nemen en vervolgens op zoek te gaan naar een nieuwe lokale aandeelhouder.

4. Voorbeelden duurzaamheidsbeleid

In dit hoofdstuk geven we per scenario een aantal voorbeelden van beleidskaders waarin lokaal eigendom geborgd is.

4.1 Voorbeelden passend bij scenario 1: beleidskaders

4.1.1 Gemeente Westerwolde

Gemeente Westerwolde stelt een harde eis aan 50 % lokaal eigendom in de vorm van de toetreding van een lokale partij. Als dit gehaald wordt, landt de winstdeling direct bij de deelnemers. Wordt de 50 % lokaal eigendom niet gehaald, dan is er een verplichte afdracht in een duurzaamheidsfonds.

In de leidraad ‘Maatschappelijk rendement uit Zonneparken’ stelt de gemeente ook bedragen vast die de hoogte voor de afdracht bepalen in het duurzaamheidsfonds. Hiermee landen de revenuen uiteindelijk alsnog bij de omgeving.

Voordeel van dit model is dat de voorwaarden voor lokaal eigenaarschap helder in het beleid zijn vastgelegd. Dit maakt dat de voorwaarden en de van daaruit verwachte processtappen en onderdelen transparant zijn voor alle betrokkenen: overheid, lokale omgeving en ontwikkelaar. Het opnemen van een anterieure overeenkomst tussen omgeving en ontwikkelaar in de voorwaarden draagt ook bij aan de borging en financiële baten.

De afdracht in het duurzaamheidsfonds of toetreding van 50 % lokaal is niet afdwingbaar, maar in de praktijk zien we dat het werkt. Initiatiefnemers kiezen voor het goed invullen van de participatie in een vroeg stadium van een project.

Nadeel van dit model is dat de afdracht in een gemeentelijk duurzaamheidsfonds bij kleinere initiatieven lastig wordt in verband met de aflopende SDE en het toch al moeilijk rondkrijgen van een rendabele businesscase, juist bij kleinere initiatieven. Gemeente Westerwolde hanteert wel een staffeltarief, maar dit kan alsnog tot problemen leiden met ontwikkelaars. Daar komt nog bij dat het juridisch afdwingen van een verplichte afdracht in een duurzaamheidsfonds niet eenvoudig is. Een oplossing kan zijn om een gebiedsfonds niet van toepassing te verklaren bij kleinschalige zonneparken. Het is dan wel noodzakelijk in het beleid goed aan te geven wanneer er sprake is van kleinschalig: bijvoorbeeld alle zon-op-velde-installaties die kleiner zijn dan 10 hectare.

Beleidsnotitie zonneparken en kleine windmolens:

<https://www.westerwolde.nl/file/3700/download>

Leidraad ‘Maatschappelijk rendement uit Zonneparken’:

<https://www.westerwolde.nl/file/9864/download>

4.1.2 Gemeente Enschede

De gemeente Enschede organiseert lokaal eigendom via de “Energievisie energie” en de beleidsregels voor zonne- en windenergie (in de zin van 4.3 Awb). Deze Energievisie is een structuurvisie in de zin van de Wet ruimtelijke ordening. In plaats van een structuurvisie zal in de toekomst borging via omgevingsvisie/omgevingsplan de norm worden.

De gemeente stelt in dit beleid 50% lokaal eigendom vast als kader en wijst elk initiatief op de mogelijke samenwerking met de lokale energie coöperatie(s). Voor andere vormen van financiële participatie is alleen in uitzonderingssituaties plaats.

Dit staat vervat in beleidskeuze 8 van de Energievisie Gemeente Enschede; “we zorgen voor een eerlijke verdeling van lasten en lusten”.

“8. We zorgen voor een eerlijke verdeling van lasten en lusten

Bij de ontwikkeling van locaties voor het opwekken van zonne- of windenergie dient er gestreefd te worden naar een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. In de beleidsregels voor zonne- en windenergie staat daarom dat ten minste 50% van de opbrengst van energieprojecten ten goede van de gemeenschap moet komen. Dit is conform de wens van de gemeenteraad. Bij de verdeling van de opbrengsten is lokaal eigendom het uitgangspunt. De samenwerking met een lokale energiecoöperatie kan daarbij helpen.

Voor andere vormen van financiële participatie is alleen in uitzonderingssituaties plaats.”

In de beleidsregels wind is dit verder vastgelegd in Artikel 4 en in de beleidsregels zon is dit verder vastgelegd in Artikel 10 (zelfde tekst);

Via deze beleidsregels stuurt de gemeente op een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. De gemeente wil hiermee gunstige omstandigheden creëren voor het ontstaan van maatschappelijke acceptatie.

In de praktijk wordt er op verschillende manieren een invulling gegeven aan de wens om de omgeving te laten delen in de baten van een project, zoals:

- mede-eigendom;
- financiële deelneming (d.m.v. obligaties of aandelen);
- een omgevingsfonds (volledig of gedeeltelijk) gevuld door de initiatiefnemer;
- een omwonendenregeling, in de vorm van verduurzaming bijvoorbeeld van de woning of korting op groene stroom.

In artikel 4 wordt conform de wens van de gemeenteraad tot uitdrukking gebracht dat ten minste 50 procent van de opbrengst van energieprojecten ten goede van de gemeenschap moet komen. Lokaal eigendom is daarbij het uitgangspunt. Dit kan bewerkstelligd worden door samenwerking met een lokale energiecoöperatie.

Voor andere vormen van financiële participatie is alleen in uitzonderingssituaties plaats. Te denken valt aan een situatie waarbij omwonenden unaniem de voorkeur geven aan een omwonendenregeling en de initiatiefnemer bereid is een substantiële bijdrage te leveren aan een omgevingsfonds, waaruit activiteiten worden gefinancierd waarmee de lokale gemeenschap als geheel is gebaat.

Structuurvisie:

<https://www.enschede.nl/structuurvisie-energie-energievisie-en-beleidsregels-voor-zonne-en-windenergie>

Beleidsregels zon:

<https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=enschede&id=5ac58213-939f-40ca-b484-f375414cb545>

Beleidsregels wind:

<https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=enschede&id=a90993f0-16e8-457e-bbcb-8b307b2e8911>

Hier volgt nog een interview met de gemeente Enschede en de Enschedese energiecoöperatie over de keuzes die zij gemaakt hebben voor dit beleidskader.

4.1.3 Gemeente Emmen

Gemeente Emmen heeft al in 2017 in haar structuurvisie zonneakkers opgenomen dat er sprake moet zijn van overtuigend maatschappelijk draagvlak voor het initiatief bij het dorp of de wijken dat de energieafzet direct of indirect (financieel) ten gunste moet komen van de bewoners/inwoners die betrokken zijn bij de zonneakker.

De gemeente maakt een duidelijk onderscheid tussen de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rol. Voor begeleiding van de vergunningaanvraag en de voorbereiding daarvan is er het Steunpunt Zonneakkers. Deze beoordeelt de ruimtelijke haalbaarheid en formuleert de eisen om een vergunningaanvraag te kunnen indienen. Om het lokaal eigendom te regelen is er voor het privaatrechtelijke spoor het Servicepunt Lokaal Opgewekt Emmen.

Om invulling te geven aan 'overtuigend maatschappelijk draagvlak', zijn in de beleidsnotitie 'Maatschappelijk draagvlak zonneakkers bij dorpen en wijken' drie participatiemodellen beschikbaar die in een vaste voorkeursvolgorde moeten worden toegepast. De gemeente biedt via het Servicepunt Lokaal Opgewekt Emmen ondersteuning aan lokale initiatieven die voor samenwerking met de projectontwikkelaar in aanmerking komen, of treedt namens hen op. Het gaat om de volgende drie participatiemodellen:

- 1 postcoderoosproject;
- 2 coöperatief eigenaarschap met SDE;
- 3 aandeelhouderschap.

Bij de eerste twee is de eis om minimaal 20 % van het project beschikbaar stellen voor het lokale initiatief voor mede-ontwikkeling. Bij aandeelhouderschap geldt dat minimaal 50 % van het project in de vorm van aandelen of obligaties beschikbaar wordt gesteld. Als minimaal 10 % hiervan in handen komt van inwoners in de omgeving, dan is er volgens de gemeente Emmen ook sprake van overtuigend maatschappelijk draagvlak. De laatste variant heeft de minste voorkeur, omdat deze mogelijkheid alleen geldt voor mensen die geld hebben om aandelen of obligaties te kopen. De uitwerking van bovenstaande wordt vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst die wordt ondertekend voordat de vergunningaanvraag kan worden ingediend. Indien geen van de drie varianten leidt tot voldoende participatie, kan er geen vergunning worden verleend. Wel kan de gemeente op verzoek hiervan afwijken als onderbouwd kan worden hoe de omgeving op een andere manier betrokken wordt bij het project.

Het model van de gemeente Emmen heeft lokaal eigendom opgenomen als vast onderdeel van het proces om tot een vergunningaanvraag te komen. Het model is juridisch haalbaar vanwege de anterieure overeenkomst in de vorm van een model-samenwerkingsovereenkomst in de vorm van

een duidelijke model-samenwerkingsovereenkomst. Omdat hiermee het beleid een duidelijk kader aangeeft, en al meerdere malen met succes is toegepast, is dit model goed te borgen.

Praktisch is het goed uitvoerbaar omdat de gemeente ondersteuning biedt met haar Servicepunt en transparante voorwaarden. Daarnaast komen de baten lokaal terecht door de coöperatie in de lead te houden of een fonds op te richten.

Structuurvisie Zonneakkers:

<https://emmengeeftenergie.nl/wp-content/uploads/2017/11/SV-zonneakkers.pdf>

Beleidsnotitie Maatschappelijk draagvlak zonneakkers:

<https://emmengeeftenergie.nl/wp-content/uploads/2017/11/08-getekend-exemplaar-Maatschappelijk-draagvlak-zonneakkers-bij-dorpen-en-wijken-september-2017.pdf>

4.2 Voorbeelden passend bij scenario 2: Uitnodigingsplanologie of maatschappelijke tender

Een maatschappelijke tender uitschrijven is een procestool om initiatieven te selecteren op basis van ingediende principeverzoeken. Met deze methode kunnen lokaal eigendom, maatschappelijke meerwaarde voor de gemeenschap en de verdeling van de lusten en de lasten criteria zijn waarop geselecteerd wordt, nadat de plannen aan de ruimtelijke criteria zijn getoetst. De principeverzoeken worden vergeleken op de vastgestelde en gecommuniceerde criteria, waaruit één of meerdere winnende inschrijvingen volgen. Deze winnende inschrijving(en) komen in aanmerking voor planologische medewerking en het aanvragen van vergunningen. Wint een initiatiefnemer de maatschappelijke tender niet, dan hoeft deze geen tijd, geld en energie meer te steken in een vergunningentraject. Zo voorkomt de maatschappelijke tender verloren investeringen voor zowel bevoegd gezag als ontwikkelaar. Bovendien kan een bevoegd gezag gestroomlijnd en geleidelijk invulling geven aan haar doelstellingen, door de zoekgebieden in tranches te tenderen. Daarmee heeft de gemeente meteen ook de mogelijkheid om het uitgeven van de tranches goed te plannen op de netwerkuitbreidingen door de netbeheerder.

Naast het al genoemde voordeel dat de gemeente regie kan uitvoeren op zowel ruimtelijke en landschappelijke criteria als op maatschappelijke criteria als lokaal eigendom zijn er nog een aantal voordelen te benoemen van dit model. Een maatschappelijke tender uitschrijven is een transparant proces voor initiatiefnemers en burgers. De gemeente toont met het vooraf mededelen van selectiecriteria transparantie aan de initiatiefnemers. Zij kunnen hier hun principeverzoek op afstemmen. Na de selectie weet de initiatiefnemer waar hij het principeverzoek op heeft verloren of gewonnen. Doordat de initiatieven op meerdere criteria zijn beoordeeld en de beste is geselecteerd, weet de burger precies welke zonnepark waarom is geselecteerd. Het transparante proces kan begrip en draagvlak teweegbrengen bij de burger.

Een nadeel van dit model is dat er tijdens het tenderproces meerdere, concurrerende lokale initiatieven kunnen ontstaan in een gebied. Dit kan tot vervelende situaties in een wijk, buurt of dorp leiden. Het is zaak om hier als gemeente proberen zicht op te houden, zodat tijdig bijgestuurd kan worden als dat nodig is.

4.2.1 Gemeente Leudal

De gemeente Leudal hanteert een uitnodigingskader voor zon en wind, vastgelegd in het ontwerp paraplubestemmingsplan duurzame energie Leudal.

De reeds bestaande bestemmingsplannen over het gehele gebied van gemeente Leudal worden aangevuld met regels voor zonne-energie. Voor de zonne-energie bevat het ontwerpplan een afwijkingsbepaling. Als een plan voor zonne-energie voldoet aan het vastgestelde Beleidskader Zon en Wind kan de planologische medewerking worden verleend. Voor windenergie bevat het plan wel de randvoorwaarden, maar voor realisatie dient een buitenplanse procedure te worden gevolgd.

De gemeente Leudal kiest voor het principe dat onder voorwaarden ontwikkelingen worden toegestaan (ja, mits) of worden uitgesloten, afhankelijk van het landschap. Daarvoor is een energie-kansenkaart opgesteld en een ontwikkelmatrix cultuurlandschap voor een afweging waar wel en waar geen kansen liggen voor zonnevelden of windenergieparken.

Zonnevelden zijn bijvoorbeeld mogelijk in onder andere landschapstypen als besloten bosmozaïek, halfopen bosmozaïek, semi-rationele heideontginningen, rationale heideontginningen en erven. Dit wordt nader toegelicht in de ontwikkelmatrix cultuurlandschap en de ontwerpprincipes voor de landschapscriteria. Windmolens zijn mogelijk in onder andere landschapstypen als rationale heideontginningen.

De gemeente nodigt vervolgens initiatieven uit een principeverzoek in te dienen om een project te starten binnen de gebieden die hiervoor aangegeven zijn. Dit verzoek wordt beoordeeld aan de hand van selectiecriteria.

Een belangrijk voordeel van deze manier van werken is het feit dat een gemeente gestroomlijnd en geleidelijk invulling geven aan haar doelstellingen. Een gemeente kan er namelijk voor kiezen telkens andere gebieden open te stellen voor principeverzoeken.

De selectiecriteria van de gemeente zijn vooraf bekend bij de initiatiefnemers. Dit maakt het een transparant selectieproces. De criteria weerspiegelen bovendien de wensen en prioriteiten van de gemeente. De gemeente kan namelijk wegingspercentages toevoegen aan haar criteria, waaruit een zekere prioriteit volgt. Gemeenten kunnen deze criteria zelf vaststellen en ook de weging per criterium vaststellen. Wanneer bijvoorbeeld meer waarde gehecht wordt aan lokaal eigendom kan dit criterium een hogere waarde krijgen dan andere criteria.

Initiatieven dienen een profijtplan voor te leggen waarin duidelijk uiteen wordt gezet hoe een deel van de opbrengsten terugvloeit naar de gemeenschap. Een storting in het groenfonds kan daarvan een onderdeel zijn. Daarnaast streeft de gemeente Leudal er naar om 50 procent van de nieuwe initiatieven coöperatief te laten zijn.

Samenvattend stappenplan uitnodigingskader Leudal:

1. Gemeente bepaalt uitgangspunten in duurzaamheidsbeleid

Uitgangspunt 1: Zonneladder conform klimaatakkoord

Uitgangspunt 2: Landschap (kansrijke gebieden zijn in kaart gebracht)

Uitgangspunt 3: Concentratie

Uitgangspunt 4: Kwalitatieve eisen (inpassing, etc)

Uitgangspunt 5: Profijtplan*

Uitgangspunt 6: 50% coöperatief

Uitgangspunt 7: Aantonen uitvoerbaarheid

2. Informatieronde

3. Openstellingsronde

4. Toetsing principeverzoek

5. Selectie plannen (top 3)

6. Definitieve selectie

7. Vergunningsaanvraag

8. Beoordeling vergunningsaanvraag

***Profijtplan**

In het Profijtplan wordt opgenomen wat een initiatiefnemer bijdraagt aan de omgeving en de maatschappij. De initiatiefnemer nodigt een (of meerdere) lokale energie-coöperaties uit bij de ontwikkeling van het project. De coöperatie houdt bij voorkeur (een deel van) het eigenaarschap gedurende de exploitatiefase. Het streven is om 50% van de nieuwe initiatieven coöperatief te laten zijn. Initiatieven die meer economisch rendement opleveren voor lokale partijen, zoals energiecoöperaties, hebben de voorkeur. De wijze waarop toepassing wordt gegeven aan de Nota Kwaliteit maakt onderdeel uit van het Profijtplan. Initiatiefnemer draagt ook zorg voor verrijking van de biodiversiteit, een goede landschappelijke inpassing, mogelijkheden voor onderwijs en stimulering van de lokale werkgelegenheid.

Volledig bestemmingsplan:

Regels:

https://leudal.gemeentedocumenten.nl/Publicatie/NL.IMRO.1640.BP19LeuDrzmEnergie-ON01/r_NL.IMRO.1640.BP19LeuDrzmEnergie-ON01.html#begin

Toelichting:

https://leudal.gemeentedocumenten.nl/Publicatie/NL.IMRO.1640.BP19LeuDrzmEnergie-ON01/t_NL.IMRO.1640.BP19LeuDrzmEnergie-ON01.pdf

Overige bijlages:

<https://leudal.gemeentedocumenten.nl/Publicatie/NL.IMRO.1640.BP19LeuDrzmEnergie-ON01>

Volledige kader zon en wind:

<https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/externebijlagen/exb-2020-26024/1/bijlage/exb-2020-26024.pdf>

Hier volgt nog een interview met de gemeente Leudal en de provincie Limburg over de keuzes die zij gemaakt hebben voor dit beleidskader en de rol van de provincie daarbij.

4.2.2 Maatschappelijke tender Gelderland

Het Gelders Energieakkoord, EnergieSamen Gelderland en Klimaatverbond Nederland hebben samen een Handreiking Maatschappelijke Tender uitgewerkt als methode om lokaal eigendom te borgen in beleid. Daarnaast wordt de maatschappelijke tender gezien als een methode om gebiedsgericht aan de slag te gaan met zon- en windprojecten.

Deze handreiking kent 7 stappen:

1. Concept uitgangspuntennotitie
De gemeente stelt vast hoe zij in de komende jaren wind- en zonneparken in stappen (getrancheerd) in de gemeente wil ontwikkelen. In de notitie legt ze ook vast hoe ze omgaat met 'schaarste van uit te geven vergunningen' wanneer er meerdere gegadigden zijn die een zon- of windpark vergund willen krijgen. De gemeente geeft aan dat zij in dat geval gerechtigd is om te selecteren op criteria die zich niet beperken tot de Wet ruimtelijke ordening. Anders geformuleerd: dan mag de overheid als bevoegd gezag ook selecteren op zaken als financiële participatie, een omgevingsfonds en/of gesocialiseerd grondbeleid.
2. Marktconsultatie
De gemeente consulteert de markt en komt zo tot oplossingen die door de markt zelf gedragen zijn. informatieavonden waarbij partijen elkaar kunnen vinden. Zowel met de direct omwonenden, de meer formele vertegenwoordiging van een beoogd lokale eigenaar en ontwikkelaars met grondposities binnen de gemeente. Zo kunnen allianties ontstaan.
3. Voorbereiden overeenkomst
De gemeente bereidt een intentieovereenkomst voor. Met een dergelijke intentieovereenkomst kan een gemeente alle partijen - ruim voordat publiekrechtelijke ruimte wordt vergeven - bewegen om de uitgangspunten te onderschrijven. Deze greendeal helpt om later privaatrechtelijk af te dwingen wat niet kan langs het publiekrechtelijke spoor. Een gemeente mag bijvoorbeeld wellicht niet 50% lokaal eigendom of een omgevingsfonds als voorwaarde verbinden in haar vergunningverlening (de Wet ruimtelijke ordening staat dat publiekrechtelijk niet toe), maar de gemeente kan dit percentage wel privaatrechtelijk afdwingen bij de ondertekenaars van een 'overeenkomst' waar dezelfde voorwaarde in staat
4. Definitief besluit uitgangspuntennotitie
De gemeenteraad stelt de definitieve uitgangspuntennotitie vast. Dit is de start van de feitelijke procedure.
5. Selectie vanuit ruimtelijk kader
Zoals aangegeven in de uitgangspuntennotitie maakt de gemeente gebruik van de mogelijkheid om potentiële ontwikkelaars uit te nodigen een plan van aanpak uit te werken waarin de genoemde elementen van de uitgangspuntennotitie in detail terugkomen. Het gaat hierbij om een formeel principeverzoek dat kan leiden tot een vergunning. Op basis hiervan selecteert de gemeente de partijen die, op basis van ruimtelijk relevante voorwaarden, in aanmerking komen voor een eventuele vergunning.
6. Selectie vanuit maatschappelijk kader
Het resultaat van dit proces kan zijn dat meerdere ontwikkelaars (of consortia) op basis van ruimtelijke criteria in aanmerking komen voor de ontwikkeling van zonnevelden en/of windenergie in de tranche die de gemeente heeft opengesteld. Op dat moment is in juridisch termen sprake van 'schaarste' en kan de gemeente aanvullende, maatschappelijke, criteria gebruiken (volgens een transparante weging – via een puntensysteem) om de partij (of het consortium) uit te nodigen het definitieve gunningsproces in te gaan en af te ronden. We moeten daarbij in ogenschouw nemen dat een tegenvallend resultaat op maatschappelijk rendement geen juridische reden kan zijn om de vergunning niet te verstrekken. Het selectieproces is echter zo stevig geweest dat de beste mogelijke garanties zijn verkregen op een resultaat dat recht doet aan de uitgangspuntennotitie en een ondertekende greendeal.
7. Gunning

In deze Handreiking wordt de gevolgde procedure van de gemeente Staphorst bij Windpark Bovenwind als voorbeeld beschreven.

Handreiking Maatschappelijke Tender Gelderland:

<https://energiesamengelderland.nl/wp-content/uploads/2021/04/GEA-handreiking-maatschappelijke-tender.pdf>

4.2.3 Overige voorbeelden;

Andere gemeenten die actief werken volgens deze methode zijn bijvoorbeeld Wijchen, Druten en Oude IJsselstreek.

Meer info:

<https://www.oude-ijsselstreek.nl/zonnevelden>

4.3 Voorbeelden passend bij scenario 3: zelf ontwikkelen

4.3.1 Gemeente Groningen

De gemeente Groningen hanteert een beleid waarbij men grote parken alleen toestaat binnen specifiek benoemde zoekgebieden waar de gemeente ook (gedeeltelijke) grondposities heeft. Kleinere parken (max 10ha) mogen ook op andere locaties ontwikkeld worden. In beide gevallen streeft de gemeente naar minimaal 50% lokaal eigendom. Bij de grootschalige parken streeft men echter naar ontwikkeling via een gemeentelijke exploitatiemaatschappij waarbij het doel is dat 100% van de revenuen naar de gemeenschap vloeit.

Voorbeeld klein park (kleiner dan 10 hectare: conform scenario 1)

Klein en lokaal zonnepark in veenweidegebied Een lokale agrariër in het landelijk gebied van de gemeente wil een deel van zijn grond gebruiken voor een zonnepark. Dit is mogelijk tot maximaal 10ha. Op een passende locatie ontwikkelt hij een zonnepark van 12MWp. Hier geldt de eis van 50% lokaal eigendom, en de initiatiefnemer moet in gesprek met de omgeving om hieraan invulling te geven. Hij zoekt samenwerking met een lokale energie coöperatie. Samen voldoen ze aan de eisen van ontwerp en inpassing, en weten de omgeving hierin te betrekken.

De gemeente legt de afspraak dat 50% van het project in samenwerking met de energiecoöperatie wordt opgezet vast in een anterieure overeenkomst, inclusief de beoogde uitwerking ervan. Dit is vastgelegd als eis in het duurzaamheidsbeleid. De initiatiefnemer en de energiecoöperatie stellen daartoe een participatieplan op dat wordt ingediend en getoetst bij de vergunningaanvraag op deelnamemogelijkheid en lokale besteding van de opbrengsten.

De initiatiefnemer en tevens de grondeigenaar vraagt voor de helft van het park, dus 6MWp, een SDE++ subsidie aan. De energiecoöperatie pacht de andere helft van de grond voor het project van de agrariër en zet meerdere postcoderoos-projecten op van maximaal 300.000Wp per stuk. Ze weten 600 huishoudens en kleine mkb'ers te werven voor deelname in 10 projecten. Doordat deelnemers in maximaal 10 postcode-roosconfiguraties worden geworven, kunnen mensen uit een groot deel van de gemeente deelnemen aan het project, met en zonder eigen inleg. Hiermee is de helft van de 50% - dus 25% van het hele zonnepark - lokaal ingevuld. Voor de overige 25% vraagt de energiecoöperatie een SDE++ subsidie aan. De opbrengsten van deze resterende 3MWp zijn lager dan bij een postcoderoosproject, maar nog voldoende om een ruim fonds in te stellen, waarvan de

energiecoöperatie met haar leden en de andere inwoners in de omgeving ieder jaar beslist over het ondersteunen van lokaal maatschappelijk initiatieven.

Voorbeeld groot park (groter dan 10 hectare of wind: conform scenario 3)

Deelname van een lokaal initiatief in een grootschalig zonnepark. De gemeente heeft een groot terrein in de buurt aangewezen als zoekgebied voor een of meer grootschalige zonneparken. Voor dit gebied werkt de gemeente gebiedsvisie en overlegt met de andere grondeigenaren en omgeving over de opzet. Enkele inwoners in de buurt willen graag een klein deel zelf ontwikkelen als klein en lokaal zonnepark. De gemeente wil het grootste deel van het zonnepark zelf exploiteren en de opbrengsten inzetten via het Energietransitiefonds. Dit is sociaal eigendom. De gemeente maakt afspraken met enkele grondeigenaren dat hun grond ook onderdeel van het zonnepark kan worden. Zij kunnen de gronden inbrengen in het gemeentelijke project tegen een marktconforme pacht of zelf exploiteren. In dat laatste geval geldt de eis van minimaal 50% lokaal eigendom.

Bij dit voorbeeldproject is sprake van 90% sociaal eigendom, 5% lokaal eigendom en 5% particulier of commercieel eigendom. De gemeente legt de afspraken hierover vast in een anterieure overeenkomst met de grondeigenaren. Bij de vergunningaanvraag wordt een participatieplan ingediend met de opzet van het lokaal eigendom, m.b.t. de mogelijkheid om deel te nemen en de manier waarop de opbrengsten lokaal besteed worden.

Het lokale initiatief wordt uitgenodigd om een energiecoöperatie op te richten en deel te nemen in de gezamenlijke ontwikkeling. Eén lokale grondeigenaar heeft 6ha grond, en verpacht 3ha aan de energiecoöperatie. Zij zetten hiermee een lokaal fonds op, waarmee de leden duurzame projecten financieren, zoals zonnepanelen op daken, de school en het buurthuis.

Beleidskader Gemeente Groningen

<https://gemeente.groningen.nl/sites/default/files/beleidskader-zonneparken.pdf>

Hier volgt nog een interview met de gemeente Groningen over de keuzes die zij gemaakt hebben voor dit beleidskader.

4.3.2 Overige voorbeelden;

Een andere gemeente die ver is in het zelf (mee)ontwikkelen aan energieprojecten is Harderwijk.

Meer info:

<https://www.harderwijk.nl/over-de-gemeente/projecten-in-harderwijk/windenergie>

Colofon

Mei 2021, Zwolle

Auteurs

Leander Broere

Els Holsappel

Werkgroep Lokaal Eigendom Thijs Mosterman (gemeente Dalfsen)

Jan Albert Westenbrink (gemeente Zwolle)

Judy Janson (gemeente Raalte)

Tim Lammers (Nieuwe Energie Overijssel)

Piet la Roi (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Hans van Vliet (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Guido Bakema (werkgroep energiecoöperaties RES West-Overijssel)

Leander Broere (Natuur en Milieu Overijssel)

Els Holsappel (projectleider Lokaal Eigendom RES West-Overijssel)

West-Overijssel

RES Regionale
Energie
Strategie

BOUWSTEEN NETWERK

Behorend bij RES 1.0 West-Overijssel

Mei 2021

VERSIE: 1.1 AUTEUR: Werkgroep Netwerk

BOUWSTEEN NETWERK.....	0
Netwerk.....	2
Leeswijzer.....	2
Elektriciteitsnetwerk	2
Netimpact-analyse bod RES West-Overijssel	3
Knoppen van Maatschappelijke kostenefficiency.	5
Systeemstudie 2050: Vier scenario's voor Overijssel binnen een Klimaatneutraal Nederland	7
NPRES Rapportages.....	8
Bijlagen:.....	9
1. Netimpactanalyse	9
2. Factsheet netwerk en maatschappelijke kosten.....	9

Netwerk

Leeswijzer

In deze bouwsteen treft u de informatie aan die betrekking heeft op het netwerk. Wat is de huidige capaciteit, en waar zijn er mogelijkheden nieuwe projecten aan te sluiten en waar moet rekening mee worden gehouden.

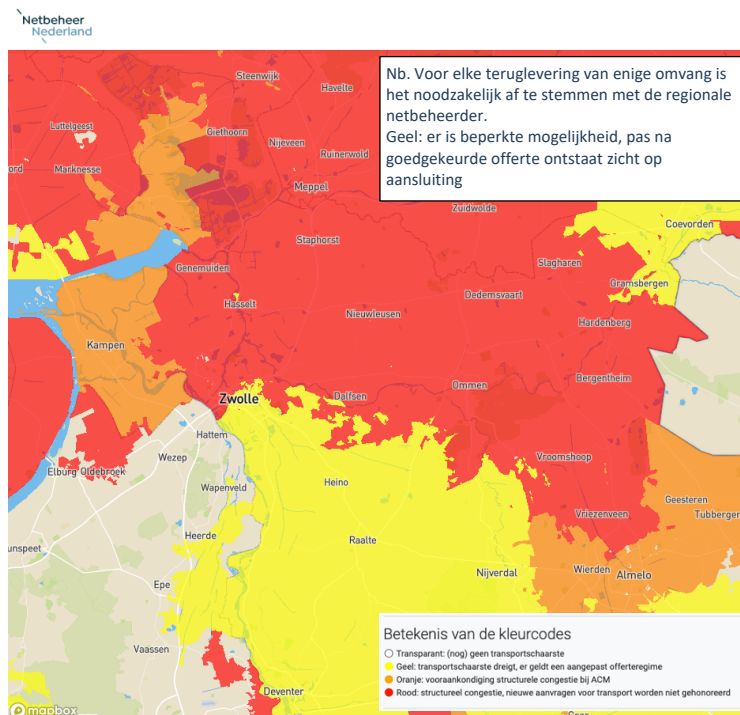
Deze bouwsteen netwerk beschrijft de huidige stand en waar de actuele informatie hierover te vinden is. Vervolgens gaan we kort in op de netimpactanalyse van de netbeheerders die een beeld schetst van de benodigde aanpassingen aan het netwerk. Hierna is de conclusie van de knoppen van Maatschappelijke kostenefficiency opgenomen om inzicht te geven in de impact van verschillende mechanismen, zoals clustering en de energiemix. Tot slot zijn de conclusies van de systeemstudie opgenomen. In de bijlagen treft u de volledige analyses en presentaties van deze onderwerpen aan.

Elektriciteitsnetwerk

Introductie

Het elektriciteitsnetwerk heeft als functie om vraag en aanbod van elektriciteit te faciliteren. De veranderingen van centrale naar decentrale opwek vragen om een andere kijk op ons netwerk. Met het huidige en

toekomstige netwerk zijn omvangrijke maatschappelijke kosten gemoeid. Het is dus van belang om vanuit een planmatige aanpak een passende uitvoeringsstrategie te kiezen. In sommige gebieden in West-Overijssel is nog weinig of zelfs geen transportcapaciteit van elektriciteit beschikbaar om grotere duurzame energieprojecten aan te kunnen sluiten. Dit wordt ook wel transportschaarste genoemd.

Figuur 1: kaart netwerk en schaarste (bron: <https://capaciteitskaart.netbeheernederland.nl/>)

Door uitbreidingen van het elektriciteitsnet (bv. stations, kabels en velden) kan er op termijn meer transportcapaciteit gecreëerd worden waardoor er meer duurzame opwekinstallaties kunnen invoeden op het elektriciteitsnetwerk. Uitbreidingen kunnen nodig zijn op verschillende spanningsniveaus, zowel bij de regionale netbeheerders Enexis, Rendo en Coteq als bij de landelijke netbeheerder TenneT. Met name de uitbreidingen op de hogere spanningsniveaus (bij TenneT) gaan gepaard met lange doorlooptijden.

Om deze uitbreidingen efficiënt uit te kunnen voeren, is het voor de netbeheerders van belang om te weten waar de uitbreidingen nodig zullen zijn. Oftewel: waar de grootschalige duurzame opwek plaats zal vinden. Op deze manier kan er integraal gekeken worden naar het gehele energiesysteem, waarbij niet alleen duurzame opwek maar ook de toename van vraag naar elektriciteit kan worden meegenomen, alsook eventuele innovaties die impact hebben op dit systeem.

In het proces naar de RES 1.0 zijn een aantal producten afgerond die inzicht geven in de benodigde aanpassingen, de knoppen waaraan we bij deze wijzigingen kunnen draaien en het inzicht in de impact van ons bod. Daarnaast is de systeemstudie 2050 afgerond, die inzicht geeft in het kader voor het energiesysteem van 2050.

Netimpact-analyse bod RES West-Overijssel

Het bod van RES West-Overijssel vergt uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk. Om de impact hiervan te bepalen, is het bod van 1,826 TWh opwek in 2030 doorgerekend door de netbeheerders. Dit is gedaan aan de hand van de invulformulieren, die elke gemeente hiervoor heeft aangeleverd rondom medio februari. De netimpactanalyse is geen uitvoeringsplan, maar geeft inzicht op hoofdlijnen of het bod uitvoerbaar is. De uitkomsten van deze doorrekening zijn als bijlage bij deze bouwsteen opgenomen.

De beelden die uit de analyse zijn ontstaan geven aanleiding om enerzijds tot de conclusie te komen dat het bod uitvoerbaar is, en dus dat de benodigde aansluitcapaciteit voor 2030 is geregeld.

Het gebrek aan aansluitcapaciteit is tegelijkertijd aanleiding om direct aansluitend aan het proces van vaststelling van de RES 1.0 de verdiepende analyses te starten. Met die informatie is het dan mogelijk om een beter beeld te krijgen van de benodigde uitbreidingswerkzaamheden richting 2030. In de RES 1.0 is hierover een procesafspraken gemaakt.

In dit kader is afgesproken dat mocht een structurele oplossing nog niet tijdig te realiseren zijn, dat dan ook tijdelijke oplossingen worden bekeken. Netbeheerders zullen daarvoor congestiemanagement toepassen, zodat de maximaal haalbare aansluitcapaciteit beschikbaar komt voor het faciliteren van het RES bod.

Conclusies op netimpact Enexis en RENDO

Onderstaande teksten komen uit de netimpact analyse (p6) en betreffen de conclusies. Het gehele rapport is als bijlage opgenomen.

- **Op 12 stations zijn uitbreidingen benodigd en mogelijk.** Voor deze stations geldt dat de beschikbare capaciteit op het net van Enexis en RENDO pas benut kan worden na uitbreiding van het hoogspanningsnet van TenneT.
 - Voor de stations Olst en Vollenhove staan al uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van het RES-bod mogelijk maken. Daarnaast staan op de stations Coevorden, IJsselmuiden, Raalte, Steenwijk, Vroomshoop en Zwolle Hessenweg uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van een deel van het RES-bod mogelijk maken.
- **2 nieuwe HS/MS-stations moeten worden gerealiseerd.** De haalbaarheid van de RES is afhankelijk van de realisatie van deze stations.
 - Voor een station ten noorden van Meppel vinden er momenteel reeds gesprekken plaats tussen TenneT, Enexis en de gemeenten.
 - Er wordt onderzocht hoe uitbreiding van station Zwolle Hessenweg mogelijk is op een nieuw te stichten station vlak bij het bestaande station Hessenweg. Het investeringsbesluit hiervoor is inmiddels genomen
- **Er zijn voor deze doorrekening nog onvoldoende specifieke locaties aangewezen voor plaatsing van grootschalige opwek.** Een volledig beeld van de locaties van duurzame opwek is van groot belang voor het bepalen van de netimpact. Voor het verdere proces wordt daarom aangeraden samen te werken aan het verder concretiseren van het RES-bod en de locatie hiervan.

Aanbevelingen op netimpact Enexis en RENDO

- **Het combineren en verplaatsen van zoekgebieden kan investeringen beperken.** We zien dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden.

Conclusies en aanbevelingen op netimpact TenneT

- Om de RES te faciliteren (die groter is dan de opgave uit het IP2020) is het nodig dat, additioneel aan de al in realisatie en in studie zijnde projecten, er een systeemverbetering ontwikkeld wordt waardoor de druk op het koppelpunt Hessenweg verder wordt verlicht. TenneT en Enexis hebben samen diverse netvisies ontwikkeld, die alle als doel hebben om vóór 2030 de RES-opgave van West-Overijssel te faciliteren. Welke van deze netvisies gerealiseerd wordt, welke investeringen dit eventueel nog met zich meebrengt en of deze daadwerkelijk vóór 2030 kunnen worden gerealiseerd is mede afhankelijk van de in studie zijnde projecten.

Gezien de conclusie en het risico voor de realisatie van het bod is hierover in de paragraaf risico's en randvoorwaarden in de bouwsteen Elektriciteit nadere informatie over opgenomen. Voor meer inzicht in de

geplande uitbreidingen en inzicht in de doorlooptijden die nodig zijn voor dit type aanpassingen van TenneT wordt verwezen naar de Bijlagen 'Netimpact TenneT'.

Knoppen van Maatschappelijke kostenefficiency.

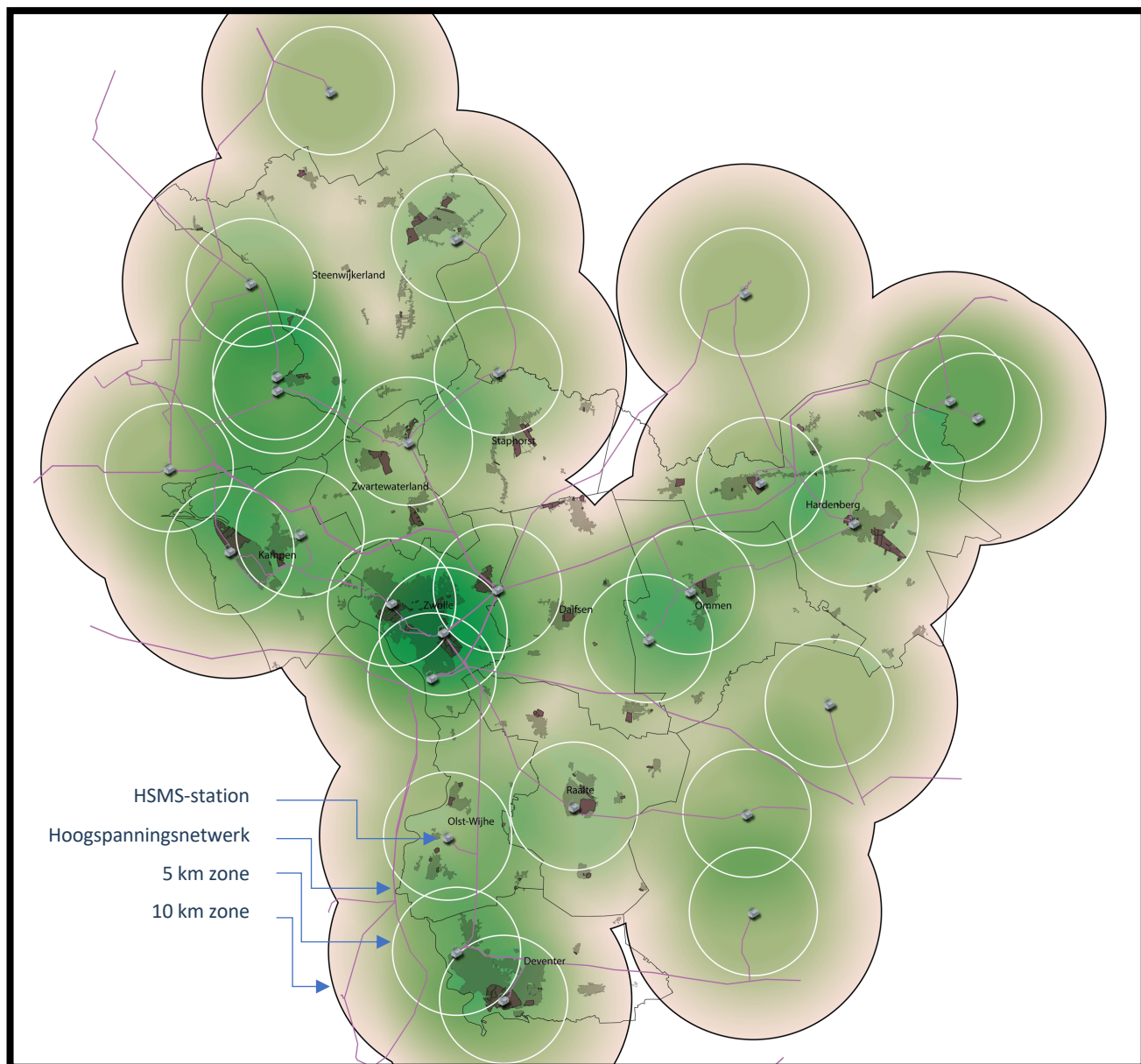
Bij de concept-RES was al duidelijk dat er de komende jaren veel aanpassingen aan de infrastructuur noodzakelijk zijn. Als onderdeel van het afwegingskader heeft de werkgroep Netwerk een model ontwikkeld om te ontdekken welke mechanismen meer of minder impact hebben op de maatschappelijke kosten die bij de realisatie van grootschalige opwek aan de orde is. Aan de hand van de kosten voor kabels, trafo's en SDE-subsidie is gekeken naar de kosten voor het opwekken van 1,6 TWH (voor de analyse is destijds het concept-bod gebruikt) aan duurzame energie in zon of wind, met een zekere afstand tot de aansluiting, met een zekere grootte van clusters, in de combinatie van zon en wind (bundeling) en tot slot de koppeling van vraag en aanbod. Aan de hand hiervan kon de impact per knop worden geschetst. Het ging er niet om welke conceptueel bedrag bij een knop genoemd stond, maar wel hoe de bedragen zich onderling verhouden. In onderstaande dia is de prioriteitsvolgorden van de verschillende knoppen weergegeven

Figuur 2: Conclusie analyse Maatschappelijke kosten netwerk

De 2e knop "Realiseer je opwek nabij een HSMS-Station" vraagt om inzicht in de ligging van de stations. Hiervoor is onderstaande kaart gemaakt, waarop 5 en 10 kilometer zones rondom HSMS-stations zijn weergegeven.

In een Webinar (<https://youtu.be/LBMPxSS-gRI>) is de informatie van de analyse gedeeld met o.a. raadsleden, tezamen met informatie over de andere hoekpunten. Daarnaast is een factsheet gemaakt van de knoppen van maatschappelijke kostenefficiency, deze is als bijlage opgenomen.

Figuur 3: Kaart West-Overijssel met HSMS-stations en 5-10km zones rond de HSMS-stations

Systeemstudie 2050: Vier scenario's voor Overijssel binnen een Klimaatneutraal Nederland

Een klimaatneutraal Nederland in 2050 is de stip op de horizon. Het energiesysteem en de benodigde uitbreidingen ervan, zijn medebepalend voor de haalbaarheid en betaalbaarheid van dit doel. Een succesvolle, haalbare en betaalbare energietransitie in Overijssel, vereist een robuust en flexibel energiesysteem. Om de juiste bestuurlijke keuzes te kunnen maken, is inzicht nodig in de mogelijke ontwikkelingen in de energiehuishouding op de langere termijn. In opdracht van provincie Overijssel, de RES-regio's West-Overijssel en Twente en Enexis Netbeheer is een studie uitgevoerd, die vier mogelijke (extreme) toekomstscenario's in kaart brengt. De studie geeft meer inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energieproductie en het toekomstige energieverbruik en de mogelijke gevolgen voor het energiesysteem op basis van de nationaal ontwikkelde klimaat neutrale scenario's.

De scenario's laten vier verschillende beelden zien van Nederland in 2050. De scenario's verschillen van elkaar rond het schaalniveau waarop de sturing van de energietransitie plaatsvindt: regionaal, nationaal, Europees of mondiaal en laat zien hoe inwoners en bedrijven daarop reageren. Deze scenario's zijn niet opgesteld om tussen te kiezen, maar om vier hoeken van het speelveld te laten zien. In de praktijk zullen wij ergens tussen deze hoeken uitkomen.

Inzichten uit de systeemstudie

De systeemstudie laat zien dat bijna alle knelpunten te verwachten zijn op het elektriciteitsnetwerk. Alle scenario's laten zien dat we richting 2050 een sterke groei verwachten in de vraag naar elektriciteit en de lokale, duurzame productie hiervan. De huidige infrastructuur kan deze groei niet accommoderen, waarbij de studie laat zien dat de lokale opwek op termijn de grootste netverzwaringen vereist. Deze inzichten onderstrepen dat richting 2050, naast netverzwaring, ook flex-oplossingen die lokaal de benodigde verzwaring kunnen beperken of voorkomen, van groot belang zijn. De systeemstudie beschrijft een aantal van deze oplossingen en de daarbij behorende handelingsperspectieven.

Dit bevestigt dat ook op de lange termijn goede sturing op de netaanpassingen a.d.h.v. de knoppen van belang is.

Het integrale rapport Systeemstudie 2050 is te vinden op

[\(https://www.overijssel.nl/onderwerpen/economie/nieuwe-energie/energiesysteem-toekomst/\)](https://www.overijssel.nl/onderwerpen/economie/nieuwe-energie/energiesysteem-toekomst/).

Een link naar de Webinar over de studie is te vinden op: <https://www.wevideo.com/view/1950026230>

NPRES Rapportages

Het Nationaal Programma RES heeft rondom een aantal knelpunten die in de concept-RES door de verschillende regio's zijn aangegeven, werkgroepen geformeerd. Dit heeft geleid tot vier van rapporten die via de onderstaande linken terug te vinden zijn. De conclusies van de rapporten zijn voor zover mogelijk meegenomen in het hoofddocument. Daar waar vervolgstudie is aangekondigd door NPRES zal dit onderwerp op weg naar de RES 2.0 worden gevolgd, zodat wij er ook in West-Overijssel ons voordeel mee kunnen doen.

In het onderstaande overzicht zijn de werkgroepen en de link naar de rapportage opgenomen.

<https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/1886094.aspx>

Werkgroep	Korte omschrijving	Link
Zon-op-daken	In deze werkgroep gaat het om betere mogelijkheden voor zonnepanelen op daken en andere (grote) kunstmatige oppervlakten. Dit komt tegemoet aan de principes van de zonneladder en ondersteunt het draagvlak voor duurzame opwek.	https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277437
Energie in natuur en landschap	Het doel van de werkgroep is om kennis en inzichten te ontsluiten, randvoorwaarden vast te stellen en oplossingsrichtingen te ontwikkelen voor de RES'en over hoe natuur, landschap en energieopwekking gecombineerd kunnen worden.	https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277438
SDE en maatschappelijke kosten	De werkgroep SDE en Maatschappelijke kosten onderzoekt hoe de SDE-systematiek en RES-aanpak beter op elkaar kunnen aansluiten en de maatschappelijke kosten beperkt blijven. Er is aandacht voor oplossingen voor de korte (2021-2025) en de lange termijn (2025 e.v.).	https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277440
Netimpact	De werkgroep ontwikkelt voorstellen voor een integrale afweging waarin ook systeemefficiëntie – met specifieke aandacht voor netimpact – wordt meegenomen. Er is aandacht voor het regionale en landelijke energiesysteem en voor de korte (RES 1.0) en de lange termijn.	https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277439

Bijlagen:

1. Netimpactanalyse
2. Factsheet netwerk en maatschappelijke kosten

Netimpactrapportage RES 1.0

West-Overijssel

Enexis Netbeheer
N.V. Rendo
Coteq Netbeheer
TenneT
Netbeheer Nederland
Maart 2021

Vooraf

Leeswijzer

De Netimpactrapportage RES 1.0 is als volgt opgebouwd.

- ◆ **Samenvatting**: een overzicht van de belangrijkste conclusies van de netimpactanalyse.
- ◆ Sectie 1 '**Introductie**': een aantal algemene uitgangspunten voor de doorrekening.
- ◆ Sectie 2 '**Regio in beeld**': een overzicht van de RES-regio.
- ◆ Sectie 3 '**Aangeleverde gegevens**': een samenvatting van de aangeleverde gegevens, inclusief een overzicht van de gebruikte back-up gegevens.
- ◆ Sectie 4 '**Impact op elektriciteitsnet**': de resultaten van de doorrekening uitgevoerd door de netbeheerder. De netimpact wordt inzichtelijk gemaakt aan de hand van knelpunten in de energie-infrastructuur en oplossingsrichtingen worden gepresenteerd, inclusief de impact daarvan ten aanzien van tijd, ruimte en kosten worden.
- ◆ Sectie 5 '**Impact op gasnet**': aanbevelingen om de impact van het RES-bod op het gasnet zo klein mogelijk te houden.
- ◆ Sectie 6 '**Conclusies en aanbevelingen**': de belangrijkste conclusies, aandachtspunten en adviezen voor de RES-regio.

BIJLAGEN

Disclaimer; Netimpact TenneT; Detailinformatie aangeleverde gegevens; Het belang van een integraal beeld; Landelijke sectorale ontwikkelingen; Bronnen; Afkortingen, eenheden en terminologie.

Samenvatting

Samenvatting

Realisatie RES, systeemefficiëntie en gezamenlijk uitvoeringsprogramma

RES als input voor het Investeringsplan Enexis en RENDO

De RES-regio zet de stap van concept-RES naar RES 1.0. Op basis van de aangeleverde gegevens hebben Enexis Netbeheer (hierna: Enexis) en N.V. RENDO (hierna: RENDO) de impact van de plannen op de energie-infrastructuur bepaald. Om een juiste inschatting van de netimpact te maken hebben we gebruik gemaakt van een integrale doorrekening, waarbij ook rekening is gehouden met de toekomstige ontwikkelingen in vraag en aanbod van andere sectoren. Er is in beeld gebracht waar knelpunten ontstaan en welke netinvesteringen nodig zijn om de RES 1.0 ambities te realiseren.

De RES 1.0 geeft richting aan de Investeringsplannen van Enexis en RENDO, dat 2-jaarlijks wordt herijkt. Tussentijdse aanpassingen, al dan niet voortkomend uit ontwikkelingen in de markt, kunnen impact hebben op de haalbaarheid van de RES. Ontwikkelingen uit de markt betreft ook de aanvragen die nog geen vergunning van de gemeente hebben of niet vergunningsplichtig zijn en toch door Enexis en RENDO in behandeling moeten worden genomen.

Systeemefficiëntie voor een uitvoerbare en betaalbare RES

De totale maatschappelijke kosten, het ruimtebeslag en de benodigde tijd in de uitvoering is fors. Door in te zetten op systeemefficiëntie zijn besparingen mogelijk. Daarom geven we, naast de analyseresultaten, ook adviezen over het verhogen van de systeemefficiëntie.

Met de adviezen ten aanzien van de systeemefficiëntie kan een RES-regio sturen op keuzes die bijdragen aan een uitvoerbare en betaalbare RES.

Een gezamenlijk uitvoeringsprogramma voor de realisatie van de RES

Een uitvoerbare RES vraagt ook om integraal plannen van ontwikkelingen in de tijd. Uitbreiding van de energie-infrastructuur kent langere doorlooptijden dan de ontwikkeling van duurzame opwek. Starten met de realisatie van duurzame opwek waar netcapaciteit beschikbaar is, is sterk aan te bevelen.

Start daarom tijdig met benodigde planprocedures voor de energie-infrastructuur en onderzoek hoe planprocedures versneld kunnen worden. Samenwerken in gebiedsprocessen en het erkennen van wederzijdse belangen, kunnen tot een beter, sneller en gedragen planproces leiden.

Samenvatting

Netimpact

Netimpact van de RES 1.0

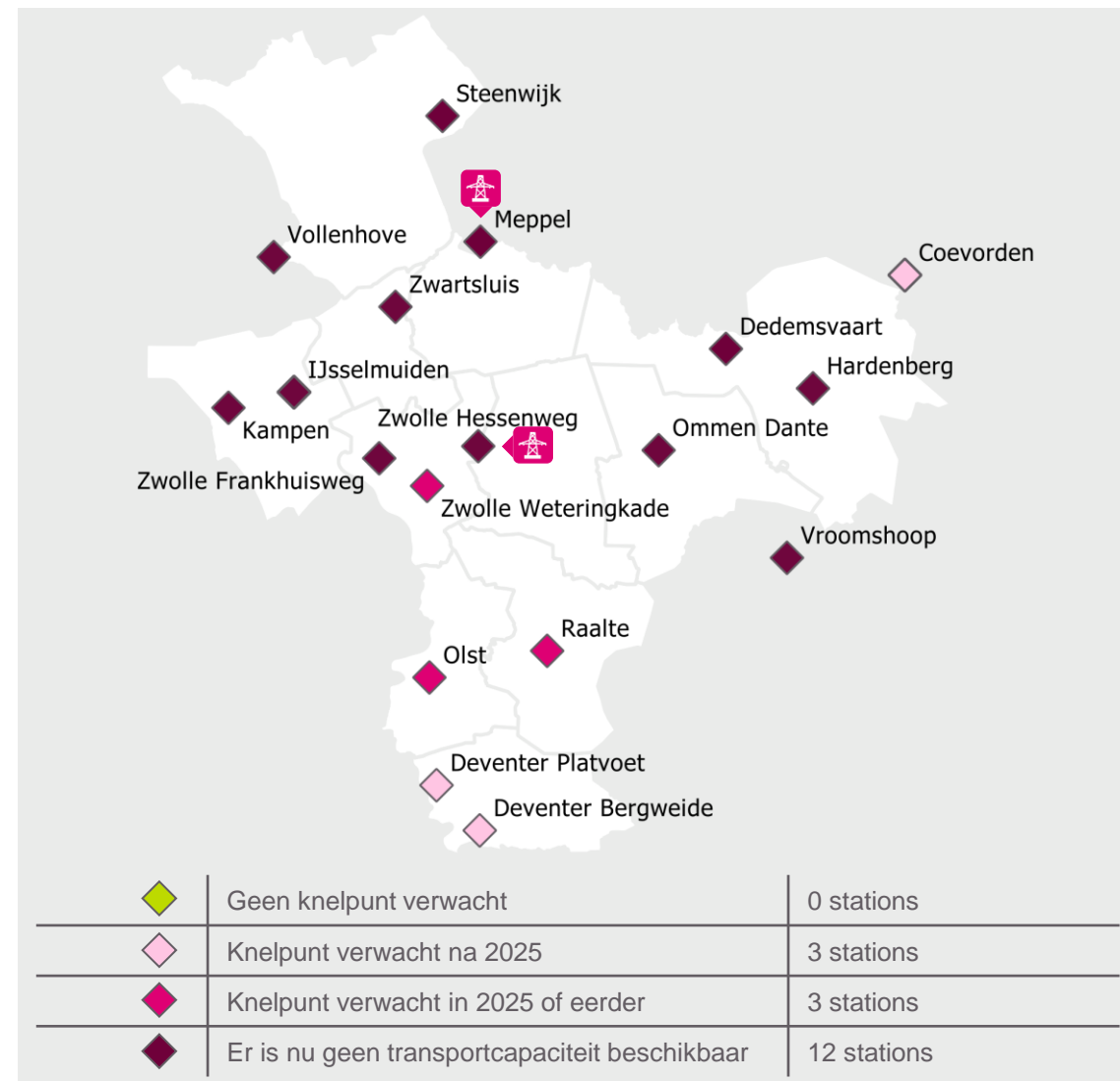
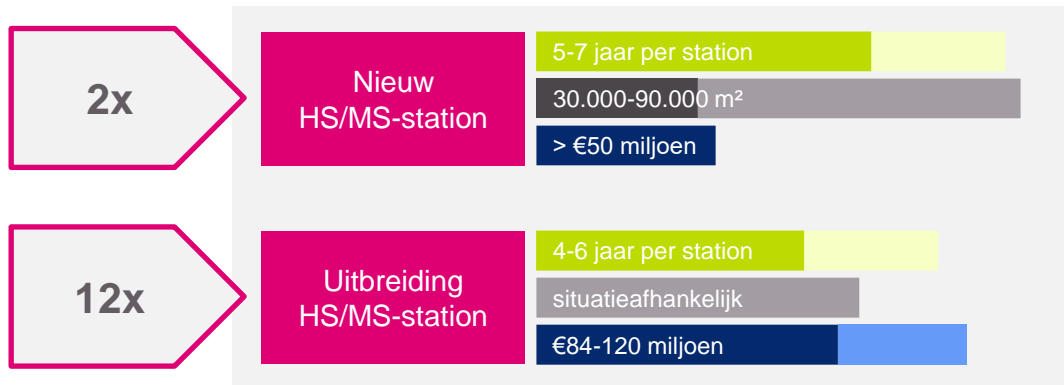
- ◆ Op 12 stations is nu een knelpunt. Er ontstaat op 3 stations een knelpunt voor 2025 en op 3 stations na 2025.
- ◆ De knelpunten zijn een gevolg van beperkte capaciteit op de HS/MS-stations van Enexis en/of op het hoogspanningsnet van TenneT.

Netimpact voor Enexis en RENDO

Om de knelpunten, die ontstaan door het RES-bod, op te lossen zijn investeringen door Enexis en RENDO nodig.

- ◆ Op 12 HS/MS-stations zijn uitbreidingen door Enexis en RENDO benodigd en mogelijk om het RES-bod te faciliteren. Voor deze stations geldt dat de beschikbare capaciteit op het net van Enexis en RENDO pas volledig benut kan worden na uitbreiding van het hoogspanningsnet van TenneT.
- ◆ 2 nieuwe HS/MS-stations moeten worden gerealiseerd om knelpunten op stations op te lossen ().

De totale impact op tijd, ruimte en kosten op basis van benodigde uitbreidingen van HS/MS-stations en nieuwe HS/MS-stations voor Enexis is hieronder weergegeven.

Samenvatting

Conclusies en aanbevelingen netimpact Enexis, RENDO en TenneT

Conclusies op netimpact Enexis en RENDO

- ◆ **Op 12 stations zijn uitbreidingen benodigd en mogelijk.** Voor deze stations geldt dat de beschikbare capaciteit op het net van Enexis en RENDO pas benut kan worden na uitbreiding van het hoogspanningsnet van TenneT.
 - ◆ Voor de stations Olst en Vollenhove staan al uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van het RES-bod mogelijk maken. Daarnaast staan op de stations Coevorden, IJsselmuiden, Raalte, Steenwijk, Vroomshoop en Zwolle Hessenweg uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van een deel van het RES-bod mogelijk maken.
- ◆ **2 nieuwe HS/MS-stations moeten worden gerealiseerd.** De haalbaarheid van de RES is afhankelijk van de realisatie van deze stations.
 - ◆ Voor een station ten noorden van Meppel vinden er momenteel reeds gesprekken plaats tussen TenneT, Enexis en de gemeenten.
 - ◆ Er wordt onderzocht of uitbreiding van station Zwolle Hessenweg mogelijk is op een nieuw te stichten station vlakbij bestaande het bestaande station Hessenweg.
- ◆ **Er zijn voor deze doorrekening nog onvoldoende specifieke locaties aangewezen voor plaatsing van grootschalige opwek.** Een volledig beeld van de locaties van duurzame opwek is van groot belang voor het bepalen van de netimpact. Voor het verdere proces wordt daarom aangeraden samen te werken aan het verder concretiseren van het RES-bod en de locatie hiervan.

Aanbevelingen op netimpact Enexis en RENDO

- ◆ **Het combineren en verplaatsen van zoekgebieden kan investeringen beperken.** We zien dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden. Op de volgende pagina wordt dieper ingegaan op de situatie op de stations en de mogelijkheden.

Conclusies en aanbevelingen op netimpact TenneT

- ◆ Om de concept-RES te faciliteren (die groter is dan de opgave uit het IP2020) is het nodig dat, additioneel aan de al in realisatie en in studie zijnde projecten, er een verbeterde pocket-structuur ontwikkeld wordt waardoor de druk op het koppelpunt Hessenweg verder wordt verlicht. TenneT en Enexis hebben samen diverse netvisies ontwikkeld, die alle als doel hebben om vóór 2030 de RES-opgave van West-Overijssel te faciliteren. Welke van deze netvisies gerealiseerd wordt, welke investeringen dit eventueel nog met zich meebrengt en of deze daadwerkelijk vóór 2030 kunnen worden gerealiseerd is mede afhankelijk van de in studie zijnde projecten.

Voor meer inzicht in de geplande uitbreidingen van TenneT wordt verwezen naar de Bijlagen 'Netimpact TenneT'.

Samenvatting

Systemefficiëntie aanbevelingen

Door in te zetten op systemefficiëntie zijn besparingen mogelijk. De belangrijkste aanbevelingen voor de RES-regio zijn:

Bestaande infrastructuur optimaal benut

- ◆ In de regio West-Overijssel zien we dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden.

Transport minimaliseren door combineren energievraag en -aanbod

- ◆ Op verschillende stations zien we een redelijke balans tussen vraag en aanbod. Er is wel winst te behalen. Dit kan door de locaties van vraag en aanbod achter het station waar mogelijk te combineren op één locatie, en te kijken hoe de opwek zoveel mogelijk (direct) lokaal gebruikt of opgeslagen kan worden. Dit kan bijvoorbeeld door een deel van de projecten met duurzame opwek bij station Ommen Dante te verplaatsen naar stations waar een groter aandeel van vraag is, zoals bij Hardenberg en Zwolle.

Evenwichtige verdeling wind en zon

- ◆ In West-Overijssel zien we op de meeste stations een overwegend aandeel zon, hier is nog winst te behalen. De totale verhouding zon/wind op basis van het RES-bod West-Overijssel is 81/19 in opgesteld vermogen [MW]. Een optimale verhouding van zon en wind ligt rond de 50/50 in opgesteld vermogen [MW], voor regio West-Overijssel betekent dit een optimale verdeling in van 23% zon en 77% wind in opgewekte energie [TWh].

Clusteren en gezamenlijk aansluiten van wind en zon (voor initiatiefnemers)

- ◆ Een klein aantal grootschalige projecten in plaats van meerdere kleine projecten kan veel besparen op ruimte, maatschappelijke kosten en uitvoeringscapaciteit voor het realiseren van de aansluitingen.
- ◆ Met 30% individuele aftopping van zonne-opwek is rekening gehouden in de RES analyse (zie ook [convenant Stroom Betaalbaar op het Net](#)).

Storingsreserve benutten (voor de netbeheerder)

- ◆ Het gebruik van de reserve stelling op de HS/MS-stations is meegenomen in de RES analyse.

Inhoud

1. Introductie
2. Regio in beeld
3. Aangeleverde gegevens
4. Impact op elektriciteitsnet
5. Impact op gasnet
6. Conclusies en aanbevelingen
7. Bijlagen

1. Introductie

Introductie

Systemefficiëntie en netimpact

Een robuuste energie-infrastructuur

De energie-infrastructuur van ons land verbindt alle ambities en plannen in de 30 RES-regio's; het is de ruggengraat van onze gezamenlijke energiestrategie. De energie-infrastructuur maakt onder invloed van de energietransitie een ware revolutie door. Het werd aangelegd als transportmiddel om te voorzien in de vraag naar energie. Nu verandert het net in een multifunctionele verbinder van vraag en aanbod van elektriciteit, energieopslag- en conversie, duurzame warmte en groene alternatieven voor aardgas. Dat biedt kansen maar plaatst ons ook voor forse uitdagingen. Juist daarom is een gedeeld beeld over vraagstukken en mogelijkheden met betrekking tot de energie-infrastructuur belangrijk om te komen tot haalbare en betaalbare plannen.

Waarom dit document?

Elke regio maakt in de RES afwegingen tussen belangen. Energiesysteemefficiëntie is één van de vier belangen in het afwegingskader RES. In dit document wordt de netimpact van de regionale plannen uiteengezet. Naast een analyse van de netimpact van de regionale plannen, geven de netbeheerders ook adviezen over het verbeteren van de systeemefficiëntie. Hiermee kan een RES-regio sturen op tijdige realisatie van ambities, efficiënt ruimtegebruik en laagste maatschappelijke kosten.

Hoe analyseren we de netimpact?

Om de netimpact te bepalen, gebruiken we de aangeleverde gegevens van de regio, aangevuld met landelijke gegevenssets. Tevens wordt (op onderdelen) gebruik gemaakt van gegevens van de netbeheerders. Op basis daarvan wordt met rekenmodellen en kennis van experts de netimpact uitgewerkt.

Introductie

Van concept-RES naar RES 1.0

Verskil in aangeleverde gegevens concept-RES en RES 1.0

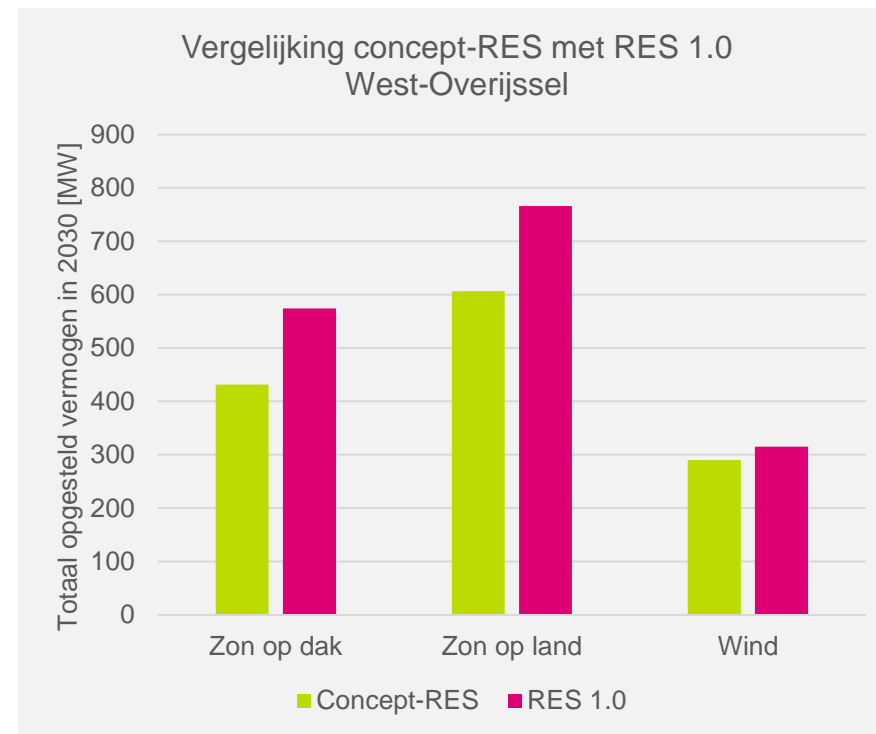
In het voorjaar van 2020 is de netimpact van de concept-RES bepaald door Enexis en RENDO. Hierbij is impact van de regionale plannen op de energie-infrastructuur geduid. Met behulp van deze inzichten en adviezen is de concept-RES verder uitgewerkt richting een RES 1.0. De verschillen tussen de aangeleverde gegevens (voor Wind op land, Grootschalige zonnevelden, Grootschalig gebouwgebonden zon) van de concept-RES en die van de RES 1.0 zijn inzichtelijk in de figuur rechts.

Het grootste verschil is een toename van ruim 300 MW aan Grootschalige zon, ongeveer gelijk verdeeld tussen zon op dak en zon op land. Daarnaast stijgt ook het opgesteld vermogen Grootschalige wind, met ongeveer 25 MW meer opgesteld vermogen in RES 1.0. Hiermee is het RES 1.0 bod hoger dan het concept-RES bod.

Verskil in netimpactanalyse concept-RES en RES 1.0

De netbeheerders hebben een aantal wijzigingen in de analyse doorgevoerd, zodat de netimpact nog beter kan worden ingeschat. Het volgende is gewijzigd in de netimpactanalyse:

- ♦ Waar bij de concept-RES de focus lag op het bepalen van de impact van grootschalige opwek, is in deze doorrekening ook aandacht geweest voor de vraagzijde van het elektriciteitsnet.
- ♦ Er wordt (op onderdelen) gebruik gemaakt van gegevens van de netbeheerders in plaats van landelijke back-up gegevens. In sectie 3 'Aangeleverde gegevens' is toegelicht voor welke gegevens dit het geval is.
- ♦ Anders dan bij de concept-RES zijn voor de doorrekening van RES 1.0 de biedingen uit de concept-RES (of RES 1.0 waar beschikbaar) van aangrenzende regio's meegenomen.
- ♦ In deze doorrekening wordt meer inzicht gegeven in de impact van het RES-bod op het middenspanningsnet en het laagspanningsnet.
- ♦ De impact van de RES'en op het elektriciteitsnet van TenneT is uitgewerkt. De analyse van TenneT is onderdeel van deze netimpactrapportage, de volledige uitwerking is te vinden in de Bijlagen.

2. Regio in beeld

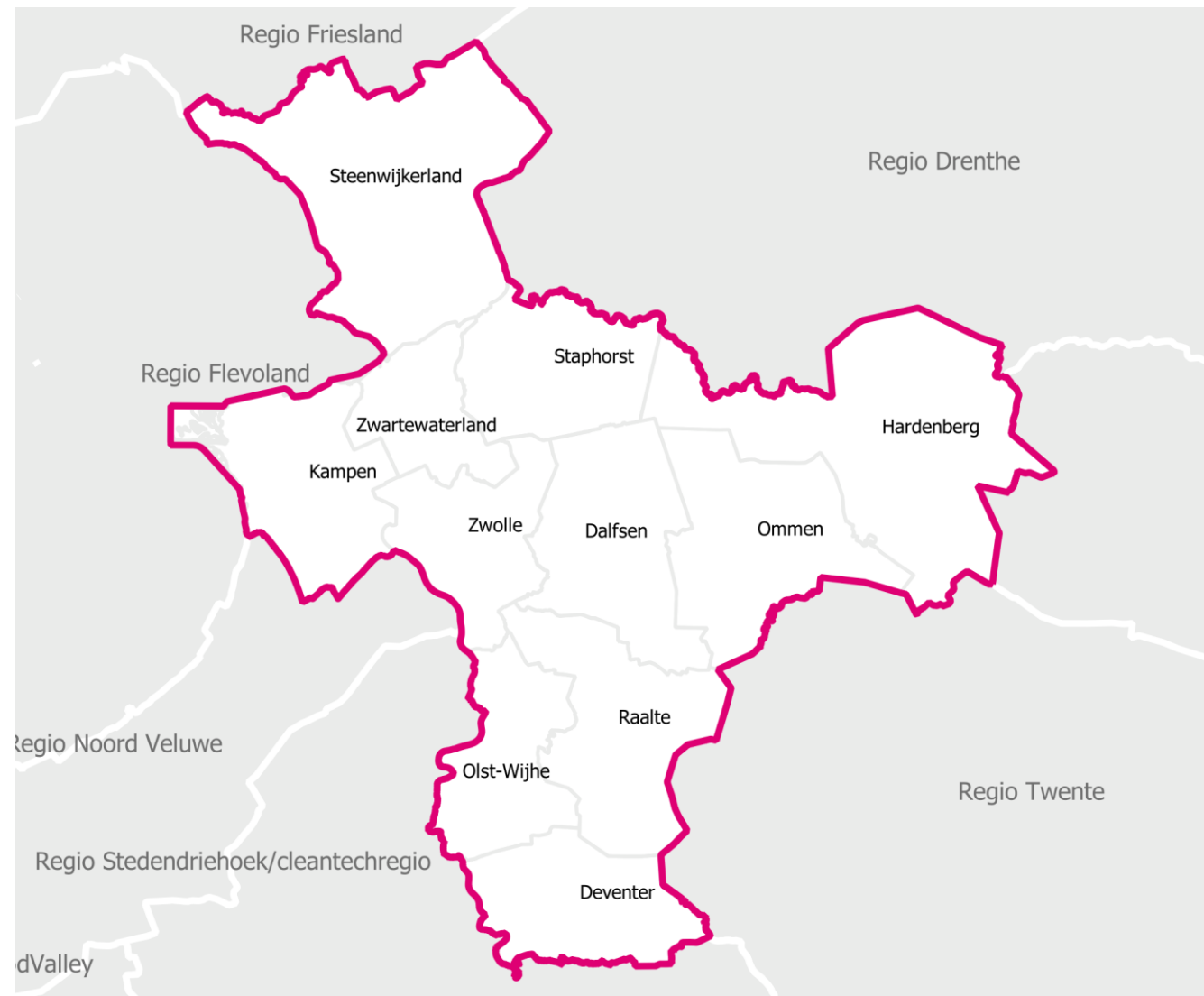
Regio in beeld

West-Overijssel

De RES-regio West-Overijssel bestaat uit 11 gemeenten:

- ◆ Dalfsen
- ◆ Deventer
- ◆ Hardenberg
- ◆ Kampen
- ◆ Olst-Wijhe
- ◆ Ommen
- ◆ Raalte
- ◆ Staphorst
- ◆ Steenwijkerland
- ◆ Zwartewaterland
- ◆ Zwolle

Op de kaart zijn ook de omliggende RES-regio's weergegeven.

Regio in beeld

Energie-infrastructuur

Elektriciteit

15 HS/MS-stations binnen de RES-regio, waarvan 1 (Steenwijk) gedeeld met RENDO.

3 HS/MS-stations (Meppel, Coevorden en Vroomshoop) net buiten de regiogrenzen, meegenomen in de doorrekening. Station Ommen Vilsteren is niet van Enexis en is in deze doorrekening niet meegenomen.

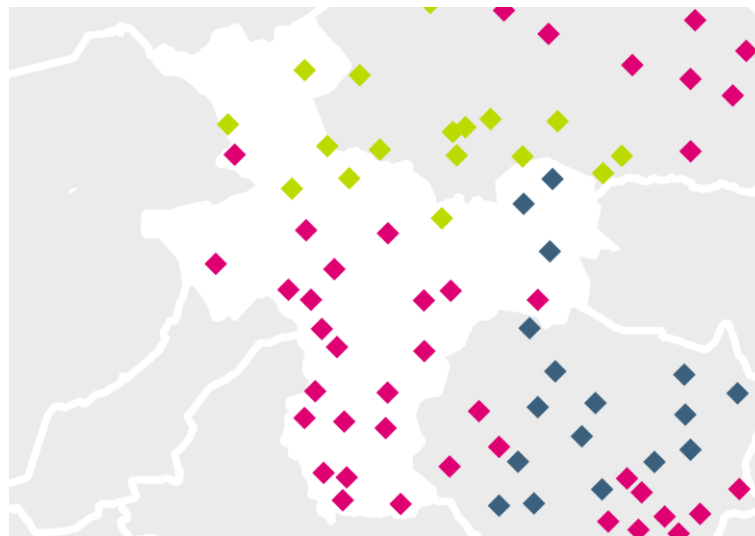
Deze stations zijn in de afbeelding hieronder weergegeven, net zoals de hoogspanningsverbindingen tussen deze stations.

Gas

31 gasontvangststations binnen de RES-regio:
22 van Enexis (in roze)
6 van RENDO (in groen)
3 van Coteq (in blauw)

In de doorrekening van dit RES-bod is de impact op het gasnet niet bepaald. Bij een volgende doorrekening kan dit ook meegenomen worden.

Warmte(netten)

In de doorrekening van dit RES-bod is er nog niet gekeken naar de impact van additionele warmtenetten op de elektriciteits- en gasnetten.

Regio in beeld

Transportschaarste

Transportschaarste als gevolg van markt ontwikkelingen

Enexis en RENDO hebben in de laatste jaren veel grootschalige duurzame energieprojecten aangesloten. Hierdoor neemt de druk op het elektriciteitsnet snel toe. Een zonnepark bouwen kost veel minder tijd dan het uitbreiden van het elektriciteitsnet. Als gevolg hiervan hebben Enexis en RENDO in meerdere gebieden transportschaarste moeten afkondigen. In deze gebieden geldt dat er beperkte of geen capaciteit beschikbaar is voor de grootschalige teruglevering van duurzaam opgewekte elektriciteit. Op de kaart is te zien waar momenteel schaarste is op ons energienet.

Er zijn op dit moment 6 HS/MS-stations in de RES regio West-Overijssel waar beperkt transportcapaciteit voor teruglevering beschikbaar is: Deventer Bergweide, Deventer Platvoet, Olst, Raalte en Zwolle Weteringkade. Van beperkte transportcapaciteit is sprake als het teveel aan geprognostiseerde aanvragen de beschikbare vrije capaciteit van een station overschrijdt, er geldt op dat moment dan aangepaste offerteprocedure (voor aansluitingen >1.75 MVA). Op de stations Kampen, IJsselmuiden en Vollenhove is de transportcapaciteit voor teruglevering (bijna) geheel vergeven. Er is een vooraankondiging van mogelijke congestie bij de Autoriteit Consument en Markt (ACM) gedaan. Het onderzoek naar de haalbaarheid van congestiemanagement is gestart. Op de overige stations is geen transportcapaciteit voor teruglevering beschikbaar. Onderzoek wijst uit dat congestiemanagement voor dit gebied niet haalbaar is. Dit betekent dat er voorlopig géén aanvragen voor een grootverbruikaansluiting (>3 x 80 A) met transportcapaciteit voor teruglevering worden gehonoreerd.

Breng het RES-bod en markt ontwikkelingen in lijn met elkaar

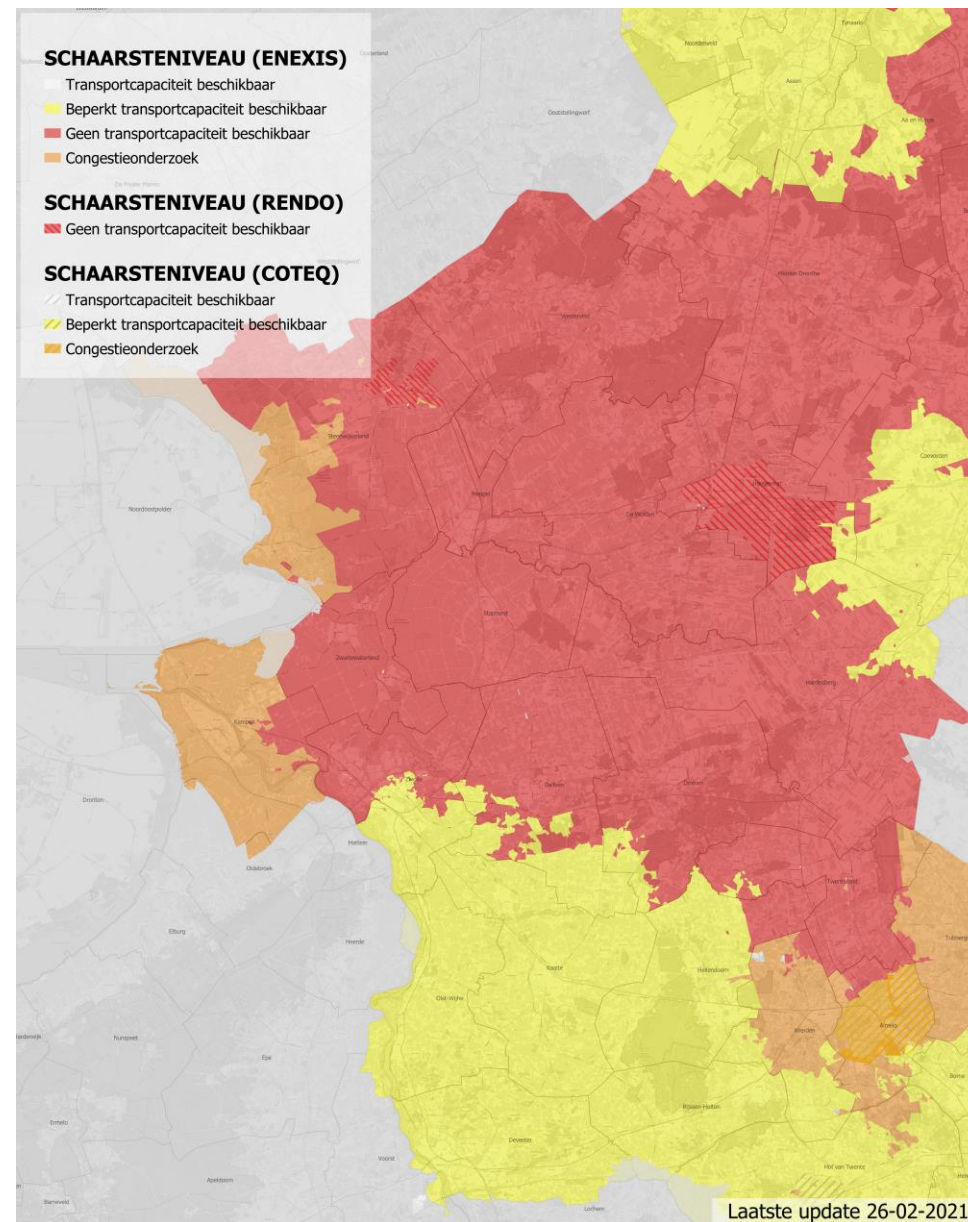
In deze netimpactrapportage is de impact van het RES-bod bepaald. Voor het realiseren van de RES-doelstellingen is het belangrijk om het RES-bod en markt-initiatieven in lijn met elkaar te brengen. Het is daarom ook aanbevolen enkel projecten te vergunnen die ook vastgelegd zijn in de RES.

In overleg met Enexis en RENDO kan gekeken worden welke initiatieven uit de markt, die bij ons bekend zijn, wel of niet zijn meegenomen in het RES-bod. Daarnaast kan, om inzicht te krijgen in de markt-initiatieven, ook gebruik worden gemaakt van de [SDE-viewer](#) en [projectenlijst](#).

De informatie op deze kaart is een indicatie; hier kunnen geen rechten aan worden ontleend. De kaarten worden regelmatig geactualiseerd, maar specifieke situaties in ons net kunnen afwijken van wat op deze kaart te zien is.

Voor de actuele situatie en meer informatie over transportschaarste in Enexisgebied wordt verwezen naar: <https://www.enexis.nl/zakelijk/duurzaam/beperkte-capaciteit/gebieden-met-schaarste>.

Voor meer informatie over de transportcapaciteit in RENDO-gebied: <https://www.rendonetwerken.nl/aansluitingen/nieuwe-aansluiting/congestie-hoogveven/>

3. Aangeleverde gegevens

Aangeleverde gegevens

Door RES-regio en NP RES

Om een inschatting te kunnen maken van de impact van het regionale bod zijn data nodig over energie-aanbod en -vraag. In onderstaande tabel ziet u welke gegevens door u aangeleverd zijn (donkergroen). Waar geen informatie is aangeleverd, maken we voor een aantal onderdelen gebruik van de back-up gegevenssets van NP RES (oranje). Drie van deze back-up gegevenssets zijn aangepast op basis van Enexis prognoses (lichtgroen). Hierbij is gebruik gemaakt van recentere informatie uit verschillende andere studies, waaronder II3050 (zie ook 'Het belang van een integraal beeld' in de Bijlagen).

Aanbod

		Concept	1.0
Elektriciteit	Wind op land	☒	☒
	Grootschalige zonnevelden	☒	☒
	Grootschalig gebouw-gebonden zon	☒	☒
	Kleinschalige zon (<15 kWp)	☒	☒
	Overige duurzame opwek	☐	☐
Gas	Groengas	☐	☐
Waterstof	Waterstof	☐	☐

Vraag

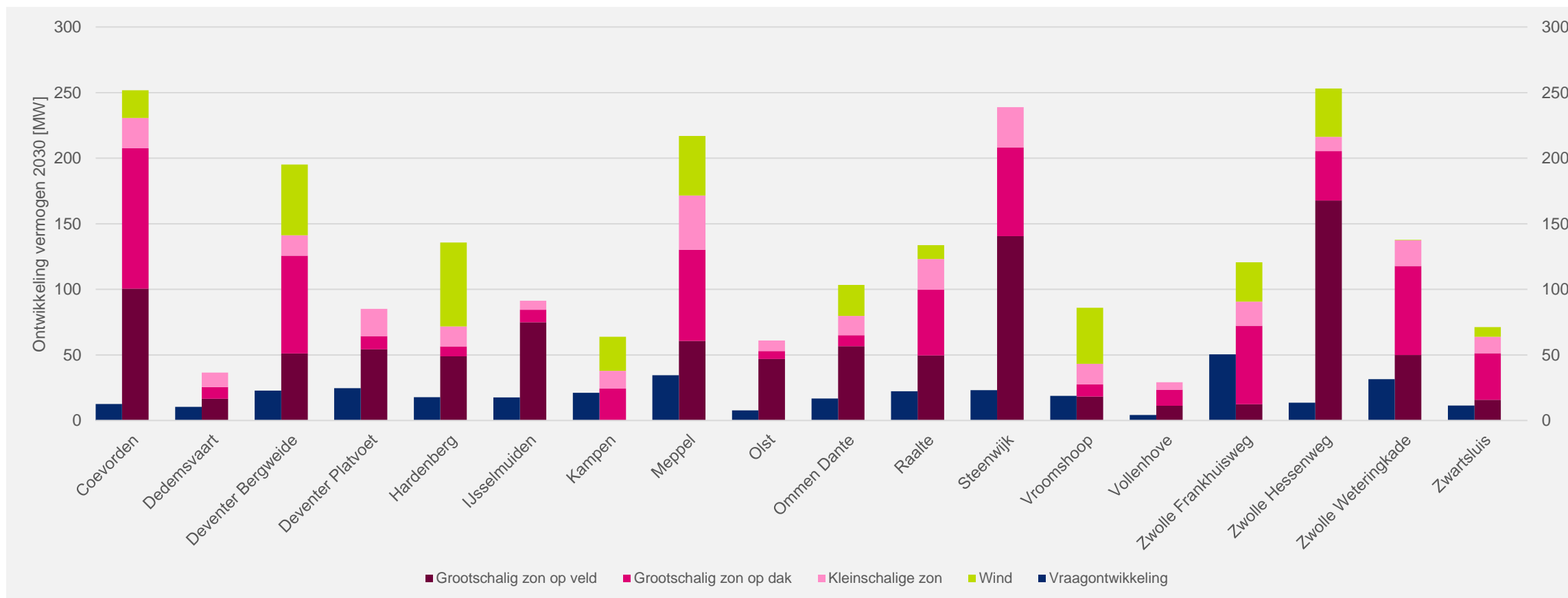
		Concept	1.0
Elektriciteit	Nieuwbouw woningen	☐	☒
	Nieuwbouw utiliteit	☐	☒
	Bestaande utiliteit	☐	☐
	Elektrisch vervoer	☐	☒
	Landbouw/glastuinbouw	☐	☒
	Datacenters	☐	☐
	Industrie	☐	☒
	Warmtepompen	☐	☒
Gas	Utiliteit	☐	☐
	Industrie	☐	☐
	Landbouw/glastuinbouw	☐	☐
Waterstof	Vervoer	☐	☐
	Totale vraag	☐	☐

Aangeleverde gegevens

Vermogens uit invulformulieren

In deze grafiek zijn ontwikkelingen uit de invulformulieren per HS/MS-station zichtbaar gemaakt, uitgesplitst per categorie. De ontwikkelingen zijn uitgedrukt in de verwachte aanbod- en vraaggroei richting 2030. Een uitgebreide beschrijving van de aangeleverde gegevens is te vinden in de sectie 'Bijlagen'. Voor de grensstations in de regio is er in de doorrekening rekening gehouden met de geplande opwek uit het RES 1.0-bod van de aangrenzende regio's Drenthe en Twente.

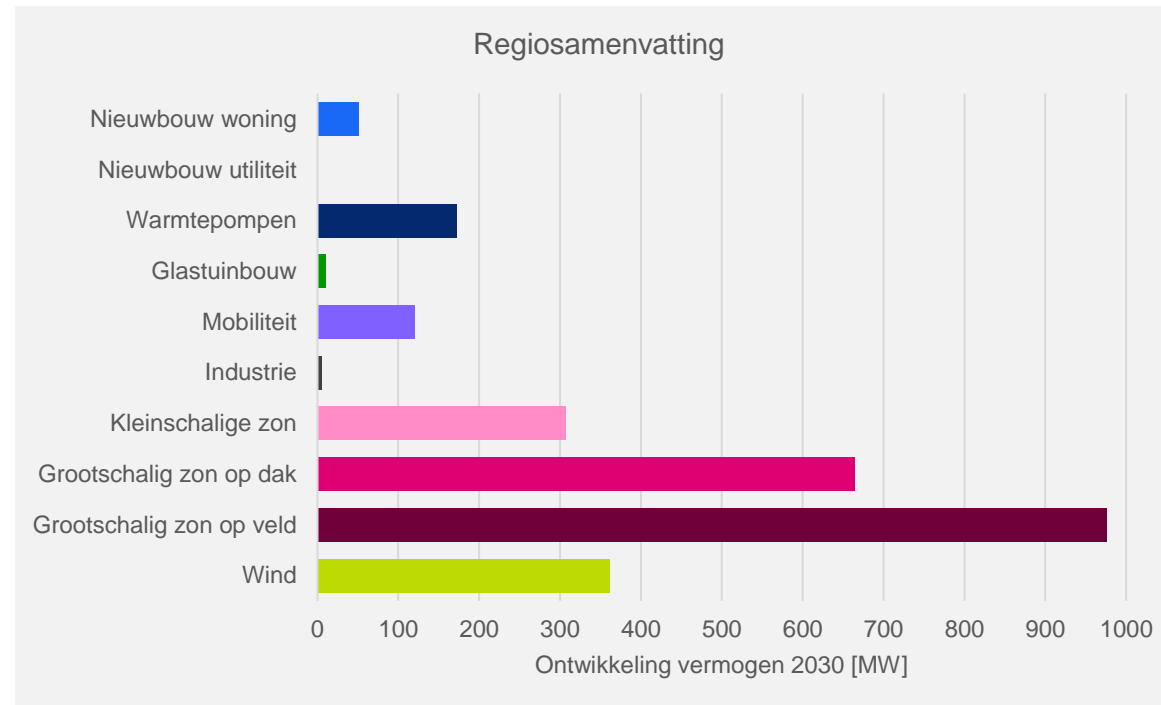

Aangeleverde gegevens

Regionale sectorale ontwikkelingen

Hiernaast zien we een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen aan de vraagzijde (bovenste zes balkjes) en de aanbodzijde (onderste vier balkjes) in de regio. Voor de grensstations in de regio is er in deze figuur rekening gehouden met de geplande opwek uit het RES 1.0-bod van de aangrenzende regio's Drenthe en Twente.

Het valt op dat ontwikkeling in duurzame opwek groter is dan de ontwikkeling van de vraagzijde. Het is dan ook zo dat de aanbodzijde een grotere impact heeft op ons elektriciteitsnet dan de vraagzijde, hoewel het kan voorkomen dat de vraagzijde op sommige stations een probleem oplevert. Omdat het doel is de impact van het RES-bod te bepalen, ligt de focus in de doorrekening op duurzame opwek.

4. Impact op elektriciteitsnet

Impact op elektriciteitsnet

Impact op HS/MS-stations

In de afbeelding hiernaast is weergegeven of en wanneer er knelpunten ontstaan op HS/MS-stations, gebaseerd op het RES-bod en de huidige beschikbare vermogens op deze stations. Voor de grensstations in de regio is rekening gehouden met het RES 1.0 - bod van de aangrenzende regio's Drenthe en Twente.

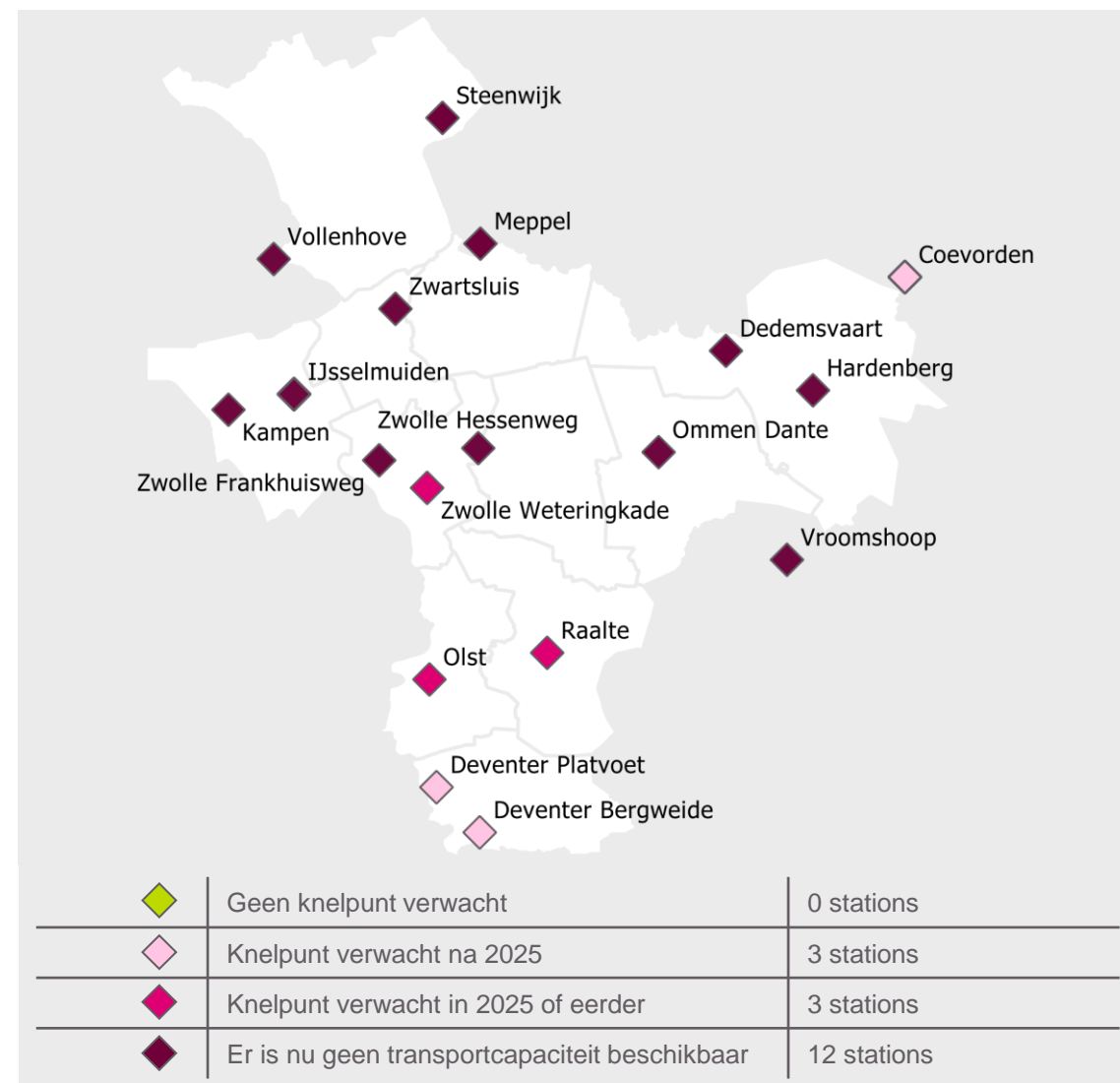
Er zijn 18 stations waar door het RES-bod knelpunten ontstaan.

- ◆ Er zijn 12 stations waar op dit moment geen transportcapaciteit beschikbaar is door marktaanvragen: Dedemsvaart, Hardenberg, IJsselmuiden, Kampen, Meppel, Ommen Dante, Steenwijk, Vroomshoop, Vollenhove, Zwolle Frankhuisweg, Zwolle Hessenweg en Zwartsluis. Zie ook sectie 2 'Regio in beeld'.
- ◆ Op 3 stations wordt een knelpunt verwacht in 2025 of eerder: Olst, Raalte en Zwolle Weteringkade.
- ◆ Daarnaast zijn er 3 stations waar een knelpunt verwacht wordt na 2025: Coevorden, Deventer Bergweide en Deventer Platvoet.

De hier weergegeven knelpunten zijn een gevolg van beperkte capaciteit op het hoogspanningsnet (HS-net) van TenneT en/of op de HS/MS-stations van Enexis en RENDO. Om congestie op het HS-net te voorkomen wordt per station een zogenoemd 'terugleverlimiet' van TenneT gehanteerd. Deze limiet is een eerste indicatie voor mogelijke congestie, het daadwerkelijk optreden van congestie hangt af van de belasting in het HS-net, en is daardoor afhankelijk van de verdeling van vraag en aanbod over meerdere stations.

Op een aantal stations doen knelpunten zich vanuit marktaanvragen op een eerder moment voor dan uit het RES-bod blijkt. Er is een verschil in fasering tussen het RES-bod en aanvragen die nu al vanuit de markt binnen komen. Zie ook sectie 2 'Regio in beeld'.

Op de volgende slides wordt dieper ingegaan op de beschikbare capaciteit op de HS/MS-stations en de impact van de benodigde uitbreidingen voor Enexis. Voor inzicht in de toekomstige uitbreidingen op het HS-net wordt verwezen naar de sectie Bijlagen: 'Netimpact TenneT'.

Impact op elektriciteitsnet

Duiding van de knelpunten (1)

Netimpact Enexis en RENDO

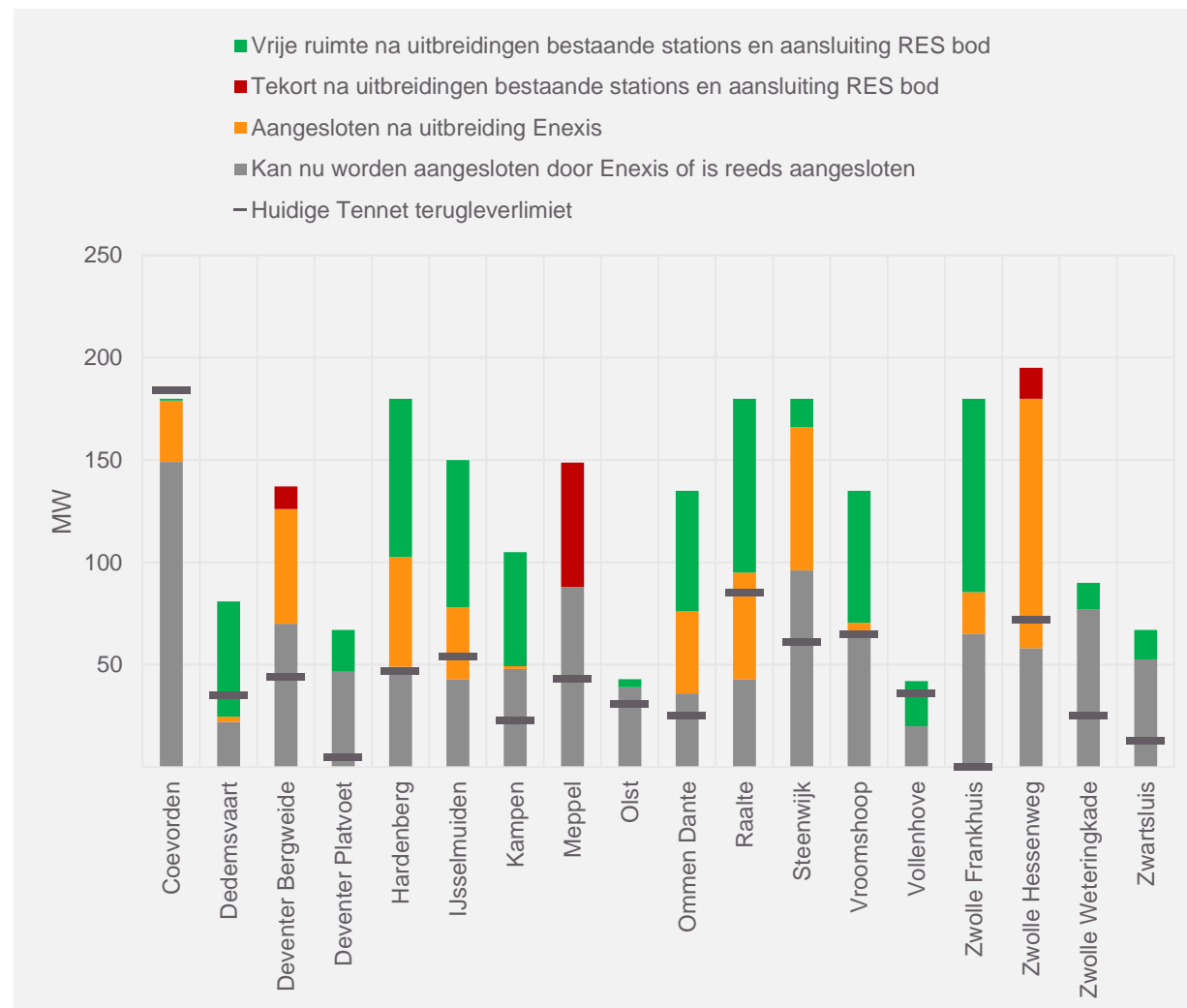
In de grafiek hiernaast is per station de impact van het RES-bod weergegeven. In grijs is weergegeven welk deel van het RES-bod op dit moment kan worden aangesloten (zonder netuitbreiding Enexis of RENDO) of al aangesloten is.

- ♦ **Op 12 stations zijn uitbreidingen benodigd en mogelijk.** Op meerdere stations in de regio zijn uitbreidingen door Enexis en RENDO nodig om het RES-bod te kunnen faciliteren. In de grafiek is in oranje zichtbaar welk deel van het RES-bod na uitbreiding door Enexis of RENDO aangesloten kan worden.
- ♦ **Op 3 stations ontstaat een tekort:** Deventer Bergweide, Meppel en Zwolle Hessenweg. Op deze stations zijn er te weinig uitbreidingsmogelijkheden om het RES-bod te faciliteren (rood in grafiek) en dienen oplossingen gezocht te worden op andere (of nieuw te stichten) stations.
- ♦ **Op 11 stations is nog capaciteit beschikbaar na uitbreidingen:** Coevorden, Dedemsvaart, Deventer Platvoet, Hardenberg, IJsselmuiden, Kampen, Olst, Ommen Dante, Raalte, Vroomshoop en Zwolle Frankhuisweg. Na uitbreidingen is er op deze stations nog extra capaciteit beschikbaar voor opwek (groen in grafiek). Deze extra capaciteit kan oplossingen bieden om knelpunten op naburige stations op te lossen.
- ♦ **Op 4 stations is de resterende ruimte minimaal:** Steenwijk, Vollenhove, Zwolle Weteringkade en Zwartsluis. Hier kan het RES-bod (na eventuele uitbreidingen) aangesloten worden, en blijft er daarna weinig capaciteit over.

We zien dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden. Op de volgende pagina wordt dieper ingegaan op de situatie op de stations en de mogelijkheden.

Netimpact TenneT

In de grafiek is ook de huidige teruglevercapaciteit (zonder het gebruik van de 'vluchtstrook') voor het hoogspanningsnet inzichtelijk gemaakt, met behulp van de donkergrijze lijn.

Deze grafiek toont de situatie op de HS/MS stations. Hierbij is rekening gehouden met gelijktijdigheid van belasting en opwek, waardoor cijfers afwijken van het opgestelde vermogen uit het RES-bod.

In deze grafiek is, waar mogelijk, rekening gehouden met capaciteit die beschikbaar komt door de storingsredundantie te gebruiken voor duurzame opwek (het gebruik van de 'vluchtstrook').

Impact op elektriciteitsnet

Duiding van de knelpunten (2)

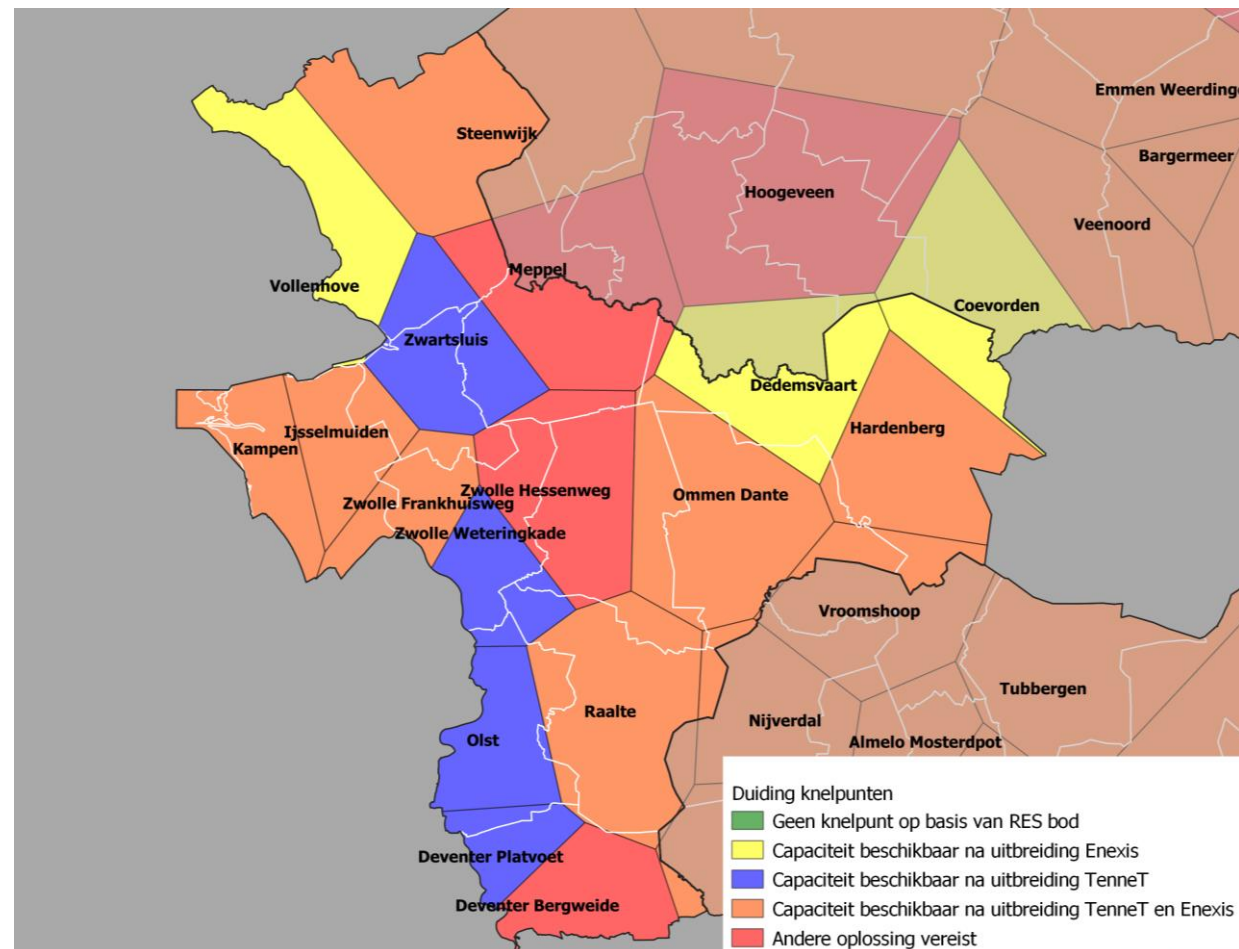
Netimpact Enexis en RENDO

In de afbeelding hiernaast is de grafiek van de vorige pagina geografisch weergegeven. De gele en oranje gebieden in de afbeelding tonen aan dat in een groot deel van het West-Overijsselse net uitbreidingen van Enexis en RENDO nodig zijn om knelpunten op de HS/MS-stations op te lossen. De rode gebieden geven aan waar er, ook na uitbreidingen, te weinig capaciteit is om het RES-bod aan te sluiten. Voor deze locaties moeten oplossingen gezocht worden op andere (eventueel nieuw te stichten) stations.

Voor de blauwe en oranje gebieden op de kaart zijn ook aanpassingen aan het net van TenneT benodigd, zie voor meer informatie de sectie Bijlagen: 'Netimpact TenneT'.

De stations Deventer Bergweide en Meppel zijn lastig uit te breiden door ruimtegebrek en toegankelijkheid voor extra kabels. Voor het totaal van de stad Deventer is samen met TenneT een studie opgestart om te kijken wat er mogelijk is, hier wordt bijvoorbeeld gekeken naar het verplaatsen van grootschalige opwek naar Deventer Platvoet of de mogelijkheden een nieuw station te stichten. Ook is voor Meppel samen met TenneT een studie gestart en wordt er gekeken naar de mogelijkheid een nieuw station te stichten.

Station Zwolle Hessenweg kan niet veel meer worden uitgebreid. Er wordt onderzocht of uitbreiding mogelijk is op een nieuw te stichten station vlakbij bestaande het bestaande station Hessenweg. Op dit nieuwe station zou dan dermate veel ruimte voor grootschalige opwek ontstaan dat wordt aanbevolen grootschalige opwek uit de nabije omgeving zoveel mogelijk hier aan te sluiten, om nabijgelegen stations te ontlasten. Dit wordt afgestemd met de ontwikkelingen die TenneT heeft in het gebied "Hessenpoort"

Initiatieven die wel aangevraagd zijn bij de netbeheerder maar niet in het RES-bod zijn opgenomen zijn in deze kaart niet meegenomen.

Impact op elektriciteitsnet

Reeds geplande uitbreidingen

Er zijn binnen de regio West-Overijssel al verschillende plannen voor uitbreidingen door Enexis en RENDO. In de figuur hiernaast zijn de stations weergegeven waar reeds opdracht is gegeven voor uitbreidingen voor 2025 (📄). Andere uitbreidingen die nog niet gepland zijn, zijn nog niet geprojecteerd.

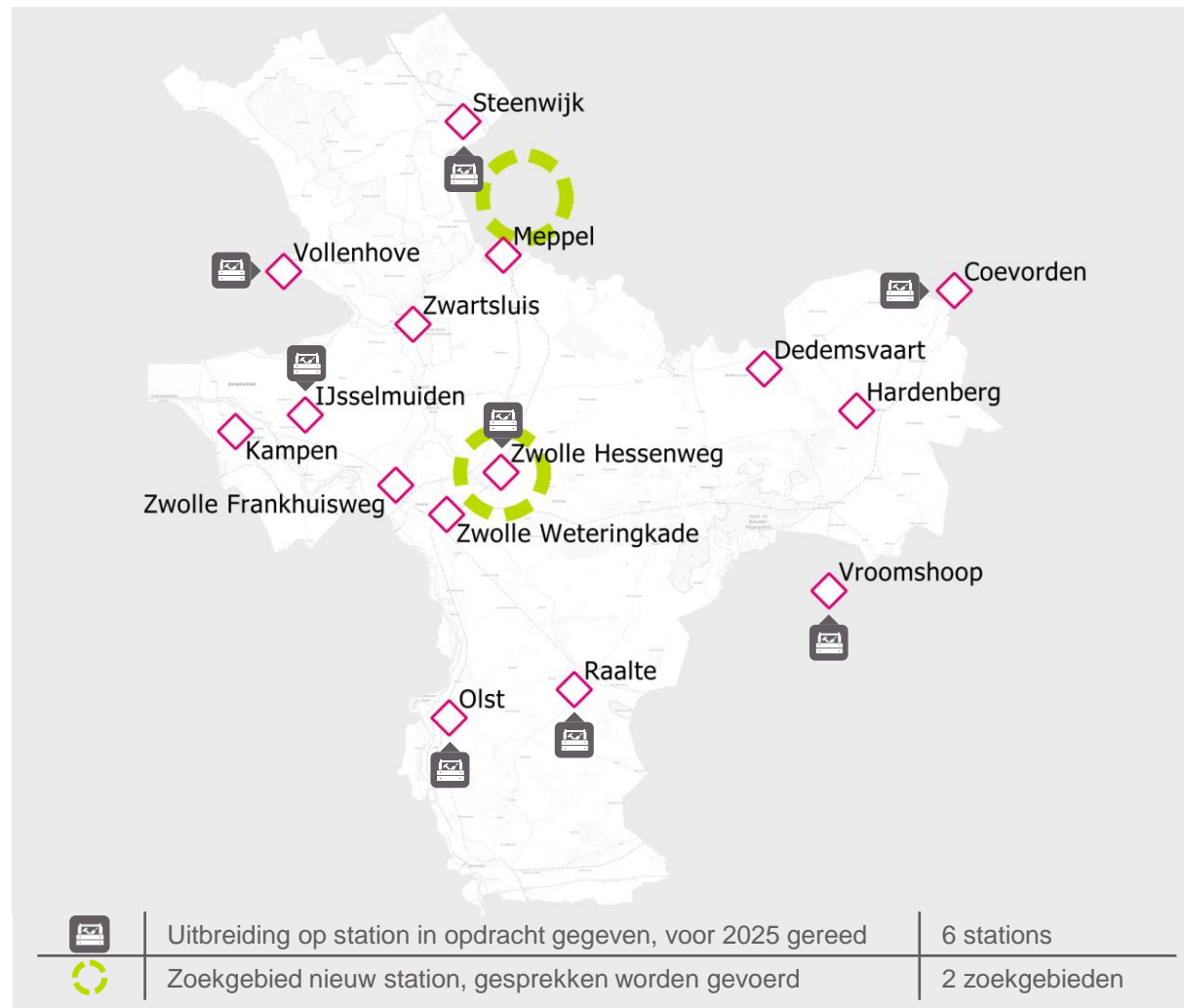
Voor de stations Olst en Vollenhove zijn de reeds geplande uitbreidingen voldoende om het RES-bod aan te sluiten. Hier zijn (op basis van het RES-bod) geen verdere uitbreidingen door Enexis benodigd.

Voor de uitbreidingen op de stations Coevorden, IJsselmuiden, Raalte, Steenwijk, Vroomshoop en Zwolle Hessenweg geldt dat ze aansluiting van een deel van het RES-bod mogelijk maken. Op deze stations zijn hiernaast nog verdere uitbreidingen door Enexis nodig om knelpunten op te lossen.

Er zijn reeds plannen om in en nabij de regio nieuwe stations te plaatsen. De kaart hiernaast toont de zoekgebieden voor deze nieuwe stations (🔄). Voor een nieuw station ten noorden van Meppel worden momenteel gesprekken gevoerd over mogelijke oplossingen. Dit nieuwe station biedt capaciteit voor meer duurzame opwek in de regio en lost knelpunten op nabijgelegen stations op. Met goede samenwerking tussen de betrokken partijen is het mogelijk dit station voor 2030 te realiseren. Ook voor station Zwolle Hessenweg wordt onderzocht of een nieuw station uitkomst kan bieden. Hierover verwachten wij in 2022 vervolgstappen te kunnen presenteren.

Het bouwen van een nieuw station is een langdurig proces en afhankelijk van verleende vergunningen vanuit een gemeente. Dit proces kan tot 7 jaar duren.

Voor de hier genoemde uitbreidingen en nieuwe stations zijn ook aanpassingen aan het net van TenneT benodigd, zie hiervoor de sectie Bijlagen: 'Netimpact TenneT'.

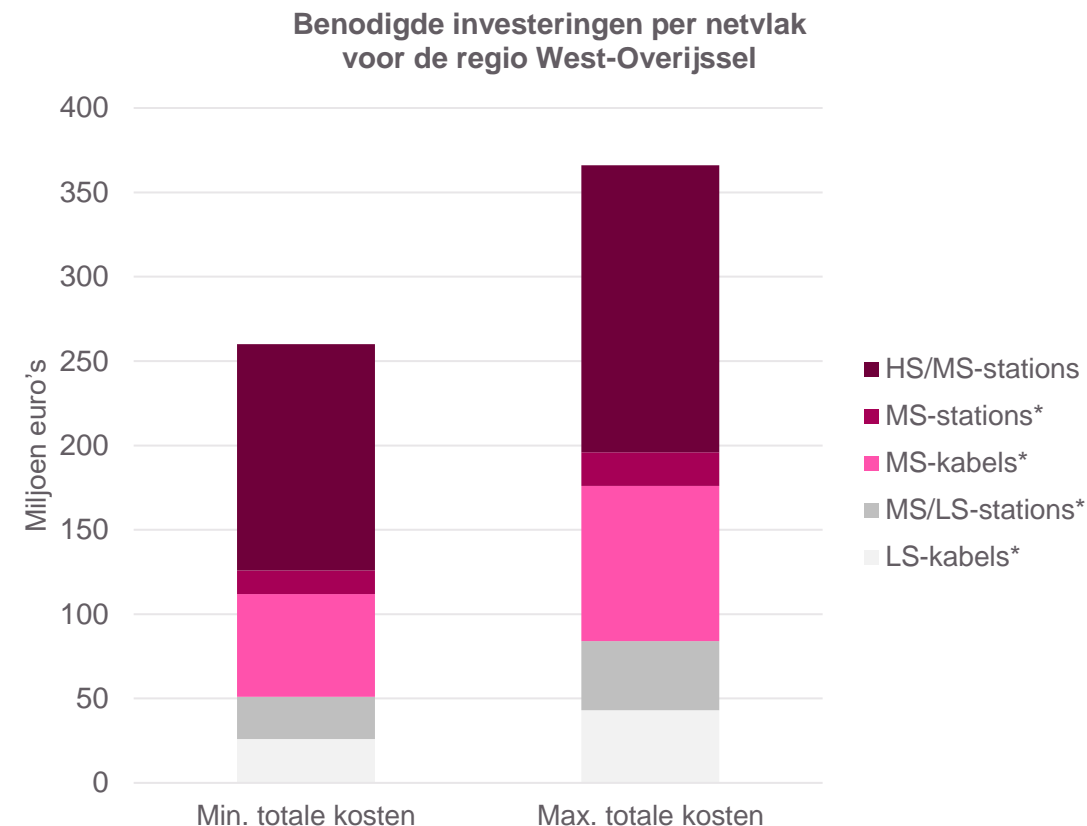

Impact op elektriciteitsnet

Impact op onderliggende netten en kosten

De indicatieve kosten voor Enexis en RENDO, ten behoeve van netinvesteringen voor de realisatie van het RES-bod, zijn in de figuur rechts geïllustreerd. Kosten voor TenneT zijn hierin niet meegenomen. Vanzelfsprekend gaan hogere ambitieniveaus gepaard met hogere maatschappelijke kosten.

- ◆ **Grotere projecten hebben vaak alleen impact op de HS/MS-stations.** Deze projecten worden direct aangesloten op de stations, denk aan meerdere windmolens of een groot zonnepark (>6 MW). Uitbreidingen van HS/MS-stations gaan gepaard met hoge kosten, lange doorlooptijden en voor nieuwe stations ook een groot ruimtebeslag.
- ◆ **De kleinere projecten hebben naast impact op de HS/MS-stations ook impact op de onderliggende netten.** Deze projecten worden aangesloten op het midden- en laagspanningsnet, denk aan kleinere zonneparken en zon op dak. Dit heeft als voordeel dat opwek en (lokaal) verbruik dicht bij elkaar ligt. Als dit echter op grote schaal plaatsvindt, zullen 'overschotten' ontstaan die worden teruggevoerd naar het bovenliggende net.
- ◆ **Ongeveer een derde van het totale vermogen van de RES 1.0 West-Overijssel bestaat uit gebouw-gebonden zon.** Uitbreidingen in de onderliggende netten zijn daarom noodzakelijk voor de realisatie van de RES, en vormen daarmee ook een groot onderdeel van het totale werkpakket van Enexis en RENDO.
- ◆ **Clustering van projecten.** Om onderliggende netten te ontlasten wordt aanbevolen om projecten te clusteren, zodat deze van voldoende omvang zijn om direct aangesloten te kunnen worden op een HS/MS-station.
- ◆ **Integrale informatie over verschillende sectoren is nodig voor een volledig beeld van de impact op de onderliggende netten.** Ontwikkelingen in de gebouwde omgeving (Transitievisie Warmte) en in de mobiliteitssector (elektrisch vervoer) zijn van grote impact op deze netvlakken.

(*) De inschatting van MS- en LS-kosten is indicatief, en niet gebaseerd op de gegevens die zijn aangeleverd door de RES-regio. Deze inschatting is gemaakt op basis van een scenariostudie waarbij is gerekend met vergelijkbare duurzame zonn vermogens als in het RES-bod.

Impact op elektriciteitsnet

Impact op ruimte en tijd

Hieronder is zichtbaar wat de extra ruimte is die nodig is voor nieuwe infrastructuur, behorende bij de verschillende netvlakken.

- ◆ Belangrijk is dat het bouwen en uitbreiden van HS/MS-stations in goed overleg met onder andere TenneT gedaan moet worden.
- ◆ De aanpassingen aan de netinfrastructuur vergen ruimte, zowel boven- als ondergronds. Te denken valt hierbij aan kabel- en leidingstroken en ruimte voor stations.
- ◆ In dit kader willen we meegeven dat het in de meeste gevallen niet verstandig is om de ruimte direct aangrenzend aan stations te gebruiken voor het plaatsen van zonnepanelen. Bij uitbreidingen van stations is deze ruimte mogelijkwys nodig, bijvoorbeeld om extra kabeltracés te kunnen realiseren. Het vergeven van deze ruimte kan daarom een beperkend effect hebben op de uitbreidingsmogelijkheden van een station.

Uitbreiding HS/MS-station		0 m ² (situatie-afhankelijk)
Nieuw HS/MS-station		15.000 – 40.000 m ²
Nieuw MS-station		200 – 4.000 m ²
Nieuw MS/LS-station		10 – 35 m ²
Kabelcircuit MS (ondergronds)		1 – 10 m (tracébreedte)
Kabelcircuit LS (ondergronds)		± 1 m (tracébreedte)

Hieronder is weergegeven welke individuele doorlooptijden verwacht kunnen worden bij investeringen in de verschillende netvlakken.

- ◆ Belangrijk is dat 'individuele' doorlooptijden zijn weergegeven. Deze indicatie van doorlooptijden voor individuele projecten moet gezien worden als de doorlooptijd, als ware dit het enige project dat door de netbeheerder uitgevoerd wordt. Natuurlijk zal er in werkelijkheid grote onderlinge afhankelijkheid zijn tussen projecten en is de doorlooptijd onder andere afhankelijk van de beschikbaarheid van technisch personeel en materieel.
- ◆ De doorlooptijd is ook afhankelijk van vergunningstrajecten; denk aan het wijzigen van een bestemmingsplan voor bijvoorbeeld bomenkap, het plaatsen van nieuwe gebouwen en dergelijke, ten behoeve van de uitbreiding van HS/MS-stations. Overheden kunnen hier invloed op uitoefenen.

Nieuw HS/MS station	
Uitbreiding HS/MS station	
Nieuw MS station	
Kabelcircuit MS	
Nieuw MS/LS station	
Kabelcircuit LS	

Impact op elektriciteitsnet

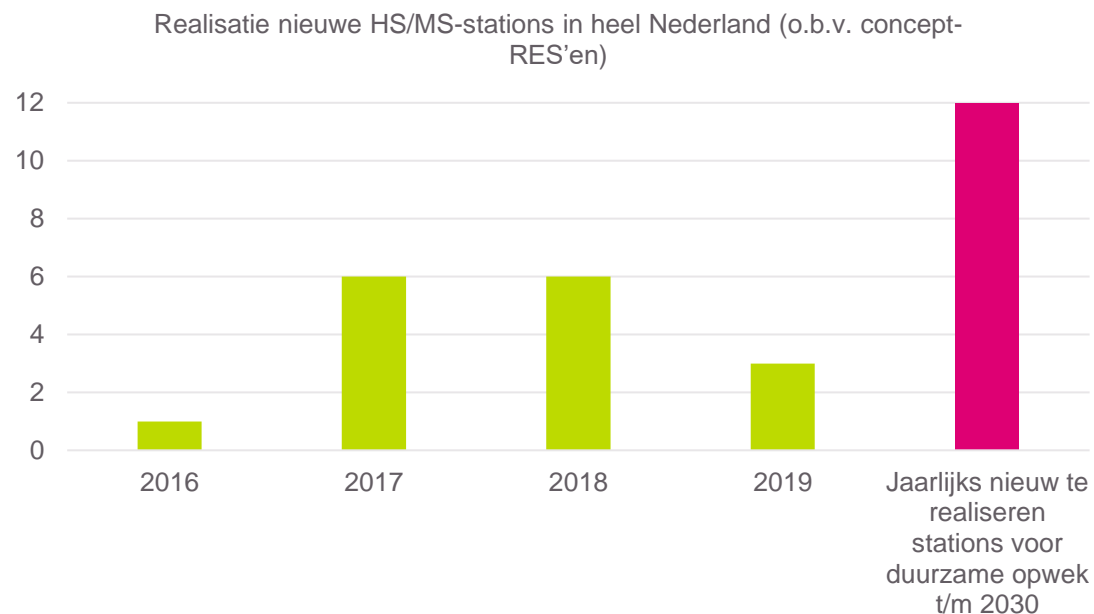
Het oplopende werkpakket van de netbeheerder

De opgave om de RES-ambities te realiseren is enorm. De figuur hiernaast geeft een beeld van het aantal HS/MS-stations dat de afgelopen jaren in Nederland gerealiseerd is. Daarnaast laat het zien hoeveel nieuwe stations er jaarlijks tot en met 2030 nodig zullen zijn om de plannen voor duurzame opwek te kunnen aansluiten. Om alle beoogde opwek te kunnen aansluiten, moeten er jaarlijks tenminste 12 nieuwe stations worden gebouwd.

- ◆ Het werkpakket van de netbeheerders loopt op door de energietransitie. Het uitvoeren van het toenemende werkpakket in combinatie met een tekort aan technisch personeel, vormt daarbij een uitdaging. We zullen slim en efficiënt moeten werken, om zo ook het uitvoeren van ons werkpakket haalbaar te maken.
- ◆ Door systeemefficiëntie kunnen netinvesteringen worden bespaard. Het aantal nieuw te bouwen stations kan worden verlaagd. Dit betekent dus een flinke tijdswinst en draagt daarom bij aan een uitvoerbare RES.
- ◆ Om tijdig de RES-ambities te kunnen halen, is het van belang de zoektocht naar geschikte locaties voor nieuwe stations samen te organiseren. Ook is het van belang te werken aan voldoende zekerheid, zodat wij als netbeheerder proactief kunnen investeren en de RES kunnen betrekken in onze investeringsplannen.

We willen u er ook graag op wijzen dat de Netbeheerders een wettelijke verplichting hebben om elke 2 jaar hun investeringsplannen in te dienen bij de toezichthouder ACM (Autoriteit Consument en Markt). In die plannen staat zo concreet mogelijk welke investeringen zij doen en op welke verwachtingen die zijn gebaseerd. Meer informatie hierover voor Enexis vindt u via:

<https://www.enexis.nl/over-ons/wat-bieden-we/documenten-en-publicaties/jaarverslagen-en-investeringsplannen>

Impact op elektriciteitsnet

Slimme oplossingen

Mogelijkheden van systeemefficiëntie

Het meenemen van de principes van systeemefficiëntie in de afwegingen voor de RES biedt kansen om;

- ◆ de haalbaarheid in tijd van de RES-ambitie te vergroten,
- ◆ ruimte te besparen, en
- ◆ maatschappelijke kosten te besparen.

Op de volgende slide wordt toegelicht welke mogelijkheden er zijn om de systeemefficiëntie te verbeteren in RES-regio West-Overijssel. Hierbij maken we gebruik van 5 ontwerpprincipes.

Mogelijkheden van flex-oplossingen in de toekomst

Enexis en RENDO staan voor een grote uitdaging om de energietransitie efficiënt en tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten te faciliteren. Daarom worden alternatieven onderzocht, die mogelijk goedkoper zijn dan netverzwaringen. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de toekomstige inzet van flexibiliteit. Wanneer in specifieke gevallen blijkt dat de inzet flexibiliteit doelmatiger is dan netverzwaring, kunnen flexibiliteitscontracten met zogenaamde 'aggregators' worden ingezet. Daarnaast kan flexibiliteit ook worden ingezet als tijdelijke maatregelen voor het overbruggen van de tijd tot netverzwaring gerealiseerd is. Op deze manier kan tijdig ruimte geboden worden voor nieuw aan te sluiten duurzame opwek. Op dit moment zijn er nog weinig flexibele bronnen (zoals bijvoorbeeld batterijen) aangesloten op het elektriciteitsnetwerk, maar dit kan in de toekomst veranderen.

Impact op elektriciteitsnet

Aanbevelingen voor meer systeemefficiëntie

Bestaande infrastructuur optimaal benut

- ◆ Maak zoveel mogelijk gebruik van bestaande capaciteit door zon en wind aan te sluiten waar ruimte beschikbaar is of komt.
- ◆ Benut de extra capaciteit die met uitbreidingen (en loslaten storingsreserve) gerealiseerd wordt vollediger.
- ◆ In de regio West-Overijssel zien we dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden.

Transport minimaliseren door combineren energievraag en –aanbod

- ◆ Plaats opwek en verbruik zo dicht mogelijk bij elkaar. Als vraag en aanbod in balans zijn, hoeft minder energie te worden getransporteerd.
- ◆ Op verschillende stations zien we een redelijke balans tussen vraag en aanbod. Er is wel winst te behalen. Dit kan door de locaties van vraag en aanbod achter het station waar mogelijk te combineren op één locatie, en te kijken hoe de opwek zoveel mogelijk (direct) lokaal gebruikt of opgeslagen kan worden. Dit kan bijvoorbeeld door een deel van de projecten met duurzame opwek bij station Ommen Dante te verplaatsen naar stations waar een groter aandeel van vraag is, zoals bij Hardenberg en Zwolle.

Evenwichtige verdeling wind en zon

- ◆ Door zon en wind te combineren kan de beschikbare capaciteit efficiënter benut worden. Dit komt mede doordat opwekpieken niet altijd gelijktijdig zijn.
- ◆ Zoek naar mogelijkheden voor gecombineerde zoekgebieden of het aansluiten van zonprojecten bij bestaande windparken.
- ◆ In West-Overijssel zien we op de meeste stations een overwegend aandeel zon, hier is nog winst te behalen. De totale verhouding zon/wind op basis van het RES-bod West-Overijssel is 81/19 in opgesteld vermogen [MW]. Een optimale verhouding van zon en wind ligt rond de 50/50 in opgesteld vermogen [MW], voor regio West-Overijssel betekent dit een optimale verdeling in van 23% zon en 77% wind in opgewekte energie [TWh].

Clustering duurzame opwekprojecten

- ◆ Een klein aantal grootschalige projecten in plaats van meerdere kleine projecten kan veel besparen op ruimte, maatschappelijke kosten, en uitvoeringscapaciteit voor het realiseren van de aansluitingen.
- ◆ Naast het clusteren van kleinere projecten in West-Overijssel, kan daarbij ook worden gekeken naar het gezamenlijk aansluiten van clusters. Door middel van cable pooling kan zon en wind op één aansluiting gecombineerd worden. De voorkeur van de netbeheerders is dat deze initiatieven van te voren bekend zijn.

Overige oplossingen

- ◆ *Voor netbeheerders:* het, zodra toegestaan, inzetten van de reservecapaciteit van het elektriciteitsnet. Het gebruik van de reserve capaciteit op de transformatoren (n-0 capaciteit) is ook meegenomen in de RES analyse.
- ◆ *Voor initiatiefnemers:* aftoppen van productie levert veel efficiëntie op voor de netinfrastructuur omdat de pieken niet meer opgevangen hoeven te worden. Bij de RES analyse is rekening gehouden met het aftoppen van grootschalige zon. Door het combineren van gezamenlijk aansluiten en aftoppen is nog meer winst te behalen, hierbij wordt gericht gekeken naar het aftoppen van de gezamenlijke piek. De regio kan hierin helpen door voorwaarden en mogelijkheden te scheppen.

A photograph of a construction worker in a yellow safety jacket and white hard hat working on a gas pipe in a trench. The worker is focused on a yellow valve on a large black pipe. Several blue pipes are visible in the trench. The background shows a building and some construction equipment.

5. Impact op gasnet

Impact op gasnet

Visie op inzet warmte vanuit de netbeheerder (1)

In de warmtetransitie worden afwegingen gemaakt tussen verschillende warmteoplossingen. Omdat keuzes veel impact hebben op de gasnetten en elektriciteitsnetten, willen Enexis, RENDO en Coteq hun visie en aanbevelingen meegeven aan betrokken partijen in de RES.

Gasnetten behouden, na 2030 eventueel inzetten voor duurzame gassen

De inzet van gas in Nederland - en dus ook de infrastructuur - gaat de komende decennia veranderen. Aardgasvrij maken van buurten en industrie betekent niet automatisch het verwijderen van gasnetten. Gasnetten kunnen ook gebruikt worden voor distributie van andere soorten duurzame gassen. Om de maatschappelijke kosten zo laag mogelijk te houden streven we ernaar om waar dat kan gasnetten te behouden. Zo blijft de leveringszekerheid geborgd, kan later gekozen worden om de netten zo goedkoop mogelijk te verwijderen of kunnen netten in de toekomst alsnog worden gebruikt voor duurzame gassen.

In gemeenten kijken naar integrale energiesysteem in de wijk

Gemeenten werken op lokaal niveau aan de Transitievisie Warmte (TVW). Enexis stimuleert om in de TVW te kijken naar het energiesysteem als geheel, en daarbij gebruik te maken van een wijkgerichte aanpak. De impact van de warmteoplossing op het elektriciteitsnet moet in samenhang met elektrisch vervoer en zonne-energie in de wijk worden bekeken. Om te zorgen dat de investeringen die we doen planbaar en betaalbaar zijn, is het voor ons belangrijk dat investeringen zoveel mogelijk collectief worden uitgevoerd. Daarnaast willen wij vroegtijdig helderheid en zekerheid hebben over waar gasleidingen kunnen blijven liggen en waar elektriciteitsnetten moeten worden verzwaaard.

Groengas gebruiken indien bron in de buurt, alternatieven niet haalbaar zijn

Groengas is biogas (opgewekt uit mest, slib etc.) dat is opgewerkt tot de kwaliteitseisen voor aardgas. Het is daarom geschikt om via onze gasnetten te transporteren. Er wordt steeds meer groengas ingevoerd en is dus steeds meer beschikbaar als een bouwsteen van het integrale energiesysteem. Groengas biedt kansen om bestaande gasnetten optimaal te benutten en investeringen in het elektriciteitsnet te voorkomen. Maar voor het gebruik ervan zijn wel investeringen in de gasnetten nodig. De decentrale productie kent namelijk een constante productiestroom terwijl de vraag fluctueert. Groengas is één van de puzzelstukken, benut het optimaal. Het optimaal benutten van onze gasnetten en het vermijden van investeringen in elektriciteitsnetten leidt tot de laagste maatschappelijke kosten. Tegelijkertijd is groengas vooralsnog schaars. Daarom volgen we (o.a. in TVW en RES) de lijn: zet groengas daar in waar alternatieven financieel en/of technisch niet haalbaar zijn.

Hybride warmtepompen: 'no regret' waar warmte, all-electric niet mogelijk

Hybride warmtepompen kunnen een belangrijke rol spelen in de omschakeling naar een duurzame warmtevoorziening, met name in buurten met woningen die zich niet goed lenen voor warmte(netten) of een all-electric warmtevoorziening. De hybride warmtepomp kan een rol spelen in het behalen van de CO2-doelstellingen. Zeker op plekken waar op korte termijn een overgang naar all-electric of warmte niet mogelijk is en waar nu al een gasnet ligt. Een combinatie tussen groen gas en een hybride warmtepomp leidt ertoe dat meer huishoudens gebruik kunnen maken van groen gas. Het verdient aanbeveling om de potentie van hybride warmtepompen verder uit te werken.

Impact op gasnet

Visie op inzet warmte vanuit de netbeheerder (2)

(Houtige) biomassa: houd rekening met alternatieve routes

Er is veel discussie over de inzet van biomassa. Biomassa is een breed begrip. Op dit moment gaat de discussie vooral om de inzet van houtige biomassa voor de productie van elektriciteit en warmte. Kernvraag is of de inzet van houtige biomassa nog als duurzaam gezien mag worden. Hierin spelen twee argumenten, de kans op roofbouw en de vraag of de netto CO2 emissie van biomassa op de termijn van 2030 wel voldoende wordt gecompenseerd door nieuwe aanplant. Daar waar in regionale warmtevisies en Transitievisies Warmte nog wordt gerekend op de inzet van houtige biomassa zal rekening moeten worden gehouden met alternatieve routes. Voor de inzet van overige biomassa in bijvoorbeeld biobrandstoffen en de route naar groengas speelt deze discussie nu overigens niet.

Waterstof: geen oplossing tot 2030, wel kansen voor langere termijn

De komende jaren zijn de mogelijkheden van de toepassing van waterstof nog hoogst onzeker. Daarom houden de netbeheerders hier in het bepalen van de netimpact vooralsnog geen rekening mee. Daarom is ons standpunt dat de inzet van waterstof als oplossing voor de warmtevoorziening in woningen en gebouwen tot 2030 niet aan de orde is en dus ook niet thuishoort in een Transitievisie Warmte als oplossing voor de periode tot 2030. Wel werken we aan enkele pilots om de kansen op langere termijn te onderzoeken.

Warmtenetten inzetten in verstedelijk gebied, bij voorkeur publiek beheerd

Met de grootschalige uitrol van warmtenetten als belangrijk alternatief voor aardgas in de gebouwde omgeving, worden warmtenetten onderdeel van de vitale energie infrastructuur van Nederland. Dit maakt de aanleg van deze infrastructuur in de openbare ruimte een publieke aangelegenheid. Het is de visie van Enexis dat gemeenten en hun inwoners, net als bij het elektriciteits- en gasnet, kunnen rekenen op een publieke partij voor de aanleg en het beheer van warmte infrastructuur. Warmtenetten kunnen rendabel worden ingezet in stedelijk gebied (wijken en buurten met veel verdichting en hoogbouw).

A woman in a blue and white striped shirt stands at the front of a meeting room, presenting to a group of people seated around a long wooden table. A large screen behind her displays a presentation titled "ENERGIEBESPARING" (Energy Saving) with a grid of pink and white squares. The room has large windows on the left and a potted plant in the center.

6. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies en aanbevelingen

Belangrijke overwegingen om mee te nemen (1)

Netimpact van de RES 1.0

- ◆ Op 12 stations is nu een knelpunt. Er ontstaat op 3 stations een knelpunt voor 2025 en op 3 stations na 2025.
- ◆ De knelpunten zijn een gevolg van beperkte capaciteit op de HS/MS-stations van Enexis en/of op het hoogspanningsnet van TenneT.

Conclusies op netimpact Enexis en RENDO

Om de knelpunten, die ontstaan door het RES-bod, op te lossen zijn investeringen door Enexis en RENDO nodig.

- ◆ **Op 12 stations zijn uitbreidingen benodigd en mogelijk.** Voor deze stations geldt dat de beschikbare capaciteit op het net van Enexis en RENDO pas benut kan worden na uitbreiding van het hoogspanningsnet van TenneT.
 - ◆ Voor de stations Olst en Vollenhove staan al uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van het RES-bod mogelijk maken. Daarnaast staan op de stations Coevorden, IJsselmuiden, Raalte, Steenwijk, Vroomshoop en Zwolle Hessenweg uitbreidingen gepland (door Enexis) die aansluiting van een deel van het RES-bod mogelijk maken.
 - ◆ De stations Deventer Bergweide en Meppel zijn lastig uit te breiden door ruimtegebrek en toegankelijkheid voor extra kabels. Voor het totaal van de stad Deventer is een studie opgestart om te kijken wat er mogelijk is, hier wordt bijvoorbeeld gekeken naar het verplaatsen van grootschalige opwek naar Deventer Platvoet of de mogelijkheden een nieuw station te stichten.

- ◆ **2 nieuwe HS/MS-stations moeten worden gerealiseerd.** De haalbaarheid van de RES is afhankelijk van de realisatie van deze stations.
 - ◆ Voor een station ten noorden van Meppel vinden er momenteel reeds gesprekken plaats tussen TenneT, Enexis en de gemeenten.
 - ◆ Er wordt onderzocht of uitbreiding van station Zwolle Hessenweg mogelijk is op een nieuw te stichten station vlakbij bestaande het bestaande station Hessenweg.
 - ◆ Door het realiseren van deze nieuwe stations worden knelpunten op de stations Meppel en Zwolle Hessenweg opgelost. Ook voor de naburige stations bieden nieuwe stations uitkomst.
- ◆ **Het combineren en verplaatsen van zoekgebieden kan investeringen beperken.** We zien dat er een aantal stations moet worden uitgebreid om een relatief kleine vermogens aan te sluiten. Door het verplaatsen en combineren van zoekgebieden kunnen deze uitbreidingen wellicht voorkomen worden. Op de volgende pagina wordt dieper ingegaan op de situatie op de stations en de mogelijkheden.
- ◆ **Er zijn voor deze doorrekening nog onvoldoende specifieke locaties aangewezen voor plaatsing van grootschalige opwek.** Een volledig beeld van de locaties van duurzame opwek is van groot belang voor het bepalen van de netimpact. Voor het verdere proces wordt daarom aangeraden samen te werken aan het verder concretiseren van het RES-bod en de locatie hiervan.

Conclusies en aanbevelingen

Belangrijke overwegingen om mee te nemen (2)

Aanbevelingen op netimpact Enexis en RENDO

- ◆ **Clustering van projecten.** Door clustering van projecten, zijn deze van voldoende omvang om direct aangesloten te kunnen worden op een HS/MS-station. Dit schept bovendien meer ruimte op de onderliggende netten.
- ◆ **Ruimte vrijhouden voor netuitbreidingen.** Het is in de meeste gevallen niet verstandig om de ruimte direct aangrenzend aan stations te gebruiken voor het plaatsen van zonnepanelen. Bij uitbreidingen van stations is deze ruimte mogelijk nodig, bijvoorbeeld om extra kabeltracés te kunnen realiseren. Het vergeven van deze ruimte kan daarom een beperkend effect hebben op de uitbreidingsmogelijkheden van een station. MS- en MS/LS-stations staan veelal in woonwijken staan. Het is daarom aan te bevelen het 'snippergroen' in de wijken te behouden, om zo de uitbreidmogelijkheden van deze stations niet te beperken.
- ◆ **Het bouwen van een nieuw station is een langdurig proces.** Men dient rekening te houden met het vergunningenproces vanuit een gemeente. Het dringende advies van de netbeheerders aan overheden is om het bestemmen en vergunnen van de initiatieven gelijk op te laten lopen met de realisatie van de daarvoor benodigde infrastructuur.

Conclusies en aanbevelingen op netimpact TenneT

De gehele netimpactanalyse van TenneT is te vinden in de Bijlagen 'Netimpact TenneT'. Deze analyse is gebaseerd op cijfers van de concept-RES maar geeft ook een goed beeld van de impact van het RES 1.0 bod.

- ◆ De concept-RES-opgave is voor West-Overijssel groter dan de opgave in het IP2020. Door aanpassingen op de diverse stations wordt in de komende jaren het West-Overijsselse deel van het 110 kV-net gescheiden van de 110 kV-netdelen Hengelo en Zuid-Drenthe. Hierdoor ontstaan kleinere deelnetten (pockets), die door het stations Zwolle Hessenweg 220/110 kV is verbonden met het 220/380 kV-netvlak. Hierdoor kan duurzaam opgewekte stroom, die niet in de regio zelf wordt gebruikt, snel worden afgevoerd en worden voorziene overbelastingen op station Hessenweg gemitigeerd.
- ◆ Om de concept-RES te faciliteren (die zoals genoemd groter is dan de opgave uit het IP2020) is het nodig dat, additioneel aan de al in realisatie en in studie zijnde projecten, er een verbeterde pocket-structuur ontwikkeld wordt waardoor de druk op het koppelpunt Hessenweg verder wordt verlicht. TenneT en Enexis hebben samen diverse netvisies ontwikkeld, die alle als doel hebben om vóór 2030 de RES-opgave van West-Overijssel te faciliteren. Welke van deze netvisies gerealiseerd wordt, welke investeringen dit eventueel nog met zich meebrengt en of deze daadwerkelijk vóór 2030 kunnen worden gerealiseerd is mede afhankelijk van de in studie zijnde projecten.

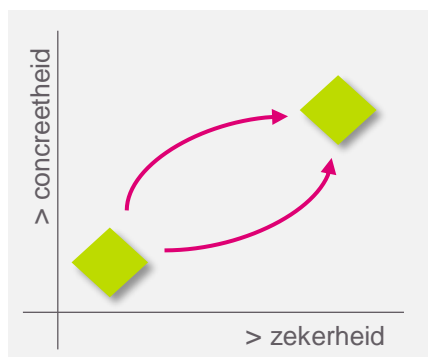

Aanbevelingen

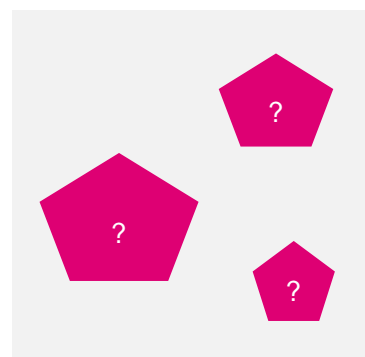
Vervolgstappen

Proces-gerelateerde aanbevelingen voor het vervolg

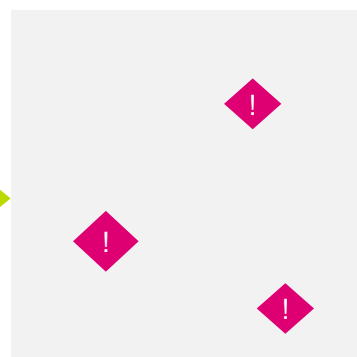
- ◆ Onze investeringsplannen worden gebaseerd op deze RES doorrekeningen. We willen nadrukkelijk aanbevelen om enkel projecten te vergunnen die ook vastgelegd zijn in de RES. Door andere projecten ook te vergunnen (die wij ook moeten aansluiten), kan het RES bod wellicht later niet haalbaar meer zijn
- ◆ De tijd om stations te bouwen/uit te breiden loopt niet synchroon met het aansluiten van duurzame initiatieven. De netbeheerders opteren ervoor om het bestemmen en vergunnen van de initiatieven voor duurzame energieproductie gelijk op te laten lopen met de realisatie van de daarvoor benodigde infrastructuur. Neem uitbreiding en aanleg van energie-infrastructuur, ten behoeve van de energietransitie, mee in omgevingsvisies en -plannen van gemeenten.
- ◆ Onderling overleg en afstemming is essentieel om het RES-bod te behalen. Stem initiatieven voor opwek af met Enexis, RENDO, TenneT, tussen de partijen betrokken bij de formulering van het RES-bod, met buur-RES-regio's en binnen gemeenten, waarbij er samen gezocht wordt naar mogelijkheden en oplossingen. Samen maken we de plannen concreet, gaan we op zoek naar passende locaties en programmeren we de plannen in de tijd. Hiervoor is specifiekere duiding van de locaties voor duurzame opwek van cruciaal belang.

Programmering van de RES, naar meer concreetheid en zekerheid

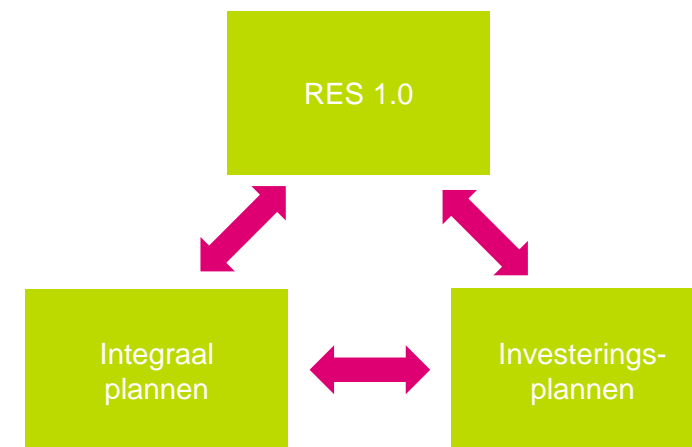
Van RES-gebied – situatie nu

Naar RES-gebied – gewenst

Wat gaan we samen doen richting RES 2.0?

- ◆ We werken verder richting een integrale doorrekening:
 - ◆ Meer aandacht voor gas, waterstof, warmte
 - ◆ Meer aandacht voor andere sectoren (landbouw, industrie, mobiliteit, datacenters en gebouwde omgeving)
- ◆ De nieuwe inzichten uit RES 1.0 helpen, nu we de feiten beter kennen, om beter samen te werken en constructief het overleg aan te gaan waar ontwikkelingen gefaciliteerd kunnen worden, en waar met welke prioriteit uitbreidingen gedaan kunnen en moeten worden. Zowel door Enexis en RENDO als TenneT. Dit zal ook een goede basis vormen voor het integraal plannen. We gaan samen aan de slag om de locaties voor grootschalige opwek en uitbreidingen van infrastructuur, te concretiseren en realisaties te plannen in de tijd.

7. Bijlagen

Bijlagen - Inhoud

- A. Disclaimer
- B. Netimpact TenneT
- C. Detailinformatie aangeleverde gegevens
- D. Het belang van een integraal beeld
- E. Landelijke sectorale ontwikkelingen
- F. Bronnen
- G. Afkortingen, eenheden en terminologie

Disclaimer

Dit document is met zorg samengesteld ten behoeve van de ontwikkeling van de RES. Het is van belang een aantal zaken in acht te nemen bij het lezen van dit document:

- ◆ Bij de impactbepaling is voornamelijk gefocust op de impact op de HS/MS-stations. Uitbreidingen van deze stations gaan gepaard met hoge kosten, lange doorlooptijden en voor nieuwe stations ook een groot ruimtebeslag. Er is hierbij rekening gehouden met de huidige situatie op deze stations. De doorrekening is dus een momentopname in een energiemarkt die volop in beweging is. Bij de impactbepaling zijn de plannen van de omliggende RES-regio's mee genomen, deze kunnen namelijk ook impact hebben op de HS/MS-stations in en rondom de regio. Hiervoor is gebruik gemaakt van de concept-RES-biedingen van aangrenzende regio's.
- ◆ Dit document bevat een globale indicatie van de effecten van het RES-bod op drie aspecten: tijd, ruimte en kosten. Door dit globale karakter worden diverse onderwerpen niet meegenomen, bijvoorbeeld de belasting op individuele kabels of de lokale spanningskwaliteit op delen van het net. Dus het kan blijken dat er aanvullende netinvesteringen nodig zijn en dat de impact op de ruimte groter is. Bij de terugkoppeling op het aspect tijd is alleen rekening gehouden met de individuele projectdoorlooptijden, terwijl hierbij veel onderlinge afhankelijkheden bestaan.
- ◆ Voor de impactbepaling is gebruik gemaakt van alle gegevens zoals weergegeven in de sectie 'Aangeleverde gegevens'. Daarbij is 2019 gebruikt als het zogenoemde basisjaar, waarvoor de gegevens zijn aangeleverd door CE Delft en Generation.Energy in opdracht van NP RES. Voor meer informatie zie: Back-up Data Doorrekening RES Netbeheerders, Verantwoording Bronnen en Methoden, Versie 1.0 – 29 Oktober 2019. Enexis draagt geen verantwoordelijkheid voor de back-up gegevens of de aangeleverde gegevens door de regio.
- ◆ De impact is beoordeeld vanuit de huidige wet- en regelgeving. Er is bij de impactbepaling wel rekening gehouden met het toekomstig gebruik van de zogenoemde 'vluchtstrook' (N-0 situatie). Deze maatregel kan helpen om de realisatie van de ambities mogelijk te maken of te versnellen, meer informatie hierover is te vinden in het NBNL '[Position Paper voor het Rondetafelgesprek over Netcapaciteit](#)'.
- ◆ Bij de impactbepaling is rekening gehouden met het toepassen van curtailment ('aftoppen' van pieken) van zonne-opwek. Dit wordt in de praktijk vaak toegepast omdat dit resulteert in kostenbesparing voor de klant. Voor zowel zon op land als grootschalige gebouw-gebonden zon is rekening gehouden met 30% curtailment. Het aftoppen van zonneprojecten wordt ondersteund door zowel netbeheerders als de zonenergiesector in het [convenant Stroom Betaalbaar op het Net](#).
- ◆ Het bestaand opgesteld vermogen wordt meegenomen om het totaal opgesteld vermogen vast te stellen. Hiermee wordt door PBL berekend of het nationale doel om tenminste 35 TWh grootschalig hernieuwbaar op land in 2030 gerealiseerd te hebben, wordt gehaald. Recentelijk zijn de concept-RES'en ook geapprecieerd door PBL, zie: '[Regionale Energie Strategieën. Een tussentijdse analyse, PBL, juni 2020.](#)'
- ◆ Enexis geeft met het delen van deze informatie inzicht en advies t.b.v. de ontwikkeling van de RES, niets in dit document worden gezien als het geven van een positieve transportindicatie. Enexis aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enige schade die direct of indirect ontstaat als gevolg van (het oneigenlijk) gebruik van de kaarten en informatie. Aan de informatie in dit document kunnen dan ook geen rechten worden ontleend. Neem voor specifieke ontwikkelingen, ambities en projecten altijd contact op met Enexis voor de meest actuele informatie.

Netimpactanalyse concept-RES'en 110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder

TenneT TSO
Oktober 2020

Netimpactanalyse door TenneT

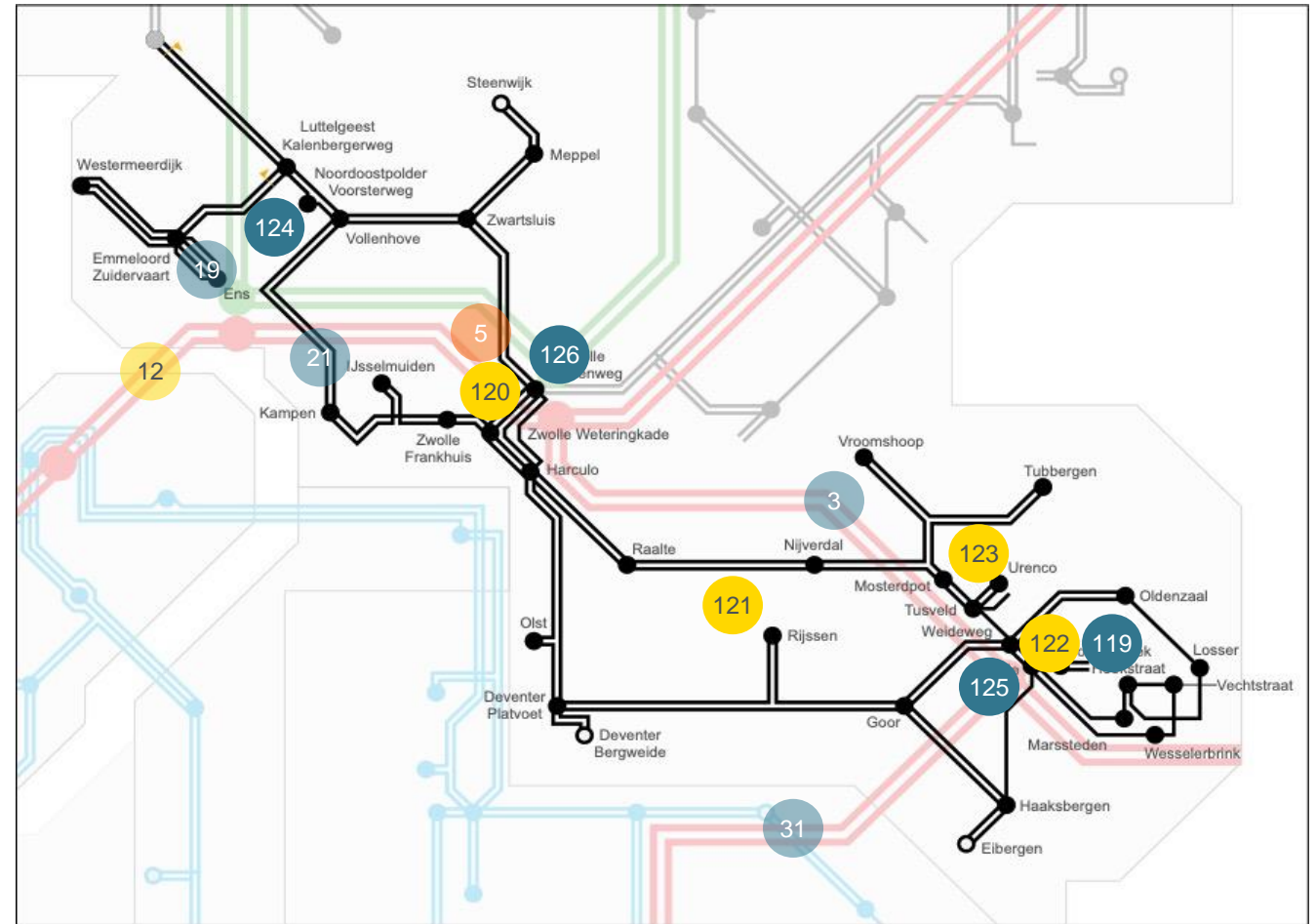
- In de zomer van 2020 heeft TenneT de netimpact bepaald van alle concept-RES-sen, waarvan de regionale netbeheerders tot die tijd één of meer doorrekeningen hadden gedaan. De impactbepaling is uitgevoerd per hoogspannings*deelnet*. Dit is een deel van de 110/150kV-netten, dat qua bedrijfsvoering als een aparte entiteit kan worden beschouwd en dat geografisch meestal één of twee provincies omvat.
- De regionale netbeheerders hebben aan TenneT de gegevens ter beschikking gesteld, die zij hebben ontvangen van de betreffende RES-regio's.
- Als de RES-regio aan de regionale netbeheerder had gevraagd om meer dan één scenario door te rekenen, heeft de regionale netbeheerder de gegevens aan TenneT overlegd, die conform het uiteindelijke concept-RES-scenario waren of daar zo dicht mogelijk bij in de buurt lagen.
- TenneT heeft de ontvangen gegevens vergeleken met de uitgangspunten voor het Investeringsplan Net op land 2020-2029 (hierna: IP2020), dat TenneT op 1 oktober 2020 heeft gepubliceerd. In dit IP is niet uitsluitend rekening gehouden met de ontwikkeling van duurzame opwek op land, maar óók met verwachte ontwikkelingen op het gebied van wind op zee, industrie en mobiliteit. Daar waar de concept-RES-gegevens daar aanleiding toe gaven zijn aanvullende berekeningen gedaan.
- De uitkomsten van de analyses van de regionale netbeheerders en TenneT sluiten soms niet naadloos op elkaar aan. Hierover is nog nadere afstemming nodig tussen de netbeheerders.
- In deze rapportage wordt eerst ingegaan op de projecten, die in het IP2020 zijn opgenomen. Dit zijn projecten, die in de realisatiefase zijn, dan wel in de basisontwerpfase, dan wel in de studiefase. Daarna wordt de netimpact van de concept-RES besproken in relatie tot de projecten – en de daaraan ten grondslag liggende voorziene knelpunten in het net – uit het IP2020.
- TenneT heeft in het najaar van 2020 nieuwe gegevens ontvangen van de regionale netbeheerders. Dit zijn gegevens van de RES 1.0 scenario's van de RES-regio's. TenneT heeft deze cijfers vergeleken met de gegevens uit de concept-RES scenario's en heeft voor de onderhavige RES-regio geconstateerd, dat de veranderingen in de data niet tot wezenlijke verandering leiden van de voorziene impact op het hoogspanningsnet. **De voorliggende rapportage geeft daarom óók een goed beeld van de impact van het RES 1.0 scenario op het hoogspanningsnet.**

Belangrijkste capaciteitsprojecten IP2020

110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder

220/380 kV-projecten:

- 3 Studie naar de opwaardering transportcapaciteit 380 kV-verbinding Zwolle-Hengelo naar 2 x 2.635 MVA.
- 5 Beoogde opwaarderen transportcapaciteit 380 kV-verbinding Ens-Zwolle naar 2 x 2.635 MVA.
- 19 Studie naar capaciteitsuitbreiding verbinding Lelystad-Ens met extra circuit.
- 21 Studie naar vergroten 380-220 kV-transformatorcapaciteit in Ens.

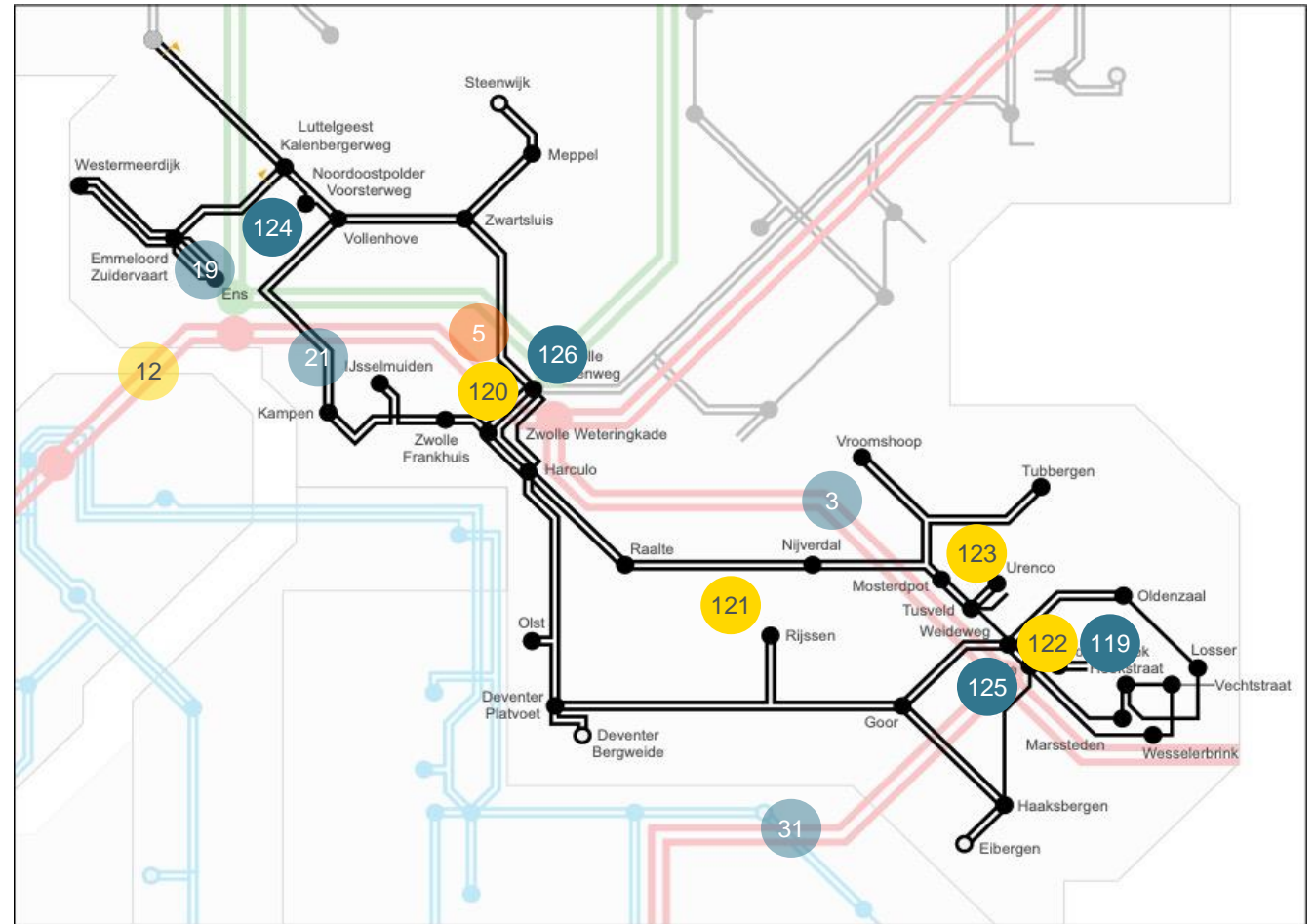
● Studie
 ● Basisontwerp
 ● Realisatie

Belangrijkste capaciteitsprojecten IP2020

110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder

110 kV-projecten:

- 119 Opwaarderen ring Enschede
- 120 Seriespoelen plaatsen ter ondersteuning van balancering in het net
- 121 Netsplitsing t.b.v. isoleren 2 koppelstations om doortransporten te elimineren
- 122 Aanpassingen op station Hengelo Oele (e.o.) t.b.v. splitsing van de netdelen
- 123 Extra kabelverbinding tussen Almelo Mosterdpot en Hengelo Weideweg i.v.m. 100 MW criterium na netsplitsing.
- 124 Geografische netverdeling recht trekken t.b.v. extra transportcapaciteit productie
- 125 4^e transformator op station Hengelo Oele
- 126 4^e transformator op station Zwolle Hessenweg

● Studie
 ● Basisontwerp
 ● Realisatie

Netimpact concept-RES 110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder (1)

Concept-RES-opgave Noordoostpolder (Flevoland):

In de concept-RES-opgave voor de Noordoostpolder (NOP) is rekening gehouden met 570 MWp zon; dit is hoger dan waarmee in het IP2020 gerekend is.

Vanuit het IP2020 is een project geïnitieerd voor een extra verbinding tussen station Luttelgeest Kalenbergerweg en Emmeloord Zuidervaart. Realisatie van dit project is nodig voor de duurzaamheidsopgave in het oostelijke deel van de Noordoostpolder. De investeringen van Luttelgeest naar Emmeloord zijn te voorkomen door duurzame opwek aan te sluiten op station Emmeloord Zuidervaart.

Bij de huidige concept-RES-opgave kan de combinatie van hoge zon- en windproductie leiden tot knelpunten op de transformatoren van Ens. Dit kan voorkomen worden door zon- en wind op één aansluiting aan te sluiten en daarbij de invoeding af te toppen op de zeldzame momenten waarop de pieken van zon- en windproductie samenvallen (cable-pooling).

Met de kennis van nu en met medewerking van alle partijen om de netimpact van de RES te beperken ziet het er naar uit, dat de concept-RES-opgave voor de gemeente Noordoostpolder in 2030 door TenneT kan worden gefaciliteerd.

Netimpact concept-RES 110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder (2)

Concept-RES-opgave West-Overijssel:

De concept-RES-opgave is voor West-Overijssel groter dan de opgave in het IP2020.

Door aanpassingen op de diverse stations wordt in de komende jaren het West-Overijsselse deel van het 110 kV-net gescheiden van de 110 kV-netdelen Hengelo en Zuid-Drenthe. Hierdoor ontstaan kleinere deelnetten (pockets), die door het stations Zwolle Hessenweg 220/110 kV is verbonden met het 220/380 kV-netvlak. Hierdoor kan duurzaam opgewekte stroom, die niet in de regio zelf wordt gebruikt, snel worden afgevoerd en worden voorziene overbelastingen op station Hessenweg gemitigeerd.

Om de concept-RES te faciliteren (die zoals genoemd groter is dan de opgave uit het IP2020) is het nodig dat, additioneel aan de al in realisatie en in studie zijnde projecten, er een verbeterde pocket-structuur ontwikkeld wordt waardoor de druk op het koppelpunt Hessenweg verder wordt verlicht. TenneT en Enexis hebben samen diverse netvisies ontwikkeld, die alle als doel hebben om vóór 2030 de RES-opgave van West-Overijssel te faciliteren. Welke van deze netvisies gerealiseerd wordt, welke investeringen dit eventueel nog met zich meebrengt en of deze daadwerkelijk vóór 2030 kunnen worden gerealiseerd is mede afhankelijk van de in studie zijnde projecten.

Netimpact concept-RES 110 kV-deelnet Overijssel-Noordoostpolder (3)

Concept-RES-opgave Twente:

Regio Twente is van oudsher een verbruik gedreven regio. In deze regio vinden op dit moment de nodige netwijzigingen plaats (de projecten 122, 123, 125). Daarnaast staat er ook een project in de planning ten gevolge van stijging van verbruik in de regio Enschede (project 119). De concept RES-opgave van opwek kan daardoor op veel van de stations zonder additionele netverzwaringen geschieden. Enkel de opgave rondom Tubbergen en Vroomshoop kan met het huidige netwerk niet gefaciliteerd worden. Additioneel aan het IP2020 zijn opwaarderingen nodig op de bestaande hoogspanningslijnen tussen Almelo, Vroomshoop en Tubbergen. De verwachting is dat deze opwaarderingen door TenneT gerealiseerd kunnen zijn voor 2030.

Deze investering kan vermeden worden als de RES regio geplande opwek achter de stations Tubbergen en Vroomshoop zodanig verplaatst dat deze kan worden aangesloten op station Almelo Mosterdpot. Verdere vermindering van de netimpact kan worden geboden door de concept-RES opgave van de gemeente Rijssen-Holten meer in het oosten van de gemeente te situeren en te ontsluiten op station Goor in plaats van station Rijssen.

In algemene zin wordt voor de gehele deelnetregio aanbevolen om toename en locatie van duurzame opwek enerzijds en het beschikbaar zijn en komen van netcapaciteit anderzijds goed op elkaar af te stemmen.

Disclaimer

Deze powerpoint wordt u aangeboden door TenneT TSO B.V. (“TenneT”). De inhoud ervan - alle teksten, beelden en geluiden - is beschermd op grond van de auteurswet. Van de inhoud van deze powerpoint mag niets worden gekopieerd, tenzij daartoe expliciet door TenneT mogelijkheden worden geboden en aan de inhoud mag niets worden veranderd. TenneT zet zich in voor een juiste en actuele informatieverstrekking, maar geeft ter zake geen garanties voor juistheid, nauwkeurigheid en volledigheid.

TenneT aanvaardt geen aansprakelijkheid voor (vermeende) schade, voortvloeiend uit deze powerpoint, noch voor de gevolgen van activiteiten die worden ondernomen op basis van gegevens en informatie op deze powerpoint.

Bijlagen

Detailinformatie aangeleverde gegevens RES 1.0

	Grootschalig gebouw-gebonden zon*	Grootschalige zonnevelden	Wind op land	TOTAAL
HS/MS STATION	MWpiek	MWpiek	MWpiek	MWpiek
Coevorden	1	3	0	4
Dedemsvaart	6	10	0	16
Deventer Bergweide	74	51	54	180
Deventer Platvoet	10	54	0	64
Hardenberg	6	49	64	119
Hoogenveen	9	0	0	9
IJsselmuiden	10	75	0	85
Kampen	24	0	26	50
Meppel	6	24	12	42
Olst	6	47	0	53
Ommen Dante	8	57	24	88
Raalte	50	41	3	94
Steenwijk	43	95	0	139
Vroomshoop	0	0	20	20
Vollenhove	12	11	0	23
Zwolle Frankhuisweg	60	12	30	102
Zwolle Hessenweg	38	168	37	242
Zwolle Weteringkade	68	50	0	118
Zwartsluis	36	16	7	59
Totaal RES-bod (2030)	467	764	277	1508
Bestaand opgesteld vermogen**	107	3	38	147
TOTAAL	574	766	315	1655

* Aangeleverd op buurtniveau, voor dit overzicht geaggregeerd naar HS/MS-stationsniveau.

** Basisjaar 2019

Bijlagen

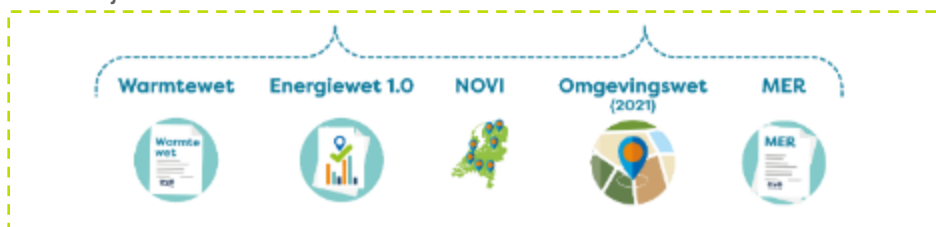
Het belang van een integraal beeld

Integraal beeld nodig voor tijdige aanpassingen infrastructuur

Een regionaal gedragen beeld van de totale energievraag en het energie-aanbod is noodzakelijk om de energie-infrastructuur tijdig voor te bereiden. Een integrale RES maakt het mogelijk om een optimale afweging te maken tussen gas-, elektriciteits- en warmte-infrastructuur. Het is van belang om te kijken naar ontwikkelingen en plannen richting 2050. De energie-infrastructuur wordt namelijk voor minimaal 40 jaar aangelegd. Door ook lange-termijnontwikkelingen mee te nemen in investeringsbeslissingen voor 2030, kan er gericht worden geïnvesteerd en kunnen toekomstbestendige keuzes worden gemaakt.

Verschillende sectorale plannen en ontwikkelingen hebben grote impact op de energie-infrastructuur. In de 'Bijlagen' sectie worden belangrijke sectoren en landelijke ontwikkelingen toegelicht. Voor alle ontwikkelingen met grote impact op het elektriciteitsnet geldt: maak (voorlopige) regionale ontwikkelingen zo vroeg mogelijk kenbaar bij Enexis en RENDO. Op deze manier kan worden meegedacht over slimme oplossingen. Houdt bij verschillende sectorale plannen en ontwikkelingen ook rekening met de relevante wettelijke context.

Beleidsplannen en sectorale plannen samenbrengen

Om tot integrale keuzes en prioritering te komen, is het nodig om beleidssporen en sectorale plannen op regionaal niveau samen te brengen:

- ◆ Integrale infrastructuurverkenning 2030-2050 (I13050), onderdeel van de werkgroep iNET: Hier wordt uitgewerkt wat de impact van verschillende transitiepaden is op de energie-infrastructuur.
- ◆ Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL): In de NAL is overeengekomen dat elke gemeente een laadvisie en plaatsingsbeleid moet vaststellen.
- ◆ Transitievisie Warmte (TVW): Op gemeentelijk niveau worden warmtevisies gemaakt. De impact op de energie-infrastructuur is groot en hangt samen met regionale keuzes.
- ◆ Programma Energiehoofdstructuur (PEH): Een programma om de nationale ruimtelijke planning van het energiesysteem uit te werken.
- ◆ Cluster Energie Strategieën (CES): Voor alle industrieclusters wordt er een energiestrategie opgesteld. Een CES beschrijft wat energiebehoefte van een cluster is, wat de investeringen van de industrie en het commitment zijn en wat de CO2-bijdrage van een cluster kan zijn.
- ◆ Het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK): Een jaarlijks overleg van alle stakeholders rondom industrie om de infrabehoefte van de industrie te bepalen.
- ◆ Regionale klimaat-adaptatiestrategieën: Provincies en regionale samenwerkingsverbanden zijn belangrijk bij klimaatadaptatie. Provincies hebben niet alleen een wettelijke rol, maar zijn ook aanjager en inspirator.

Zie de bronnen in de 'Bijlagen' voor meer informatie over deze plannen en initiatieven.

Bijlagen

Landelijke sectorale ontwikkelingen

Gebouwde omgeving

De opgave om de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken is groot. Er zijn verschillende aardgasalternatieven beschikbaar. Die variëren van volledig elektrisch verwarmen, tot een warmtenet of duurzame gassen. Waar welke warmte-oplossing wordt gekozen, hangt af van verschillende aspecten. Denk aan de beschikbaarheid van warmtebronnen, type bebouwing en wensen van bewoners. Al deze aspecten hebben (ruimtelijke) impact op de energienetten, niet alleen ondergronds, maar ook bovengronds.

Elektrisch Vervoer

Uiterlijk in 2030 moeten alle nieuwe auto's emissieloos zijn. Volgens prognoses uit het Klimaatakkoord is in 2030 de laadbehoefte van elektrische personenauto's 7.100 GWh. Om aan deze laadbehoefte te voldoen zijn landelijk naar schatting 1,2 miljoen laadpunten nodig. Een enorme opgave die ook een grote impact heeft op het elektriciteitsnet en de openbare ruimte. De rijksoverheid, decentrale overheden, marktpartijen en netbeheerders hebben een Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) opgesteld. In de NAL is overeengekomen dat elke gemeente een laadvisie en plaatsingsbeleid moet vaststellen. Zorg dat de uitwerkingen die in het kader van mobiliteit plaatsvinden meegenomen worden in de RES.

Industrie

Elektrificatie speelt een belangrijke rol bij het realiseren van duurzaamheidsambities binnen de industrie. Ook kan de industrie een bron zijn van restwarmte of kan de industrie een rol spelen in de levering van duurzame gassen. Hiervoor dient in veel gevallen nieuwe infrastructuur gerealiseerd te worden. Voor de 5 grote industrieclusters en voor de overige industrie (aangeduid als cluster 6) wordt gewerkt aan cluster energiestrategieën (CES). Hierin wordt beschreven wat de energiebehoefte van

een cluster is, wat de investeringen van de industrie en het commitment zijn en wat de CO2-bijdrage van een cluster kan zijn. Aansluiting van een RES met een CES wordt in de desbetreffende regio verzorgd. Elektrificatie in industrieën met relatief lage temperatuurprocessen is al begonnen en gaat voor 2030 impact hebben op de energie-infrastructuur. Voor de andere industrieën wordt de impact na 2030 verwacht.

Landbouw/glastuinbouw

Ontwikkelingen in de agrarische sector met veel impact op het elektriciteitsnet zijn zon op (stal)dak en zonneweides op landbouwgronden. Doordat deze opwek van duurzame energie plaatsvindt in gebieden waar het distributienet vaak niet zwaar uitgerold is, is het interessant om te kijken naar opties voor het verbruik van eigen opwek achter de meter (dus binnen de eigen bedrijfsvoering). Ook de glastuinbouw is een belangrijk segment, waarin verduurzaming (elektrificatie d.m.v. warmtepompen) en intensivering (meer belichting voor hogere opbrengst) voor een hogere elektriciteitsvraag zorgen. Een ander belangrijk thema voor de landbouwsector is de opwek van groengas.

Datacenters

Datacenters zijn er in vele soorten en maten. Grotere datacenters vragen veel elektrische energie. De komst van een datacenter kan dan betekenen dat veel beschikbare netcapaciteit nodig is. Dit kan versneld leiden tot schaarste in netcapaciteit. Hierdoor moeten andere klanten mogelijk wachten op extra vermogen totdat het net is uitgebreid. Het kan ook zorgen voor extra kansen voor opwek: door afname (vraag) en opwek (aanbod) van elektriciteit te verbinden achter de aansluiting is minder ruimte nodig op de netten. Ook kan restwarmte van datacenters benut worden in de omgeving. Deze ontwikkelingen vragen goede ruimtelijke afstemming.

Bijlagen

Bronnen (1)

Titel	Omschrijving	Bron
Basisinformatie over energie-infrastructuur, opgesteld voor de Regionale Energie Strategieën, Netbeheer Nederland, mei 2019	Een introductie op en beschrijving van rollen in de elektriciteits- en gasmarkt, typen van elektriciteits- en gasstations, kosten van het bouwen van een station en aanleggen van nieuwe verbindingen in tijd, geld en ruimte, de impact van verschillende (warmte)scenario's op het elektriciteitsnet, basis ontwerpprincipes voor de inpassing van hernieuwbare productie, kosten van verwijderen van gasleidingen en –stations.	https://www.netbeheernederland.nl/_upload/Files/Basisdocument_over_energie-infrastructuur_143.pdf
Verantwoording gebruikte gegevens netimpact proces via het Nationaal Programma RES	Op de website van het Nationaal Programma RES is informatie te vinden over de gebruikte back-up en basisgegevens voor het bepalen van de netimpact. Deze gegevens worden gebruikt wanneer er geen gebruik gemaakt kan worden van regio-specifieke informatie vanuit de invulformulieren.	https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/np+res+invulformulieren/default.aspx
Integrale infrastructuurverkenning 2030-2050 (II3050), Netbeheer Nederland, juli 2019	De II3050 gaat beschrijven hoe een energietransitie-bestendige energie-infrastructuur zich zou kunnen ontwikkelen. En wat daarvoor nodig is van netbeheerders en andere betrokkenen.	https://www.netbeheernederland.nl/contentediting/files/files/20190711%20-%20Plan%20van%20aanpak%20integrale%20infrastructuurverkenning%20(II3050).pdf
Factsheets over de relatie tussen de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) en RES, Elaad, december 2019	Tien factsheets met achtergrondinformatie over de relatie tussen de NAL en de RES. Het doel van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) is ervoor te zorgen dat de laadinfrastructuur is voorbereid op de grootschalige uitrol van elektrisch vervoer. In de NAL wordt beschreven hoe we tot voldoende laadpunten komen om al deze auto's slim op te laden.	https://www.elaad.nl/projects/nal-res/

Bijlagen

Bronnen (2)

Titel	Omschrijving	Bron
Handreiking voor lokale analyse, Experticeentrum Warmte (ECW), september 2020	De Handreiking voor lokale analyse is een van de twee onderdelen van de Leidraad. Het andere onderdeel is de Startanalyse, een analyse op basis van landelijke data gemaakt door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). In de Handreiking voor lokale analyse krijg je tips en richtlijnen voor het werken met de Startanalyse.	https://www.experticeentrumwarmte.nl/PageByID.aspx?sectionID=193849&contentPageID=
Kamerbrief over samenhang en sturing Programma Energiehoofdstructuur en Regionale Energiestrategieën, Minister Wiebes, juni 2020	Minister Wiebes beantwoordt een aantal vragen met betrekking tot de Regionale Energiestrategieën (RES'en), het Programma Energiehoofdstructuur (PEH) en de samenhang en sturing hiertussen. Ook betreft hij de vragen over ruimtelijke sturing op datacenters daarbij.	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/23/kamerbrief-over-samenhang-en-sturing-programma-energiehoofdstructuur-en-regionale-energiestrategieen
Rapport taskforce infrastructuur Klimaatpakket industrie, DNV-GL, mei 2020	Onderzoeksbureau DNV-GL maakte een rapport met aanbevelingen voor de Taskforce infrastructuur Klimaatpakket industrie.	https://www.klimaatpakket.nl/binaries/klimaatpakket/documenten/publicaties/2020/05/13/rapport-taskforce-infrastructuur-klimaatpakket-industrie/DNV+GL+-+TIKI+rapport+-+Final.pdf
Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS), Ministerie van Infrastructuur en Milieu, december 2016	De Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) zet de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland: deze strategie brengt nieuwe initiatieven voor klimaatadaptatie op gang, en versnelt en verbreedt bestaande initiatieven. De NAS geeft een overzicht van de belangrijkste klimaatrisico's.	https://ruimtelijkeadaptatie.nl/publish/pages/120542/nas_rapport_5_1.pdf

Bijlagen

Afkortingen, eenheden en terminologie (1)

Afkorting Betekenis

HS	Hoogspanning (>20kV). Hoogspanningsnetten worden gebruikt als nationale hoofdtransportnetten, welke middels een middenspannings-tussenstap bij de gebruikers als laagspanning terecht komen.
MS	Middenspanning (1-20kV)
LS	Laagspanning (<1kV)

Eenheid Betekenis

TWh	TeraWattuur. Staat gelijk aan 10^9 kilowattuur. Het jaarlijkse elektriciteitsgebruik van heel Nederland wordt uitgedrukt in terawattuur.
kWp	kiloWattpiek: 1000 Wattpiek. Eenheid om piekvermogen uit te drukken.
W	Watt. Dit beschrijft de energie per tijdseenheid (Joule per seconde).
MW	MegaWatt is 10^6 Watt.
A	Ampère. Een eenheid van elektrische stroomsterkte.
V	Volt. Eenheid van elektrische spanning.
kV	kiloVolt: 1000 Volt.
VA	Voltampere. Een eenheid van complexe of schijnbare elektrisch vermogen, weergegeven met symbool VA dat in het geval van gelijkstroom gelijk is aan de Watt.
J	Joule. Energie-eenheid. ($W=Joule/seconde$).
m ³	Kubieke meter.

Bijlagen

Afkortingen, eenheden en terminologie (2)

Terminologie

Betekenis

Netimpact	De impact van de belasting op netwerk(componenten). De berekening houdt rekening met vermogens en profielen van alle energievragers en -aanbieders. Dit dynamische samenspel resulteert in de belasting van de installaties welke in magnitude en lengte kan worden uitgedrukt, met mogelijke knelpunten (overbelasting) tot gevolg.
Knelpunt	Een overbelasting op installatieniveau waarbij flexibele oplossingen geen hulp kunnen bieden.
Congestiemanagement	Congestiemanagement gebruikt prijsmechanismes en marktwerking om het aanbod en de vraag naar elektriciteit te sturen. Meer informatie is hier te vinden: https://www.tennet.eu/nl/elektriciteitsmarkt/nederlandse-markt/congestiemanagement/
Vluchtstrook / redundantie / reservecapaciteit	Het elektriciteitsnet is in heel Nederland redundant uitgelegd. Als één component uitvalt kan een andere verbinding het altijd overnemen. Het netwerk is echter 99,997% van de tijd niet in storing en dus wordt voor het grootste deel van de tijd niet op zijn maximale capaciteit gebruikt. Het is te vergelijken met een vluchtstrook op de snelweg. Voor duurzame opwek wordt gekeken naar het inzetten van de vluchtstrook. Deze maatregel kan helpen om de realisatie van de ambities mogelijk te maken of te versnellen, zonder dat daarbij de leveringszekerheid in gevaar komt.
Cable pooling	Bij cable pooling worden nabijgelegen wind- en zonneparken slim gekoppeld, door de projecten op één netaansluiting aan te sluiten. Zonnepanelen en windmolens zijn in hoge mate complementair: Een windmolenpark benut gemiddeld dertig procent van de netaansluiting en een zonnepark slechts tien procent. Het gevolg is dat de energie-infrastructuur niet volledig wordt gebruikt. Met cable pooling wordt de capaciteit van de elektriciteitskabel beter benut. Daardoor gaat er minder energie verloren en wordt de energievoorziening stabiel. Meer informatie is hier te vinden: https://www.firan.nl/cable-pooling/cable-pooling-wat-hoe-en-waarom

ENEXIS
NETBEHEER

Factsheet netwerk en maatschappelijke kosten

Als gemeenten willen we ons steentje bijdragen aan de energiedoelstellingen uit het klimaatakkoord. We lopen echter tegen grote uitdagingen aan om dit op de gewenste snelheid te kunnen doen. Een van deze uitdagingen is de uitbreiding van onze lokale, regionale en landelijke energie-infrastructuur. Om in grotere hoeveelheden energie terug te kunnen leveren aan het energienet moeten er diverse aanpassingen aan de infrastructuur gedaan worden. Kabels en leidingen moeten worden gelegd of vernieuwd, trafostations moeten worden uitgebreid of er moeten nieuwe trafostations worden bijgebouwd.

In West-Overijssel hebben we de ambitie uitgesproken om 1,826 TWh aan duurzame grootschalige energieopwekking te realiseren. Dit is een grote uitdaging, zeker ook voor de energie-infrastructuur. We zullen goed onderbouwde plannen moeten maken, die inzicht geven in de bijbehorende maatschappelijke kosten van de aanpassingen. Maar wat bepaalt nu die maatschappelijke kosten, welke keuzes kunnen we hierin maken en wat zijn de gevolgen? Deze factsheet geeft hier meer inzicht in. Hebben we zelf als regio invloed op de maatschappelijke kosten?

Maatschappelijke kosten en netwerk

Wanneer we meer energie gaan opwekken moeten we aanpassingen doen aan ons netwerk:

kabels en leidingen moeten worden gelegd of vernieuwd, trafostations moeten worden uitgebreid of er moeten nieuwe trafostations worden bijgebouwd. Deze veranderingen kosten geld. Ook dragen we gezamenlijk bij aan de opwek van duurzame energie, er wordt een vergoeding verstrekt aan initiatiefnemers ter compensatie van de ontwikkelingskosten, de zogenoemde SDE.

Techniek

Aansluitkosten

Transport en distributie

Invloed op kosten

Type energie

Windenergie is efficiënter dan zonne-energie. Dit komt onder andere doordat opwekking van windenergie minder pieken en dalen kent. 10 MW opgesteld vermogen windenergie levert dus meer energie dan 10 MW opgesteld vermo-

gen zonne-energie. Met een groter aandeel wind in de energiemix, kunnen we onze infrastructuur dus efficiënter gebruiken en hebben we minder aanpassingen aan kabels en trafostations nodig.

Locatie

Energie moet worden getransporteerd van de locatie waar het opgewekt wordt naar het elektriciteitsnet, via een trafostation. Wordt de energie opgewekt dicht bij een trafostation, dan zijn daar minder lange kabels voor nodig. Dat scheelt in de kosten. Voor de meeste projecten is een korte afstand van belang om een

positieve businesscase over te houden. Voor grotere projecten (>10-15 MW) kan een afstand van 10 km of meer wel haalbaar zijn, omdat er dan meer geld voor de aanlegkosten voor de kabels uit het project kunnen worden betaald. Dit heeft uiteraard wel invloed op het financieel rendement van het project.

Clustering

Het bij elkaar plaatsen van windturbines en/of zonnevelden wordt clusteren genoemd. Een cluster van projecten kan in veel gevallen direct aangesloten worden op een trafostation. Dit houdt ruimte vrij op de tracés met lagere

spanningsniveaus, wat gebruikt kan worden voor bijvoorbeeld zon op dak bij woonwijken. Het is daarom aan te bevelen meerdere windturbines en/of grote zonnevelden te clusteren in een zoekgebied.

Bundeling

Wanneer een zonneveld en windpark met één aansluiting op het energienet kan worden aangesloten heet dat bundeling. In de juiste verhouding kan dit de transportcapaciteit substantieel

verlagen, de meeste potentie ligt bij een verhouding van 25% zon en 75% wind. Een goede combinatie kan een besparing opleveren van 10% van de transport en distributiekosten.

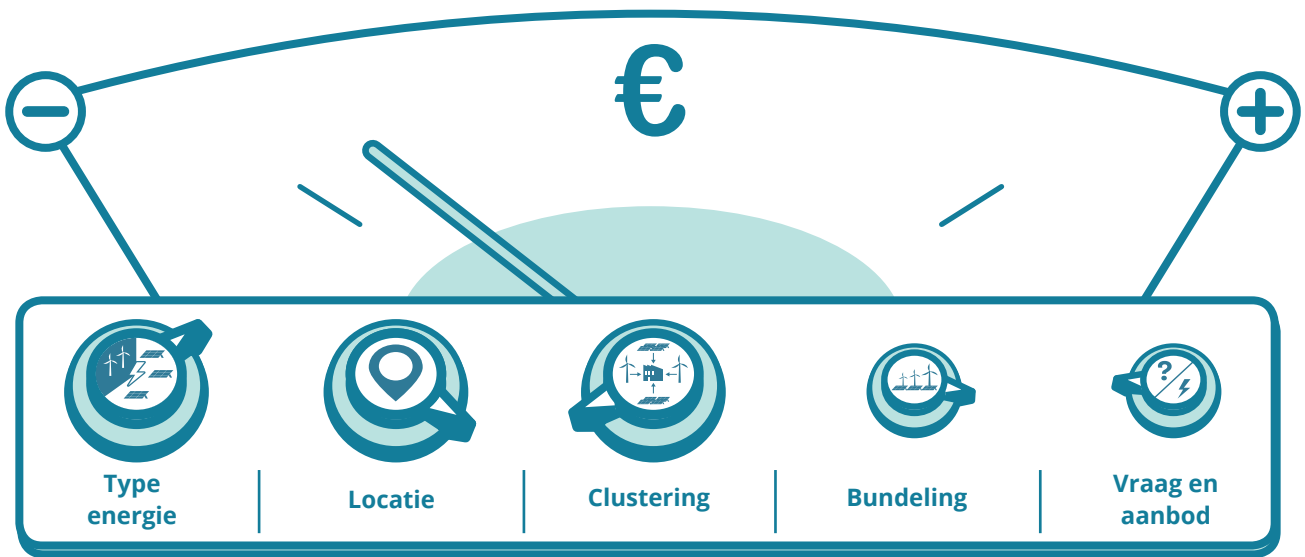
Vraag en aanbod

Vraag en aanbod koppelen vraagt om maatwerk. Waar de vraag naar elektriciteit hoog is kan lokaal opgewekte energie direct afgezet worden. Op deze wijze wordt netwerk minimaal belast.

Belangrijk daarbij is dat afname gelijktijdig plaatsvindt met opwekking, of dat er mogelijkheden worden gecreëerd voor opslag van energie.

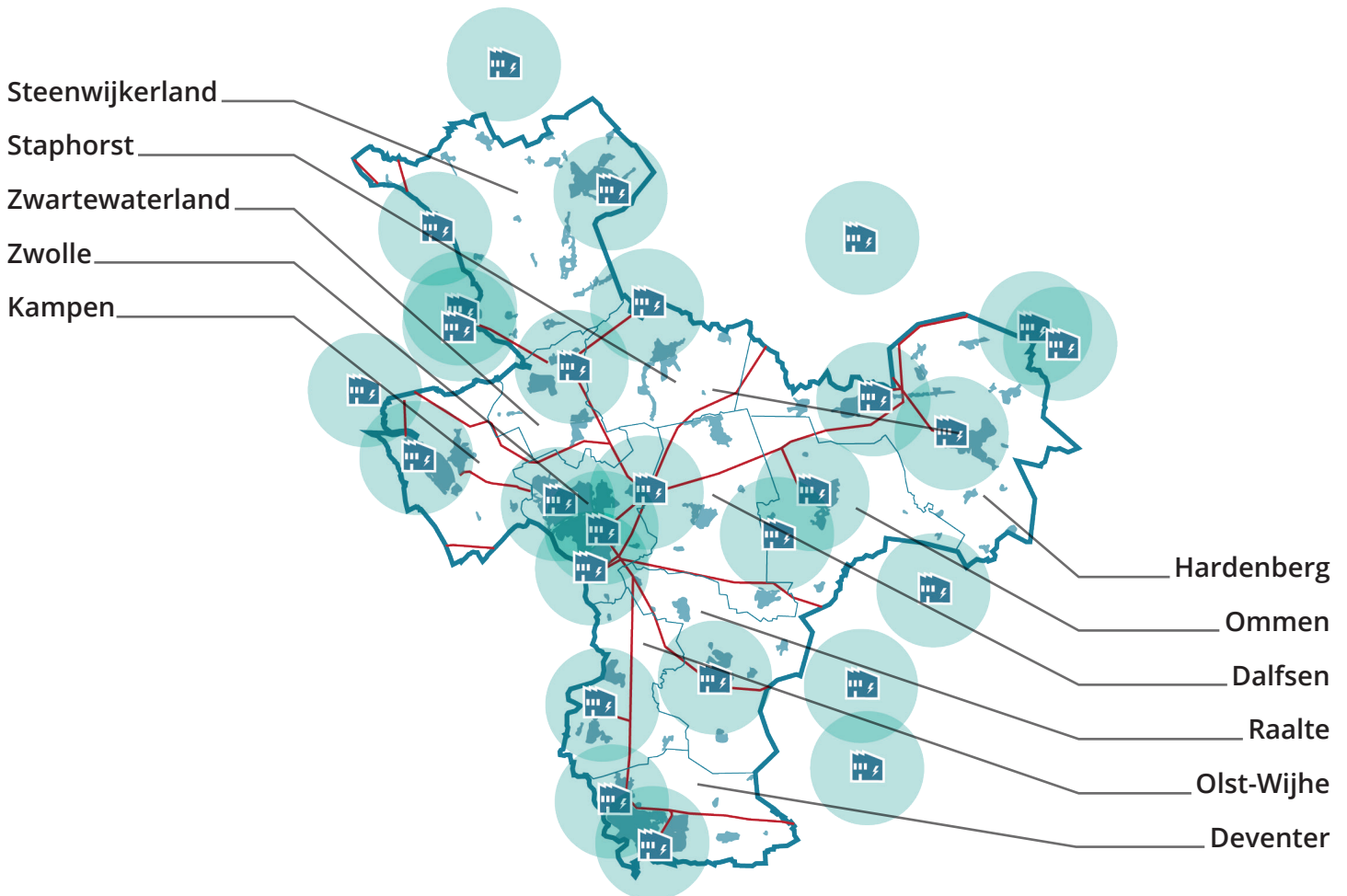
De knoppen

Conclusie: de belangrijkste knoppen om aan te draaien om de maatschappelijke kosten van de energietransitie te beïnvloeden zijn:

Tot slot zal de afstemming van vraag en aanbod op een zelfde locatie vragen om een lokale verdieping om te kunnen bekijken welke elektriciteitsinfra niet nodig is, en bespaard wordt.

Regio West-Overijssel

Legenda

HS/MS

 Gemeente grenzen

 Kabels

5 km zones

Stedelijk gebied

Afwegingen bij verzwaren netwerk

1,826 TWh aan duurzame grootschalige opwek in 2030 dat is het doel in West-Overijssel.

Naast de uitgesproken ambitie voor opwek zal de vraag naar elektriciteit in 2050 verdubbeld zijn ten opzichte van 2020. Dat lukt niet met ons huidige energienetwerk.

De keuzes die we maken hebben samenhang met elkaar, voor een evenwichtige groei willen we de belangrijkste uitgangspunten integraal afwegen. In deze factsheet richten we ons op de maatschappelijke kosten efficiency.

Uitdagingen

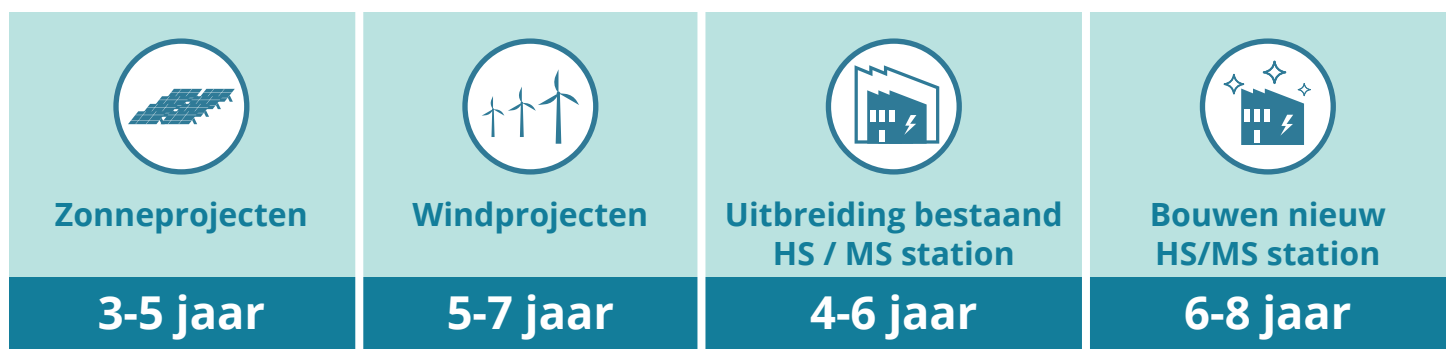
De keuzes die we gezamenlijk maken hebben invloed op het bestaande en nieuw aan te leggen netwerk en elektriciteitsstations. We moeten nu weloverwogen keuzes maken voor morgen zodat we ons elektriciteitsnetwerk daarop kunnen voorbereiden. Ons al bestaande netwerk is van invloed op onze ambities. Nieuw aan te leggen netwerkverbindingen of verzwaring van het netwerk brengt uitdagingen met zich mee.

- Allereerst kosten aanpassingen tijd, het uitbreiden van een bestaand HS/MS station* kost gemiddeld 4 tot 6 jaar, de realisatie van een nieuwe 6 tot 8 jaar. Het is zo belangrijk om in een vroeg stadium afstemming te hebben tussen plannen en ontwikkeling van netwerk zodat realisatie min of meer gelijk opgaan.
- Voor het verzwaren of uitbreiden van HS/MS station is ruimte nodig. Afhankelijk van de regionale ambities wordt de benodigde oppervlakte vastgesteld. Hoe groter de ambities hoe meer ruimte we nodig hebben.
- De keuzes die we nu maken ten aanzien van netwerkverzwaring brengen maatschappelijk noodzakelijke kosten met zich mee. Hoe omvangrijker de uitbreidingen hoe hoger de investeringen.

**HS/MS stations (hoogspanning- middenspanning stations)*

Ontwikkeling van grootschalige projecten

Aanpassingen in het netwerk en ontwikkeling van hernieuwbare energieprojecten kosten tijd. We moeten nu gezamenlijk naar de toekomst kijken en de juiste keuzes maken om toekomstige energieprojecten, netwerkcapaciteit en maatschappelijke kostenefficiëntie op elkaar af te stemmen.

Advies

Zienswijze energiecoöperaties, februari 2020

- 1) Gemeenten hebben duidelijke kaders met eisen waaraan initiatiefnemers voor grootschalige opwek aan moeten voldoen
- 2) De gemeente werkt proactief samen met het LEI om het energie project te realiseren
- 3) De provincie hanteert -door Provinciale Staten vooraf vastgesteld- eenduidige en realistische kwaliteitskaders (per landschapstype) voor de RES, waardoor een LEI de gewenste ruimtelijke kwaliteit kan realiseren bij het energieproject. De gemeenten hanteren binnen dit kader eenzelfde uitgangspunt voor eventuele aanvullende regels zoals bijvoorbeeld in een beeldkwaliteitsplan. Deze kaders bieden ruimte voor maatwerk met o.a. onderscheid voor kleine en grote initiatieven. Zij mogen een gezonde business case niet in de weg staan.
- 4) Gemeenten communiceren met grote regelmaat naar inwoners en ondernemers over het RES-proces en zorgen ervoor dat 'het bod' niet een verrassing is. Gemeenten zorgen voor het vergroten van het draagvlak bij inwoners onder andere door het verstrekken objectieve informatie over de klimaatverandering (m.b.v. Expertisecentrum Energietransitie).
□
- 5) Oprichten van ontwikkelingsfondsen voor LEI's
- 6) Het realiseren van een onafhankelijke ondersteuningsfaciliteit binnen de RES West Overijssel met expertise/professionals en capaciteit om beschikbaar te stellen aan elk LEI en daarmee kennis en ervaring te delen met en tussen de LEI's en de LEI's (waar nodig) te professionaliseren en te verzelfstandigen.
- 7) Een organisatievorm en juridische structuur voor een LEI wordt niet vanuit de RES of door een gemeente voorgeschreven. Voorwaarden waaraan LEI moet voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor punten 5 en 6
- 8) De gemeente en het LEI leggen in een (anterieure)overeenkomst vooraf afspraken vast over onder andere de samenwerking en bijbehorende rol/taakverdeling, de planning, communicatie en kosten.
- 9) De gemeenten binnen de RES West Overijssel hanteren een uniform traject en procedure voor de vergunningen die werkbaar is voor de LEI en een gezonde businesscase niet belemmert
- 10) De gemeenten binnen de RES West Overijssel hanteren een uniforme en werkbare reductieregeling (via verordening) voor de leges en de OZB. De verplichting tot betaling van leges voor de vergunningen worden door gemeenten uitgesteld tot de financiering van het project voor de LEI beschikbaar is.

Zienswijze Adviesgroep RES West-Overijssel, 4 maart 2020

- Bod meer duiding en context geven, zodat ambitie van onze regio ook voor buitenstaanders duidelijker wordt
- Geen regionaal samenhangende visie: afweging op kwadrant moet plek krijgen in vervolgproces
- Regie regio op energie-ontwikkeling vanuit perspectief van gebiedsontwikkeling
- in gezamenlijkheid nadenken over uniforme regelgeving en het tegengaan van perverse prikkels. Denk daarbij bijvoorbeeld aan afstemming over procedures en leges.
- Duidelijke uitvoeringsstrategie voor Zon op Dak met juiste prikkels om daken daadwerkelijk vol te krijgen

Verwerking advies

Kaders grootschalige opwek is geen RES-aangelegenheid en is daarmee des gemeentes. Voor het onderdeel lokaal eigendom is op regionaal niveau afgesproken dat elke gemeente de doelstelling voor lokaal eigendom uiterlijk bij de RES 2.0 geborgd heeft in lokaal beleid. De Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom faciliteert deze borging.

In de RES 1.0 zijn afspraken gemaakt over rollen en verantwoordelijkheden bij het realiseren van lokaal eigendom, inclusief de samenwerking en ondersteuning van de LEI's. Richting de RES 2.0 wordt gekeken welke aanvullende afspraken nodig zijn. Het inspiratiedocument gaat hier op in. Enerzijds is het van belang dat de projecten binnen de kaders van tijd en geld tot realisatie komen. Anderzijds zijn er meerdere factoren die een businesscase beïnvloeden. Het inspiratiedocument Ruimte, biedt handreikingen voor een betere ruimtelijke kwaliteit. Dit kan de businesscase ook positief beïnvloeden, zowel op korte als lange termijn.

De werkgroep communicatie werkt gezamenlijk communicatiemiddelen uit over de RES, o.a. door verstrekken objectieve info (bijv via rubriek F&F). Informatie verstrekken is echter een klein deel van het draagvlak vergroten: voor draagvlak zijn meer zaken nodig, waaronder participatie, lokaal eigendom etc.

In de RES 1.0 is opgenomen dat het bestaande ontwikkelingsfondsen voor de LEI's ook opgesteld wordt voor windprojecten.

In het HLA en de RES 1.0 is opgenomen dat 'De RES-regio, het provinciale programma Nieuwe Energie Overijssel en Natuur en Milieu Overijssel (blijven) samenwerken aan de ondersteuning, versterking en professionalisering van de lokale energie-initiatieven in West-Overijssel, zodat zij de rol die zij op willen pakken in het realiseren van lokaal eigendom, ook op kunnen pakken.' Bovendien is in de RES 1.0 opgenomen dat er een werkplaats ingericht wordt voor lokaal eigendom (samenwerking RES en NEO).

Organisatievorm en juridische structuur voor LEI is niet voorgeschreven in de RES. Wel is een definitie opgenomen wanneer er sprake is van lokaal eigendom: 'Lokaal eigendom wil zeggen dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten.'

Een anterieure overeenkomst is niet verplichtend vastgelegd in de RES, maar wordt wel besproken en geadviseerd in de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom.

Deze voorwaarde van de LEI's is opgenomen in de Bouwsteen Lokaal Eigendom bij de RES 1.0. Afspraak is dat er richting RES 2.0 gekeken wordt welke aanvullende afspraken op regionaal niveau nodig zijn.

Deze voorwaarde van de LEI's is opgenomen in de Bouwsteen Lokaal Eigendom bij de RES 1.0. Afspraak is dat er richting RES 2.0 gekeken wordt welke aanvullende afspraken op regionaal niveau nodig zijn.

Opgenomen in onze communicatie het afgelopen jaar: zie F&F, duiding concept-RES en HLA op website, persmeeting concept-RES en HLA en de reeks Energiemakers in de regio (www.reswestoverijssel.nl). Deze communicatiemiddelen zijn verspreid onder de 11 gemeenten, zodat zij deze kunnen gebruiken en opnemen in hun eigen communicatie.

Zit in gemaakte vervolgafspraken: Bestuurlijk Platform 23-10-2021

Het benutten van meekoppelkansen (vanuit de energietransitie in andere gebiedsopgaven en omgekeerd) is een van de leidende ontwerp-principes voor het inspiratiedocument dat gebruikt wordt in de totstandkoming van RES 1.0. Naast het koppelen van vraag en aanbod maakt dit dat het advies van de regio hier nadrukkelijk op ingaat. Op basis van de zoekgebieden in de RES 1.0 zullen gebiedsontwikkelingsprocessen worden geïnitieerd waarin de energie-opgave wordt verbonden met de andere opgaven in dat gebied. Sommige gebiedsprocessen lopen nu al. Dit kan soms binnen een gemeente zijn en soms bovengemeentelijk. In principe ligt de regie bij de gemeente respectievelijk de gemeentelijke samenwerking in een gebied dat bovengemeentelijk is. Vanuit de RES-regio zal daar in principe geen regie op plaatsvinden tenzij daar door de betreffende gemeenten uitdrukkelijk om wordt gevraagd. De uitvoering vindt plaats in het kader van de omgevingswet en de daarbij bestaande procedures. Bestuurlijke afstemming over de RES zal wel plaatsvinden in de vorm van een proces naar een RES 2.0 en verder. Bestuurlijke afstemming over de RES zal wel plaatsvinden in de vorm van een proces naar een RES 2.0 en verder.

Deze voorwaarde van de LEI's is opgenomen in de Bouwsteen Lokaal Eigendom bij de RES 1.0. Afspraak is dat er richting RES 2.0 gekeken wordt welke aanvullende afspraken op regionaal niveau nodig zijn.

Onderdeel in de RES 1.0 zal de omschrijving en aanpak van de zon op de daken zijn. Ondanks het feit dat de verdeling in de concept-RES indicatief was, zullen wij voor zon op de daken een voorstel doen voor de aanpak vanwege de omvang van deze categorie in de totale ambitie en het algemeen draagvlak dat er voor deze oplossing bestaat. Is onderdeel RES 1.0 / Bouwsteen

Bij grootschalige opwek aandacht voor aandacht voor zorgvuldig ruimtegebruik, meekoppelkansen voor ander maatschappelijk opgaven en het bodemecosysteem van belang.

Warmte heeft uitwerking op zowel de vraag naar warmte als de potentiële warmtebronnen in het gebied met de daarbij behorende technieken en expertise en op de theoretische potentie van geothermie en/of de winning van warmte uit oppervlaktewater (potentie lijkt groot, maar niet realistisch)

Duidelijke strategie op besparen voor huishoudens, bedrijven en mobiliteit: RES zou hier ook uitvoeringsprogramma op kunnen formuleren

Uitvoering participatie van bewoners en bedrijven in ontwikkelingsfase naar RES 1.0, zodat bewustwording bij bewoners en bedrijven ontstaat wat de energietransitie voor West-Overijssel gaat betekenen. Dit om het draagvlak voor de gestelde ambitie en acceptatie van bijbehorende maatregelen te optimaliseren. Meer helderheid over de bijbehorende uitvoeringsstrategie: de maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd in de adviesraad leveren graag een bijdrage aan deze strategie.

Groene organisaties

1) Besparen

2) Prioriteer no-regretmaatregelen conform zonneladder

3) Voer regie op grootschalige opwekking (participatie op beste locaties, voorwaarden stellen: beleidstraject met een integrale benadering waarin alle belangen worden afgewogen).

4) Werk middels groene ontwerpprincipes: locatiekeuze op basis van kwaliteit landschap en natuur (zie kaart in het advies) en werken volgens 5 ontwikkelprincipes (clustering, impulsfondsen voor natuurontwikkeling, ruimtelijke inpassing en omgevingsfondsen, onafhankelijke organisatie beheert impulsfondsen, Faciliteren van een regionale Overijsselse ontwikkelingsmaatschappij).

5) Organiseer participatie op gebiedsniveau / streef naar minimaal 50% lokaal eigendom

LTO, 12 maart 2020

Staat niet achter de samenstelling van het bod waar het zonnevelden op landbouwgrond betreft. Landelijk is breed inzicht dat opwek uit zon op restgronden of in combinatie met andere bestemmingen plaats moet vinden. Daar is de zonneladder voor ontwikkeld. De huidige situatie kent veel belemmeringen op no-regret opties. We zien dat de overheid de sleutels in handen heeft om die belemmeringen weg te nemen. Nu al neerleggen bij beperkte realisatiemogelijkheden op no-regret locaties komt neer op het opgeven van ambitie. Hechten er daarom belang aan om bij de concept RES een dringende oproep aan de overheid te doen op dit punt.

Het benutten van meekoppelkansen (vanuit de energietransitie in andere gebiedsopgaven en omgekeerd) is een van de leidende ontwerp-principes voor het inspiratiedocument dat gebruikt wordt in de totstandkoming van RES 1.0. Het is vanuit het ontwerp-principe 'benutten van meekoppelkansen' een van de centrale thema's binnen het hoekpunt Ruimte.

In de RES 1.0 maken wij de verdieping naar de potentie en operationaliseringskansen voor de verschillende warmtebronnen zoals in de concept-RES benoemd. De diepgang hiervan is afhankelijk van de huidige toepassing in de markt en het ontwikkelstadium van die bron. Indien mogelijk zullen wij ook de verdieping maken op het operationaliseren van een bron zodat niet alleen de potentie, maar ook op hoofdlijnen wordt aangegeven wat er nodig is om een bron daadwerkelijk toegepast te krijgen. Hierbij is het ook belangrijk een breed scala aan stakeholders te betrekken. Dit uiteraard met de wetenschap dat de werkelijke uitwerking van een project een lokale maatwerkoplossing vraagt. Tevens brengen wij de informatie uit de Transitievisies Warmte van gemeenten bij elkaar. Dit levert input voor een gezamenlijke regionale strategie op bovenlokale onderwerpen, waaronder het verdeelvraagstuk van duurzame bronnen in de RES 1.0 (bv groengas) en de vooruitblik voor andere bronnen (bv waterstof) op hoofdlijnen. Dit krijgt verdere uitwerking in een volgende RES waarbij wisselwerking plaatsvindt met de steeds verder uitgewerkte gemeentelijke warmteplannen.

Voor het onderdeel groengas is de eerste verdieping gemaakt. Voor de andere bronnen is, zoals ook de RSW aangeeft, dis aan de gemeenten zelf of is er in de RES 1.0 een procesafpraak over gemaakt (vb mogelijkheden regionaal Warmtebedrijf analyseren)

Besparen is als eerste stap opgenomen, maar de invulling is aan de gemeenten zelf. De kennisdeling hiervoor zal regionaal worden opgepakt (o.a. In energieloket 3.0). In de lokale TVW's en WUP's zal dit worden geborgd.

Communicatie is gericht op bewustwording op wat energietransitie gaat betekenen voor West-Overijssel. Participatie inwoners en bedrijven is aan de gemeenten.

In de uitvoering ligt de nadruk op de gebiedsgerichte ontwikkeling van de opwek van energie resp. in de wijkgerichte aanpak van de warmtetransitie. Hierbij is het nuttig en nodig om kennis en capaciteit voor de uitvoering te delen daar waar dit nodig is. Door de RES'en en het huidige programma NEO te verbinden bijvoorbeeld door een ondersteuningsaanbod in de vorm van werkplaatsen in de beide RES-regio's in Overijssel te organiseren kan dit vorm worden gegeven. Hierbij is het aan de gemeenten om de vraag naar welk type ondersteuning nodig is te formuleren.

In de RES 1.0 uitwerking RSW de aanbeveling opnemen om in de WTV's van de gemeenten een strategie voor besparing / isolatie te bepalen.

De zonneladder is als provinciaal beleidskader vastgesteld. Initiatieven zullen aan de hand van dit kader worden getoetst. Wij zien echter ook dat in de transitie door een combinatie van het tempo waarin de techniek ontwikkelt, de snelheid waarmee ervaringen met verschillende projecten wordt opgedaan als ook de spanning op de combinatie van aansluiting op het netwerk, omvang van projecten en verschillen in doorlooptijd van die projecten het noodzakelijk is om ruimte te houden voor een parallel aanpak, zodat de ambities ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn in 2030. In combinatie hiervan met de, in elk geval gedeeltelijke, afhankelijkheid van initiatiefnemers voor de realisatie maakt vraag ons inziens om een proces waarin wij een helder doel hebben gesteld en waarin wij periodiek (in een cyclus van 2 jaar) blijven actualiseren om alle ontwikkelingen in de transitie een goede plaats te kunnen geven. Het proces van de RES, naar een 1.0 2.0 etc. lijkt ons hiervoor gepast.

Participatie met inwoners en bedrijven is aan de gemeenten. Wel is in de RES 1.0 een doelstelling opgenomen voor lokaal eigendom en voor een gebiedsgerichte en grenskennende participatie. Voor lokaal eigendom is de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom zijn voorbeelden opgenomen hoe lokaal eigendom geborgd kan worden in lokaal beleid.

Dit advies sluit goed aan bij de ontwerpprincipes die binnen de RES centraal staan: 1. Het combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik, 2. Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken en 3. Efficiënt koppelen van vraag en aanbod. De (financiële) impulsen voor de meekoppelkansen in natuur, landschap en omgeving, zijn afhankelijk van de businesscase per situatie en vragen om nadere uitwerking. Ook een omgevingsfonds, onafhankelijke beheerder en / of een ontwikkelingsmaatschappij vragen om nadere verkenning. Dit is passend in de fase na RES 1.0

In de RES 1.0 is een doelstelling opgenomen voor een gebiedsgerichte en grenskennende participatie voor de projecten zon en wind. Ook is doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom in de RES 1.0 opgenomen.

Dit advies sluit aan bij zowel de doelen in de verdeling tussen zon en wind en de ontwerpprincipes. Vanuit deze afspraken leidt dit tot de oproep aan de netwerkbedrijven om versneld over te gaan tot aansluiten van zon-op-dak

Dit wordt door de betrokken overheden herkend en erkend. De actie die hieruit volgt is gericht op het versnellen van de aansluitingscapaciteit voor zon-op-dak. Dit aandachtspunt speelt op regionale schaal. De belemmeringen komen voort uit nationale wetgeving.

Zet een forse kanttkening bij de gevolgen van zonnenvelden op landbouwgrond voor de bodembiodiversiteit. Het ontnemen van zonlicht aan de begroeiing, in de mate waarin dat bij zonnenvelden speelt, heeft forse gevolgen voor die bodemecologie. Er zal best wel wat zichtbare begroeiing ontstaan maar niet in de intensieve mate waarin dat het geval is op duurzaam beheerde landbouwgrond. Is van mening dat een dergelijk effect zo voor de hand liggend is, en zulke verstrekende gevolgen heeft, dat er eerst grondig onderzoek moet plaats vinden en mogelijk mitigerende maatregelen uitgewerkt moeten worden.

BESTUURLIJKE CONFERENTIE 18 DECEMBER 2020

LTO

Gebiedsgerichte aanpak met ondernemers, netwerkleveranciers, energiecoöperaties, terreinbeherende organisaties en specialisten van gemeenten en provincie geeft snel resultaat

Sterkere regie op de ontwikkelmethode: Ontwikkelaars pakken ieder sprankje ruimte dat gegeven wordt richting zon op landbouwgrond omdat dit de beste verdiensten oplevert. Afgrenzen van die mogelijkheid prikkelt ontwikkelaars en resulteert aantoonbaar in initiatieven op de onderste treden van de zonneladder

BEON

Regelbaar vermogen, zowel voor elektriciteit als warmte

Meer aandacht nodig voor flexibilisering, buffering, opslag, etc.

Via tarieven is ook sturing mogelijk (deels)

Veel meer aandacht voor warmte nodig

Met versnelde innovatie kunnen veel problemen worden geadresseerd

Lokale Energie Initiatieven

Vasthouden aan 50% lokaal eigendom belangrijk

Volop inwoners betrekken bij proces vaststellen locaties

Sportvisserij

Aandacht voor ecologie en biodiversiteit onder water bij zon op water

Waterkracht levert niets op en is schadelijk voor de visstand. Verlaat dit idee

OPG

Effecten voor landbouwareaal goed monitoren

Communicatie met omgeving en landeigenaren vraagt aandacht

Jong RES

Zorg dat de kosten van de mix wind en zon die in de RES wordt vastgelegd niet onevenredig verdeeld zijn richting generatie van de toekomst

Vraagt expliciet een alinea te wijden in de RES 1.0 aan de rol van jongerenparticipatie in het vervolg van de RES

VNO-NCW

Ruimte houden: Planologisch (niet alles dichttimmeren in de RES) en in tijd (ondernemers willen ontwikkelen, innoveren en ondernemen in een tempo dat bij hun past)

Warmte: level playing field. Niet aandacht voor woningen maar ook bedrijven

Aandacht voor betaalbaarheid

Oversticht

Aandacht voor focus op ruimtelijke kwaliteit: 1. culturele identiteit centraal 2. niet opvreten maar toevoegen 3. Landschappelijke grenzen boven bestuurlijke grenzen

Kwaliteitsteams oprichten om proces van begin tot eind te borgen

MKB

Beperken ruimtebeslag door gebouwde omgeving intensiever te combineren met energie- en warmteopwekking

Aandacht voor geothermie

Opwek zo dicht mogelijk bij gebruiker

Beslissingen nemen op basis van kosten gedurende hele gebruikerstermijn

In het realiseren van zonneparken vinden voortdurend innovaties plaats. Die innovaties zijn er onder andere op gericht om meer functiecombinaties met zonneparken mogelijk te maken. Dit sluit daarmee aan op de ontwerpprincipes én op de zonneladder. Daaruit volgt dat zon-op-land in monofunctionele vorm niet goed past bij deze ontwerpprincipes en slechts als laatste trede in de zonneladder wenselijk is.

Gemeenten zijn in de ontwikkeling naar de RES 1.0 aan zet om (in samenwerking met buurgemeenten) vorm te geven aan een gebiedsgerichte en grenskennende aanpak. Dat is ook het niveau om de procesparticipatie vorm te geven.

In lokaal duurzaamheidsbeleid voor zon op land moeten gemeenten aangeven waar en onder welke randvoorwaarden zij dit kunnen toestaan.

Dit is wel genoemd in de RES onder inzet duurzame gassen. De daadwerkelijke invulling zal in een latere (ontwikkel) fase nog vorm moeten krijgen

Bij o.a. waterstof en groengas is er de stap gemaakt naar operationalisering. Over buffering en opslag is afgesproken dat we die ontwikkelingen in de gaten houden en mogelijk opnemen in de RES 2.0

Is niet als zodanig opgenomen in de RES

De RSW is een omvangrijk hoofdstuk in de RES 1.0 met vele procesafspraken, omdat vaak technologie, maar ook wetsontwikkeling in afwachting is.

Hierover is opgenomen dat we juist de innovaties samen in beeld houden, om indien kansrijk voor West-Overijssel op te nemen in een volgende RES.

In de RES 1.0 is een doelstelling opgenomen voor minimaal 50% lokaal eigendom.

In de RES 1.0 is een doelstelling opgenomen voor een gebiedsgerichte en grenskennende participatie voor de projecten zon en wind.

De kennis voor de effecten van zon op water voor de onderwaterecologie is volop in ontwikkeling. In een project zullen ook deze effecten moeten worden afgewogen.

De kennis voor de effecten van waterkracht voor de visstand is volop in ontwikkeling. In een project zullen ook deze effecten moeten worden afgewogen.

Deze monitoring is nog geen onderdeel van RES 1.0. Het voorstel is om dit mee te nemen in RES 2.0

In juni organiseert RES West-Overijssel in samenwerking met LTO Noord en Stimuland een webinar voor grondeigenaren in het buitengebied van West-Overijssel.

Het huidige bod bestaat voor een groot deel uit zon(64%) Er zijn in de RES afspraken gemaakt om in de fase naar de RES 2.0 te kijken naar de mogelijkheden om de mix regionaal naar 60% wind en 40% zon te krijgen.

Dit is opgenomen in de RES 1.0.

In de RES West-Overijssel staan zowel de opbouw van onderop, als het benutten van de regionale potentie centraal. De planologische ruimte wordt voor de grootschaliger projecten gekoppeld aan de zoekgebieden. Voor projecten op kleine schaal gelden lokale planologische afwegingen binnen provinciale kaders als de zonneladder.

Zowel bedrijven als woningen zijn in de analyse voor de RSW wel meegenomen en komen bijvoorbeeld in de analyse betreft mismatch LT-HT goed naar voren.

Maatschappelijke kosten vormen nu een van de hoekpunten in het afwegingskader voor de RES. De financiële effecten in termen van betaalbaarheid voor de burgers en bedrijven zijn nog niet voldoende in beeld gebracht. Dit vraagt om een landelijke aanpak. DE ACM gaat zich richten op de gevolgen voor consumenten en de rol en taken van energiebedrijven.

De lijn via de ontwerpprincipes gaat in op de landschappelijke kenmerken die een sterk verband hebben met de culturele identiteit. In lijn daarmee wordt het inspiratiedocument opgesteld. Daarin zijn voorbeelden opgenomen van hoe de ontwerpprincipes in de verschillende landschapstypen het beste kunnen worden toegepast. Daarnaast ontstaan er in subregionale samenwerkingen, cluster van zoekgebieden die sterk gebaseerd zijn op de landschapskenmerken. Een uitwerking naar een energielandschap in dat verband wordt aangemoedigd en gefaciliteerd vanuit de RES organisatie.

Deze suggestie past bij de aandachtspunten na RES 1.0. Op dat moment ontstaan er nadere uitwerkingen waar deze kwaliteitsborging opportuun is.

Dit past bij de ontwerpprincipes: 1. Het combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik, 2. Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken en 3. Efficiënt koppelen van vraag en aanbod. De uitwerking vindt plaats na RES 1.0

Geothermie is in de RES 1.0 verdiept naar kansrijke gebieden en gebieden die wellicht op termijn kansen krijgen.

In het kader van de haalbaarheid is dit een basisuitgangspunt dat zeker gezamenlijke oplossingen van belang is.

Maatschappelijke kosten vormen nu een van de hoekpunten in het afwegingskader voor de RES. De financiële effecten in termen van betaalbaarheid voor de burgers en bedrijven zijn nog niet voldoende in beeld gebracht. Dit vraagt om een landelijke aanpak. DE ACM gaat zich richten op de gevolgen voor consumenten en de rol en taken van energiebedrijven.

Meer gebruik maken van denkkraft ondernemers

NMO

Kies voor integrale oplossingen die bijdragen aan de biodiversiteit, voedseltransitie etc.

Verdeel lusten en lasten eerlijk en ondersteun de lokale initiatieven

Ga van denken naar doen

STARTCONFERENTIE 26 JUNI 2020

Rode draad

Behoeft aan structuur en duidelijkheid m.b.t. taken en rollen, einddoel, procedures, terugkoppeling resultaten.

Behoeft aan *gezamenlijke, integrale en samenhangende visie*
Meer aandacht voor *integrale, regionale afweging*

Meer aandacht voor *participatie, lokale betrokkenheid*

Ruimtegebruik

Maak regionaal afspraken over wat belangrijke ruimtelijke uitgangspunten/ontwikkelingsprincipes zijn, zodat ze lokaal kunnen worden gebruikt.

Een integrale afweging van opgaven die ruimte vragen is van belang, ook vanwege de betaalbaarheid van het geheel. Tegelijkertijd wordt de integrale afweging soms gebruikt om niet over te gaan tot realisatie. Het advies is daarom: breng de grote onderwerpen van de komende jaren die vragen om een aanpassing van de ruimte in beeld en betrek deze in de afweging, maar blijf vaart maken en ga door met de projecten die nu lopen, zet niet alles on hold.

Mogelijke onderwerpen: ontwikkeling landbouw, wateropgave/watersystemen, natuurontwikkeling, stikstof, klimaatadaptatie, woningbouw, recreatie & toerisme, mobiliteit (infrastructuur, maar vooral laadpunten), gezondheid, groenbeleving, biomassa hubs, biobased economy/circulaire economie).

Denk na over een landinrichting 3.0 die verder gaat dan de RES 1.0, 2.0 etc. waarin alle opgaven regionaal verbonden worden.

Zorg dat het collectief van agrariërs goed betrokken is, zodat we gezamenlijk verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de juiste vormgeving van de transitie (en voorwaarden).

Maak aparte afwegingslagen voor zowel zon als wind. Wind is voor regionale afstemming meer van belang dan zon, vanuit het ruimtelijk perspectief.

Inhoudelijke afweging is wat anders dan de bestuurlijke: organiseer bestuurlijke sessies op dit specifieke onderwerp.

Kijk niet alleen lokaal en regionaal, maar ook subregionaal: zoek elkaar als gemeenten op, zeker in de grensgebieden.

Energemix en bundeling

De energiemix staat nog niet vast. De nadere uitwerking van de zoekgebieden in combinatie met bijvoorbeeld de maatschappelijke kosten, zal de mix steeds meer helder maken. Flexibiliteit zal wel steeds nodig blijven, weliswaar steeds in mindere mate.

Bundeling is van belang om de maatschappelijke kosten lager/optimaler te krijgen. Dit moet echter wel handen en voeten krijgen, zodat het mee kan wegen in de besluitvorming voor de zoekgebieden.

Leg heel goed uit aan de samenleving wat de impact kan zijn/is van de verschillende mixen en bundeling op landschap, maar ook op kosten voor iedereen. Wind krijgt dan ook een andere waardering en kan wellicht toenemen in de mix.

Organiseer ook het inzicht op dit thema voor de raden, Staten en ab's

Maatschappelijke kosten hebben een rechtstreeks verband met maatschappelijk draagvlak.

Houd de ontwikkelingen voor opslag in de gaten, de mix is van belang voor balanceren net nu opslag nog te duur is.

Op regionaal niveau hebben VNO-NCW en MKB-kringen hun inbreng op diverse manieren ingebracht in het RES-proces. De participatie met lokale ondernemers is aan de gemeenten.

Een integrale benadering heeft zeker de voorkeur en zal in het kader van de omgevingsvisie en -plannen van gemeenten en provincie zijn beslag moeten krijgen. In de RES 1.0 is een doelstelling opgenomen voor minimaal 50% lokaal eigendom voor wind- en zon-op-landprojecten. Een eerlijke verdeling van de lusten en lasten is een van de onderliggende doelstellingen. In deze doelstelling in de RES 1.0 is ook opgenomen dat lokale initiatieven blijvend ondersteund worden. Ook is opgenomen onder rollen en verantwoordelijkheden wie daarbij waarvoor aan de lat staat.

In de fase van de RES 1.0 naar 2.0 zal veel meer aandacht komen voor de uitvoering. Hierover worden de doelstellingen en afspraken in de RES 1.0 vastgelegd en zal door een gezamenlijke aanpak vanuit RES en NEO gewerkt worden aan een stevige ondersteuning van de uitvoering.

De RES is een nieuwe vorm van horizontale bestuurlijke samenwerking. De taken, rollen en verantwoordelijkheden van de bestuurlijke partners in de RES worden daardoor niet gewijzigd maar men zoekt elkaar juist op om de energietransitie met elkaar vorm te geven. Soms geeft dat onduidelijkheid omdat in de samenwerking de procedures gedurende de rit tot stand komen. Tegelijk geeft dat meer mogelijkheden om flexibel in te spelen op de ontwikkelingen die in een dergelijke transitieperiode haast per definitie onzeker zijn.

De RES 1.0, 2.0 etc. zullen steeds vanuit een gezamenlijke visie worden opgesteld. De RES'en zijn bij uitstek geschikt om op regionaal niveau doelstellingen te formuleren en afspraken te maken.

De lokale participatie met inwoners en bedrijven is aan de gemeenten. Op regionaal niveau ondersteunen we die participatie, o.a. via de werkgroep Participatie en de ParticipatieTafel. In de RES 1.0 is daarnaast een doelstelling opgenomen voor een gebiedsgerichte en grensontkennende participatie.

Dit komt terug bij de ontwerpprincipes in RES 1.0 en de uitwerking daarvan in het inspiratiedocument. Het toepassen van deze ontwerpprincipes is als doelstelling opgenomen. De wijze waarop dit kan worden uitgevoerd kan worden, is opgenomen in het inspiratiedocument Ruimte.

Het zorgen voor voldoende voortgang is de reden dat de opbouw van onderop juist wordt gecombineerd met het benutten van de regionale potentie. Dus met oog voor de regionaal belangrijke aspecten zorgen voor voortgang in het realiseren van projecten die van onderop ontstaan. Het integraal afwegen op projectniveau blijft daarbij belangrijk, maar mag de voortgang in realisatie niet in de weg (gaan) staan.

Deze onderwerpen komen terug bij de meekoppelkansen. Die meekoppelkansen komen voort uit het ontwerpprincipes combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik. Daarbij is in het inspiratiedocument opgenomen welke voorbeelden er zijn.

Vanuit de RES is voorgesteld om de uitwerking van zoekgebieden op gebiedsniveau vorm te geven. Afhankelijk van de opgaven in een betreffend gebied kan dit leiden tot een integrale ontwerp opgave in de lijn met een landinrichting 3.0. Dit wordt op gebiedsniveau verder vormgeven, na RES 1.0

Op regionaal niveau vertegenwoordigd LTO de agrarische sector. In juni organiseert de RES-regio een webinar voor grondeigenaren in het buitengebied van West-Overijssel. De participatie met agrariërs op lokaal niveau is aan de gemeenten.

Er is nog een doorlopende discussie of de huidige bestaande ruimtelijke instrumenten niet al voldoende zijn voor regionale afstemming van windprojecten. In de RES 2.0 wordt in ieder geval de balans opgemaakt van de doelstelling 60% wind. Vooral nog is er nog geen behoefte gebleken aan uitbreiding van het bestaande beleid.

De RES heeft in de ontwikkeling van de RES 1.0 gezamenlijke bestuurlijke sessies met zowel de portefeuillehouders energie/duurzaamheid en de portefeuillehouders ruimte georganiseerd. In het proces naar de RES 2.0 zal dit worden doorgezet waarbij wellicht meer nadruk komt te liggen op de gebiedsgerichte / subregionale samenwerking.

In het Hoofdpijnenakkoord voor de RES 1.0 is de nadruk op de subregionale samenwerking onderkend en heeft tot afspraken geleid.

Met de kennis van nu hebben de gemeenten de verdeling van zon en wind voor zichzelf ingevuld. Op weg naar de RES 2.0 zijn er procesafspraken gemaakt om te bekijken hoe regionaal de mix naar 60% wind en 40% zon kan verschuiven.

Bundeling is als een van de knoppen voor maatschappelijke kosten opgenomen in het hoofdstuk voor maatschappelijke kostenefficiëntie. Gemeenten hebben inmiddels ervaring opgedaan met bundeling in projecten, dit brengt lokaal nieuwe mogelijkheden met zich mee, ook daar waar netwerkschaarste speelt.

Dit zal worden opgenomen in de RES 1.0 en is in het proces naar de RES 1.0 al vaak in presentaties voorbij gekomen.

Door middel van webinars is aandacht besteed aan de opgave in de RES en de energiemix in het bijzonder.

Dit is in de RES 1.0 opgenomen, maar dit zal tegelijkertijd nog moeten blijken hoe dit uitvalt in de praktijk.

Dit is in de RES 1.0 opgenomen

Het netwerk is geen leidend principe, maar wel een belangrijke randvoorwaarde voor de realisatie die integraal moet worden meegenomen. Bekijk ook waar nog ruimte is en blijft.

Zoekgebieden

Een regionaal beeld van concrete zoekgebieden met zachte randen heeft de voorkeur.

Het ophalen van informatie van de gemeenten is hierin de eerste stap. Vanuit het overzicht kunnen dan vervolgstappen worden gezet. Bijvoorbeeld het (sub)regionale gesprek over optimalisatie of eventueel aanvulling van gebieden waar nodig.

Zorg voor de combinatie met andere grote (ruimtelijke) thema's, maak hierbij gebruik van alles wat er in de afgelopen jaren al is gedaan. Ga die onderzoeken vooral niet opnieuw doen.

Integreer werkgroepen ruimte en zoekgebieden in het proces.

Houd rekening met verschillende lagen in zoekgebieden. Zon en wind vragen om andere informatie en die moet gebundeld terug te vinden zijn om keuzes te kunnen begrijpen

Warmte

We pakken het warmtevraagstuk via een iteratief proces aan: bij de vervolgstappen wisselen regionaal en lokaal elkaar af. Zorg daarbij voor een goede wisselwerking: kijk altijd eerst lokaal wat er nodig is en waar regionaal afstemming nodig is.

De regionale meerwaarde zal vooral tot uiting komen rondom gezamenlijke netwerken (bv biogas, mestverwerking). Deze grote opgaven kunnen gemeenten alleen niet optimaal oppakken

Er moet meer focus op warmte komen in het regionale proces, zodat deze gelijkwaardig wordt met elektriciteit.

Warmte en elektriciteit moeten gekoppeld worden en integraal worden gezien.

Voor de verdeling van warmtebronnen moeten regionale uitgangspunten worden gemaakt die dan lokaal worden gebruikt en nader uitgewerkt.

Begin bij de plannen die er al zijn (bestaande initiatieven) en werk vandaaruit verder.

Houd rekening met lokaal eigendom: mensen (ook bedrijven) willen zelf eigenaar zijn. Men wil invloed kunnen uitoefenen.

Zorg voor bestuurlijk draagvlak. Maak keuzes, maar betrek ook bestuurders daarbij: gaan we voor een grootschalig warmtenet of kiezen we voor oplossingen op individueel niveau (zeggenschap). Voordeel van grootschalig is dat er meer invloed ligt bij de gemeenten, maar mogelijk is er dan wel veel minder draagvlak.

Het financiële vraagstuk is onderbelicht: de kosten voor de eindgebruikers.

Maak keuzes voor de lange termijn opgaven en toon hierin bestuurlijk lef.

Zorg dat alle informatie onder besluiten goed te herleiden is en zorg voor een duidelijke onderbouwing van de visie aan inwoners en bedrijven (informereren, kennis delen, verbinden en terugkoppeling).

Lokaal Eigendom

Zowel ambtelijk als politiek is er in West-Overijssel groot draagvlak voor lokaal eigendom. Het streven is om een zo hoog mogelijk aandeel lokaal eigendom te realiseren. Het streven van minimaal 50% lokaal eigendom uit de concept-RES wordt niet als een vrijblijvendheid gezien.

Tegelijkertijd zijn er zorgen over het realiteitsgehalte van dit streven. De zorgen richten zich met name op financiële haalbaarheid en draagkracht energiecoöperaties.

Er is behoefte aan een duidelijke afbakening van wat lokaal eigendom is en hoe je dat vast kunnen leggen in beleidskaders.

Het is duidelijk dat de overheid vooral een kaderstellende en faciliterende rol heeft. De uitvoering is in de eerste plaats een taak van de commons (coöperaties) en de markt. Als dat niet werkt, kan de overheid zelf een rol pakken. Er is de suggestie gedaan om een ladder te ontwikkelen voor lokaal eigendom: eerst inwoners, dan bedrijven dan een lokale overheid

Dit in in processen als in de RES 1.0 opgenomen

De zoekgebieden op schaal van de regio zijn globaal weergegeven. Op schaal van de regio zijn deze niet scherp weergegeven. Voor de viewer bij RES 1.0 nemen we deze zachte randen op.

In het Hoofdlijnenakkoord voor de RES 1.0 is de nadruk op de subregionale samenwerking onderkend en heeft tot afspraken geleid.

Deze functiecombinaties zien we vanuit de RES nadrukkelijk als realisatiekansen. Hieraan geven we invulling met de ontwerpprincipes. Het inspiratiedocument geeft aan welke kansen er in deze functiecombinaties liggen.

Het ontwikkelen van zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden is de bevoegdheid van de gemeenten. Hierbij worden de inzichten bij elkaar gebracht op het niveau van gebieden (subregio's), regio en provincie. Dat zijn tevens verschillende schaalniveaus waarin de organisatie van de RES naar de RES 2.0 op basis van het model "opgave gericht werken" zal worden ingericht. Of hierbij al bij voorbaat zoekgebieden en ruimte in een werkgroep toegevoegde waarde hebben horen valt daarbij te bezien

Deze suggestie nemen we mee naar de uitwerking van de zoekgebieden

Dit is in de verdeelafspraken en in de rest van de RSW ook uitgangspunt

Als zodanig in de RSW opgenomen

De RSW is een uitgebreid hoofdstuk in de RES 1.0

De link tussen de elektrificatie als gevolg van de warmtetransitie is opgenomen en geanalyseerd in de RES 1.0

Dit is opgenomen in de regionale verdeelafspraken die in de RSW zijn opgenomen

Uitgangspunt van de RES West-Overijssel is de opbouw van onderop en de aansluiting bij de bestaande initiatieven en plannen.

In de RES 1.0 is een doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom voor wind- en zon-op-landprojecten opgenomen, inclusief een definitie wanneer er sprake is van lokaal eigendom: 'Lokaal eigendom wil zeggen dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten.'

De verkenning naar de warmteopgave is primair belegd bij de gemeenten en in West-Overijssel ziet men vooral meerwaarde in de verkenning op groen gas en in de toekomst op geothermie en waterstof.

In de knoppen voor maatschappelijke kostenefficiëntie hebben we hier invulling aangegeven vanuit het perspectief netwerk. Voor warmte zal dat voor een belangrijk deel in de lokale TVW en WUPS plaatsvinden.

De RES focust op de lange termijn (2030) en met het bod in de RES wordt een forse ambitie getoond door de bestuurlijke partners.

Voor de fase van de RES 1.0 zijn cijfers verder herleidbaar en herkenbaar toegepast.

Indien noodzakelijk is een verwijzing naar documenten bij de concept-RES gemaakt. Deze informatie kan ik lokale communicatie worden ingezet.

In de RES 1.0 is een doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom voor wind- en zon-op-landprojecten opgenomen, inclusief een definitie wanneer er sprake is van lokaal eigendom: 'Lokaal eigendom wil zeggen dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten.'

In de bouwsteen Lokaal Eigendom is een paragraaf opgenomen met een financiële onderbouwing voor lokaal eigendom. Ook zijn bepalingen opgenomen over de ondersteuning van energiecoöperaties. Vanuit de RES is bovendien aandacht voor samenwerking tussen de energiecoöperaties om de gezamenlijke slagkracht te vergroten: zie ook de webinar Samenwerking energiecoöperaties (terug te zien onder Nieuws op onze website: www.reswestoverijssel.nl).

In de RES 1.0 is een doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom voor wind- en zon-op-landprojecten opgenomen, inclusief een definitie wanneer er sprake is van lokaal eigendom: 'Lokaal eigendom wil zeggen dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten.' Zowel in het rapport Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom als in de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom (beide onderdeel van de bouwsteen Lokaal Eigendom bij de RES 1.0) is aangegeven hoe lokaal eigendom geborgd kan worden in lokaal beleid.

In de RES 1.0 is een doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom opgenomen. In het rapport Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom is opgenomen welke rol gemeenten daarin kunnen nemen. In de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom is per scenario aangegeven hoe lokaal eigendom geborgd kan worden in lokaal beleid. Beide rapporten zijn onderdeel van de bouwsteen Lokaal Eigendom. Binnen de gestelde kaders (inclusief de definitie van wat West-Overijssel onder lokaal eigendom verstaat), heeft elke gemeente de keuze hoe men dat lokaal eigendom wil realiseren.

Er is behoefte aan een gemeenschappelijk/regionaal kader waarin lokaal eigendom geduid wordt, uitgezocht wordt of lokaal eigendom ook leidt tot meer draagvlak, hoe gebruik kan worden gemaakt van de expertise en het vermogen van commerciële ontwikkelaars en met advies aan gemeenten hoe je eisen kunt stellen aan lokaal eigendom en participatie en hoe je dat vastlegt.

Participatie

Bij de keuze hoe samen te werken kiezen ambtenaren overwegend voor kennisdelen en maatschappelijke organisaties kiezen voor gezamenlijk doelen stellen. Bij ambtenaren gaat het om kennis en ervaringen delen in alle fases (zoekgebieden, voorwaarden en projecten). Bij maatschappelijke organisaties gaat het om het vaststellen van een gezamenlijk ambitieniveau op participatie en werken vanuit dezelfde inhoudelijke basis en eenduidige informatie.

De keuze voor een aanpak van onderop per gemeente wordt breed gedragen. De tempoverschillen en verschillen in aanpak per gemeente leveren wel risico's op, omdat ze het speelveld van de gemeente die minder ver is kunnen beïnvloeden en er het risico is dat inwoners gemeenten tegen elkaar uitspelen.

Op RES-niveau is het van belang dat er duidelijkheid gecreëerd wordt en inzicht gegeven wordt in de tempoverschillen en werkwijzen: welke gemeente doet wanneer wat en hoe? Ook is er behoefte aan duidelijkheid over de RES-structuur en het proces, zodat de lokale participatie-activiteiten daar goed op aangesloten kunnen worden.

Men ziet een duidelijke meerwaarde van de samenwerking met maatschappelijke partners op regionaal niveau. Daarbij moet het maatschappelijk middenveld pro actief vanuit de RES-regio benaderd worden.

Samenwerking en sturing

De rol kan per gemeente verschillen en kan ook afhankelijk zijn van waar je in het proces zit. Wat vooral belangrijk is, is om als overheden bewuste keuzes te maken over welke rol je gaat innemen.

Men ziet geen uitvoerende rol voor de overheid, wel ziet men dat de regisserende rol belangrijker wordt om de gestelde doelen te kunnen halen.

Men pleit niet voor samenwerking op het vlak van sturing (autonomie moet bij gemeenten liggen) maar wel voor samenwerking op het vlak van organisatie (kennis delen, samenwerken op bovenlokale dossiers etc.). Door kennis en ervaringen (bijvoorbeeld met een bepaalde rol) te delen kunnen gemeenten sneller en bewuster keuzes maken en kan tijd en geld bespaard worden aan onderzoeken.

Bovendien is er afstemming nodig over de rollen die gemeenten kiezen. Dit is belangrijk voor partijen die met meerdere gemeenten samenwerken.

Breng de raden in positie / kader stellende rol. Ofwel: zorg dat er keuzes gemaakt worden over welk rol een gemeente wenst in te nemen.

Maak de energie opgave SMART. Hoe, waar en wanneer moet energie opgewekt worden? Maak het commitment concreet.

Maak een goede koppeling met de omgevingsvisie en omgevingswet. Dit zorgt voor juridische borging van het commitment.

Vogelbescherming Nederland, 9 april 2021

Sluit belangrijke natuurgebieden, zoals Natura2000 en weidevogelkerngebieden uit in de zoekgebieden van de RES 1.0.

Beoordeel de effecten op natuur en landschap niet alleen op regionaal niveau, maar ook op landelijk niveau.

Volg bestaande richtlijnen, stimuleer win-win oplossingen en benut de kennis bij natuur- en soortenorganisaties. Dat komt ook het draagvlak ten goede.

- Volg de zonneladder

- Buiten kwetsbare vogelgebieden zijn er win-win oplossingen mogelijk om natuurontwikkeling en de klimaatopgave aan elkaar te koppelen

- Benut natuur en landschap voor versterking van het draagvlak

- Wij ondersteunen de oproep van de Werkgroep Energie, Natuur en Landschap tot meer onderzoek naar de impact van de RESsen op natuur

- Opwekking van energie is ook te combineren met klimaatadaptatie en natuurherstel door middel van nieuwe klimaatbuffers

Sportvisserij Oost-Nederland

Zie bovenstaande antwoorden: duiding is opgenomen in de doelstelling lokaal eigendom in de RES 1.0, inclusief belang ervan voor maatschappelijke acceptatie en in bouwsteen lokaal eigendom is opgenomen hoe eisen gesteld kunnen worden. Binnen de gestelde kaders, inclusief de definitie van wat onder lokaal eigendom wordt verstaan, kan elke gemeente zelf bepalen welke rol commerciële ontwikkelaars spelen. Dit kan o.a. door samen te werken met een energiecoöperatie binnen een wind- of zon-op-landproject.

Er is inderdaad een verschil waar te nemen tussen de overheden en de maatschappelijke organisaties. Binnen West-Overijssel hanteren we het uitgangspunt dat gemeenten aan zet zijn voor de lokale participatie met inwoners en bedrijven. Door kennis en ervaring te delen en door subregionaal samen te werken, zien we wel een nadere behoefte aan dat vaststellen van een gezamenlijke ambitie. Dat heeft zich in de RES 1.0 vertaald in de regionale doelstelling van een gebiedsgerichte en grensontkennende participatie.

Het uitgangspunt voor de bestuurlijke partners in de RES is : we doen het samen. Dat biedt hopelijk vertrouwen dat het "tegen elkaar uitspeken" van inwoners niet aan de orde is. De doelstelling voor een gebiedsgerichte en grensontkennende participatie vermindert bovendien deze risico's.

Door middel van monitoring op proces en resultaat wordt inzichtelijk waar welke gemeente staat.

De RES-partners zijn steeds goed op de hoogte van structuur en proces in de RES. Binnen de adviesgroep worden de maatschappelijke partners steeds bijgepraat. Tijdens de bestuurlijke werkconferenties zijn ook een bredere kring van maatschappelijke organisaties bijgepraat over structuur en proces van de RES.

Door middel van de adviesgroep en het organiseren van bestuurlijke werkconferenties worden de maatschappelijke organisaties actief betrokken bij het RES-proces.

Het uitgangspunt van de RES West Overijssel is de opbouw van onderop vanuit gemeenten de verschillende keuzes maken in tempo, rol en aanpak en tegelijk in (sub)regionaal verband de samenwerking zoeken en waarin de uitvoering ondersteund gaat worden vanuit de regio in een samenwerking tussen de RES en NEO.

De rol van de overheid kan verschillen per onderwerp. Voor de opwek van elektriciteit is deze anders dan in de warmtetransitie of de laadinfrastructuur.

eens. De sturing moet altijd democratisch geëigend en gecontroleerd kunnen worden. De energietransitie vraagt tegelijk om gebiedsgerichte samenwerking en kennisdeling op verschillende niveaus (landelijk-provinciaal-regionaal en intergemeentelijk en wijkgericht). Ieder vraagstuk kan het beste vanuit het juiste schaalniveau benaderd worden.

Afstemming over rollen is een goede zaak en tegelijk is het ook een bestuurlijke soms zelfs politieke keuze.

Door de samenwerking met de werkgroep RSAB en het organiseren van bijeenkomsten met raden, staten en AB-leden en het organiseren van input aan de voorkant van de besluitvorming in 2 rondes (Hoofdlijnenakkoord en RES 1.0) wordt de rol van de raden versterkt.

In de RES 1.0 hebben we met de kennis van nu veel handvatten voor de lokale en regionale invulling opgenomen. Het doel (als zijnde bod) is bepaald. Gemeenten zelf en de regio als geheel is aan zet om deze ambitie in te vullen.

de juridische borging vindt in beginsel op gemeentelijk niveau plaats. Afhankelijk van de gemeenten en de onderlinge samenwerkingen, kan voor de RES een MER opgesteld worden. de afspraken uit de RES kunnen worden opgenomen in lokale omgevingsvisies. Omgekeerd zijn een aantal lokale omgevingsvisies de basis geweest voor de opgenomen zoekgebieden in RES 1.0

In RES 1.0 zijn de de N2000 gebieden uitgesloten. Weidevogelgebieden zijn niet expliciet uitgesloten, maar zullen via de ruimtelijke vergunningverlening moeilijk te realiseren zijn.

Deze oproep overstijgt het invloedsgebied van RES west Overijssel. Dit advies kan meegenomen worden in de communicatie met het Nationaal programma

Dit advies sluit grotendeels aan bij de volgende punten: De zonneladder is vigerend beleid en is onderdeel van RES 1.0. meervoudig ruimtegebruik, waarbij natuur en energieopwekking gecombineerd worden en het benutten van meekoppelkansen is een van de ontwerpprincipes en uitgewerkt in de RES en de bouwsteen ruimte. Onderzoek van de impact van RES op natuur (als onderwerp met potentieel cumulatieve effecten) kan opgenomen worden in de onderzoeksagenda die de regio dit najaar vormgeeft.

Recreatief medegebruik projectlocaties:

- Lokale hengelsportverenigingen en Sportvisserij Oost-Nederland worden door initiatiefnemers vroegtijdig betrokken bij planvorming, realisatie en monitoringsonderzoek van projectlocaties
- Rechten (vis- en looprechten) blijven behouden
- Sportvisserijgebruik en de bevisbaarheid blijven behouden.

Zonnepanelen op water

Er is nog maar weinig bekend van de effecten van zonneparken op de onderwaterecologie en vissen. Standpunten:

- Stop vanuit het voorzorgbeginsel met het grootschalig realiseren van zonneparken op water totdat praktijkonderzoek uitwijst welke opstellingen in welke typen water geen tot nauwelijks negatieve effecten hebben op het onderwatermilieu
- Bij het ontwerp en beheer van zonneparken op water is aandacht voor natuur (ecologie en vis) en wordt onderzoek verricht naar de effecten op het onderwatermilieu
- Bij het ontwerp en beheer van zonneparken op water wordt rekening gehouden met het sportvisserijgebruik.

Aquathermie

Thermische energie opwekking uit Oppervlaktewater (TEO) kan leiden tot afname of toename van temperatuur oppervlaktewater. Daarmee kunnen effecten op vis optreden. Er is nog maar weinig bekend van de effecten van het benutten van TEO. Standpunt:

- Eerst middels praktijkonderzoek(en) effecten bekijken alvorens het grootschalig uit te rollen.

Waterkracht

Door de geringe hoogteverschillen brengen waterkrachtcentrales (WKC's) in Nederland weinig op en leveren slechts een beperkte bijdrage aan de verduurzaming. Standpunten:

- Het opwekken van energie door WKC's in rivier/ beeksystemen weegt niet op tegen de hoge kosten, de structurele systeemschade, de negatieve impact op vismigratie en (het risico op) vissterfte van onder andere zeldzame trekvisseren
- De aanleg van WKC's bemoeilijkt het halen van natuurdoelen (o.a. Natura2000- en KRW doelen)
- Herintroductieprogramma's- en investeringen in rivier/ beekherstel maatregelen t.a.v. habitat en vispaseerbaarheid (b.v. vismigratierivier Afsluitdijk) worden teniet gedaan
- Vanwege de geringe opbrengst is er geen potentie voor WKC's in Nederlandse rivieren.

Stichting Landschapsbelangen Harculo – Herxen - Windesheim, 20 april 2021

Missen aandacht voor de gezondheidseffecten van windturbines en voor de weerstand die windturbines op veel plaatsen oproepen.

Terecht stelt RES West-Overijssel dat landschappen niet ophouden bij gemeentegrenzen (grensontkennende participatie) en dat zou ook van toepassing moeten zijn bij provinciegrenzen zoals het IJsselgebied.

Verbaasd dat er in het Hoofdlijnenakkoord niets gezegd wordt over het vervallen van de militaire laagvliegroute. De gebieden onder deze route zijn tot nu toe buiten beschouwing gelaten bij het vinden van mogelijke zoeklocaties voor windturbines. Dit zou o.i. alsnog opgenomen moeten worden in de RES 1.0

Advies adviesraad op Hoofdlijnenakkoord

De adviesraad vindt het van het grootste belang dat er fors wordt ingezet op de componenten besparing en zon-op-dak. Dit moet niet slechts een loze kreet blijven maar omgezet worden in stevige actieprogramma's vanuit Rijk, provincie en gemeenten in samenwerking met maatschappelijke partners.

In de afweging rond grootschalige opwekking vinden wij het essentieel dat de vier hoekpunten van het afwegingskader op een goede wijze worden betrokken. Van belang om maatschappelijke organisaties nauw te betrekken bij de verdere invulling en gebruik van het afwegingsvierkant, ook op lokaal niveau.

We denken dat het belangrijk is om ook kleinschalige lokale projecten mogelijk te (blijven) maken en lokaal eigendom goed te verankeren in grootschalige projecten.

Wij dringen er met klem op aan dat toekomstige zoekgebieden ook op regionale schaal bezien worden.

Wel vinden wij de afspraken clustering en de verhouding zon en wind zacht en adviseren om monitoring en evaluatie als standaard onderdeel in te brengen op weg naar RES 2.0.

De RES ziet in mindere mate toe op de uitvoering van projecten. Dit is belegd bij de provinciale uitvoeringsorganisatie NEO en bij de gemeenten. Op deze plek komen de belangen van de sportvisserij dan ook aan bod

Op verschillende plekken wordt onderzoek gedaan naar de effecten van zon op water. RES West-Overijssel volgt deze onderzoeken neemt indien relevant de conclusies mee in de doorontwikkeling naar RES 2.0. De RES ziet in mindere mate toe op de uitvoering van projecten. Dit is belegd bij de provinciale uitvoeringsorganisatie NEO en bij de gemeenten.

Op dit onderwerp wordt bij de waterschappen onderzoek gedaan naar de ecologische effecten. RES West-Overijssel volgt deze onderzoeken C146en neemt indien relevant de conclusies mee in de doorontwikkeling naar RES 2.0.

Waterkracht is geen onderwerp in RES West-Overijssel.

Dit aspect is opgenomen in RES 1.0. Nadere onderzoeken kunnen meegenomen worden in de onderzoeksagenda die in het najaar van 2021 wordt vormgegeven.

In RES West-Overijssel staat subregionale en gebiedsgerichte samenwerking voor de uitwerking van plannen centraal. Daarbij is grensontkennend samenwerken belangrijk. Verder is in de Bouwsteen Ruimte het advies opgenomen dat er op verschillende plekken een grensoverschrijdende (ruimtelijke) opgave ligt.

In de uitwerking naar zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden wordt rekening gehouden met de mogelijke verruiming die het opheffen van de laagvliegroute met zich meebrengt. Op dit moment is die uitwerking nog niet zichtbaar maar zal naar de RES 2.0 zichtbaar worden gemaakt.

In de RES 1.0 is ten opzichte van de concept RES al sprake van een forse toename van zon-op-dak. In de Bouwsteen Elektriciteit is een uitgebreide beschrijving opgenomen van alle acties die al plaatsvinden op stimulering van zon-op-dak.

In de RES 1.0 is hierover in par. 1.2 een aparte passage opgenomen. In het kader van de uitwerking van het organisatie-model naar de RES 2.0 zal een overleg plaatsvinden met de maatschappelijke organisaties over de wijze waarop zij een bijdrage willen en kunnen leveren aan de uitvoering van de RES.

In het hoofdstuk over Lokaal eigendom en de Randvoorwaarden in de RES 1.0 wordt aandacht gevraagd voor de (financiering van) kleinschaligere energieprojecten. Deels hangt dit samen met de financieringsmogelijkheden van SDE++. De doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom gaat ook over grootschalige projecten. Daarom wordt er o.a. ook aandacht besteed aan de samenwerking tussen de LEI's, om hun slagkracht te vergroten. Zie ook de webinar Samenwerking energiecoöperaties (terug te zien onder Nieuws op onze website: www.reswestoverijssel.nl).

In de RES is opgenomen dat bij de RES 2.0 de zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden bestuurlijk zijn vastgelegd. De introductie van een gebiedsgerichte aanpak naast de lokale en regionale samenwerking is vooralsnog voldoende om de inrichting van zoekgebieden en plaatsing van projecten op diverse schaalniveaus te bekijken. De Bouwsteen Ruimte RES 1.0 is een belangrijke onderlegger waarin de energieprojecten op verschillende niveaus worden geanalyseerd en voorzien van aanbevelingen.

In de RES wordt, met name op het onderdeel elektriciteit de eigen monitor gehanteerd zoals opgenomen in de Bouwsteen Elektriciteit RES 1.0. Op het gebied van energiebesparing wordt de landelijke monitor gebouwde omgeving gevolgd.

We onderstrepen het belang om de eerder toegestuurde ontwerpprincipes door groene organisaties ten aanzien van landschap en biodiversiteit mee te nemen in de verdere uitwerking.

Graag zien wij voor het vervolg verdere uitwerking van instrumentarium op het gebied van lokaal eigendom. Naast goed beleid op dit onderwerp is het belangrijk dat lokaal initiatief aangejaagd en ondersteund wordt.

Voor huishoudens geldt dat de warmtetransitie letterlijk achter de voordeur komt. We vinden het belangrijk dat ook hier snel de uitvoering op het gebied van besparing en isolatie wordt opgepakt. Daarvoor is het belangrijk dat er snel duidelijkheid komt over alternatieven voor gas in bestaande woonwijken. Dat tempo zien we nu nog niet ontstaan. Ook hier kan regionale aanpak en ondersteuning meerwaarde bieden.

We vragen extra aandacht voor de warmtetransitie bij bedrijven, omdat een grote groep bedrijven in onze regio (zeer veel) warmte nodig heeft voor haar productie

Hier toe adviseren wij om in de realisatie van de RES 1.0 reeds een onderzoek te starten naar de warmtetransitie bij bedrijven en de ruimtebehoefte die ontstaat uit de elektrificatie van een deel van deze warmtevraag. Daarbij is het van belang om afspraken te maken over betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij de totstandkoming van de lokale warmtevisies.

Zowel voor warmte als voor elektriciteit is regelbaar vermogen essentieel. Het is belangrijk om de komende tijd te zoeken naar slimme combinatie voor opwek en opslag. Dit kan op verschillende schaalniveaus spelen. We stellen voor hier in de uitvoering extra aandacht aan te geven.

Ook willen we in het bijzonder aandacht vragen voor de mogelijkheden van geothermie als vorm van duurzame warmte in de regio West-Overijssel, omdat onderzoek heeft uitgewezen dat de condities in delen van onze regio gunstig zijn.

Wij vinden het belangrijk dat de regionale manier van samenwerken zoals die zich de afgelopen twee jaar gevormd heeft gecontinueerd wordt. Zowel bestuurlijk als ambtelijk. Het werken op het regionale schaalniveau zorgt voor een efficiënte kennisdeling en draagt bij aan wederzijds begrip voor elkaars opgave.

Wij pleiten voor behoud van de kracht van het programma NEO (sterk gericht op uitvoering) door deze te koppelen aan de winst van de RES (inbedding in gemeentelijke organisaties). Dit moet wat ons betreft leiden tot een krachtige uitvoeringsorganisatie waar naast de overheden ook het maatschappelijke middenveld haar bijdrage kan leveren.

Deze hebben mede input gevormd voor de Bouwsteen Ruimte RES 1.0.

In de Bouwsteen Lokaal Eigendom RES 1.0 is het Rapport Keuzes en Scenario's Lokaal Eigendom en de Menukaart Beleidskaders Lokaal Eigendom opgenomen. Bij de doelstelling voor minimaal 50% lokaal eigendom in de RES 1.0 is ook opgenomen dat de lokale energie-initiatieven blijvend ondesteund worden. Ook is in de RES 1.0 opgenomen wie daarbij waarvoor aan de lat staat.

De lokale overheid is leidend in de Transitievisie Warmte en de Wijkuitvoeringsplannen Warmte. Vanuit de RES gaan we aan de slag met groen gas, geo- en aquathermie en waterstof (op de langere termijn). Door tevens in de uitvoering werkplaatsen vanuit NEO te gebruiken wordt vormgegeven aan de ondersteuning van het proces van warmtetransitie.

Dit is eveneens gesignaleerd door de gemeenten.

Het initiatief hiervoor ligt primair bij de gemeenten en het is een goede suggestie om daar waar dit nuttig is dit gezamenlijk te doen.

Dit advies sluit goed aan bij de inzet van met name de versleepbare bronnen. In overleg met gemeenten en maatschappelijke partners zal hier nader gekeken worden in het traject naar de RES 2.0

Dit is opgenomen in de RSW 1.0

De gekozen samenwerking zal worden versterkt vanuit het organisatiemodel 'opgavegericht werken' waarbij op verschillende schaalniveaus afhankelijk van de opgave een organisatie wordt vormgegeven. Hierin wordt tevens gehecht aan een belangrijke rol voor de maatschappelijke organisaties en bedrijven .

De verbinding van de (governance van) RES West-Overijssel met NEO is opgenomen in de RES 1.0. Wel zal nog verder uitwerking worden gegeven aan hoe dit praktisch gaat functioneren waarbij het concept van de werkplaatsen nu al een prominente plaats krijgt.

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Dalfsen	regionaal energiebedrijf	energiecoöperaties betrekken bij onderzoeksvraag, - uitvoering en aanbevelingen energiebedrijf	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Dalfsen	Lokaal Optimaal Profijt	verzoek aan de stuurgroep RES: streven 100% lokaal eigendom opbrengsten 100% terugvloeien met minimum van 50%	Lokaal Eigendom	In de concept-RES is het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom als doelstelling opgenomen. In die zin is het een ondergrens. In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 werken we deze doelstelling verder uit en onderzoeken we de diverse mogelijkheden, inclusief voor- en nadelen van elke variant. Dit doen we in nauw overleg met de energiecoöperaties. Ook onderzoeken we hoe gemeenten lokaal eigendom kunnen vastleggen in hun beleid. Onderdeel van dit traject is ook een onderzoek naar de mogelijkheden om het streven naar lokaal eigendom in de RES 1.0 op een hoger percentage (bijvoorbeeld 100%) te zetten en het bestuurlijke draagvlak daarvoor. Om die reden is het niet verstandig om nu al uit te gaan van 100%, omdat de randvoorwaarden en het draagvlak om dit waar te kunnen maken nog onvoldoende scherp zijn. Reflectie: motie niet oppakken en onderzoek doen naar mogelijkheden minimaal 50% lokaal eigendom, inclusief de mogelijkheden en het draagvlak voor een hoger streefpercentage in de RES 1.0.	ja
Dalfsen	energieopslag onderdeel energiebedrijf	het onderwerp energieopslag op te nemen in het onderzoek naar het energiebedrijf	Opslag	Het in balans brengen van vraag en aanbod in de opwek van elektriciteit is een cruciaal vraagstuk. Tegelijk is het realiseren van opslagmogelijkheden met zo min mogelijk energetisch verlies een groot technologisch en financieel vraagstuk. De haalbaarheid van de diverse mogelijkheden voor opslag zullen ook landelijk verder worden verkend en deze zullen nauwgezet worden gevolgd door de RES West Overijssel. Of dit zich al laat vertalen in ruimteclaims is maar de vraag. Reflectie: motie oppakken met dien verstande dat de kennis en ontwikkelingen rond opslag nauwgezet zullen worden gevolgd en waar mogelijk zullen nieuwe inzichten hierbij worden verwerkt in de RES 1.0	ja
Dalfsen	verduurzamen op en onder dak	regionale verduurzaamheidsaanpak opstellen voor bedrijven met het oog op besparing en zon op dak	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja
Deventer	Concept RES Bod Deventer Communicatie/participatieplan 2020/2021	vanaf 1 juni een communicatieplan en behorende informatievoorzieningen met een uitgebreide duiding over het concept RES West Overijssel in werking te stellen. Dit communicatieplan door te zetten richting het moment van vaststellen RES 1.0 juli 2021 in de gemeente Deventer een mogelijkheid te bieden voor inwoners, bedrijven en instellingen integraal over het concept RES bod in Deventer te oordelen.	Communicatie	Reflectie: deze motie betreft het lokale communicatieplan en het is aan de gemeente Deventer om deze motie te beantwoorden.	nee
Deventer	Vooruitkijken mét energiecoöperaties	Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf in ieder geval de bestaande Overijsselse energie coöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht met een focus op elektriciteit; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van de landelijke koepel en belangenvereniging 'Energie Samen'.	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Deventer	Lokaal eigenaarschap	een percentage lokaal eigenaarschap (en met name de daarmee samenhangende baten) in energieprojecten dat hoger is dan 50%, met een ondergrens van 50% lokaal eigenaarschap. per energieproject te kijken of een ondergrens van 50% lokaal eigenaarschap haalbaar is	Lokaal Eigendom	In de concept-RES is het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom als doelstelling opgenomen. In die zin is het een ondergrens. In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 werken we deze doelstelling verder uit en onderzoeken we de diverse mogelijkheden, inclusief voor- en nadelen van elke variant. Dit doen we in nauw overleg met de energiecoöperaties. Ook onderzoeken we hoe gemeenten lokaal eigendom kunnen vastleggen in hun beleid. Onderdeel van dit traject is ook een onderzoek naar de mogelijkheden om het streven naar lokaal eigendom in de RES 1.0 op een hoger percentage (bijvoorbeeld 100%) te zetten en het bestuurlijke draagvlak daarvoor. Onderdeel van het onderzoek is ook of in de RES 1.0 een regionale afspraak opgenomen wordt dat gemeenten per energieproject kijken of een ondergrens van 50% lokaal eigenaarschap haalbaar is en of er regionaal een afspraak opgenomen moet worden op projectniveau. Reflectie: motie niet oppakken en onderzoek doen naar mogelijkheden minimaal 50% lokaal eigendom, inclusief de mogelijkheden en het draagvlak voor een hoger streefpercentage in de RES 1.0.	ja
Deventer	Versterken biodiversiteit als uitgangspunt bij zonneparken en windmolens	versterking van de biodiversiteit, in de RES 1.0 (onder ruimtelijke kwaliteit), als uitgangspunt te hanteren bij de ruimtelijke inpassing van zonneparken en windmolens	Ruimtelijke kwaliteit	De kennis over biodiversiteit in de energietransitie en met name in relatie tot zonneparken is volop in ontwikkeling. Zie o.a. ook: https://rwsinnoveert.nl/innovaties/@206831/zon-natuur/ Ook wordt onderzoek gedaan naar de effecten van windmolens (met name op zee) op de biodiversiteit en vogels. Onderzoek laat zien dat zonnevelden, afhankelijk van de uitgangssituatie, de terreininrichting en het beheer, ecologische winst op kunnen leveren. Eenduidige, harde criteria zijn er nog niet. Reflectie: de motie oppakken en in de RES 1.0 in het aspect ruimtelijke kwaliteit de (effecten) op de biodiversiteit op te nemen.	ja
Deventer	RES en leefbaarheid	Bij de uitvoering van het RES het waarborgen van de leefbaarheid en vitaliteit van de gehele regio en die van het platteland in het bijzonder, expliciet als beleidsprioriteit te hanteren. Om de (bovenstaande) beleidsprioriteit uit te dragen/te bepleiten bij het bestuurlijke overleg RES, zodat bij de uitvoering van het RES de leefbaarheid en vitaliteit van de gehele regio en het platteland in het bijzonder, als beleidsprioriteit wordt gehanteerd in de regio RES West-Overijssel.	Leefbaarheid	De toetsing van de de RES zal plaatsvinden aan de hand van het in de Startnota vastgestelde afwegingskader. De bijdrage aan de energietransitie, de ruimtelijke kwaliteit, de maatschappelijke kosten en de maatschappelijke acceptatie zijn hierin de criteria. Leefbaarheid en vitaliteit van de gehele regio en het platteland in het bijzonder raakt al deze 4 aspecten. In de concept-RES is de aandacht voor leefbaarheid onderkend door bij ruimtelijke kwaliteit aan te sluiten bij de gebiedsspecifieke kenmerken. Reflectie: de motie oppakken en in de RES 1.0 in het aspect ruimtelijke kwaliteit de leefbaarheid en vitaliteit in de regio en het platteland in het bijzonder mee te nemen.	ja
Kampen	Vooruitkijken mét energiecoöperaties	Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf in ieder geval de bestaande Overijsselse energie coöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht met een focus op elektriciteit; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van de landelijke koepel en belangenvereniging 'Energie Samen'.	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Kampen	Bod energiebesparing	Om in de RES 1.0 per gemeente een bod te doen wat zij gaan besparen	Energiebesparing	Energiebesparing is een belangrijk onderdeel die in de concept RES ook benadrukt is in de vorm van de trias energetica. Om nu een separaat traject in te zetten op een bod voor energiebesparing in de RES 1.0 lijkt een extra beslag te leggen op de beperkte tijd en capaciteit. In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie niet oppakken en het aan iedere gemeente overlaten om desgewenst in de lokale beleidsdocumenten een doel te formuleren op energiebesparing.	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Kampen	Versterken biodiversiteit uitgangspunt bij zonneparken en windmolens	In het definitieve RES bod concrete uitgangspunten mee te nemen om biodiversiteit te versterken in samenhang met de ontwikkeling van zonneparken en windmolens; In de bouwsteen 'Ruimtelijke kwaliteit' bij de ontwerpprincipes mee te nemen dat bij de ruimtelijke inpassing van zonne parken en windmolens mogelijkheden tot versterking van biodiversiteit meegenomen worden in de afweging.	Ruimtelijke kwaliteit	De kennis over biodiversiteit in de energietransitie en met name in relatie tot zonneparken is volop in ontwikkeling. Zie o.a. ook: https://rwsinnoveert.nl/innovaties/@206831/zon-natuur/ Ook wordt onderzoek gedaan naar de effecten van windmolens (met name op zee) op de biodiversiteit en vogels. Onderzoek laat zien dat zonnevelden, afhankelijk van de uitgangssituatie, de terreininrichting en het beheer, ecologische winst op kunnen leveren. Eenduidige, harde criteria zijn er nog niet. Reflectie: de motie over te nemen en in de RES 1.0 in het aspect ruimtelijke kwaliteit de (effecten) op de biodiversiteit op te nemen.	ja
Kampen	Verduurzamen op én onder het dak	Om met de samenwerkende overheden en bovengenoemde partijen in de Regio Zwolle, in het bijzonder VNO-NCW en de Omgevingsdienst IJsselland, een regionale verduurzamingsaanpak voor bedrijven en huishoudens met het oog op zowel 'zon op dak' alsook energiebesparing op te stellen	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja
Olst-Wijhe	Monomestvergisting	Opname van monomestvergisting in de RES West-Overijssel	Biogas	In de Regionale structuur Warmte van de RES West Overijssel (Bouwsteen 4) is biogas meegenomen en wordt specifiek ingegaan op mestvergisting. Geconcludeerd wordt dat in de regio West-Overijssel is de theoretische potentie uit bio-energie hoog, in de vorm van biomassa, biogas en groengas. Reflectie: de motie over te nemen onder verwijzing naar de bouwsteen Regionale Structuur Warmte	ja
Olst-Wijhe	Verbruikscijfers Gemeenten	Aan de overzichtstabel in hoofdstuk 6 toe te voegen de verbruikscijfers per gemeente, alsmede het percentage t.o.v. de einddoelstelling van 100% in 2050.	Elektriciteit	Aan alle gemeenten zijn in het kader van de RES factsheets beschikbaar gesteld over het energieverbruik warmte en elektriciteit, recent met een update in december 2019. Hierin zijn de cijfers t/m 2018 verwerkt. Iedere gemeente kan hier uit putten. In de RES 1.0 wordt voor de periode na 2021 een regionale monitor gemaakt hierin zal verbruik ook een onderdeel zijn. Reflectie: de factsheets van een update te voorzien en toe te voegen als bijlage in de RES 1.0	ja
Olst-Wijhe	Berekeningsmethodiek	Dat RES West-Overijssel zo spoedig mogelijk een generieke rekenmethodiek opstelt; Dat hierin alle energiecomponenten worden meegenomen, waaronder energiebesparing, verkeer, opslag en energieverbruik door elektrische voertuigen en warmtepompen; Dat RES West-Overijssel bij NPRES aandringt op het creëren van een generieke rekenmethodiek voor alle RES-en in Nederland.	Elektriciteit	Klimaatmonitor is momenteel de beste monitor die landelijk is ingericht en uit veel landelijke bronnen is opgebouwd (o.a. CBS). Ook bij NPRES wordt al gekeken naar mogelijkheden een landelijke RES monitor in te richten. Niet alle gevraagde informatie valt echter niet onder de paraplu van de RES. Reflectie: de motie oppakken en bij het NPRES het verzoek overbrengen om tot een landelijke berekeningsmethodiek te komen.	ja
Olst-Wijhe	Percentage lokaal eigendom	In het concept-RES op te nemen dat er wordt gestreefd naar een lokaal eigendom van 100% met een minimum van 51%.	Lokaal Eigendom	In de concept-RES is het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom als doelstelling opgenomen. In die zin is het een ondergrens. In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 werken we deze doelstelling verder uit en onderzoeken we de diverse mogelijkheden, inclusief voor- en nadelen van elke variant. Dit doen we in nauw overleg met de energiecoöperaties. Ook onderzoeken we hoe gemeenten lokaal eigendom kunnen vastleggen in hun beleid. Onderdeel van dit traject is ook een onderzoek naar de mogelijkheden om het streven naar lokaal eigendom in de RES 1.0 op een hoger percentage (bijvoorbeeld 100%) te zetten en het bestuurlijke draagvlak daarvoor. Om die reden is het niet verstandig om nu al uit te gaan van 100%, omdat de randvoorwaarden en het draagvlak om dit waar te kunnen maken nog onvoldoende scherp zijn. Reflectie: motie niet oppakken en onderzoek doen naar mogelijkheden minimaal 50% lokaal eigendom, inclusief de mogelijkheden en het draagvlak voor een hoger streefpercentage in de RES 1.0.	ja
Olst-Wijhe	Opnemen opslag	In het definitieve RES-bod het onderwerp opslag van duurzame energie mee te nemen, waarbij in elk geval een ruimtelijk afwegingskader voor opslag wordt opgenomen	Opslag	Het in balans brengen van vraag en aanbod in de opwek van elektriciteit is een cruciaal vraagstuk. Tegelijk is het realiseren van opslagmogelijkheden met zo min mogelijk energetisch verlies een groot technologisch en financieel vraagstuk. De haalbaarheid van de diverse mogelijkheden voor opslag zullen ook landelijk verder worden verkend en deze zullen nauwgezet worden gevolgd door de RES West Overijssel. Of dit zich al laat vertalen in ruimteclaims is maar de vraag. Reflectie: motie oppakken met dien verstande dat de kennis en ontwikkelingen rond opslag nauwgezet zullen worden gevolgd en waar mogelijk zullen nieuwe inzichten hierbij worden verwerkt in de RES 1.0	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Olst-Wijhe	practice what you preach	energieopwekking en -opslag in het dijkversterkingstraject tussen Zwolle en Olst meenemen in de RES West Overijssel	Opslag en opwek	Het in balans brengen van vraag en aanbod in de opwek van elektriciteit is een cruciaal vraagstuk. Tegelijk is het realiseren van opslagmogelijkheden met zo min mogelijk energetisch verlies een groot technologisch en financieel vraagstuk. De haalbaarheid van de diverse mogelijkheden voor opslag zullen ook landelijk verder worden verkend en deze zullen nauwgezet worden gevolgd door de RES West Overijssel. Of dit zich al laat vertalen in ruimteclaims is maar de vraag. Navraag leert dat opslag in de dijk door allerlei partijen al afgewezen is als realistische optie.	nee
Olst-Wijhe	Regionale samenwerking volksvertegenwoordigers	Geen apart participatieproces met inwoners op te starten voor het RES-bod	Participatie	Uitgangspunt in de RES is dat het participatieproces voor inwoners des gemeenten is en lokaal wordt vormgegeven. Op regionaal niveau vindt er dan ook geen participatie met inwoners plaats. Op regionaal niveau vindt wel de participatie met maatschappelijke partners (het maatschappelijk middenveld) plaats, zoals o.a. in de adviesraad en in het overleg met de energiecoöperaties in de RES-regio West-Overijssel.	ja
Olst-Wijhe	Toevoegen GGD IJsselland als adviesorgaan van de RES West-Overijssel	De GGD IJsselland als adviesorgaan t.b.v. de RES regio West-Overijssel toe te voegen	Participatie	Gezondheidsaspecten vormen een onderdeel van de energietransitie. Een nadere verkenning is nodig hoe deze aspecten in een bepaalde fase van de planontwikkeling en -uitvoering het beste kunnen worden meegenomen. In dit kader kan de kennis en kunde van de GGD waardevol zijn. Momenteel heeft de GGD in verband met Covid-2 wellicht andere prioriteiten.	ja
Olst-Wijhe	Vertegenwoordiging jong volwassenen in RES organisatie	Vertegenwoordigingen van jong volwassenen uit te nodigen om deel te nemen aan de adviesraad van RES West Overijssel	Participatie	In de concept RES is aangegeven dat op regionaal niveau ingezet wordt op verbreding van de participatie naar jongeren en het bedrijfsleven. Er is een menukaart participatie ontwikkeld waarin specifieke initiatieven door gemeenten kunnen worden opgepakt voor jongeren. Of jongeren(-organisaties) kiezen voor een vertegenwoordiging van jongeren in de adviesraad is onderwerp van gesprek. Daarnaast is de regio in gesprek met Jong RES hoe de participatie met jongeren op regionaal niveau vorm kan worden gegeven.	ja
Olst-Wijhe	Gezamenlijke doelstelling en spelregels	· Nadere uitwerking van de spelregels voor de samenwerking binnen de RES West-Overijssel; · Hierin de gemeentelijke autonomie te verankeren	Samenwerking	In de concept-RES staat "In het kader van de RES 1.0 zal een strategie worden ontwikkeld voor de uitvoering die recht doet aan deze sturingsfilosofie en die tegelijk borg staat voor een efficiënte en slagvaardige uitvoering van taken op (sub-)regionaal niveau."(pag.26) De sturingsfilosofie is gebaseerd op de opbouw vanuit de gemeenten. In het kader van de uitwerking van "sturing en samenwerking" zal in de RES 1.0 hier nadere uitwerking aan worden gegeven.	ja
Olst-Wijhe	Gelijke grondslagen voor leges en OZB voor zonnevelden en windparken	Het uitvoeren van een verkenning in hoeverre binnen de RES West-Overijssel er gezamenlijke afspraken gemaakt kunnen worden inzake grondslagen voor leges en OZB voor zonnevelden en windparken	Samenwerking	De hoogte van leges is alleen toegestaan voor de direct aan de vergunning toe te rekenen kosten. Dit moet aantoonbaar zijn en de opbrengst uit de leges mag de totale kosten niet overtreffen. Omdat de kostenstructuur verschilt kan de hoogte van de leges verschillen. De bepaling van de OZB is, binnen wettelijke kaders, een eigenstandige verantwoordelijkheid van de gemeente. De motie doelt op het creëren van een gelijk speelveld voor (de aanvragers van) zonnevelden en windparken. Tegelijk moet worden vastgesteld dat de bepaling van de marktwaarde van zonneparken en windparken kan verschillen per type en per locatie. Landelijk wordt steeds meer kennis verzameld over deze marktbeperking en het lijkt niet zinvol om hierover op het niveau van West Overijssel specifieke afspraken over te maken. Wel is er landelijk informatie beschikbaar over duurzame alternatieven in lokale heffingen. zie ook: https://vng.nl/nieuws/inventarisatie-duurzame-lokale-heffingen	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Olst-Wijhe	Standaard begrippenlijst	Tot het opstellen en invoeren van een standaard begrippenlijst; In ieder geval het begrip "energieneutraal" op te nemen in deze begrippenlijst; In ieder geval het begrip "lokaal eigendom" op te nemen in deze begrippenlijst; In ieder geval het begrip "participatie" op te nemen in deze begrippenlijst; De gemeenten binnen RES West-Overijssel te verzoeken hun bod te configureren met de standaardbegrippen binnen de RES West-Overijssel.	Samenwerking	De verschillende werkgroepen werken in het kader van de RES 1.0 de verschillende begrippen uit. Hierbij wordt ook zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de landelijke hantering van deze begrippen. In de RES 1.0 zal een begrippenlijst worden overgenomen die meegenomen kan worden als onderdeel van de besluitvorming. Reflectie: motie oppakken	ja
Olst-Wijhe	Reactie wensen en bedenkingen	Reacties op de wensen en bedenkingen zo snel mogelijk, toch in elk geval vóór 1 oktober vanuit de stuurgroep terug te koppelen; Hierin een bundeling te maken van alle reacties op wensen en bedenkingen in de regio en die onder de volksvertegenwoordigende organen te verspreiden.	Wensen en bedenkingen	De concept beantwoording van de wensen en bedenkingen zal op 25 september behandeld worden in het bestuurlijk platform en daarna worden verzonden naar de Colleges van B&W, DB-en en GS. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens om de beantwoording voor 1 oktober te verspreiden. Reflectie: motie oppakken	ja
Olst-Wijhe	onderzoek effecten laagfrequent geluid windturbines in RES West Overijssel	Onafhankelijk onderzoek naar effecten van laagfrequent geluid van windturbines op omwonenden van windparken die ontwikkeld worden in de RES West Overijssel.	Windenergie	Er is een bestaand onafhankelijk Expertisecentrum Windenergie, zie ook: https://www.rivm.nl/windenergie/expertisenetwerk-windenergie Het lijkt niet opportuun om specifiek voor de RES West Overijssel hiernaar onderzoek te doen. Wel zal in het geval van concrete projecten een Milieueffectrapportage noodzakelijk zijn waarin het aspect van laagfrequent geluid zal worden meegenomen. Reflectie: motie niet oppakken maar aansluiten bij de landelijke kennisinstellingen en in het geval van concrete projecten hier specifiek onderzoek naar doen.	ja
Olst-Wijhe	Maximaal benutten zon op dak van (agrarische) bedrijven	Onderzoek naar een aantrekkelijk zakelijk model die (agrarische) ondernemers stimuleert dakoppervlak maximaal vol te leggen met zonnepanelen op te nemen in de RES West Overijssel	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja
Ommen	Vooruitkijken mét energiecoöperaties	Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf in ieder geval de bestaande Overijsselse energie coöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht met een focus op elektriciteit; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van de landelijke koepel en belangenvereniging 'Energie Samen'.	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Ommen	Bundelen reacties	Reacties op de wensen en bedenkingen zo snel mogelijk, toch in elk geval vóór 1 oktober vanuit de stuurgroep terug te koppelen; Hierin een bundeling te maken van alle reacties op wensen en bedenkingen in de regio en die onder de volksvertegenwoordigende organen te verspreiden.	Wensen en bedenkingen	De concept beantwoording van de wensen en bedenkingen zal op 25 september behandeld worden in het bestuurlijk platform en daarna worden verzonden naar de Colleges van B&W, DB-en en GS. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens om de beantwoording voor 1 oktober te verspreiden. Reflectie: motie oppakken	ja
Ommen	Verduurzamen op én onder het dak	Om met de samenwerkende overheden en bovengenoemde partijen in de Regio Zwolle, in het bijzonder VNO-NCW en de Omgevingsdienst IJsselland, een regionale verduurzamingsaanpak voor bedrijven en huishoudens met het oog op zowel 'zon op dak' alsook energiebesparing op te stellen	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja
Provincie	Toepassing afwegingsvierkant	* de kansen voor "energiegebieden" zijn besproken: dat zijn gebieden waarbij grootschalige vraag en aanbod van duurzame energie samenkomen; * door "meer regie te voeren" waar projecten komen, kan beter worden aangesloten op de beschikbare netwerkcapaciteit. Tevens biedt dat de mogelijkheid om een "energietransitie-dashboard" te maken waarop een planning met concrete projecten staat en de voortgang wordt gerapporteerd;	Elektriciteit	Monitoring van de RES is een onderdeel van de uitwerking in de RES1..0 De suggestie om met een energietransitie-dashboard te werken voor de uitvoering van de RES 1.0 en later is de moeite waard om uit te werken. Reflectie: beantwoording overnemen en de mogelijkheden voor een dashboard in de RES 1.0 uit te werken mede in relatie tot de inspanningen die hiervoor bij het NPRES worden gedaan.	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Provincie	Lokaal eigendom	* wij onderkennen de constatering van Provinciale Staten dat de definitie van "lokaal eigendom" voor de Overijsselse RESregio's nader ontwikkeld moet worden. Dit willen we in de twee RES- regio's uitwerken en in samenhang brengen met het belang dat u hecht aan "draagvlak, betrokkenheid en participatie"; * bij voorkeur willen we komen tot een "definitie en werkwijze voor lokaal eigendom" die ook elders (landelijk) wordt gehanteerd; * provinciale Staten hebben verzocht om lokale duurzame energiecoöperaties te ondersteunen met "modellen" en "standaarden" om invulling te geven aan het lokaal eigendom. Oproep is om te voorkomen dat keer op keer het wiel opnieuw uitgevonden hoeft te worden.	Lokaal Eigendom	Zoals vermeld in de concept-RES gaan we binnen de RES West-Overijssel het komende half jaar het uitgangspunt van het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom verder uitwerken. Deze uitwerking wordt voorbereid in de werkgroep Lokaal Eigendom, waarin ook leden van RES Twente en NEO zitting hebben. Onderdeel van deze uitwerking is te komen tot gezamenlijk gedragen definities op het hoe en wat van lokaal eigendom, inclusief hoe dit vastgelegd kan worden in beleidskaders. De energiecoöperaties van West-Overijssel zijn nauw betrokken bij dit onderzoek en hen is gevraagd om met een afvaardiging zitting te nemen in de werkgroep. Onderdeel van het onderzoek is het bepalen wat energiecoöperaties nodig hebben om invulling te geven aan het lokaal eigendom. Reflectie: motie oppakken en samen met energiecoöperaties het streven naar lokaal eigendom verder uit te werken.	ja
Provincie	Participatie	* een "gebiedsgerichte participatie", waarbij inwoners, bedrijven en organisaties betrokken worden aan de hand van concrete projecten in een voor hen herkenbaar gebied. Denk aan een de schaal van een (stads)wijk, buurtschap of dorp; * het "gebruikmaken van de creatieve sector" waarbij nieuwe technologieën, online én offline, worden benut. Wij zien kansen voor digitale visualisaties ten behoeve van plan- en besluitvorming, hiermee is in de voorgaande fase ook succesvolle ervaring opgedaan; * voortbouwen op de "lessen uit verleden en van anderen": in lijn met de recente oproep in de Tweede Kamer om kennis en ervaring over participatie tot nu toe, ook te benutten in het vervolgproces. Hier zien wij ook mogelijkheden om te leren van andere regio's en onze ervaringen elders te delen; *op voorhand "helderheid geven waar geparticipeerd kan worden en waar niet". Dit vinden we een waardevol punt. Door deze helderheid vooraf, kan teleurstelling achteraf worden voorkomen. Streven naar een inhoudelijk evenwichtige "afspiegeling" van deelnemers bij de participatie. Zo kan worden voorkomen dat de "bekende gezichten" het proces domineren. Inzet is om alle argumenten in het participatie-races aan bod te laten komen; * aandacht schenken aan de "bestuurlijke participatie" naast de "maatschappelijke participatie". Voor volksvertegenwoordigers én dagelijks bestuurders, is het RES-proces óók een unicum. In het vervolg van dit proces, dat we gezamenlijk zullen doorlopen, geven we aandacht aan de verschillende posities en rollen. In West Overijssel is daar al een eerste stap in gezet met de RSAB-werkgroep. Ook kijken we naar de beste aanpak. Over het meten van de effecten en resultaten daarvan, zijn we op dit moment bijvoorbeeld in gesprek met het ministerie van BZK (Democratie in Actie).	Participatie	De beantwoording van de wensen en bedenkingen van PS op participatie ligt in de lijn van de wijze waarop naar de RES 1.0 vorm gegeven wordt aan dit thema. Inwonerparticipatie is aan de gemeenten in de RES-regio. * Het is dus ook aan de gemeenten om de participatie voor projecten op te pakken en in te richten, al niet via een gebiedsgerichte aanpak. Veel gemeenten hebben overigens al uitgebreide participatietrajecten doorlopen, waarbij in veel gemeenten de gesprekken per dorp, buurtschap of wijk gevoerd zijn. * Het gebruik van visualisaties kan inderdaad helpend zijn. Als gemeenten daar behoefte aan hebben kan er op regionaal niveau gekeken worden of dergelijke visualisaties voor elke gemeente beschikbaar kan worden gesteld. * Een van de doelstellingen van de werkgroep Participatie is om kennis en ervaringen van de samenwerkingspartners op het gebied van inwonerparticipatie met elkaar te delen. Zo kunnen we lessen leren en die lessen gebruiken in het vervolgtraject. Ook zal in het ontwikkelproces volop inspiratie van buiten worden gehaald voor zowel ambtenaren, bestuurders als volksvertegenwoordigers, met name over projectparticipatie en lokaal eigendom. * Het is aan de gemeenten om het verwachtingsmanagement voor participatietrajecten te regelen. De menukaart participatie die i.s.m. RES Twente en de provincie is gemaakt helpt daarbij en dat geldt zeker ook voor de volksvertegenwoordigers die kaders mee willen geven aan de inwonerparticipatie in hun gemeente, provincie of waterschap. * In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 is veel aandacht voor de "bestuurlijke participatie". De werkgroep RSAB speelt hier een belangrijke rol in. Reflectie: aan te sluiten bij de beantwoording van GS op dit onderdeel	ja
Provincie	Toepassing afwegingsvierkant	Tijdens de commissiebehandeling is door Provinciale Staten aandacht gevraagd voor met name 'ruimtelijke kwaliteit' en 'maatschappelijke kostenefficiëntie'. Daarbij is een verbinding gelegd met het vraagstuk van schaarste op het elektriciteitsnet. De volgende punten zijn aan bod gekomen: * de wens om "verrommeling" van het landschap tegen te gaan. Een veelheid aan kleine(re) duurzame projecten her en der, kan leiden tot een rommelig landschappelijk beeld. Daarover zijn zorgen geuit. In de commissiebehandeling is meermaals aandacht gevraagd om de ruimtelijke effecten van initiatieven in hun onderlinge samenhang te bekijken; * in het verlengde van voorgaande is expliciet benoemd het "over gemeentegrenzen heen kijken" om de bovenlokale ruimtelijke afweging te kunnen maken. In de commissiebehandeling is gesteld dat de Concept RESsen op dit moment, begrijpelijkerwijs, nog te veel een verzameling van losse gemeentelijke plannen zijn; * er is aandacht gevraagd voor de mogelijkheden van "clustering van wind en zon", onder meer langs infrastructuur. Gewezen is op de vele kansen om opgaven ook samen te brengen, zoals sociaal, economisch, ecologisch, toeristisch;	Ruimtelijke kwaliteit	Aandacht voor ruimtelijke kwaliteit is een belangrijk aspect in het afwegingskader voor de RES. Om deze reden heeft de stuurgroep voorgesteld om parallel aan het lokale proces voor de aanwijzing van zoekgebieden een "inspiratiedocument" op te stellen waarin de ruimtelijke opgaven (o.a. veenweide, stikstof, klimaatopgave, mobiliteit, wonen, etc.) onder de loep worden genomen. Ook zal er vanuit systeemefficiëntie een analyse gemaakt worden die aanleiding kunnen vormen om de energiemix tussen zon en wind in de concept RES te toetsen. Dit wordt vertaald in een analyse die kan dienen als input voor gemeenten en mogelijk aanleiding vormt om de (gemeentelijke) opgave in de concept RES aan te vullen en/of te herzien. Over het inspiratiedocument voeren we in subregionaal en regionaal verband het goede gesprek. Onderdeel hiervan is het gesprek tussen gemeenten over clustering van windturbines. Reflectie: aan te sluiten bij de beantwoording van GS op dit onderdeel en te verwijzen naar het opstellen van het inspiratiedocument onderdeel ruimtelijke kwaliteit dat zal dienen als input voor het gemeentelijk proces zoekgebieden.	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Provincie	Toepassing afwegingsvierkant	* tenslotte is doorgesproken over de positie en rol van Provinciale Staten in relatie tot de geuite wens tot meer regie en sturing. Wij hebben er tijdens de commissiebehandeling op gewezen dat de provincie als RES-partner participeert binnen de twee RESregio's. Aldaar zullen wij de voorliggende wensen en bedenkingen inbrengen. Wij zijn positief over het constructieve verloop tot nu toe en zien de nadere gesprekken vol vertrouwen tegemoet. Echter, mocht het in een later stadium opportuun zijn, dan zal Provinciale Staten een rol en verantwoordelijkheid hebben om aanvullende sturing toe te passen.	Samenwerking	Uitgangspunt in de RES is een vorm van "horizontale samenwerking met behoud van de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle bestuursorganen". Dit betekent dat gestreefd wordt naar een zo breed mogelijk bestuurlijk draagvlak voor de strategie en dat de inbreng vanuit alle bestuursorganen gelijkwaardig is. Tegelijk heeft ieder bestuursorgaan een eigenstandige verantwoordelijkheid en daarbij passende bevoegdheden en instrumenten. In de startnota is hiertoe een escalatiemodel vastgesteld. Hierin is, na eerst alles in het werk te stellen om tot overeenstemming te komen, voorzien in het inzetten van de sturingskracht door de provincie. Reflectie: beantwoording GS overnemen	ja
Raalte Staphorst	geen Vooruitkijken mét energiecoöperaties	besproken in de commissie geen moties Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf in ieder geval de bestaande Overijsselse energie coöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht met een focus op elektriciteit; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van de landelijke koepel en belangenvereniging 'Energie Samen'.	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Staphorst	Vraag en aanbod met zon en wind	Gelijktijdig met de realisatie van wind en zon het probleem van vraag en aanbod op te lossen	Opslag en opwek	Het in balans brengen van vraag en aanbod in de opwek van elektriciteit is een cruciaal vraagstuk. Tegelijk is het realiseren van opslagmogelijkheden met zo min mogelijk energetisch verlies een groot technologisch en financieel vraagstuk. De haalbaarheid van de diverse mogelijkheden voor opslag zullen ook landelijk verder worden verkend en deze zullen nauwgezet worden gevolgd door de RES West Overijssel. Of dit zich al laat vertalen in ruimteclaims is maar de vraag. Reflectie: motie oppakken met dien verstande dat de kennis en ontwikkelingen rond opslag nauwgezet zullen worden gevolgd en waar mogelijk zullen nieuwe inzichten hierbij worden verwerkt in de RES 1.0	ja
Staphorst	Verduurzamen op én onder het dak	Om met de samenwerkende overheden en bovengenoemde partijen in de Regio Zwolle, in het bijzonder VNO-NCW en de Omgevingsdienst IJsselland, een regionale verduurzamingsaanpak voor bedrijven en huishoudens met het oog op zowel 'zon op dak' alsook energiebesparing op te stellen	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja
Steenwijkerland	Vooruitkijken mét energiecoöperaties	Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf in ieder geval de bestaande Overijsselse energie coöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht met een focus op elektriciteit; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van de landelijke koepel en belangenvereniging 'Energie Samen'.	Energiebedrijf	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Steenwijkerland	Lokaal eigendom	Duidelijke kaders voor het begrip "lokaal eigendom" uit te werken, Bij de uitwerking naar de RES 1.0 in te zetten op 50% als ondergrens en 100% als streven voor lokaal eigendom.	Lokaal Eigendom	In de concept-RES is het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom als doelstelling opgenomen. In die zin is het een ondergrens. In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 werken we deze doelstelling verder uit en onderzoeken we de diverse mogelijkheden, inclusief voor- en nadelen van elke variant. Dit doen we in nauw overleg met de energiecoöperaties. Ook onderzoeken we hoe gemeenten lokaal eigendom kunnen vastleggen in hun beleid. Onderdeel van dit traject is ook een onderzoek naar de mogelijkheden om het streven naar lokaal eigendom in de RES 1.0 op een hoger percentage (bijvoorbeeld 100%) te zetten en het bestuurlijke draagvlak daarvoor. Om die reden is het niet verstandig om nu al uit te gaan van 100%, omdat de randvoorwaarden en het draagvlak om dit waar te kunnen maken nog onvoldoende scherp zijn. Reflectie: motie niet oppakken en onderzoek doen naar mogelijkheden minimaal 50% lokaal eigendom, inclusief de mogelijkheden en het draagvlak voor een hoger streefpercentage in de RES 1.0.	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Steenwijkerland	Onvoldoende netwerkcapaciteit	* Het rijk bij de vormgeving van opvolger van de landelijke subsidieregeling voor hernieuwbare energie, rekening houdt met tijdige realisatie van voldoende capaciteit op het netwerk. * Het Rijk samen met de netwerkbeheerders nadrukkelijk kijken naar problemen die de reserveringsclaims van grote partijen. In gebieden met schaarse netwerkcapaciteiten, opleveren voor kleinere initiatieven van onderaf die voor draagvlak en burgerparticipatie van groot belang zijn voor het welslagen van de energietransitie. * De hier geplaatste bedenkingen bij de reserveringsclaims meestuurt bij het indienen van het concept- RES WO En deze met kracht in het verdere proces van de RES 1.0 bij de bestuurstafel RES WO naar voren brengt. * Te pleiten bij de netwerk beheerders over meer transparantie en afspraken over netwerk reserveringen, en deze via de bestuurlijke lijn in de gemeenteraden, waar een beperkte netcapaciteit zich voordoet, te delen. * Meer in te zetten op afstemming op maat, tussen gemeenten, netwerkbeheerders en Rijk zodat lokale inactieven die op draagvlak kunnen rekenen ook daadwerkelijk op korte termijn gerealiseerd kunnen worden, Onder andere door tijdig met investeringen voor uitbreiding van netwerkcapaciteit te starten en claims van grote bedrijven die niet op draagvlak mogen rekenen niet te verlengen. De vrijgekomen capaciteit kan worden toegekend aan initiatieven die wel over draagvlak beschikken.	Netwerk	Het toekomstbestendig maken van het elektriciteitsnetwerk is van cruciaal belang voor de energietransitie. Hier zijn grote investeringen mee gemoeid. Vandaar dat gezocht wordt naar zo kosteneffectief mogelijk inrichten van de mogelijkheden voor opwek. In de ontwikkeling naar de RES 1.0 is voorzien in een intensivering van het overleg van de netwerkbeheerbedrijven en de gemeenten over de huidige en te verwachten initiatieven en locaties. Via de provincie vindt er tevens afstemming plaats met Tennet als beheerder van het hoogspanningsnet. In de concept RES is een eerste analyse gemaakt die verder verdiept zal worden naar de RES 1.0 Mede met het oog op lokaal eigendom is het wenselijk dat de (toekomstige) capaciteit op het net al bij voorbaat is gereserveerd voor de grote bedrijven. Binnen de huidige regelgeving zijn de sturingsmogelijkheden op reserveringen voor initiatieven echter zeer beperkt. In het kader van NPRES zal nadere studie over de aanpassing van regelgeving nodig zijn. Tevens zal moeten worden onderzocht in hoeverre criteria die betrekking hebben op lokaal draagvlak in deze toekomstige regelgeving kan worden opgenomen. De ervaringen hiermee worden regionaal en landelijk nauwlettend gevolgd. Reflectie: motie oppakken met dien verstande dat in de RES 1.0 hierop, in afstemming met landelijke ontwikkelingen, vervolgstappen op gezet kunnen worden.	ja
WDO Delta Zwartewaterland	geen Onderzoek Regionaal Energiebedrijf	geen moties Bij het opzetten en uitvoeren van een onderzoek naar een regionaal energiebedrijf de bestaande Overijsselse energiecoöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van Energie Samen.	Lokaal Eigendom	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Zwartewaterland	Vraag en aanbod Zon en Wind.	Gelijktijdig met de realisatie van wind en zon het probleem van vraag en aanbod op te lossen	Opslag en opwek	Het in balans brengen van vraag en aanbod in de opwek van elektriciteit is een cruciaal vraagstuk. Tegelijk is het realiseren van opslagmogelijkheden met zo min mogelijk energetisch verlies een groot technologisch en financieel vraagstuk. De haalbaarheid van de diverse mogelijkheden voor opslag zullen ook landelijk verder worden verkend en deze zullen nauwgezet worden gevolgd door de RES West Overijssel. Of dit zich al laat vertalen in ruimteclaims is maar de vraag. Reflectie: motie oppakken met dien verstande dat de kennis en ontwikkelingen rond opslag nauwgezet zullen worden gevolgd en waar mogelijk zullen nieuwe inzichten hierbij worden verwerkt in de RES 1.0	ja
Zwartewaterland	Regionale Energiestrategie samen met onze inwoners	Om in Zwartewaterland voor uiterlijk 1 oktober 2020 een RES communicatie- en participatieplan te maken die beschrijft wanneer en hoe onze inwoners en hun volksvertegenwoordigers ruimschoots en divers betrokken zullen worden bij de totstandkoming van de RES 1.0. Het RES communicatie- en participatieplan te delen met de gemeenteraad	Participatie	Reflectie: deze motie betreft het lokale communicatieplan en het is aan de gemeente Zwartewaterland om deze motie te beantwoorden.	nee
Zwartewaterland	gezamenlijke aanpak Energiebesparing en Zon op dak in de regio	Om met de samenwerkende overheden en bovengenoemde partijen een regionale verduurzamingsaanpak voor bedrijven met oog op zowel 'zon op dak' als gelijktijdige energiebesparing op te stellen	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja

gemeente, provincie, waterschappen	motie	kernpunten	thema	Reflectie	regionaal
Zwolle	Vooruitkijken mét energiecoöperaties	Bij het opzetten en uitvoeren van een onderzoek naar een regionaal energiebedrijf de bestaande Overijsselse energiecoöperaties te betrekken; In het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties te voegen dan wel van Energie Samen.	Lokaal Eigendom	De energiecoöperaties zijn belangrijke partners in de energietransitie in West-Overijssel. Dat geldt zeker voor het thema lokaal eigendom en het onderzoek naar een lokaal of regionaal energiebedrijf. Daarom is de werkgroep die zich hiermee bezighoudt in overleg met de lokale energie-initiatieven in RESverband om hen nauw te betrekken bij het onderzoek naar (de haalbaarheid van) een regionaal dan wel lokaal energiebedrijf. Onderdeel van het onderzoek is een verkenning op de rol van energiecoöperaties in zo'n lokaal of regionaal energiebedrijf. Reflectie: de motie oppakken en de lokale energie-initiatieven uitnodigen om met een afvaardiging deel te nemen aan de werkgroep.	ja
Zwolle	Lokaal eigendom	Duidelijke kaders voor het begrip "lokaal eigendom" uit te werken, Bij de uitwerking naar de RES 1.0 in te zetten op 50% als ondergrens en 100% als streven voor lokaal eigendom.	Lokaal Eigendom	In de concept-RES is het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom als doelstelling opgenomen. In die zin is het een ondergrens. In de ontwikkelfase naar de RES 1.0 werken we deze doelstelling verder uit en onderzoeken we de diverse mogelijkheden, inclusief voor- en nadelen van elke variant. Dit doen we in nauw overleg met de energiecoöperaties. Ook onderzoeken we hoe gemeenten lokaal eigendom kunnen vastleggen in hun beleid. Onderdeel van dit traject is ook een onderzoek naar de mogelijkheden om het streven naar lokaal eigendom in de RES 1.0 op een hoger percentage (bijvoorbeeld 100%) te zetten en het bestuurlijke draagvlak daarvoor. Om die reden is het niet verstandig om nu al uit te gaan van 100%, omdat de randvoorwaarden en het draagvlak om dit waar te kunnen maken nog onvoldoende scherp zijn. Reflectie: motie niet oppakken en onderzoek doen naar mogelijkheden minimaal 50% lokaal eigendom, inclusief de mogelijkheden en het draagvlak voor een hoger streefpercentage in de RES 1.0.	nee
Zwolle	Regionale Energiestrategie samen met onze inwoners	Om in Zwolle voor uiterlijk 1 oktober 2020 een RES communicatie- en participatieplan te maken die beschrijft wanneer en hoe onze inwoners en hun volksvertegenwoordigers ruimschoots en divers betrokken zullen worden bij de totstandkoming van de RES 1.0. Het RES communicatie- en participatieplan te delen met de gemeenteraad.	Participatie	Reflectie: deze motie betreft het lokale communicatieplan en het is aan de gemeente Zwolle om deze motie te beantwoorden.	nee
Zwolle	Versterken biodiversiteit uitgangspunt bij zonneparken en windmolens	In het definitieve RES bod concrete uitgangspunten mee te nemen om biodiversiteit te ontwikkelen in samenhang met de ontwikkeling van zonneparken en windmolens; In de bouwsteen 'Ruimtelijke kwaliteit' bij de ontwerpprincipes mee te nemen dat bij de ruimtelijke inpassing van zonneparken en windmolens mogelijkheden tot versterking van biodiversiteit meegenomen worden in de afweging.	Ruimtelijke kwaliteit	De kennis over biodiversiteit in de energietransitie en met name in relatie tot zonneparken is volop in ontwikkeling. Zie o.a. ook: https://rwsinnoveert.nl/innovaties/@206831/zon-natuur/ Ook wordt onderzoek gedaan naar de effecten van windmolens (met name op zee) op de biodiversiteit en vogels. Onderzoek laat zien dat zonnevelden, afhankelijk van de uitgangssituatie, de terreininrichting en het beheer, ecologische winst op kunnen leveren. Eenduidige, harde criteria zijn er nog niet. Reflectie: de motie over te nemen en in de RES 1.0 in het aspect ruimtelijke kwaliteit de (effecten) op de biodiversiteit op te nemen.	ja
Zwolle	Verduurzamen op én onder het dak	Om met de samenwerkende overheden en bovengenoemde partijen in de Regio Zwolle, in het bijzonder VNO-NCW en de Omgevingsdienst IJsselland, een regionale verduurzamingsaanpak voor bedrijven met het oog op zowel 'zon op dak' als energiebesparing op te stellen op ontzorgen en versimpelen.	Zon op dak	In het kader van het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zijn op de aanpak van zon op dak bij bedrijven al diverse initiatieven ontplooid. Voorgesteld wordt dat in de samenwerking tussen de beide RES' en in Overijssel en het programma NEO besproken wordt hoe deze aanpak verankerd kan worden in de RES 1.0 VNO-NCW is al betrokken bij zowel NEO als de RES'en. De Omgevingsdienst IJsselland is betrokken bij de vergunningverlening en ook hiermee vindt afstemming plaats. Reflectie: motie oppakken	ja

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Dalfsen	26 april 2021	ja	Motie-PvdA-Hoofdlijnenakkoord-RES-Hoger-percentagewind-Raad-26-april-2021.pdf (dalfsen.nl) - bij het opstellen van de RES 1.0 te streven naar een hoger percentage wind in de energiemix	Windenergie	In de RES 1.0 is het regionaal streefpercentage wind gehandhaafd op 60%. Dat betekent dat er, aangezien het hier om een gemiddelde gaat er op sommige plekken een hoger percentage kan worden behaald. In de RES 1.0 een hoger percentage wind in de mixhanteren is voor 2030 niet noodzakelijk. Een hoger percentage zou wel eens kunnen betekenen dat bestaande initiatieven voor zon (zowel op dak als op veld) moeten worden stopgezet. ADVIES: De motie op regionaal niveau niet overnemen wat niet uitsluit dat op lokaal niveau gestreefd kan worden naar een hoger percentage.	geen	
Dalfsen	26 april 2021	ja	Zon op dak motie Dalfsen - overzicht en inzicht te geven over "zon op dak", zodat het bod voor 2030 en de periode erna gestuurd en gevolgd kan worden - een gebiedsgerichte aanpak verder uit te werken - de raad hierover in 2022 te informeren. - actief de RES-acties te ondersteunen en te monitoren om lokaal zon op dak te stimuleren.	Zon op dak	In de bouwsteen elektriciteit voor de RES 1.0 is de monitor opgenomen waaronder zon-op-dak plus een aparte paragraaf over zon-op-daken en dubbelbestemmingen naast een bijlage Aanjagen zon-op-daken en andere dubbelbestemmingen. In het hoofddocument is in hoofdstuk 4.2 aangegeven dat op verschillende manieren wordt ingezet op het stimuleren en faciliteren van dit dubbele ruimtegebruik. ADVIES: in de monitor opnemen dat inzicht geeft op zon-op-dak op lokaal en subregionaal niveau.	Bouwsteen elektriciteit in bijlage Hoofddocument 4.2	
Deventer	28 en 29 april 2021	ja	Motie clustering energieprojecten- Bij het zoeken naar focusgebieden en het realiseren van energieprojecten, de mogelijkheden tot clustering van energieprojecten te onderzoeken.- Hiervoor samenwerking met buurgemeentes op te zoeken en te versterken om clustering te realiseren.- De raad tijdig te informeren over mogelijke samenwerkingen.	Clustering	In deze motie wordt opgeroepen tot samenwerking met buurgemeenten om de mogelijkheden tot clustering te onderzoeken. Dit past goed in de keuze in de RES 1.0 om door middel van subregionale samenwerking te komen tot optimalisatie van de zoekgebieden en mogelijkheden voor opwek te komen. ADVIES: in de tekst voor de RES 1.0 staat opgenomen: De wijze waarop en de mate waarin energieprojecten worden geclusterd gaan we op sub-regionaal niveau verder vormgeven. Hiermee is voldaan aan de gewenste actie in de motie.	Hoofddocument 6.2	
Deventer	28 en 29 april 2021	ja	Motie energiebesparing: Energiebesparing in de gebouwde omgeving op te nemen in de RES 1.0 en deze inzichtelijk te maken, zoals bedoeld volgens de handreiking van NP RES;Daarnaast te bekijken of dit tevens een aanvullende regionale doelstelling in de RES 1.0 kan zijn.	Energiebesparing	ADVIES: toevoegen kopje energiebesparing Energiebesparing inzichtelijk maken Energiebesparing is de eerste stap in verduurzaming. Hoewel in de RES het zwaartepunt ligt bij het duurzaam opwekken en de warmtetransitie is besparing een thema dat beide transities raakt. Vanuit het Klimaatakkoord zijn aan de RES'en geen specifieke doelstellingen voor energiebesparing meegegeven en op Landelijk niveau zijn deze onderdeel van het klimaatakkoord. De algemene landelijke afspraak in het klimaatakkoord op dit punt is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk 'ontzorgd' worden. In Overijssel werken gemeenten en provincie op dit onderwerp samen in o.a. de Energieloketten 3.0. Landelijk wordt voor de gebouwde omgeving de energiebesparing bijgehouden door het CBS in de klimaatmonitor	Hoofddocument 8.4 Bouwsteen RSW 1.5	
Deventer	28 en 29 april 2021	ja	Motie plan MER- Te bevorderen dat in het bestuurlijk overleg van de RES West-Overijssel gekozen wordt voor het opstellen van een plan MER voor de focus- of zoekgebieden in het tijdspad tussen de RES 1.0 en RES 2.0.- Dit voornemen op te nemen in de RES 1.0.	MER	ADVIES: tekst toevoegen: Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda Omgevingseffecten Energieopwekking kan effecten hebben op gezondheid en milieu. We spreken af dat we in West-Overijssel samen een onderzoeksagenda formuleren. Hierin nemen we onderzoeken op die op schaal van de regio inzicht geven in (cumulatieve) milieuzon effecten. Het gaat daarbij onder andere om ecologie en biodiversiteit en geluid. Onderzoekresultaten van eerdere milieueffectrapportages, gemeentelijke onderzoeken en verkenningen worden hierin betrokken. Deze onderzoeksagenda wordt in het najaar van 2021 vastgesteld en vervolgens uitgevoerd. Op basis van de resultaten die in het voorjaar van 2022 bekend zijn, wordt een besluit genomen over een MER. Daarbij liggen er op dat moment drie mogelijkheden: - a. het uitvoeren van een planMER voor de regio, - b. planMER's per subregionale samenwerking - c. geen planMER voor energieopwekking. De financiële consequenties worden per stap in beeld gebracht.	Hoofddocument 6.3	

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Deventer	28 en 29 april 2021	ja	Volgen zonneladder:Roept op:- In RES 1.0 inzicht te geven hoe aan de voorkeurvorgorde uit de zonneladder in de regio invulling en bekendheid wordt gegeven en daar maximaal op in te zetten. – Maximale inzet op het leggen van zonnepanelen op daken bij aanleg nieuwe, revitalisering/modernisering van industrieterreinen/bedrijven. Daarmee sluiten bovenstaande punten aan bij het uitgangspunt “het hanteren van de zonneladder” uit het Energieplan en is het verzoek om dit te verwerken in het RES 1.0. – De provincie Overijssel te verzoeken jaarlijks een overzicht te laten delen van het aantal ontwikkelde en in pijplijn zittende projecten m.b.t. wind en zon in de provincie Overijssel om samenwerking tussen gemeenten/projecten te faciliteren.	Zonneladder	ADVIES: Tekst toevoegen: De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeurvorgorde aan. Deze is niet volgtijdelijk. ‘De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterrinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.’ Om overzicht te houden op de toepassing van de zonneladder en de werking hiervan in de praktijk zal in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.	Hoofddocument 6.1	
Hardenberg	11 mei 2021	ja	Percentages in hoofdlijnenakkoord: Nogmaals te benadrukken in besprekingen in het kader van de RES West-Overijssel dat de verdeling zin en wind bij de gemeente Hardenberg nog gewijzigd kan worden naar aanleiding van lopende en toekomstige ontwikkelingen en gebiedsprocessen en deze kaart betreft een momentopname en hieraan kunnen geen rechten ontleend worden, door wie dan ook.	Energiemix	Het is aan de gemeente Hardenberg zelve om de energiemix te bepalen. In het Hoofdlijnenakkoord is aangegeven dat het bod van de RES van onderop is opgebouwd vanuit de gemeenten. De motie is dus enerzijds lokaal om aan te geven dat de energiemix nog aan verandering onderhevig is en anderzijds wellicht een signaal aan derden en de regio dat het lokale besluiten betreft en er geen rechten aan kunnen worden ontleend. ADVIES: omdat het geen wijzigingen nastreeft in het HLA voor kennisgeving aannemen.	geen	geen toezeggingen
Hardenberg	11 mei 2021	ja	Energiebesparing: 1. in de RES 1.0 aandacht te vragen voor de energiebesparingsdoelstellingen voor de gebouwde omgeving; 2. Via de RES en via de VNG als gemeentelijke vertegenwoordiger in het Klimaatakkoord, de industrie in het Klimaatakkoord op te roepen tot energiebesparing.	Energiebesparing	ADVIES: toevoegen kopje energiebesparing Energiebesparing inzichtelijk maken Energiebesparing is de eerste stap in verduurzaming. Hoewel in de RES het zwaartepunt ligt bij het duurzaam opwekken en de warmtetransitie is besparing een thema dat beide transities raakt. Vanuit het Klimaatakkoord zijn aan de RES'en geen specifieke doelstellingen voor energiebesparing meegegeven en op Landelijk niveau zijn deze onderdeel van het klimaatakkoord. De algemene landelijke afspraak in het klimaatakkoord op dit punt is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk 'ontzorgd' worden. In Overijssel werken gemeenten en provincie op dit onderwerp samen in o.a. de Energieloketten 3.0. Landelijk wordt voor de gebouwde omgeving de energiebesparing bijgehouden door het CBS in de klimaatmonitor	Hoofddocument par. 8.4 Bouwsteen RSW 1.5	
Kampen	22 april 2021	ja	geen moties en amendementen; unaniem met HLA ingestemd			geen	In Kampen was de voorbereiding van het onderwerp 'Hoofdlijnenakkoord RES West Overijssel' zodanig dat er tijdens de raadsvergadering van 22 april jl. geen amendementen en moties zijn ingediend. Ook zijn er van de kant van het college geen toezeggingen gedaan.
Olst-Wijhe	12 april en 26 april	ja	GGD IJsselland toevoegen als lid van het Adviesorgaan van de RES West-Overijssel	adviesraad	Er is in aanloop naar het Hoofdlijnenakkoord contact geweest met de GGD IJsselland en andere partners in de Veiligheidsregio. Uit dit overleg heeft de GGD en ook de andere diensten aangegeven nauwer betrokken te willen worden bij de uitvoering van de RES 1.0 In deze fase vonden zij het nog aan de vroege kant om nu al te participeren. Verschil met de adviesraad is dat deze bestaat uit niet-gouvernementele organisaties. De GGD wordt bestuurd door verschillende gemeenten en staan dus in gezagsverhouding tot de gemeenten. Hierdoor ontstaat mogelijk een andere verhouding tot de RES. ADVIES: in overleg met de GGD tot een specifieke invulling van de adviesfunctie komen resp. tot condities waardoor zij deel kunnen nemen aan de adviesgroep.	Hoofddocument 10.2	

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	inzichtelijke en gebalanceerde afweging hoekpunten In het hoofdlijnenakkoord en de RES 1.0 als doelstelling op te nemen, dat er een balans moet zijn tussen de vier hoekpuntenIn het hoofdlijnenakkoord en de RES 1.0 een duidelijke beschrijving op te nemen van deelementen die in de hoekpunten worden gewogen	Afwegingskader	In de RES 1.0 is het afwegingskwadrant opgenomen. Een nadere toelichting op de criteria die bij elk hoekpunt horen zijn in de diverse hoofdstukken opgenomen. Overwogen kan worden of dit ook in een samenvattende tekst met figuur kan worden opgenomen. De balans tussen de 4 hoekpunten is echter lokaal specifiek en zelfs te specificeren per locatie, c.q. ieder project kent een eigen balans tussen de hoekpunten, wel in het kader van de RES en het lokaal energiebeleid. ADVIES: toelichting opnemen in de tekst RES 1.0	Hoofddocument 1.2	
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	Geen knaken, geen zaken. Het NP RES via de RES West-Overijssel te laten weten dat de gemeente Olst-Wijhe geen nieuwe taken of intensivering van bestaande taken ten behoeve van het Klimaatakkoord op zich wil nemen als er geen adequate financiering per 1 januari 2022 voor de decentrale overheden door het Rijk beschikbaar komt.	Financiering	in het HLA is deze randvoorwaarde meegeven in par. 3.5 en deze randvoorwaarde komt terug in de RES 1.0 ADVIES: kennismaken van de motie	geen	
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	Motie 45db lden in RES	Geluidsnorm wind	Een windmolen mag gemiddeld genomen over de hele dag niet meer dan 47 lden decibel geluid maken. 's Nachts mag dit niet meer dan gemiddeld 41 decibel lnight zijn. Dit staat in het Activiteitenbesluit wet Milieubeheer. De WHO heeft op hoofdlijnen onderzoek gedaan naar geluid(soverlast) door windturbines en stelt een geluidsnorm van 45 dB lden voor. Het RIVM beveelt niet aan om de WHO-norm zonder meer over te nemen maar stelt voor om de komende jaren bij nieuwe windparken onderzoek te doen naar de beleving van geluid(hinder) bij omwonenden, mede omdat het WHO onderzoek globaal is. Het is vervolgens aan het Rijk om hierop al dan niet tot een aangepaste normering te komen. Aanscherping van de norm naar 45 dB lden zorgt ervoor dat de afstand tot woningen wordt vergroot (en hierdoor zoekgebieden afvallen) en/of dat windmolens bepaalde periodes langzamer moeten draaien. Zo produceren zij minder geluid, maar dit gaat ten koste van de productiviteit van een turbine. Hiermee kan het (tijdig) halen van het RES bod en de beoogde 60% wind in de energiemix in het geding komen. Op gemeentelijk niveau lijkt juridisch de mogelijkheid te zijn om van landelijke normen af te wijken, waarbij een maximaal geluidsniveau (bijv. 45 dB lden) aangewezen wordt voor een heel gebied. Alle activiteiten in dit gebied moeten samen onder dit geluidsniveau blijven, wegverkeer, agrarische activiteiten, windturbines, etc Daarnaast raakt een scherper norm de lokale autonomie van de deelnemende gemeenten die uitgaan van de wettelijke norm. Ook zou aanscherping het proces kunnen verstoren dat gemeenten hebben gelopen of gestart zijn in het vaststellen van zoekgebieden voor wind. Het RIVM heeft verder middels literatuuronderzoek aangetoond dat omwonenden minder hinder hebben van de windturbines als ze betrokken werden bij de plaatsing ervan. In de RES, maar ook in lokale processen, is veel aandacht voor participatie. Een voorbeeld is de afspraak om te streven naar een gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak en dit borgen in gemeentelijk duurzaamheidsbeleid. ADVIES: de motie niet overnemen vanwege het bovenwettelijk karakter van deze norm zonder dat duidelijk is wat hiervan de gevolgen zijn voor wind op land. Gezondheidsaspecten waaronder geluid zullen ook meegenomen worden in de voorgestelde onderzoeksagenda omgevingseffecten.	geen	
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	motie gezondheid in het HLA In het hoofdlijnenakkoord en de RES 1.0 gezondheid expliciet op te nemen als wegingsfactor in het hoekpunt maatschappelijke acceptatie.	Gezondheid	gezondheid hoort inderdaad een van de factoren te zijn in de afwegingen te worden meegenomen. Conform de landelijke systematiek wordt voorgesteld dit mee te nemen in de MER, waarvan in de RES 1.0 wordt opgenomen dat op regionaal niveau een Omgevingseffectrapportage gemaakt wordt die opgebouwd vanuit het subregionaal niveau inoput levert voor het traject naar de RES 2.0. Daarbij kunnen de locatiespecifieke elementen en de meest recente wetenschappelijke inzichten en de vastgestelde normen worden meegenomen. ADVIES: de gezondheidsaspecten meenemen in de voorgestelde onderzoeksagenda omgevingseffecten.	Hoofddocument 6.3	
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	Taalniveau B1 Om alle openbare stukken betreffende de RES-West Overijssel, zoals het Hoofdlijnenakkoord, het bod (deRES 1.0), de website e.d. op taalniveau B1 op te stellen.	Taal	het huidige taalniveau van de concept RES 1.0 is C1 en op sommige onderdelen C2. De oproep is begrijpelijk maar op korte termijn niet mogelijk om het op dit niveau te brengen. ADVIES: De RES 1.0 wordt tevens in een makkelijk doorzoekbare vorm op de website geplaatst en daar kan (z.s.m. na publicatie) het taalniveau aangepast worden.	geen	

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Olst-Wijhe	12 april en 26 april 2021	ja	Toepassing zonneladder als regionale afspraak in RES West-E18 Overijssel	Zonneladder	ADVIES: Tekst toevoegen: De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeursvolgorde aan. Deze is niet volgtijdelijk. 'De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterrinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.' Om overzicht te houden op de toepassing van de zonneladder en de werking hiervan in de praktijk zal in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.	Hoofddocument 6.1	
Ommen	29 april 2021	ja	Deze motie te verwerken in het lokale beleid voor alle opwek van duurzame energie, met uitzondering van opwek voor eigen gebruik van kleine bedrijven en huishoudens, in de gemeente Ommen;	Lokaal eigendom	Deze motie sluit nauw aan bij het amendement van Steenwijkerland waarin aangegeven wordt om in de doelstelling lokaal domein het woordje streven te schrappen. Dat betekent dat wanneer dit amendement wordt overgenomen elke gemeente zich verplicht om te borgen (on het lokale duurzaamheidsbeleid / omgevingsbeleid) minimaal 50% van grootschalige zon- en windprojecten in lokaal eigendom zijn volgens de in de RES gehanteerde definitie. ADVIES: Het is mogelijk dit te wijzigen in de RES 1.0 maar vraagt in ieder geval van de gemeenten om op korte termijn dit te borgen in lokaal beleid/richtlijnen aangezien er al diverse projecten in uitvoering dan wel in de pijplijn zitten waar deze eis niet aan gekoppeld is.	Hoofddocument 9.1	Deze motie past bij de visie dat lokaal eigendom een middel is om draagvlak en zeggenschap op lokaal niveau te realiseren; het college steunt deze motie en zou het kunnen overnemen. Wel één klanttekening: het 'opschroeven' van de minimumeis t.a.v. de mate van lokaal eigendom, verhoogt in theorie de drempel voor de rendabelheid van de businesscases; m.a.w.: het moet niet zo gaan uitpakken dat er daardoor te weinig goede projecten worden ingediend en daardoor de realisatieplicht in het gedrang komt, want je kunt als raad dermate hoge eisen stellen aan projecten, dat er geen projecten worden ingediend. U mag van het college verwachten dat we dit zullen monitoren en u goed geïnformeerd houden."

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Provincie	26 april 2021	ja	Motie afstemming energieopwekking en -gebruik om de koppeling tussen energievraag en energieopwek in te brengen in de RES-processen als belangrijk afwegingscriterium bij het definiëren van clusters en het zoeken naar optimale locaties	Clustering	ADVIES: dit is al opgenomen. Clustering en de koppeling tussen vraag en aanbod zit in het HLA en de RES 1.0. In het kader van Nieuwe Energie Overijssel is geld beschikbaar gesteld voor de ondersteuning van de ontwikkeling van energiegebieden. Clustering van energieopwekking, -opslag en -benutting kan ruimtelijke, infrastructurele en economische voordelen bieden. We verkennen deze mogelijkheden in subregionaal verband.	Hoofddocument 6.2	Gisteravond 28 april zijn onderstaande toezeggingen gedaan door Gedeputeerde Tijs de Bree – Provincie Overijssel, bij de RESsen. 1. GS zeggen toe de positie van de provincie inzake biomassa en de provinciale visie daarop onder de aandacht te brengen in de RES-regio's. 2. GS zeggen toe er in de RES-regio Twente op te wijzen dat de inleidende zin in de concept-RES (over klimaatneutraliteit) tot ruis kan leiden. 3. GS zeggen toe een infographic te maken betreffende de rollen en verantwoordelijkheden binnen de RES. Deze zal bij de volgende behandeling van de RES beschikbaar zijn. 4. GS zeggen toe PS te informeren over de stand van zaken van bedrijventerreinen waarmee aan de slag wordt gegaan met duurzame opwek. 5. Zodra er nieuwe PBL-cijfers zijn zal GS dit actief met PS delen.
Provincie	26 april 2021	ja	duurzaam en circulair bij de RES uitvoeringIn de definitieve teksten van de RES 1.0 Twente en de RES 1.0 West Overijssel een aparte paragraaf op te nemen waarin vermeld wordt op welke wijze duurzaam gebruik van materialen en circulair ondernemen onderdeel uit zullen maken bij de verdere implementatie.	Duurzaam en circulair	in het HLA en de RES 1.0 is het ruimtelijk meekoppelen van kansen een belangrijk uitgangspunt voor ruimtelijke kwaliteit. Wellicht valt de bijdrage aan een duurzame en circulaire uitvoering hier aan te koppelen. ADVIES: motie overnemen in de paragraaf ontwerpprincipes tekst opnemen over duurzaam gebruik van materialen en circulariteit.	Hoofddocument 6.1	
Provincie	26 april 2021	ja	Motie Inwonersparticipatie en de RESInwoners actief betrokken moeten worden om met hun visie op de energietransitie bij te dragen aan de RES. • Er veel waarde gehecht wordt aan de bijdrage(n) van inwoners als onderdeel van het participatieproces en dat dit op goede wijze geborgd en meegenomen moet worden in de verdere ontwikkeling van de RES.	Inwonersparticipatie	De participatiekaart laat zien dat de inwonersparticipatie goed geborgd is bij de gemeenten en daarmee in de RES West Overijssel Deze aanpak laat zien dat participatie in de verdere ontwikkeling van de RES geborgd zal worden. ADVIES: kennis nemen van de motie	geen	
Provincie	26 april 2021	ja	Grensoverschrijdende communicatie 1. Als provincie Overijssel gebruik te maken van de faciliterende rol en een digitaalplatform op de richtingen waarop alle duurzaamheidsplannen van Overijsselse gemeenten op een overzichtelijke manier inzichtelijk zijn voor inwoners;2. Voorgaande te realiseren vóór 1 juli 2021 en Provinciale Staten te informeren over het eindresultaat;3. Er in IPO-verband bij andere provincies op aan te dringen om voorgaande ook in andere provincies op te richten.4. De colleges van GS van provincies die grenzen aan Overijssel, de colleges van B&W van gemeenten die grenzen aan Overijssel en de besturen van Duitse gemeenten die grenzen aan Overijssel te verzoeken om het Overijsselse college van GS proactief te informeren als er plannen zijn voor aanleg van zonnenvelden of de plaatsing van windturbines aan de Overijsselse grens.	Inwonersparticipatie	de gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak is een belangrijke afspraak in het HLA en de RES 1.0. ADVIES: kennis nemen van het feit dat deze motie aansluit bij de voorgestelde aanpak .		

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Provincie	26 april 2021	ja	een extra aanbod voor procesondersteunende tools Gemeenten op geleide van de behoeften te ondersteunen door tools en menskracht beschikbaar te stellen, zodat kennis van inwoners maximaal wordt benut bij de verdere invulling van de regionale energie opgaven zoals verwoord in de concept RES 1.0; • Daarbij het model van inwonersforums, in lijn met het adviesrapport, uit te werken en beschikbaar te stellen aan gemeenten; • Waar nodig in de definitieve RES 1.0 documenten, daartoe aanvullende afspraken over op te nemen.	inwoners-participatie	Inwonersparticipatie is een belangrijke opgave die primair bij de gemeenten ligt. Recent heeft de stuurgroep zich uitgesproken dat inwonersforums op RES niveau geen goed idee is. Wellicht is het mogelijk dat gemeenten hier wel gebruik van willen maken, waarbij aangetekend is dat burgerfora vooral effectief zijn als het gaat om het ontwikkelen van beleid en minder als het gaat om de uitvoering van projecten. ADVIES: het is aan de provincie om te komen tot een extra aanbod voor procesondersteunende tools bij inwonersparticipatie. Het aan de gemeenten overlaten of ze hierbij het instrument burgerforums in willen zetten, maar op regionaal niveau geen burgerforum voor de RES te initiëren.	geen	
Provincie	26 april 2021	ja	MER West Overijssel verzoeken GS bij de uitwerking van het hoofdlijnenakkoord West-Overijssel naar RES 1.0 aan te sturen op het uitvoeren van een milieueffectrapportage op de regionale schaal van de 14 betrokken gemeenten	MER	ADVIES: tekst toevoegen: Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda Omgevingseffecten Energieopwekking kan effecten hebben op gezondheid en milieu. We spreken af dat we in West-Overijssel samen een onderzoeksagenda formuleren. Hierin nemen we onderzoeken op die op schaal van de regio inzicht geven in (cumulatieve) milieu- en gezondheidseffecten. Het gaat daarbij onder andere om ecologie en biodiversiteit en geluid. Onderzoekresultaten van eerdere milieueffectrapportages, gemeentelijke onderzoeken en verkenningen worden hierin betrokken. Deze onderzoeksagenda wordt in het najaar van 2021 vastgesteld en vervolgens uitgevoerd. Op basis van de resultaten die in het voorjaar van 2022 bekend zijn, wordt een besluit genomen over een MER. Daarbij liggen er op dat moment drie mogelijkheden: - a. het uitvoeren van een planMER voor de regio, - b. planMER's per subregionale samenwerking - c. geen planMER voor energieopwekking. De financiële consequenties worden per stap in beeld gebracht.	Hoofddocument par. 6.3	
Provincie	26 april 2021	ja	Handreiking windmolens en windladder. Roepen GS op om zo spoedig mogelijk te komen met een handreiking voor windmolens/turbines en een windladder.	Windenergie	Binnen het bestaande ruimtelijk instrumentarium van de provincie kunnen al veel eisen gesteld worden aan de locaties voor windturbines. Mits er geen nieuw/ extra beleid wordt geformuleerd kan een windladder behulpzaam zijn. ADVIES: het is aan de provincie of zij het (bestaande) ruimtelijk instrumentarium willen verhelderen door een handreiking.	geen	
Raalte	29 april 2021	ja	- Energiebesparing in de gebouwde omgeving op te nemen in de RES 1.0, zoals bedoeld volgens de handreiking van NP RES, en die inzichtelijk te maken;- Daarnaast te bekijken of dit tevens een regionale doelstelling in de RES 1.0 kan zijn.	Energiebesparing	ADVIES: toevoegen kopje energiebesparing Energiebesparing inzichtelijk maken Energiebesparing is de eerste stap in verduurzaming. Hoewel in de RES het zwaartepunt ligt bij het duurzaam opwekken en de warmtetransitie is besparing een thema dat beide transities raakt. Vanuit het Klimaatakkoord zijn aan de RES'en geen specifieke doelstellingen voor energiebesparing meegegeven en op Landelijk niveau zijn deze onderdeel van het klimaatakkoord. De algemene landelijke afspraak in het klimaatakkoord op dit punt is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk 'ontzorgd' worden. In Overijssel werken gemeenten en provincie op dit onderwerp samen in o.a. de Energieloketten 3.0. Landelijk wordt voor de gebouwde omgeving de energiebesparing bijgehouden door het CBS in de klimaatmonitor	Hoofddocument 8.4 Bouwsteen RSW 1.5	Het college kan de mogelijkheden verkennen hierover in regionaal verband een afspraak over op te nemen. In de handreiking 1.1 van het NPRES wordt energiebesparing gezien als onderdeel van de lokale en regionale strategie warmte. In de RSW is energiebesparing opgenomen als belangrijk onderdeel van de warmtetransitie. Regionaal wordt hierop samengewerkt binnen het programma gebouwde omgeving. Onderdeel hiervan zijn de regionale energieloketten, ieder met een eigen lokale uitwerking. In onze gemeente zetten we in op energiebesparing in de gebouwde omgeving met het Duurzaam Bouwloket gem. Raalte, de RRE (regeling reductie energiegebruik) en door dit nadrukkelijk op te nemen in de te ontwikkelen Warmtevisie.

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Raalte	29 april 2021	ja	In de RES regio West-Overijssel handhaven we de regionale doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom voor de grotere projecten wind en zon in 2030 als resultaatverplichting.	Lokaal eigendom	Deze motie sluit nauw aan bij het amendement van Steenwijkerland waarin aangegeven wordt om in de doelstelling lokaal domein het woordje streven te schrappen. Dat betekent dat wanneer dit amendement wordt overgenomen elke gemeente zich verplicht om te borgen (on het lokale duurzaamheidsbeleid / omgevingsbeleid) minimaal 50% van grootschalige zon- en windprojecten in lokaal eigendom zijn volgens de in de RES gehanteerde definitie. ADVIES: Het is mogelijk dit te wijzigen in de RES 1.0 maar vraagt in ieder geval van de gemeenten om op korte termijn dit te borgen in lokaal beleid/richtlijnen aangezien er al diverse projecten in uitvoering dan wel in de pijplijn zitten waar deze eis niet aan gekoppeld is.	Hoofddocument 9.1	In het hoofdlijnenakkoord is afgesproken dat gemeenten lokaal de ruimte hebben om lokaal eigendom te borgen in het beleid, waarbij ook meer kan dan het minimale streven naar 50%. Gemeenten zitten daar soms verschillend in, wij vinden dat we ook daar recht aan moeten doen. In onze richtlijnen voor zonneparken hebben we lokaal gekozen het lokaal eigendom wat strakker neer te zetten. Bij de RES 1.0 volgt ook een juridische toets op de menukaart lokaal eigendom, waarin mogelijkheden zijn geschetst hoe je lokaal dit kunt opnemen in het beleid.
Raalte	29 april 2021 Amendement	ja	Prioriteit te maken van een upgrade van het energienetwerk en met slimme en betaalbare oplossingen te komen om met name deze lokale initiatieven te faciliteren.	Netwerk	De uitbreidingen van het netwerk die noodzakelijk zijn voor het regionale bod, bestaande uit de lokale ambities, vragen om een vroegtijdig helder beeld betreft de locatie en periode waarin de aansluiting is vereist. Tevens vragen de lokale overheden om handelingsperspectief, zodat er het lokaal gesprek kan worden gevoerd hierover. Netwerkbedrijven hebben aangegeven dat met deze lokale informatie de investeringsplannen voor regionale en landelijke netbeheerders zullen worden gevuld. Hiermee wordt dan ook het handelingsperspectief voor de periode tot 2030 volledig. In bestuurlijke overleggen voor de RES (tussen overheden en netbeheerders) is hierover gesproken, en dit heeft inmiddels al tot meerdere inhoudelijke gesprekken geleid zoals koersgesprekken gemeente – netbeheerder, verkenning Samen naar Integraal Plannen. ADVIES: In de RES 1.0 de afspraak opnemen om de nadere analyse op het lokaal handelingsperspectief (wat is waar de komende jaren mogelijk) en de inzet van congestiemanagement (wat kunnen we dan in de tussentijd doen) door de regionaal netbeheerder . Als context wordt ook de netimpactanalyse en systeemstudie 2050 bijgevoegd.	hoofddocument 4.2	In regio-verband en individueel hebben we gesprekken met de netbeheerder, om goed en tijdig af te stemmen. Motie zien we als ondersteuning om het gesprek over de infrastructuur te blijven voeren.
Raalte	29 april 2021	ja	Om de zonneladder stevig te verankeren in de RES 1.0 en strenger toe te passen in het lokale afwegingskader	Zonneladder	De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeursvolgorde aan en deze is niet volgtijdelijk. “De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterreinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.” Naast argumenten vanuit de hoekpunten Maatschappelijk Draagvlak en Ruimtegebruik, zijn ook de argumenten voor Maatschappelijke kostenefficiëntie verduidelijkt. ADVIES: in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.	Hoofddocument 4.2	In de richtlijnen voor zonneparken is de zonneladder opgenomen in het lokale beleid en daarmee voldoende verankerd. De zonneladder is ook goed verankerd in vigerend provinciaal beleid (handreiking zon op veld). In het res stuk is het niet als zodanig opgenomen, als meerderheid zegt dat dit daarin moet worden opgenomen dan nemen we dit mee in de stuurgroep en bestuurlijk platform.
Staphorst	20 april 2021	ja	Aftoppen zon-op-dak ten behoeve van slimmer gebruik elektriciteitsnetBedrijven (of clusters van bedrijven) te stimuleren om te kiezen voor aftopping van de piekstroom bij zonnepanelen, zodat er zoveel mogelijk zonnestroom geproduceerd kan worden tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.	Zon op dak	ADVIES: Ontwikkelaars en netbeheerders doen dit al, want werken met convenant. Verwijzing naar: https://solarmagazine.nl/nieuws-zonne-energie/i22923/convenant-netbeheerders-en-zonne-energiesector-zonnepanelen-aangesloten-op-70-procent-piekvermogen . Landelijk zijn recent aanbevelingen geformuleerd die te lezen zijn op: https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277437&forcedownload=true	geen	

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Staphorst	20 april 2021	ja	Landbouwgrond: zorgvuldig met de zonneladder	Zonneladder	ADVIES: Tekst toevoegen: De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeursvolgorde aan. Deze is niet volgtijdelijk. 'De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterreinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.' Om overzicht te houden op de toepassing van de zonneladder en de werking hiervan in de praktijk zal in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.	Hoofddocument 6.1	Door de gemeente Staphorst zijn geen toezeggingen gedaan.
Steenwijkerland	20 april 2021	ja	Amendement: In de RES regio hanteren we de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon op land in 2030	Lokaal eigendom	Het amendement van Steenwijkerland schrapt in de doelstelling het woordje streven. Dat betekent dat wanneer dit amendement wordt overgenomen elke gemeente zich verplicht om te borgen (on het lokale duurzaamheidsbeleid / omgevingsbeleid) minimaal 50% van grootschalige zon- en windprojecten in lokaal eigendom zijn volgens de in de RES gehanteerde definitie. ADVIES: Het is mogelijk dit te wijzigen in de RES 1.0 maar vraagt in ieder geval van de gemeenten om op korte termijn dit te borgen in lokaal beleid/richtlijnen aangezien er al diverse projecten in uitvoering dan wel in de pijplijn zitten waar deze eis niet aan gekoppeld is. ADVIES: schrappen woordje streven en vervangen door doelstelling minimaal 50%.	Hoofddocument 9.1	
Waterschap	20 april 2021	ja	geen moties en amendementen; bij meerderheid met HLA ingestemd			geen	
Zwartewaterland	22 april 2021	ja	geen moties en amendementen; unaniem met HLA ingestemd			geen	Naar aanleiding van de behandeling van het Hoofdlijnenakkoord zijn door de wethouder de volgende toezeggingen gedaan: De raad ontvangt voor de RES 1.0 nog een cijfermatige onderbouwing en meer informatie over de feitelijke situatie in de gemeente Zwartewaterland (feitelijke situatie is nu alleen nog maar zon op dak. Zon op land is zeer minimaal). De wethouder heeft de raad ook nog een inspiratiedocument toegezegd. Er leeft een wens in de raad om het streefpercentage van het lokaal eigendom vast te leggen in een duurzaamheidsverordening of een ander passend middel. De wethouder komt hiervoor nog met een procesvoorstel.

Gemeente, provincie, waterschappen	Datum bespreking in raad	HLA vast-gesteld?	Motie	Categorie (voor bundeling van antwoord)	Reflectie => advies	Verwijzing tekst RES 1.0	Toezeggingen
Zwolle	12 april 2021	ja	geen moties en amendementen; unaniem met HLA ingestemd met voorbehoud van fractie Swollwacht tot beslispunt 2a (regionale bod) en de SP tegen beslispunt 3 (minimaal 50% lokaal eigendom)				Er zijn tijdens de vergadering van de gemeenteraad van Zwolle 5 toezeggingen gedaan. Deze zijn hetzij lokaal, hetzij afgehandeld
Zwolle nog niet voldoende beantwoorde moties wensen en bedenkingen concept- RES	25 mei 2020	ja	Roept op: - In het definitieve RES bod concrete uitgangspunten mee te nemen om biodiversiteit te ontwikkelen in samenhang met de ontwikkeling van zonneparken en windmolens; - In de bouwsteen 'Ruimtelijke kwaliteit' bij de ontwerpprincipes mee te nemen dat bij de ruimtelijke inpassing van zonneparken en windmolens mogelijkheden tot versterking van biodiversiteit meegenomen worden in de afweging.	Biodiversiteit	ADVIES: dit op te nemen in het volgende tekstvoorstel We spreken af dat we in West-Overijssel samen een planomgevingseffectrapportage opstellen. Onderzoekresultaten van eerdere milieueffectrapportages, gemeentelijke onderzoeken en verkenningen uit de subregionale samenwerking vormen belangrijke input. Daarmee onderzoeken we in een transparant proces de gevolgen voor de relevante milieu- en gezondheidsaspecten. Met deze OER zorgen we voor een volwaardige afweging waarbij ecologische effecten, gevolgen en kansen voor biodiversiteit, effecten op de gezondheid centraal staan. Omdat de opbouw van onderop in West-Overijssel centraal staat, wegen we ook de sociale en maatschappelijke aspecten mee. Daarmee stellen we als eerste RES regio samen een OmgevingsEffectRapportage op. Zo komen we tot een volwaardige en transparante afweging tussen de vier hoekpunten op regionaal niveau.	Hoofddocument 6.3	
Zwolle nog niet voldoende beantwoorde moties wensen en bedenkingen concept- RES	25 mei 2020	ja	Bij het opstellen van de onderzoeksvraag naar een regionaal energiebedrijf de bestaande Overijsselse energiecoöperaties te betrekken; in het in de concept-RES aangekondigde onderzoek naar een regionaal energiebedrijf een optie te verkennen van een regionaal warmtebedrijf én een optie van een regionale organisatie die energiecoöperaties versterkt in hun realisatiekracht; Bij de resultaten van het onderzoek een aanbeveling van (een vertegenwoordiging van) Overijsselse energiecoöperaties dan wel van EnergieSamen te voegen	Energiebedrijf	Gebleken is dat er op in de aanloop naar het HLA en de RES 1.0 onvoldoende draagvlak was voor een regionaal energiebedrijf voor opwek van elektriciteit. Mogelijk kan op lokaal of subregionaal niveau hier nader invulling aan worden gegeven. Mocht het in Zwolle het initiatief voor een energiebedrijf voor opwek Het is dan aan Zwolle en/of evt. buurgemeenten om daarbij ook de lokale energiecoöperaties te betrekken. ADVIES: bovenstaande reactie mededelen aan het College resp. de gemeenteraad van Zwolle en daarmee de motie als afgedaan beschouwen.	geen	